

שבוע פרשת ויצא

א' – ז' כסלו ה'תשס"ז (11–17 November 07)

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עזר ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
א הַלְלוּהָ | הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ:
ג אֲשֶׁר־י שִׁמְרֵי מִשְׁפָּט עִשָּׂה צְדָקָה בְּכָל־עֵת: ד זָכַרְנִי יְהוָה בְּרָצוֹן עֲמָךְ פִּקְדֹנֵי בִישׁוּעֶתְךָ:
ה לְרָאוֹת | בְּמִוֶּכֶת בַּחֲרִיד לְשִׁמְח בְּשִׂמְחַת גִּוִּיךָ לְהַתְהַלֵּל עִם־נַחֲלֶתְךָ: ו חֲטֵאֵנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ
הַעֲוִינוּ הִרְשָׁעֵנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסִדֶיךָ וַיֹּמְרוּ עֲלֵיהֶם
בְּיַם־סוּף: ח וַיִּוְשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בְּיַם־סוּף וַיַּחַבֵּד וַיִּזְלִיכֵם בְּתַהֲמוֹת
בַּמִּדְבָּר: י וַיִּוְשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנָא וַיִּנְאַלֵּם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיִּכְסּוּ־מַיִם צָרִיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נֹתַר:
יב וַיֹּאמִינוּ בְּדַבְּרֵי יִשְׁרָאוֹ תְּהִלָּתוֹ: יג מָה־רוּ שָׁכְחוּ מַעֲשָׂיו לֹא־חָכוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְּאוּ תַּאֲוָה בַּמִּדְבָּר
וַיִּנְסוּ־אֶל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׁאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רוּחוֹ בְּנִפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן
קְדוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וַתִּבְלַע דָּתָן וְאֶת־חֶדֶת אַבִּירָם: יח וַתִּבְעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַכָּה
תַּלְהֵט רָשָׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בַּחֲרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַמַּסֶּכֶה: כ וַיֹּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדֶם בַּתְּבִנִית שׁוֹר אֹכֵל
עֵשֶׂב: כא שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עִשָּׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נִפְלְאוֹת בָּאָרֶץ חָם גְּזֵרָאוֹת עֲלֵי־סוּף:
כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לוֹלֵי מֹשֶׁה בַּחֲרִיו עָמַד בַּפָּרָן לִפְנֵי לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמָּאֱסוּ
בָּאָרֶץ חֲמֹדָה לֹא־הֶאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאַהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשָּׂא יְדוֹ לָהֶם
לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר: כז וַלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזֹרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת: כח וַיַּצְמִדוּ לְבַעַל פֶּעֹר וַיֹּאכְלוּ
זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרֹץ־אֲפָם מִגִּפָּת: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָם וַיִּפְלֵל וַתַּעֲצֹר הַמַּגִּפָּה:
לא וַתַּחֲשֹׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְכֹּא בִּשְׁפָתָיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
לה וַיִּתְּעֲרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצֻבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנוֹתֵיהֶם לְשִׁדִּים: לז וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצֻבֵי כְנָעַן
וַתַּחֲנֹף הָאָרֶץ בַּדָּמִים: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְּעַב
אֶת־נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנָאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנֻעוּ תַּחַת יָדָם:
מג פְּעָמֵם רַבּוֹת יֵצִילֵם וְהִמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיֵּרָא בָצָר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם:
מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָם בְּרַב חֲסִדָּיו: מז וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו |
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהִשְׁתַּבַּח בְּתְהִלָּתְךָ: מח בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם | וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אֲמֵן הַלְלוּהָ:

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים לתודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָו: ב יֹאמְרוּ גֵאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָר:
 ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב
 ה לֹא מָצְאוּ: ו רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ז וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם
 ח מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ט וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: י הָדָו לַיהוָה חֲסָדָו
 יא וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: יב כִּי־הִשְׁפִּיעַ נֶפֶשׁ שְׁקָקָה וְנֶפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב: יג יֵשְׁבֵי חֹשֶׁךְ
 יד וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֵנִי וּבְרוּל: יו כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלִיוֹן נֶאֱצָו: יז וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לָבָם
 יח כָּשְׁלוּ וְאִין עֹזָר: יט וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יוֹצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ
 כא וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּן: כב הָדָו לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כג כִּי־שָׁבַר דִּלְתוֹת
 כד נְחָשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוּל גִּדְּעָה: כה אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁע וּמַעֲוֹנוֹתֵיהֶם יִתְּעֶנּוּ: כו כָּל־אֲכָל תִּתְּעַב
 כז נַפְשָׁם וַיִּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מָוֶת: כח וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כט יִשְׁלַח
 לִדְבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: לו הָדָו לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: לו וַיִּזְכְּחוּ
 לו זִכְרֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: לו וַיִּדְרִי חַיִּים בִּאֲנִיּוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בְּיָמִים רַבִּים: לו הִמָּה
 לו רְאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוָה: לו וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעְרָה וְתִרְוָמָם גָּלְיוֹ: לו יַעֲלוּ
 לו שָׁמַיִם יִרְדּוּ תַהוֹמוֹת נַפְשָׁם בָּרַעַה תִּתְמוּגֵג: לו יִחוּגּוּ וַיִּנּוּעוּ כְּשָׁפוֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְבַּלַּע:
 לו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: לו יָקָם סַעְרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם:
 לו וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתָּקוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מִחוּז חֲפָצָם: לו הָדָו לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לו וַיִּרְוּ מִמוּדָהוּ בְקָהֶל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִהְלֹכוּהוּ: לו יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם
 לו לְצִמְאוֹן: לו אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרֵעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לו יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאַגְם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
 לו לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לו וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כִרְמִים וַיַּעֲשׂוּ
 לו פְּרִי תְבוּאָה: לו וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהִמָּתָם לֹא יִמְעִיט: לו וַיִּמְעֹטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעֲצָר רָעָה
 לו וַיִּגְזֹן: לו שִׁפְךָ בּוֹז עַל־גְּדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתַהוֹ לֹא־דֶרֶךְ: לו וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כְּצֹאן
 לו מִשְׁפָּחוֹת: לו יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהֶם: לו מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמְרֵהוּ וַיִּתְּבוּנּוּ
 לו חֲסִדֵי יְהוָה:

מפתח כללי

- (א) מזמורי תהלים ק"ו ק"ז ב
- (ב) מאמר ד"ה פדה בשלום נפשי ש"פ ויצא, יו"ד כסלו ה'תשמ"ו ה
- (ג) משיחות ש"פ ויצא שיחת יום ב' פ' ויצא, ב' כסלו, ה'תשי"ד יב
- (ד) שיחת י"ט כסלו ה'תשי"ד יז
- (ה) משיחות ש"פ ויצא ז' כסלו ה'תנשי"א יט
- (ו) לקוטי שיחות ויצא - (בלה"ק) כז
- (ז) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת ויצא לב
- (ח) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויצא מג
- (ט) הלכה יומית לעיון ברמב"ם מה
- (י) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויצא מז
- (יא) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויצא עא
- (יב) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת ויצא עח

מתורת נשיאי חב"ד:

- (יג) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן פג
- (יד) תורה אור מבואר - ד"ה רני ושמחי פרק ד - אדמו"ר הזקן פד
- (טו) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי פו
- (טז) דרך מצותיך - שרש מצות התפילה - אדמו"ר ה"צמח צדק" פז
- (יז) קונטרס והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש פט
- (יח) קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרש"ב צ
- (יט) ספר המאמרים תרצ"ב - אדמו"ר מוהרי"צ צא
- (כ) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ צב
- (כא) רשימת המאסר - אדמו"ר מוהרי"צ צד
- (כב) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת ויצא צח
- (כג) לוח זמנים לשבוע פרשת ויצא קיט

בס"ד. ש"פ ויצא, יו"ד כסלו ה'תשמ"ו*

פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי¹, וידוע, דנוסף לפשטות הענין שפסוק זה אמר דוד בנוגע להפדי' שלו, שהקב"ה פדה אותו מהמלחמות שבאו עליו², מרומז בפסוק זה גם הפדי' של כמה צדיקים³, ומכ"ש הפדי' של צדיקים שאמרו פסוק זה בעת שנפדו. ולהעיר⁴, שבכל ג' הגאולות דרבותינו נשיאינו – גאולת אדמו"ר הזקן בי"ט כסלו, גאולת אדמו"ר האמצעי ביו"ד כסלו, וגאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר בי"ב תמוז – אמרו בעלי הגאולה פסוק זה ביום שנגאלו. בנוגע לגאולת אדמו"ר הזקן בי"ט כסלו ידוע מ"ש אדמו"ר הזקן באגרת הקודש שלו⁵, כשקריתי בס' תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי כו' יצאתי בשלום מה' שלום. בנוגע לגאולת אדמו"ר האמצעי ביו"ד כסלו, ידוע⁶ שרבנותינו נשיאינו היו אומרים שיעור תהלים כמו שנחלק לימי החודש, וכיון שהפסוק פדה בשלום נפשי הוא בשיעור תהלים החדשי דיום העשירי לחודש, הרי שביום גאולתו (עשירי בכסלו) אמר פסוק זה. ובנוגע לגאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר בי"ב תמוז, ידוע⁷ מנהג רבנותינו נשיאינו שבזמנים ובמצבים מיוחדים היו מוסיפים לומר השיעור תהלים כמו שנחלק לימי השבוע (נוסף על שיעור תהלים החדשי), וכיון שהקביעות די"ב תמוז בשנת תרפ"ז (שנת המאסר והגאולה) היתה ביום השלישי בשבוע והפסוק פדה בשלום נפשי הוא בשיעור תהלים השבועי דיום השלישי בשבוע, מובן, שבעל הגאולה די"ב תמוז אמר פסוק זה ביום גאולתו.

ומבואר במק"א⁸, שהשייכות דגאולת יו"ד כסלו לפסוק פדה בשלום נפשי היא (בענין אחד) עוד יותר מהשייכות דגאולת י"ט כסלו וי"ב תמוז לפסוק זה, דכיון שפסוק זה הוא בשיעור תהלים דיום העשירי לחודש, הרי השייכות דפסוק זה ל[הגאולה ד]יו"ד כסלו היא מודגשת בכל שנה ושנה⁹.

(ב) והנה ידוע הביאור דבעל הגאולה במאמרו ד"ה זה (שנדפס בספרו שערי תשובה¹⁰), שההדגשה בהכתוב פדה בשלום נפשי היא (נוסף על ענין הפדי', גם) באופן הפדי', שהפדי' היא בשלום בלא מלחמה כלל וכלל¹¹. ומבאר שם¹², שאמיתית ענין השלום הוא שאין לו מנגד כלל. וע"ד שהי' בימי שלמה, שכל הגוים היו בטלים אליו. ולכאורה הכוונה, דכל זמן שיש לו מנגדים, גם כשבפועל אינם לוחמים עמו (מפני שנפל עליהם

(6) מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר, נדפס בקובץ מכתבים אודות גודל ערך אמירת תהלים (תהלים אהל יוסף יצחק ע' 200); אגרות-קודש שלו ח"ג ע' תעג ואילך.

(7) לקו"ש חכ"ה שיחה ליו"ד כסלו (ע' 160 ואילך).

(8) משא"כ הדגשת שייכות גאולת י"ט כסלו להפסוק פדה בשלום היא בעיקר בשנת הגאולה שהיתה ביום שנכפל בו טיוב (אגרת הקודש דאדה"ז הנ"ל). ועד"ז בנוגע לגאולת י"ב תמוז.

(9) ח"א (שער התפלה) מט, א ואילך.

(10) כ"ה הלשון בשערי תשובה שם פי"א (נה, ד). וראה לקמן הערה 17.

(11) פי"א – נה, ד ואילך.

(*) יצא לאור בקונטרס ט"ו יו"ד כסלו – תנש"א, "לקראת ט' כסלו, יום ההולדת דאדמו"ר האמצעי (בשנת תקל"ד) ויום ההילולא שלו (בשנת תקפ"ח), ויו"ד כסלו, יום הגאולה דאדמו"ר האמצעי (בשנת תקפ"ז)". יום א' פ' וישלח, שנת ה'תנש"א.

(1) תהלים נה, יט.

(2) פרש"י עה"פ. וראה ירושלמי סוטה פ"א ה"ח.

(3) ראה ב"ר פע"ג, ג. מדרש תלים עה"פ. – הובאו באוה"ת (יהל אור) עה"פ ס"ח (ע' רז).

(4) בהבא להלן ראה ד"ה זה ה'תשל"ח סעיף א (ספר המאמרים מלוקט ח"ב ע' ג).

(5) נדפסה באגרות קודש שלו סי' לח. וש"נ.

אימתו ופחדו¹² וכיו"ב), אין זה אמיתית ענין השלום¹³. כי כשישנם מנגדים יש אפשרות ונתינת מקום למלחמה, ואמיתית ענין השלום הוא (לא רק שבפועל לא ישנה מלחמה, אלא) שאין (גם) אפשרות ונתינת מקום למלחמה.

וזהו שענין השלום הי' בימי שלמה דוקא, שלכן נקרא בשם שלמה כי שלום הי' בימיו¹⁴, כי כל הגוים נתבטלו לגבי שלמה (מצד עוצם גדולתו), וכשהמנגד מתבטל (שאו אין נתינת מקום שילחום), אז הוא אמיתית ענין השלום. וזהו שאמר הקב"ה לדוד המלך (כשרצה לבנות בית המקדש) לא תבנה בית לשמי כי איש מלחמות אתה¹⁵, הגם שאז (כשרצה דוד לבנות ביהמ"ק) הי' במצב של מנוחה, וה' הניח לו מסביב מכל אויביו¹⁶, כי המנוחה דוד באה ע"י שנצח כל המלחמות, ולא שאויביו נתבטלו¹⁷. וכיון שבימיו נשארו עדיין מנגדים (ויש נתינת מקום שילחמו), אין זה אמיתית הענין דמנוחה ושלום. וזהו פדה בשלום נפשי, דענין הפדי' בשלום הוא שהמנגד מתבטל, כמו שהי' בימי שלמה. וממשיך בהמאמר¹⁸, שאמיתית הענין דפדה בשלום נפשי הוא, שאלו שהיו מקודם שונאים ומנגדים הם נעשים אוהבים. דענין זה הוא למעלה גם מהשלום שהי' בימי שלמה¹⁹, שהשלום שהי' בימי שלמה הוא שכולם נתבטלו מצד הגילוי אור (אבל לא נהפכו לקדושה)²⁰, ואמיתית ענין השלום (שגם המנגד נהפך לקדושה) יהי' לעתיד לבוא, כמ"ש²¹ אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד. ומה שאמר דוד פדה בשלום נפשי [הגם שבימיו לא נתבטלו המנגדים ומכ"ש שלא נהפכו לקדושה, דענין זה לא הי' אפילו בימי שלמה ויהי' רק לע"ל], מבואר בהמאמר דבעל הגאולה²², שזה קאי על נפש דוד כמו שהי' לע"ל.

וע"פ הידוע²³ בפירוש מאמר רז"ל²⁴ נפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו (ועד"ז בפירוש לשון המשנה²⁵ דין וחשבון), דכאשר אדם אומר פסק דינו של אדם אחר הוא פוסק

נצחון המלחמה יש מקום שהרע יהי' חוזר וניעור.
ואולי יש לומר דזהו שמדייק בהמאמר "בלא מלחמה כלל וכלל": הלשון "בלא מלחמה כלל" מדגיש דזה שהאויב אינו לוחם כנגדו הוא לא מפני שהוא ירא ומפחד ללחום אלא שנצחו אותו; והלשון "בלא מלחמה כלל וכלל" מדגיש שהאויב נתבטל לגמרי ולא רק שנצחו אותו, שלכן אין שייך כלל שתהי' מלחמה.
(18) שם – נו, א.
(19) כמפורש בהמשך תער"ב שבהערה הבאה. ועפ"ז יומתק הלשון דבעל הגאולה שם "בדרך שלום . . . כמו לע"ל . . . וכה"ג הי' בימי שלמה".
(20) ד"ה פדה בשלום תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב פ' שער – ע' תשסט).
(21) צפני"ג, ט. – הובא בשערי תשובה ובהמשך תער"ב שם.
(22) שם – נה, ד.
(23) לקו"ש ח"ד ע' 1207 ואילך. וש"נ.
(24) אבות פ"ג מט"ז.
(25) שם משנה א.

(12) וראה סה"מ ה'תש"ד ס"ע 106 ביאור ענין זה בהמלחמה דנה"א ונה"ב.
(13) אף שבכללות נק' גם זה בשם "שלום" – ראה סה"מ ה'תש"ד שם "שלום הבא ע"י אימת החרב".
(14) כמ"ש (דברי הימים-א כב, ט) שלמה יהי' שמו ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו.
(15) דברי הימים-א כח, ג. וממ"ש "איש מלחמות אתה" [ולא "עשית מלחמות" וכיו"ב כדברי הימים שם כב, ח] משמע, שגם עכשיו הוא איש מלחמות.
(16) שמואל-ב ז, א.
(17) ראה סה"מ ה'תש"ד שם (ע' 106 ; 109), דגם כשלוחמים עם האויב ומנצחים אותו – שע"ז הוא מתבטל קצת (ולא רק שאינו לוחם מפני אימה ופחד) – מ"מ, "עדיין לא העבירו (את האויב) מכל וכל", וע"ד הבינוני בשעת התפלה שנה"ב הוא כישן, שאח"כ יכול להיות חוזר וניעור (תניא פ"ג – יט, רע"א).
ועפ"ז יומתק מה שנקרא דוד בשם "איש מלחמות" גם לאחר ש' הניח לו מסביב מכל אויביו, כי גם כשהמנוחה באה ע"י

בזה גם על עצמו, הרי פסק דינו של אדמו"ר האמצעי במאמרו ד"ה פדה בשלום נפשי, דפירוש פדה בשלום נפשי הוא שהמנגד מתבטל (כהשלום שהי' בימי שלמה), ויתירה מזו, שהמנגד נהפך לאוהב (כהשלום שיהי' לע"ל), הוא פס"ד גם בנוגע לענין פדה בשלום נפשי שבהגאולה שלו – גאולה דיו"ד כסלו, [ומזה מובן גם בנוגע לענין פדה בשלום נפשי שבהגאולה דיו"ד כסלו ובהגאולה דיו"ב תמוז], דענין השלום שבגאולות אלו הוא שהמנגד מתבטל, ויתירה מזו, שהוא נהפך לאוהב.

ג) והנה פירוש הכתוב פדה בשלום נפשי בפשטות הוא, שדוד אמר זה על הפדי' שלו כמו שהוא בעולם הזה, שפדי' זו היא בשלום. וצריך להבין הקשר והשייכות דהפירוש שבהמאמר דזה שאמר דוד פדה בשלום נפשי קאי על נפש דוד כמו שיהי' לע"ל, עם הפירוש הפשוט שפדיית דוד עכשיו היתה פדי' בשלום. ויש לומר הביאור בזה, ע"פ מ"ש הרמב"ם²⁶ דבפרשת בלעם מדבר בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד ובמשיח האחרון שעומד מבניו. ויש לומר, דהטעם על זה שדוד נקרא בשם משיח הראשון הוא, לפי שכל הענינים שיהיו ע"י מלך המשיח (משיח האחרון), התחלתם היתה ע"י דוד, משיח הראשון. אלא שהגמר והשלימות שלהם יהי' ע"י משיח האחרון שעומד מבניו של דוד. ועפ"ז יש לבאר הקשר דשני הפירושים בפסוק פדה בשלום נפשי, שבפנימיות, גם הפדי' דדוד עכשיו היתה פדי' בשלום. היינו שנתבטלו המנגדים (ולא רק שלא לחמו עמו) ויתירה מזו שנהפכו לאוהבים. אלא שבדוד הי' זה בפנימיות ובהעלם, ולע"ל תתגלה הפנימיות דפדיית נפש של דוד, שהיא פדי' בשלום. ועפ"ז יובן עוד יותר גודל העילוי דהגאולה דיו"ד כסלו, דמזה שאומרים עלי' שהיא פדי' בשלום (בלי הוספת הסברה שהיא הכנה לפדה בשלום דלע"ל, וכיו"ב), מוכח, דענין השלום שבה [שהמנגד מתבטל, ויתירה מזו שנהפך לאוהב] הוא (גם) בגילוי.

ד) והנה ידוע²⁷ דשבת ויום טוב צריכים הכנה ביום שלפניהם – ערב שבת וערב יום טוב. ובנוגע לעניננו, חג הגאולה יו"ד כסלו – הערב דיו"ד כסלו [שבו הוא ההכנה ליו"ד כסלו] הוא יום התשיעי בכסלו, יום ההולדת ויום ההילולא דבעל הגאולה. והגם שהגאולה דיו"ד כסלו היתה בשנת תקפ"ז²⁸, שנה לפני ההסתלקות, מ"מ, כיון שמגלגלין זכות ליום זכאי²⁹, יש לומר, דזה שיום התשיעי בכסלו זכה להיות יום ההילולא של אדמו"ר האמצעי הוא לפי שגם לפני זה הי' שייך לזה³⁰. ועפ"ז יש לומר, שגודל העילוי דיום הגאולה [יו"ד כסלו], שענין פדה בשלום נפשי שבו הוא ע"ד הענין דפדה בשלום נפשי שיהי' לע"ל, הוא לפי שה"ערב" שלו הוא יום ההילולא דבעל הגאולה.

ה) ויובן זה בהקדים מ"ש בעל הגאולה במאמרו ד"ה להבין ענין הילולא דרשב"י³¹, דזה שיום הסתלקות הרשב"י נקרא בשם הילולא, הוא, לפי שע"י רשב"י הי' הגילוי

(29) תענית כט, א.

(26) הלי' מלכים פ"א ה"א.

(30) ובפרט לפי מארז"ל שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום (ר"ה יא, א).

(27) ביצה ב, ב ובפרש"י שם (ד"ה והכינו וד"ה ואין יו"ט).

שו"ע אדה"ז או"ח הלי' יו"ט סתקי"ג ס"א.

(31) נדפס במאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"ב (ע' תרסו ואילך), שיצא לאור לפני שבת זו (בשנת ה'תשמ"ו – שנת אמירת

(28) כ"ה מסורת בית הרב (ראה רשימת כ"ק מו"ח אדמו"ר

במבוא לס' בד קודש).

דפנימיות התורה. ומבאר זה בהקדים מארז"ל³² האי עלמא דאזלינן מיני' כבי הילולא דמיא, שע"י ירידת הנשמות למטה בעוה"ז, האי עלמא, נעשה בהם הענין דאזלינן, מהלכים. דהנשמות כמו שהן למעלה נק' עומדים כמ"ש³³ חי הוי' אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו, ובזהר איתא³⁴ כל נשמתא ונשמתא הוה קיימא בדיוקנאה קמי מלכא קדישא. דהגם שהנשמות כמו שהן למעלה הן תמיד ברצוא ושוב, דע"ז הם עולים בעילוי אחר עילוי, מ"מ, כיון שכל העליות שלהם הם בהגבלה, דגם המדרגות הכי גבוהות (שבהם היא עליית הנשמות) הם ע"פ מאמר קו המדה³⁵, לכן נק' בשם עומדים. וע"י ירידת הנשמות למטה הם נעשים מהלכים, שהעלי' דהנשמות בירידתם למטה היא בבחינת א"ס ובל"ג. וזהו האי עלמא דאזלינן מיני', דהנשמות כמו שהם מצד עצמם הם עומדים, וע"י ירידתם בהאי עלמא, נעשים מהלכים, אזלינן.

והטעם על זה שדוקא ע"י האי עלמא נעשה הענין דאזלינן, הוא, כי האי עלמא כבי הילולא דמיא. והענין הוא³⁶, דנשמה וגוף הם דוגמת איש ואשה³⁷. וכמו שבאיש ואשה כפשוטם, בכדי שיהי' היחוד דדכר ונוקבא (שהם שני הפכים) הוא ע"י שנמשך בהם כח הא"ס שלמעלה משניהם³⁸, וכח זה שנמשך בהם מתגלה בענין ההולדה [דענין להוליד דור אחר דור עד אין שיעור הוא לא מצד גדר הנבראים שהם בעלי גבול, אלא מצד כח הא"ס³⁹ שלמעלה מגדר הנבראים⁴⁰ שנמשך ע"י נישואין], עד"ז הוא בנשמה וגוף שהם דוגמת איש ואשה, שבכדי שיוכל להיות החיבור והיחוד דנשמה וגוף שני הפכים הוא ע"י המשכת כח הא"ס. והמשכת כח זה מתגלה בענין ההולדה, תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים⁴¹, שהעלי' שע"י התומ"צ היא עלי' בבחי' א"ס ובל"ג. וזהו האי עלמא דאזלינן מיני' כבי הילולא דמיא, דהטעם על זה שדוקא מיני' (האי עלמא) נעשה אזלינן (מהלכים), הוא, כי האי עלמא כבי הילולא דמיא, שהחיבור והיחוד דנשמה הרוחנית עם הגוף הגשמי (האי עלמא) הוא בדוגמת יחוד חתן וכלה (הילולא, חתונה), שע"ז נמשך כח הא"ס.

ו) והנה ידוע, דכמו שירידת הנשמה למטה היא ירידה לצורך עלי', עד"ז הוא בתומ"צ, שהכוונה בהירידה דתומ"צ היא לצורך עלי'. כי ע"י ירידתם למטה והתלבשותם בדברים גשמיים נמשך בהם עצמיות כח התומ"צ⁴². ועפ"ז יש לומר, דענין ההילולא שבקיום התומ"צ בהאי עלמא דוקא, הוא גם בהתומ"צ עצמם. דנוסף לענין ההילולא בהאדם העוסק בתומ"צ, המשכת כח הא"ס שע"י החיבור והיחוד דנשמה וגוף (כנ"ל סעיף

מאמר זה).

(32) ראה עירובין נד, א (ובגירסת העין יעקב שם).

(33) מלכים"א יז, א. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 147 הערה 53.

(34) הובא בכ"מ בדא"ח בשם הזהר. וראה זהר ח"ג קד, ב.

ח"א צ, סע"ב. שם רכז, ב. רלג, ב. ח"ב צו, ב. ח"א סא, ב.

(35) מאמרי אדהאמ"צ שם סי"ב (ע' תרפב). – ענין "קו

המדה" ראה סה"מ תקס"ה ח"א ע' ב. אוה"ת שלח ס"ע תצג

ואילך. ובכ"מ.

(36) בהבא להלן ראה מאמרי אדהאמ"צ שם ס"א (ע' תרסז).

שם ס"ד וס"ה (ע' תרעא ואילך). ד"ה להבין ענין הילולא

דרשב"י תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' רסד ואילך).

(37) ראה סה"מ תרנ"ג ע' רלה. וש"נ.

(38) ראה גם לקו"ת שה"ש מז, ג.

(39) לקו"ת שה"ש מ, א.

(40) ראה בארוכה ד"ה הנ"ל תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד שם).

עטרת" (סה"מ עטרת" ע' תיד). סה"מ תרפ"ו ס"ע רכו ואילך.

(41) פרש"י ר"פ נח.

(42) אוה"ת שמות פו, סע"ב. ובכ"מ.

(ה), גם בהתומ"צ עצמם הו"ע ההילולא. כי תורה ומצוות הם חכמתו ורצונו של הקב"ה שלמעלה מעולם⁴³, והחיבור שלהם עם הענינים שבהאי עלמא (הדברים הגשמיים שבהם נתלבשו התומ"צ) הוא חיבור דשני הפכים, וחיבור זה הוא ע"י המשכת עצמות כח התומ"צ – ע"ד יחוד חתן וכלה, ע"י המשכת כח הא"ס שלמעלה משניהם ומחבר אותם. ז) וממשיך בהמאמר⁴⁴ עוד פירוש בהאי עלמא דאזלינן מיני', שבשעת פטירתו של אדם, כשהנשמה נפטרת מהגוף ומעולם הזה, דאזלינן מיני', אזי נעשה בה הענין דאזלינן, שהיא נעשית בבחינת מהלך. דלהביאור דלעיל (סעיף ה), זה שהנשמה נעשית מהלך, הוא בהיותה למטה בהאי עלמא. ופירוש דאזלינן מיני' הוא מחמתו ובסיבתו⁴⁵, דזה שהנשמה באה לבחינת אזלינן, שהיא נעשית מהלך, הוא מיני', מצד העילוי שבהאי עלמא שהוא כמו הילולא. ולפירוש השני, הענין דאזלינן שנעשה בהנשמה (שנעשית מהלך) הוא בעת דאזלינן מיני', כשהיא הולכת ונפטרת מהאי עלמא. ונקודת הביאור בזה (בהמאמר)⁴⁶, דהמצוות כמו שהם למטה, הם במדידה והגבלה⁴⁷. וגם התורה שלמטה היא במדידה והגבלה, כמ"ש⁴⁸ ארוכה מארץ מדה, היינו שיש מדה להתורה אלא שהמדה היא ארוכה מארץ⁴⁹. ולכן, ההילוך (ענין הבל"ג) שנעשה בהנשמה ע"י עסק התומ"צ שלה בעוה"ז, הוא בהעלם. וגם ההילוך דהנשמה שע"י מצות פרי' ורבי', אף שבענין ההולדה הוא גילוי כח הא"ס, מ"מ, כיון שגילוי כח הא"ס שבזה הוא בנוגע לענין מוגבל (הולדת בנים, אלא שההולדה היא דור אחר דור עד אין שיעור), לכן, גם ע"י קיום מצוה זו, ענין ההילוך הוא בהעלם. ולאחרי שהנשמה ממלאת את שליחותה בהאי עלמא ובא הזמן דאזלינן מיני', שהיא הולכת (ויוצאת) מהגבלות דהאי עלמא, אזי מתגלה לה הפנימיות דהתומ"צ שעסקה בעוה"ז, שהפנימיות דהתומ"צ הם בלי גבול, ואז נעשה בה הענין דאזלינן (מהלך) גם בגילוי. וזהו שיום הסתלקות הצדיקים שעסקו בפנימיות התורה נק' בשם יום הילולא (כמו הילולא דרשב"י, ועד"ז הוא בנוגע ליום ההסתלקות דכל הצדיקים שעסקו בפנימיות התורה), כי ע"י הלימוד והעסק בפנימיות התורה, מתגלית ביום ההסתלקות הפנימיות והבל"ג, ענין ההילולא וההילוך.

(ח) ומבאר בעל הגאולה במאמר הנ"ל⁵⁰, שבהילולא (יחוד דכר ונוקבא) ג' ענינים (בכללות). יחוד דכר ונוקבא למעלה. דענין דכר ונוקבא הוא גם בהנשמות כמו שהם למעלה קודם ירידתם למטה. דישנם נשמות שבבחינת דכר ונשמות שבבחינת נוקבא. והיחוד דהנשמות שבבחינת דכר עם הנשמות שבבחינת נוקבא נק' הילולא. ויחוד דכר ונוקבא למטה. ובזה עצמו שני ענינים. יחוד דכר ונוקבא כפשוטם ויחוד הנשמה עם הגוף [שהם דוגמת איש ואשה]. וענין הג' בהילולא הוא יחוד הנשמה (דכר) עם הגוף (נוקבא) שיהי' בתחיית המתים. דהילולא זו היא דרגא הכי נעלית, שאז יהי' גילוי העצמות.

(43) ראה גם תניא פ"ד (ח, ב).

(44) סי"ג (ע' תרפג).

(45) שם סי"ב (ס"ע תרפב).

(46) בהבא לקמן, ראה שם ס"ט (ס"ע תרעח) ואילך. ד"ה

הנ"ל תרנ"ד (סה"מ שם ע' רעא).

(47) ראה אגה"ק ס"ט.

(48) איוב יא, ט.

(49) סה"מ ה'תש"ה ע' 193. ובכ"מ.

(50) ע' תרפד ואילך. וראה גם ד"ה הנ"ל עטר"ת (סה"מ שם ע' תיג). סה"מ תרפ"ו שם ע' רכג.

והנה הגילוי שיהי' בתחיית המתים הוא (כמבואר בכ"מ⁵¹, וגם במאמר הנ"ל), שאז תתגלה המשכת העצמות שע"י קיום המצוות בעולם הזה. והוא ע"ד שנתבאר לעיל (סעיף ז) בענין ההילולא שבהסתלקות הצדיקים שעסקו בפנימיות התורה, שהוא גילוי הפנימיות והבלי גבול דהתומ"צ שעסקו בעוה"ז. אלא שעכשיו, בכדי לקבל את הגילוי הוא ע"י הסתלקות הנשמה מהגוף, ולע"ל יהי' גילוי זה גם בגוף הגשמי (וגם הגילוי עצמו יהי' נעלה יותר, שאז יהי' גילוי העצמות, כנ"ל).

ויש לומר, דמהטעמים שהענין דהילולא הג' מבואר בהדרוש ד"ה להבין ענין הילולא דרשב"י, הוא, לרמז, שמעלת הצדיקים שעיקר עסקם הוא לגלות פנימיות התורה הוא בשני ענינים. שיום ההסתלקות שלהם נק' בשם יום הילולא, לפי שאז מתגלה הפנימיות והבל"ג בהתומ"צ, כנ"ל בארוכה. וגם, שע"י עבודתם לגלות פנימיות התורה, מתגלה [אצלם, ועל ידם מתגלה קצת גם לכל השייכים אליהם] הבל"ג דתומ"צ גם בהנשמה כמו שהיא מלובשת בגוף הגשמי, וגם בגוף הגשמי עצמו, ע"ד שיהי' בתחה"מ. ויש להוסיף, שהגילוי דשני הענינים, גם ענין ההילולא דהסתלקות, הוא בהנשמה כמו שמלובשת בגוף. אלא שבתחלה, גילוי הבל"ג להאדם הוא ע"י שהוא בתנועה דביטול, שיוצא ממציותו – ע"ד ענין ההסתלקות, ועי"ז, מתגלה אח"כ הבל"ג גם בהמציות דהאדם – ע"ד הגילוי שיהי' בתחה"מ.

ט) והנה מהנ"ל מובן, דבההילוך הנ"ל (עלי' בבחינת א"ס ובלי גבול) שנעשה על ידי קיום התומ"צ בעולם הזה, ג' מדריגות. דבהנשמות שעוסקים רק בנגלה דתורה, ההילוך הוא בהעלם. כי מצד בחינת החיצוניות (נגלה דתורה), התומ"צ הם במדידה והגבלה. וגילוי הבלי גבול שנמשך ע"י קיום התומ"צ בעוה"ז יהי' בעיקר לע"ל. ובהנשמות שעוסקים בפנימיות התורה, גילוי הבלי גבול דהתומ"צ (ענין ההילוך) הוא גם בעת הסתלקותם, ועד"ז בהיותם למטה ע"י תנועת הביטול והיציאה ממציותם. ועי"ז באים אח"כ למדריגה נעלית יותר, שגילוי הבלי גבול דהתומ"צ הוא גם בהמציות שלהם.

ויש לומר, שעד"ז הוא גם בהענין דפדה בשלום נפשי, שיש בו (דוגמת) ג' מדריגות אלה. והענין הוא, דאמיתית הענין דפדה בשלום נפשי, שהמנגד מתבטל לגמרי, כמבואר לעיל (סעיף ב) מהמאמר דבעל הגאולה, הוא ע"י גילוי היחידה⁵². דבחינת חי', כיון שיש כנגדה לעו"ז⁵³, לכן הגילוי שלה אינו שולל ומבטל לגמרי הרצונות זרים דנפש הבהמית, והוא רק שהרצון לאלקות (דבחינת חי') מתגבר על הרצונות דנה"ב. ובכדי שיהי' ביטול הרצונות דנה"ב הוא ע"י גילוי היחידה. דכיון שבחינת היחידה אין כנגדה לעו"ז⁵³, בבואה דבבואה לית להו⁵⁴, לכן ע"י גילוי היחידה מתבטל הלעו"ז ממילא.

וזוהו שאמיתית הענין דפדה בשלום נפשי יהי' בביאת המשיח דוקא, כי כמו שבאדם, ביטול הלעו"ז שבו הוא ע"י גילוי היחידה דוקא, עד"ז הוא בכללות העולם, שדוקא

53) ראה לקו"ת תצא לו, ג. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ב ס"ע תקמב ואילך. ובכ"מ.
54) יבמות קכב, א. וש"נ.

51) ראה ג"כ ד"ה לה"ע תחיית המתים שנה זו (ה'תשמ"ו) – נדפס בספר המאמרים מלוקט ח"ג ע' לג ואילך.
52) שערי תשובה שם ספ"ו (נב, ג) ואילך. וראה בארוכה ד"ה פדה בשלום ה'תשל"ט ס"ד ואילך (סה"מ מלוקט שם ע' כז ואילך).

ע"י משיח, שהוא היחידה דכללות ההשתלשלות⁵⁵, יהי' ביטול הסט"א לגמרי. אלא שמ"מ, כיון שכל הגילויים דלע"ל תלויים במעשינו ועבודתינו עכשיו⁵⁶, גם הענין דביטול הסט"א ע"י גילוי יחידה הכללית שיהי' לע"ל, הוא ע"י שהאדם מגלה את היחידה שבו שע"ז מתבטלים הרצונות זרים דנפשו הבהמית. ובפרט, כשע"י גילוי היחידה שלו הוא פועל גם (במדה) ביטול הסט"א שבזולתו. וכמו דוד המלך, שע"י עבודתו פעל שגם עמשי אמר לו שלום שלום לך ושלום לעוזריך⁵⁷, ושגם אנשי אבשלום התפללו לנצחוננו של דוד⁵⁸.

והנה כיון שעכשיו כל הענינים הם בהגבלה, לכן, גם ענין המס"נ שמצד גילוי היחידה⁵⁹ הוא בנוגע לענין מוגבל. [וע"ד שנתבאר לעיל (סעיף ז) בענין גילוי כח הא"ס שבהולדה, שהגילוי דא"ס הוא בענין מוגבל]. ומזה מובן, דהגם שגילוי היחידה הכללית דלע"ל הוא ע"י גילוי היחידה עכשיו, מ"מ, גילוי היחידה עכשיו לגבי גילוי היחידה הכללית דלע"ל הוא באין ערוך. ועד"ז הוא בנוגע לפדה בשלום נפשי שהי' אצל דוד, דכיון שהפדי' בשלום שלו היתה רק בנוגע לכמה אנשים (עמשי, אנשי אבשלום וכו') ולא בכללות העולם (דבכללות העולם היו מנגדים), לכן, הוא באין ערוך כלל לגבי הפדי' בשלום דלע"ל, שלא יהיו בה הגבלות. והמשכת הפדי' בשלום דלע"ל (כלי גבול) ע"י הפדי' דשלום דדוד (שהיא בנוגע לענינים מוגבלים) הוא ע"ד המשכת ענין ההילוך והבלי גבול ע"י קיום התומ"צ בעוה"ז באלו העוסקים רק בנגלה דתורה. והענין דפדה בשלום נפשי שבהגאולה דיו"ד כסלו [ועד"ז בהגאולה די"ט כסלו ודי"ב תמוז], כיון שהגאולה היא בנוגע לפנימיות התורה, היחידה דתורה⁶⁰, לכן, הענין דפדה בשלום נפשי שבהגאולה זו, אין בו מדידות והגבלות, והוא בנוגע לכל הענינים.

וזוהו שיום התשיעי בכסלו, יום ההילולא, הוא הערב דיום הגאולה⁶¹, כי ע"י שהגילוי דפדה בשלום נפשי הי' לאחרי קדימת העבודה דהילולא של בעל הגאולה, ענין הביטול (שבדומה להסתלקות), המשיך גילוי זה (הגילוי דפדה בשלום נפשי שלמעלה ממדידה והגבלה) גם בהמציאות דכל השייכים אליו. שלכן, כדי לקבל גילוי זה, אין צריכה להיות הכנה דביטול ויצאה מהמציאות, ואין הדבר תלוי אלא ברצון, וביכלתו של כל אחד (גם לפני שיצא ממצבו) לפדות את עצמו באופן דפדה בשלום נפשי, שלום בתכלית השלימות, ועי"ז לפדות גם את כל העולם, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש ובעגלא דידן ממש.

(58) ירושלמי סוטה פ"א ה"ח.

(59) ראה ד"ה ושבתי בשלום ה'תשל"ח סי"ב, ובהערה 97 שם (סה"מ מלוקט ח"ב ע' קסו).

(60) ראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת החסידות סעיף ו.

(61) ולהעיר, שבשורת הגאולה דיו"ד כסלו באה בט' כסלו

(מסורת בבית הרב, הובאה בהוספה לס' בד קודש ע' 22 בהערה).

(55) רמ"ז לוח"ג רס, ב (נדפס במק"מ קצ, ב). לקוטי תורה להאריז"ל עה"פ (בראשית ה, כב) ויתהלך חנוך. ועוד. וראה אוה"ת נצבים ע' א'רעו. סה"מ תרכ"ז ע' טז. תרנ"ה ס"ע יט ואילך. תרצ"ט ע' 207. ועוד.

(56) תניא רפ"ז.

(57) דברי הימים"א יב, יח. — הובא בשערי תשובה שם פי"א — נו, א (ושם, שזהו"ע שהשונא נהפך לאוהב).

בס"ד. שיחת יום ב' פ' ויצא, ב' כסלו, ה'תשי"ד.

– בעת "קבלת פנים" * –

א. ידוע הפתגם שמסר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹ בשם אדמו"ר הזקן: "צריכים לחיות עם הזמן", ופירוש הדברים – כפי שביררו חסידים לאחר זמן – לחיות עם פרשת השבוע שקורין ולומדים בזמן זה. כלומר: אף על פי שכבר עברו אלפי שנים ממתן-תורה, מכל מקום, התורה היא נצחית², אשר, התוכן הפנימי בזה, שכל ענין שבתורה הוא נוגע, ומהווה הוראה בכל הזמנים ובכל המקומות, וביחוד – צריכים ללמוד בכל שבוע מעניני התורה שלומדים בשבוע זה.

ואף שכבר לפני מאות שנה, למעלה מאלף שנים, נקבע לכל בני ישראל סדר קריאת הפרשיות לכל שבוע³ – מכל מקום, שייכותה המיוחדת של כל פרשה להזמן שקורין אותה היא בתקפה בכל הזמנים ובכל המקומות, היינו, שכל מאורע יש לו שייכות להפרשה שקורין בתורה בזמן זה.

ויוכן על פי הענין של השגחה פרטית כפי שנתבאר בתורת הבעל שם טוב⁴ ונתקבל בכל תפוצות ישראל – שכל המאורעות שמתרחשים בעולם הם בהשגחה פרטית על ידי הקב"ה בורא העולם, אשר, להיותו יודע עתידות, ועד שאצלו ית' הי' הווה ויהי' כאחד⁵, ברא וקבע באופן כזה שלכל דבר, בכל זמן ובכל מקום, תהי' שייכות לפרשת השבוע.

ב. בפרשת⁶ השבוע מסופר אודות נישואי יעקב – הנישואין הראשונים שהתורה מספרת בפרטיות את סדר הנישואין עצמם.

– הנישואין הראשונים (של יהודי מהול) הכתובים בתורה הם נישואי יצחק⁷. אבל, בקשר לנישואי יצחק מסופר רק ההכנות לנישואין, ואילו הנישואין הראשונים שהתורה מספרת בפרטיות את סדר הנישואין עצמם – הם של יעקב, בחיר האבות⁸, ומהם למדים כמה הלכות בנוגע לסדרם של נישואין יהודיים.

מהפסוק⁹ "מלא שבוע זאת גו'" – למדים¹⁰ שני דינים: א) הדין של שבעת ימי המשתה. ב) אין מערבין שמחה בשמחה. כלומר, שמחת חתונה אינה צריכה להיערך בזמנה של שמחה אחרת (וכמו שכתוב בתוס'¹¹ שהטעם הוא "דבעינן שיהא לבו פנוי . . בשמחה").

ומקשים על זה¹²: לכאורה הרי זה בניגוד לכלל¹³ שאין למדין מקודם מתן תורה?

ויתרה מזה: בשני לימודים אלה גופא, הרי הדין של שבעת ימי המשתה הוא רק דרבנן [לגבי היום הראשון יש סברא שהוא מדאורייתא¹⁴, אבל שאר הימים הם ודאי מדרבנן] – לפי שאין זו דרשה גמורה, ובטעם הדבר יש לומר, שזהו לפי שאין למדין מקודם מתן תורה. ואם כן, כיצד למדים מפסוק זה עצמו ההלכה ש"אין מערבין שמחה בשמחה", שלדעת התוספות¹⁵ הרי זו דרשה גמורה ומדאורייתא?

ג. והתירוץ לזה, שהכלל שאין למדין מקודם מתן תורה הוא בענינים של הלכות דוקא, משום ש"נתינה תורה ונתחדשה הלכה"¹⁶. אבל ענינים של גילוי מילתא, פירוש ענין, תכונות נפש האדם – אפשר ללמוד גם מלפני מתן תורה, לפי שבזה אין הבדל בין קודם מתן תורה ולאחר מתן תורה.

(7) ראה תורת מנחם – התועודויות ח"ז ע' 177. וש"נ.

(8) ראה ב"ר פע"ו, א. זח"א קיט, ב. קלג, א. קמו, ב. קעא, ב. שעה"פ להאריז"ל תולדות כז, כה.

(9) פרשתנו (ויצא) כט, כז.

(10) פרדר"א פט"ז. ירושלמי מו"ק פ"א ה"ז.

(11) תוד"ה לפי – מו"ק ח, ב.

(12) מראה הפנים בירושלמי שם.

(13) ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה. מובא בתוספות מו"ק כ, א – ד"ה מה

חג שבעה. ב"ר פ"ק, ז (וראה לקו"ש חכ"ה ע' 142. וש"נ).

(14) עיין מג"א או"ח סתקמ"ו סק"ד.

(15) שבהערה 11. וראה גם תוד"ה דמסר – כתובות מז, א.

(16) ב"ב קי, ב.

(* של החתן ה' שלום מענדל סימפסאן.

(1) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך (נעתק ב"היום יום" ב חשון).

(2) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(3) ראה מגילה (כט, ב) שהי' מקודם מנהג שונה לבני מערבא, ובאוצר הגאונים שם. וברמב"ם (הל' תפלה רפ"ג): "המנהג הפשוט . . ואינו מנהג פשוט".

(4) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.

(5) זח"ג רנו, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעה"ה פ"ז.

(6) מכאן עד סוף ס"ו – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"א ע' 65 ואילך (במהדורא זו ניתוספו עוד כמה ציוני מ"מ ע"י המו"ל).

ועל פי זה מובן החילוק בין שני הדינים הנ"ל: בנוגע לשבעת ימי המשתה – יש צורך ללמוד הלכה, מה שאין כן בענין "אין מערבין שמחה בשמחה" – למדים מלפני מתן תורה רק מה שנוגע לתכונות הנפש, ואילו הדין שאין מערבין שמחה בשמחה, יודעים אנו ממילא, כפי שיתבאר להלן.

ד. בתכונות הנפש יכולות להיות שתי סברות:

(א) בשעה שאדם שרוי בתנועה ומצב־רוח מסוים, כגון תנועה של שמחה, הרי למרות שהשמחה היא מענין מסוים, הרי זה מסייע גם לשמחה מענין אחר, לפי שזוהי תנועה שוה.

(ב) בשעה שאדם נמצא בתנועה של שמחה מצד איזו סיבה שהיא, הרי לא זו בלבד ששמחה זו אינה מסייעת לשמחה אחרת, אלא אדרבה, מפריעה לה. למרות שהמסובב (התוצאה) בשניהם הוא באותה תנועה, מכל מקום, כיון שהסיבות הן שונות, ובמילא, מבבללות אחת לחברתה – בהכרח שיתבטא הדבר גם בהמסובב, בהשמחה.

ומהפסוק "מלא שבוע זאת" למדים כסברא השני, וממילא יודעים את הדין שאין מערבין שמחה בשמחה. שמחת חתן וכלה צריכה להיות – ככל שמחה של מצוה – שמחה כזו ובאופן כזה שהאדם יהי' כולו שם, שכן, מצוה ענינה קיום רצונו יתברך, וצריך האדם לעשותה ברצונו הוא, "עשה רצונו כרצונך"¹⁷, ואז האדם כולו שם, כמאמר הבעל שם טוב¹⁸: "במקום שרצונו של אדם – שם הוא עצמו", ובמילא צריכה השמחה להיות של כל הנפש. וכיון שיודעים ששמחת חתן וכלה צריכה להיות שמחת הנפש כולה – נלמד מלפני מתן תורה שבתכונות הנפש מבבללת שמחה אחת לחברתה, ובמילא יודעים שאין מערבין שמחה בשמחה של מצוה אחרת, כיון שהיא מבבללת את השמחה של מצוה זו.

ה. והביאור בזה ברוחניות:

האבות, לפני מתן תורה – הגיעו בכוח עבודתם עד לדרגת שורש הנבראים, שזוהי השלמות היותר נעלית שאלי' מסוגלים נבראים להגיע מצד עצמם. אבל, כל עבודתם היתה ברוחניות, וכמאמר רבותינו ז"ל¹⁹ שמעשה האבות ריחות היו, שלא פעלו בהדבר הגשמי – מפני שהיתה הגזירה ש"בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי" (כמבואר במדרש רבה²⁰). ואילו בשעת מתן תורה בטלה הגזירה, וכפי שאמר הקב"ה: "ואני המתחיל" – "וירד הוי' על הר סיני"²¹ "ואל משה אמר עלה אל ה'"²², ועתה, לאחר מתן תורה, יכולים גם באמצעות דבר גשמי להגיע ולהתאחד עם עצמות ומהות אין סוף ב"ה, כביכול, משום שזהו בכוחו יתברך – ואני המתחיל.

וזהו תוכן הענין שאין למדים מקודם מתן תורה, לפי שניתנה תורה ונתחדשה הלכה: לפני מתן תורה היו עצות ודרכים שונות כיצד ועד היכן ניתן להגיע למעלה. אבל לאחר מתן תורה – ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, שנעשו אופנים ודרכים חדשות, כיצד לעבור ולהעתיק את עצמו – בשעתא חדא, ואף באמצעות דבר גשמי – מעומק תחת אל עומק רום.

ואף על פי כן, הרי בכל הקשור לתכונות הנפש ניתן ללמוד מלפני מתן תורה, כי, על ידי קיום תורה ומצוות צריכים לברר ולתקן את הענינים שהיו לפני מתן תורה, וכמו תיקון הענין דשבירת הכלים, חטא עץ הדעת ושאר החטאים (שהרי לאחר חטא העגל חזרה זוהמתו של נחש הקדמוני²³). ולכן חשובות גם תכונות הנפש מלפני מתן תורה, דכיון שצריכים לברר אותן – צריך לדעת עם מי מתעסקים ("מיט וועמען מען האָט צו טאָן"). אבל, כל זה הוא רק בנוגע להמתברר, ואילו בנוגע להמברר ואופני הבירורים – אין למדים מקודם מתן תורה, לפי שניתנה תורה ונתחדשה הלכה.

ו. חודש כסלו הוא חודש הגאולה וחודש הניסים, ובחודש הזה גילו לנו רבותינו נשיאנו פנימיות התורה ביותר ובהרחבה, ועל ידי זה ניתוסף חיות והתלהבות גם בגליא דתורה ובקיום המצוות. אינו דומה לימוד הגליא דתורה והחיות בקיום המצוות (וכתוצאה מזה – ההידור) לפני ידיעת פנימיות התורה – לגבי אחר ידיעת פנימיות התורה. הידיעה של פנימיות התורה נותנת חיות ושמחה גם בגללה, וגם במעשה המצוות.

(21) יתרו יט, כ.

(22) משפטים כד, א.

(23) זח"א נב, ב. אבל לא כל הזוהמא ח"ו כבראשונה (ניצוצי אורות

לזח"ג יד, ב).

(17) אבות פ"ב מ"ד.

(18) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סמ"ח. וש"ג.

(19) שהש"ר פ"א, ג (א). וראה לקו"ש ח"ח ע' 58 ואילך. וש"ג.

(20) שמו"ר פי"ב, ג.

ועל דרך הנ"ל ובסגנון הנ"ל – הרי זה בבחינת נתגלתה פנימיות התורה ונתחדשה הלכה – אופני הליכה בעבודת ה'. אותם ענינים שבטרם שנתגלתה פנימיות התורה לא היו יכולים להגיע אליהם, מלבד יחידי סגולה, או שהי' צורך ביגיעה עצומה בנתיבות ושבילים – הרי עתה נתגלתה תורה ונתחדשה הליכה בדרך המלך²⁴, אשר כל ישראל יכולים להגיע לכל זה על ידי לימוד פנימיות התורה והליכה בהדרכותי',

ובכלל זה גם ענין השמחה – שהרי זו היתה אחת הדרישות של הבעל שם טוב: "עבדו את הוי' בשמחה"²⁵, ועוד לפני כן – כידוע שהאריז"ל זכה לרוח הקודש על ידי שמחה של מצוה²⁶.

ועל פי המבואר שהטעם לכך שבנוגע לתכונות הנפש למדים מלפני מתן תורה לפי שצרכים לפעול בהענינים שלפני מתן תורה – הרי ידוע²⁷ שכמעט כל הנשמות של דורותינו אינן נשמות חדשות, כי אם נשמות שבאו בגלגול כדי למלא ענינים שהיו מקודם, וביחוד בלימוד התורה, וכהפסק בשולחן ערוך הלכות תלמוד תורה לרבנו הזקן²⁸ ש"צריך לבוא בגלגול עד שישגי וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה (כפי יכולת השגתו ושרש נפשו למעלה²⁹) הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות", ורק על ידי זה יכולה הנשמה "להתתקן ולהשתלם בצרור החיים את ה' במקורה אשר חוצבה משם".

ז. והנה, בנוגע לנישואין אמרו חכמינו ז"ל³⁰ "איש ואשה זכו שכינה ביניהם" (שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהן, יו"ד באיש והי' באשה), שזהו ענין המשכת י"ה.

והנה, בזמן הזה הענין די"ה הוא בהעלם, כמו שנאמר³¹ "כי יד על כס י"ה", שהענין די"ה הוא באופן של כיסוי והעלם.

אמנם, על ידי זה שבונים בית בישראל על יסודי התורה והמצוה, "נר מצוה ותורה אור"³², כולל גם המאור שבתורה זוהי פנימיות התורה³³ – אזי ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, שגם בחינת י"ה נמשכת ובאה למטה, ב"דור ישרים יבורך"³⁴, שזהו ענין ו"ה³⁵.

*

ח. בהמשך להמדובר לעיל על דבר הכלל שאין מערבין שמחה בשמחה, מפני שמחה אחת מבלבלת את חברתה – הנה כלל זה אינו אלא בשעת תוקף השמחה, שזהו בעת התחלת השמחה דוקא, אבל המשך השמחה בשבעת ימי המשתה יכול להיות גם בזמן של שמחה אחרת.

ולכן, אף שאסור לעשות שמחת נישואין בחול המועד, וכל שכן ביום טוב, לפי שאין מערבין שמחה בשמחה, מכל מקום, מותר לעשות שמחת נישואין קודם היום טוב, אף על פי שהמשך השמחה דשבעת ימי המשתה תהי' ביום טוב³⁶. וכן נוהגין בפועל, שעושים שמחות נישואין בחצייים הראשון של החדשים תשרי וניסן, וכן בחודש סיוון לפני חג השבועות, אפילו אם ההמשך דשבעת ימי המשתה יהי' ביום טוב – "שאינן עיקר השמחה אלא תחילת הנישואין"³⁷.

וטעם הדבר – כאמור – שהכלל אין מערבין שמחה בשמחה הוא רק בשעת תוקף השמחה, בהתחלת השמחה, מה שאין כן בהמשך השמחה, גם שמחה אחרת אינה מבלבלת, אלא אדרבה, מוסיפה ומסייעת בשמחה זו.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) מבקשים אנו מהשם ית' שירבו שמחות בישראל. ואכן, בשבוע זה מתקיימת

(31) ס"פ בשלח.	(24) ראה ב"ב ק, ב.
(32) משלי ו, כג.	(25) תהלים ק, ב.
(33) ראה פתיחתא דאיכ"ר ב ובפ"י יפה ענף שם. ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז ובפ"י קה"ע שם. המשך תערוב"ב ח"ג ע' אישכב. סה"מ תרפ"ט ע' 176. וש"נ.	(26) (וראה הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע' קמז הערות 26-7).
(34) תהלים קיב, ב.	(27) ראה רמ"ז לזח"ג ר"פ תוריע. הובא ונת' בד"ה להבין מ"ש בזה"ר כו' (נדפס בספר ההשתטחות (קה"ת תשנ"ו) ע' לט ואילך).
(35) ראה זח"א רסד, ב. לקוטי הש"ס להאריז"ל ליבמות סא, ב. סה"מ מלוקט ח"ב ע' עת. ח"ד ע' שמח. וש"נ.	(28) פ"א ה"ד.
(36) ראה שו"ע או"ח סתקמ"ז ס"ד, ובנ"כ.	(29) תניא רפ"ד.
(37) מג"א שם.	(30) סוטה יז, א (ובפרש"י).

חתונה נוספת³⁸, בהמשך שבעת ימי המשתה של חתונה זו. – הנה לא זו בלבד ששמחה אחת אינה מבלבלת לשמחה השני, אלא אדרבה, שמסייעת בהשמחה.

ט. ועל פי זה יש לבאר הא דמצינו במדרשי חכמינו ז"ל (בפסיקתא³⁹ ותנחומא⁴⁰) "בעשרים וחמשה בכסלו נגמרה מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן. . מפני שחשב הקב"ה לערב שמחת המשכן בשמחת היום שנולד בו יצחק".

ולכאורה אינו מובן: הרי זה בניגוד לכלל שאין מערבין שמחה בשמחה?

והביאור בזה – על פי האמור שהכלל שאין מערבין שמחה בשמחה אינו אלא בנוגע לעיקר ותוקף השמחה, ומובן, שעיקר ותוקף שמחת היום שנולד בו יצחק הוא באותה שנה שבה נולד בפועל ממש, ואילו בבוא זמן זה בכל שנה ושנה, אין זה אלא המשך השמחה בלבד.

– הן אמת שישנו הענין ד"הימים האלה נזכרים ונעשים"⁴¹,

כפירוש האריז"ל⁴² שכאשר "נזכרים", שמזכירים ענין זה למטה, אזי "נעשים", שנעשה הענין למעלה ונמשך למטה, אבל אף על פי כן, מובן שאין זה בשלמות, ואין זה אלא הארה בלבד.

ולכן, השמחה בחודש שנולד בו יצחק, אינה מבלבלת להשמחה דהקמת המשכן, ואדרבה, מסייעת לה, ולכן המתין הקב"ה לחודש שנולד בו יצחק, כדי לערב שמחה בשמחה. ועל דרך מגלגלין זכות ליום זכאי⁴³.

*

י. על קושיא הנ"ל, איך דחו הקמת המשכן לחודש שנולד בו יצחק, הרי אין מערבין שמחה בשמחה – ישנו תירוץ נוסף⁴⁴:

הכלל שאין מערבין שמחה בשמחה נאמר רק בשמחה הקשורה עם גשמיות, משתה, אכילה ושתי', מה שאין כן בשמחה רוחנית, אין שמחה אחת מבלבלת לחברתה, ואדרבה מסייעת.

וכיון שהשמחה שהיתה בהקמת המשכן היתה שמחה רוחנית, ולא היתה קשורה עם גשמיות, שהרי לא הי' בה ענין של סעודה, משתה ושמחה,

– דלא כהשמחה בעת הקמת בית המקדש שהיתה קשורה עם סעודות משתה ושמחה, שלכן הוצרכו לעשות היכר בינה ובין שמחת יום טוב⁴⁵ –

וכמו כן שמחת היום שנולד בו יצחק בכל שנה ושנה אינה קשורה עם משתה ושמחה, לכן המתין הקב"ה עם הקמת המשכן לחודש שנולד בו יצחק, כדי לערב שמחה בשמחה, כיון ששמחה רוחנית (לא זו בלבד שאינה מבלבלת, אלא אדרבה) מסייעת אחת לחברתה.

יא. וביאור הטעם שבשמחה רוחנית אין שמחה אחת מבלבלת לחברתה, ואדרבה מסייעת:

איתא בגמרא⁴⁶ "לא כמידת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק, אבל (מידת) הקב"ה אינו כן, מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק".

ומבואר בכמה מקומות בחסידות⁴⁷, וגם במאמרי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר (גם בהמאמרים שנדפסו כבר⁴⁸), שהחילוק הוא בין גשמיות לרוחניות: בגשמיות – "כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק", וברוחניות – "מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק".

בגשמיות – מלא אינו מחזיק, כי גשמיות הוא יש ומציאות, שתופס מקום, ולכן, בהיותו מלא, אינו מחזיק,

(38) של החתן הת' חיים ישראל שפערלין.

(45) ראה מו"ק ט, א.

(39) פס"ר פ"ו, ה.

(46) ברכות מ, א. וש"נ.

(40) תנחומא ס"פ פקודי.

(47) ראה תו"א משפטים עט, א. אוה"ת נ"ך (כרך ב) ע' תתטו. סה"מ

תרל"ד ע' שב. תרנ"ז ע' רצו. תר"ס ע' עד. תרע"ח ע' קיז. עטר"ת ע'

(41) אסתר ט, כח.

תרב. ע' תרנא.

(42) רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א)

(48) סה"מ ה'ש"ת ע' 153. תש"ג ע' 191. תש"י ע' 120. סה"מ

קונטרסים ח"ג ע' קא ואילך.

(43) ערכין יא, ב. וש"נ. וראה "רשימות" חוברת לב ע' 8 ואילך.

(44) ראה יפה תואר במדב"ר פ"א, ה.

שאינו נותן מקום לזולתו. ובפנימיות יותר: גשמיות – אינה ענינו של האדם, ולכן הרי זה תופס מקום בו, מבלבל, ואינו נותן מקום לעניניו שלו.

וברוחניות – מלא מחזיק, כי, רוחניות היא ענינו של האדם, כמאמר רבותינו ז"ל⁴⁹ "אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני", ובמילא, אין זה תופס אצלו מקום מיותר, ויכול להחזיק, שמתאחד עמו והיו לאחדים. וגם: רוחניות מצד עצמו – שזהו עצם מציאותו – אינו תופס מקום.

ואף שגם בענין רוחני ישנם ו' קצוות, רוחניים על כל פנים – הרי זה משום שגם רוחניות הוא נברא, וכיון שבא מכוח הגבול, הרי גם הוא מוגבל, ולכן יש בו ו' קצוות, אבל מצד הענין עצמו הרוחני, או – בלשון הרמב"ם⁵⁰: "כל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא מאמתת הימצאו" – מצד המציאות כפי שהיא לאמיתתה, אין זה תופס מקום.

והיינו, שכללות הענין דתורה ומצוות, שהוא בגלוי כמו מצד העצמות – הרי זה מציאות שאינה תופסת מקום.

וענין זה מביעה המשנה בג' תיבות – "מצוה גוררת מצוה"⁵¹: כאשר מקיימים מצוה – הרי לא זו בלבד שאין זה משביע את האדם, ואין זה גורם שאין לו עוד כוח לקיים עוד מצוה, אלא אדרבה, "מצוה גוררת מצוה", כי, ברוחניות אין ענין אחד מבלבל לחברו, ואדרבה מסייע לו (ולאידך, "עבירה גוררת עבירה"⁵⁰, שכאשר האדם עובר עבירה, אזי נחלש (במלחמת היצר), ועד שנעשה מנוצח לגמרי, ובא לידי עבירה נוספת).

יב. אמנם, אף שכללות ענין התורה ומצוות הוא ענין רוחני שלמעלה לגמרי אפילו מתפיסת מקום רוחני – צריכים להמשיך זאת בהגוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם, שזהו סדר העבודה לאחרית מתן תורה. ובלשון חכמינו ז"ל⁵² – "לא ניתנה תורה למלאכי השרת": לפני מתן תורה היתה יכולה להיות ההנהגה כמלאכי השרת או כבני אדם, אבל לאחרית מתן תורה צריכה להיות ההנהגה כבני אדם דוקא.

– פעם⁵³ אמרו במעמד כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, בהיותו באטוואצק, שיש סברא שרבנו הזקן הי' נוהג להתענות משבת לשבת, והי' שובר הצום עם פרוסת לחם בלבד. ואמר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר שלא שמע סיפור זה, ואחרי כן הוסיף, שלפי מה ששמע אודות רבנו הזקן, שאופן עבודתו היתה בדוגמא של מעלה, לא מסתבר סיפור זה, שכן, למעלה ישנו הענין ד"בין הערביים תאכלו גו' ובבוקר תשבועו"⁵⁴, ובמילא, אין מקום לכללות הענין של תעניות וסיגופים. – ענין זה שייך רק בתור תיקונים, אבל לא "תמידים כסדרן".

וכמו כן ידוע⁵⁵ שהבעל שם טוב כתב לתלמידו בעל התולדות שלא יתענה, כיון שסדר העבודה צריך להיות עם הגוף דוקא, וכפי שפירש הבעל שם טוב⁵⁶ בפסוק⁵⁷ "כי תראה חמור שונאך גו' עזוב תעזוב עמו". –

נשאלת אפוא השאלה: מחד גיסא – דורשים להתעסק ולפעול בחלקו בעולם, ולאידך גיסא – להמשיך רוחניות שלמעלה לגמרי אפילו מתפיסת מקום רוחני?!

והעצה לזה – ענין השמחה, ובאופן שמעריבין שמחה בשמחה, שעל ידי זה נעשה תוספת שמחה. והרי סדר השמחה והריקודים – שבעת הריקוד מגבי' האדם רגלו מעל הארץ, היינו, שמתרומם מעניני ארץ וגשם, ואז – במידה כנגד מידה⁵⁸ – מגביהים אותו מלמעלה מארציות לרוחניות, ולרוחניות אמיתית, ובאופן ד"הולך ואור עד נכון היום"⁵⁹.

[אחרי סידור קידושין – טרם צאתו – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א]:

יהי רצון שיקויים היעוד "מהרה כו' ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה"⁶⁰ – על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו.

(55) "התמים" ח"א ע' ז-ח.
(56) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סכ"א. וש"י (נעתק ב"היום יום" כח שבט).
(57) משפטים כג, ה.
(58) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.
(59) לשון הכתוב – משלי ד, יח.
(60) ע"פ ירמ' לג, יו"ד-יא.

(49) משנה ובריתא קידושין בסופה – ע"פ גירסת כת"י וטיקן (ירושלים תשל"ד). וכן הובא במלאכת שלמה במשנה שם.
(50) ריש הל' יסוה"ת.
(51) אבות פ"ד מ"ב.
(52) ברכות כה, ב. וש"ג.
(53) ראה סה"ש תרצ"ז ע' 194.
(54) לשון הכתוב – בשלח טז, יב. וראה זח"ב כא, סע"א ואילך.

בס"ד. שיחת י"ט כסלו ה'תשי"ד.

בלתי מוגה

א. אודות הגאולה שחוגגים ב"ט כסלו – כפי שיודעים הכול שי"ט כסלו הוא היום שבו נגאל רבנו הזקן מהמבצר הפטרופבלי ("פעטרפאָוועלסקער קרעפּאָסט") שבו ישב במאסר עבור הפצת התורה – כותב רבנו הזקן במכתבו¹: "כשקריתי בספר תהלים בפסוק² פדה בשלום נפשי . . יצאתי בשלום". ומזה גופא שרבנו הזקן מדגיש שגאולתו היתה בעת שקרא הפסוק "פדה בשלום נפשי", מוכח, שמקשר הוא את שני הענינים יחדיו.

ב. בנוגע לסיום הפסוק – "כי ברבים היו עמדי" – מצינו התאמה עם גאולת רבנו הזקן: בפירוש הפסוק "פדה גו' כי ברבים היו עמדי" שבפעם הראשונה אמרו דוד המלך – איתא בירושלמי³ שגם אנשי אבשלום (שלחמו נגד דוד) היו עם דוד, אף שבגלוי היו מוכרחים לעמוד יחד עם אבשלום.

ועל דרך זה בנוגע לגאולתו של רבנו הזקן – כפי שסיפר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר כמה פעמים⁴ שאפילו אלה שבתחילת העלילה התנגדו לרבנו הזקן, הרי אחרי זה, בהכירם מקרוב מהי תורת החסידות ומי הם החסידים, עברו גם הם לצידו של רבנו הזקן, חלקם – גם בגלוי, וחלקם – לכל הפחות בפנימיות לבבם.

ונמצא, שסיום הפסוק, "כי ברבים היו עמדי", מתאים להמצב שהי' בגאולת רבנו הזקן – שאפילו אלה שבתחילה נלחמו נגדו, עברו אחרי כן לצידו.

ג. ואם בנוגע לסיום הפסוק מצינו התאמה עם גאולת רבנו הזקן, על אחת כמה וכמה שצריכה להיות התאמה גם בנוגע לתחילת הפסוק – שאותו מציין רבנו הזקן במכתבו בפירוש – "פדה בשלום נפשי": נוסף על הפירוש ב"פדה בשלום" שהפדי' היתה על ידי שלום – ישנו גם הפירוש שהפדי' עצמה היא באופן של שלום.

וענין זה מצינו גם בנוגע לגאולתו של רבנו הזקן – שהרי באגרת הקודש דיבור המתחיל קטונתי⁵ שכתבה "אחר ביאתו מפטרבורג" (אחר יציאתו מהמאסר), מביע רצונו ופקודתו שתהי' הנהגה של שלום ביחס לאחיהם (אלה שעדיין לא הכירו את הפנימיות והאמיתיות שמונחת בתורת החסידות),

ומסיים, "וכולי האי ואולי יתן ה' בלב אחיהם כמים⁶ הפנים וגו'", שגם מצדם תהי' הנהגה של שלום – שזהו רצונו של צדיק, שנמשך גם במעשה דכתיבה, ובהכרח שסוף כל סוף יתקיים בפועל (אף שכותב רק "כולי האי ואולי"), שאכן יהי' מעמד ומצב של שלום.

ד. ויש להוסיף בנוגע לדיוק הלשון "כמים הפנים וגו'": המשמעות ד"כמים הפנים לפנים" היא – שנגרשת פנימיותו של האדם. וענין זה נעשה על ידי ההתקשרות עם פנימיות התורה, אשר, על ידה מגיעים בהפנימיות דהקב"ה, כמו שנאמר⁷ "בקשו פני את פניך הוי' אבקש" – שעל ידי זה מתגלה גם הפנימיות דבני ישראל.

וזוהו שהענין ד"כל ישראל חברים" – שזהו מצד פנימיותם⁸ – נתגלה כשהיו בני ישראל באים לבית המקדש בשלוש רגלים⁹, כי, בעלי' לרגל ה' הענין ד"יראה כל זכורך גו' את פני (הפנימיות של) ה' אלוֹקִיךָ"¹⁰, ו"כדרך שבא לראות כך בא ליראות"¹¹ – שנתגלית ונראית גם הפנימיות דבני ישראל.

ודוגמתו גם בזמן הזה [דאף ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו"¹² וחרב בית מקדשנו, הרי החורבן הוא רק בנוגע

(1) אגרות-קודש שלו ח"א ע' צח. וש"נ (נעתק ב"היום יום" יט כסלו).

(2) נה, יט.

(3) סוטה פ"א סוף ה"ח (ושם: "אמרין רבון כל העולמים נפלה נא ביד דוד, ואל יפול דוד בידינו . . הוא שאמר דוד פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי", "דריש ברבים מלשון בשעת ריבם ומחלוקתם, היו עמדי, שבקשו שיפלו בידי ולא אני בידם" – קה"ע).

(4) ראה ספר התולדות אדמו"ר הזקן (קה"ת תשמ"ו) ח"ג פל"ו.

(5) תניא אגה"ק ס"ב.

(6) משלי כז, יט.

(7) תהלים כז, ח. וראה לקו"ת נצבים מד, ב-ג. דרושי ש"ש סו, ג ואילך.

(8) ראה תניא פל"ב.

(9) ראה חגיגה כו, א. ירושלמי שם פ"ג סה"ו.

(10) תשא לד, כג-כד.

(11) חגיגה בתחלתה. וראה אוה"ת ס"פ וירא (קג, ב ואילך).

(12) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.

לבית המקדש שנעשה מעצים ואבנים, ולא בנוגע לבית המקדש שבלבו של יהודי (כמו שנאמר¹³ "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחד מישראל¹⁴), שאף אחד אינו יכול לשלוט עליו, וקיים בשלמותו גם בזמן הזה] – שכאשר יהודים נפגשים יחד בלבביות ("אין אַ האַרציקן אופן"), על דרך ובדוגמת פגישתם בבית המקדש הכללי, אזי נעשית ההתקשרות דחלק אחד של נשמה עם חלק שני של נשמה, ועד שמתגלית הפנימיות דישראל כפי שהיא קשורה עם הפנימיות דתורה, שנתגלתה בתורת החסידות, ולאט לאט הולכת ומתפשטת ומגעת גם לחוגים כאלה שעד עתה לא ידעו אודותה.

ה. וזהו תוכן דברי רבנו הזקן, שהפדי' שלו – וכמו כן הפדי' של כל נשמה מישראל – היא בשלום: הפדי' ממעמד ומצב של חסרון ידיעה אודות חסידים וחסידות – יכולה להיות בדרך מלחמה או בשלום. ועל זה אומר רבנו הזקן שהפדי' היא בשלום דוקא.

וענין זה נעשה על ידי הגישה ליהודי מתוך אהבת ישראל, שאז "לוקח" הוא עם הפנימיות שלו את הפנימיות של הזולת, ושניהם יחדיו מתקשרים בפנימיות התורה, היא תורת החסידות.

וזהו חוב קדוש המוטל על כל יהודי – לעשות את ההכנה המתאימה, עד כמה שהדבר תלוי בו, שהמפגש עם עוד יהודי יהי' באופן של שלום, מתוך אהבת ישראל, כך, שמצד אהבתו אליו, רצונו וחפצו שגם חברו ייהנה מהזכות והטובה שהגיעה אליו – הידיעה בפנימיות התורה, תורת החסידות, וכאשר מספר זאת לחברו מתוך אהבה – אזי "אבנים שחקו מים"¹⁵, שגם אם לבו (של היהודי שפגש) כ"לב האבן"¹⁶, הרי סוף כל סוף ימיסו ה"מים" דתורה¹⁷ (ועל אחת כמה וכמה פנימיות התורה) את "לב האבן", ויעשוהו "כלי קיבול" לקבל בתוכו גליא דתורה ביחד עם סתים דתורה.

ועל זה נאמר "פדה בשלום גו' כי ברבים היו עמדי":

כל אחד מאתנו צריך לפעול בד' אמותיו ובסביבתו פדי' ממצב שלעת-עתה יש חסרון בידיעה אודות חסידים וחסידות, בשלום, על ידי אהבת ישראל.

ואין לו להתיירא מהעובדה שהוא יחיד והם רבים, ואם כן, איך יוכל לשנותם כו' – "כי ברבים היו עמדי", היינו, שכל אחד מהם (מה"רבים") בפנימיות נפשו אוהו גם הוא כמותו, ויסייע לו בעבודתו.

ו. וכאשר מתגלה בעולם (לא רק גליא דתורה, אלא גם) פנימיות התורה, הרי זה הכנה קרובה לגילוי פנימיות הכוונה שבעולם – שתכלית בריאתו הוא כדי לעשות לו ית' דירה בתחתונים¹⁸.

וענין זה יתגלה בביאת משיח צדקנו, שאז יקוים היעוד "לתקן עולם במלכות שד-י"¹⁹, היינו, שתמורת ההעלם והסתר שבעולם בזמן הזה, יראו בגלוי ש"ה' אחד ושמו אחד"²⁰, ועד ש"אז אהפוך אל עמים גו' כולם גו' לעבדו שכם אחד"²¹, היינו, שהאחדות תחדור גם אצל עמי הארץ.

והעיקר – שכל זה יבוא לידי גילוי במהרה בימינו, על ידי משיח צדקנו.

* * *

ז. ציוה לנגן ואמר מאמר דיבור המתחיל אמר ר' אושעיא מאי דכתיב צדקת פרזונו בישראל.

* * *

(18) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ז. ובכ"מ.

(19) נוסח תפלת "ועל כן נקוה".

(20) זכרי' יד, ט. וראה פסחים ג, א.

(21) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספי"א.

(13) תרומה כה, ח.

(14) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.

(15) לשון הכתוב – איוב יד, יט. וראה סוכה נב, ב. אבות דר"ז

פ"ו, ב.

(16) יחזקאל יא, יט. לו, כו.

(17) ראה ב"ק יז, א. וש"נ.

בס"ד. משיחות ש"פ ויצא, ז' כסלו ה'תשנ"א.

וממשיך בכתוב "ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה" (לשון יחיד) - הוא המחנה דמלאכי ארץ ישראל שנוסף על המחנה דמלאכי חוצה לארץ שבאו עמו, ולכן "ויקרא שם המקום ההוא מחנים", ע"ש "שתי מחנות, של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן, ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו".

והשינוי בין התחלת הפרשה לסיומה⁸:

בהתחלת הפרשה נאמר ש"מלאכי אלקים עולים ויורדים", "עולים תחלה ואח"כ יורדים", היינו, שתחילה עלו לרקיע מלאכי ארץ ישראל שליווהו בארץ, ואח"כ ירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו בחוץ לארץ - שלא הי' משך זמן שהיו עמו ב' סוגי המלאכים. ובסיום הפרשה נאמר "ויקרא שם המקום ההוא מחנים", ע"ש "שתי מחנות, של חוצה לארץ. . . ושל ארץ ישראל", שרק במקום זה היו שתי המחנות של המלאכים באותו זמן.

ב. ובהקדם הידוע שכל עניני התורה (גם הסיפורים שבתורה⁹) הם הוראות נצחיות¹⁰ בעבודת בני¹¹, ובפרט הסיפורים אודות האבות¹², ש"מעשה אבות סימן¹³ לבנים", הוראה ונתינת כח לבני¹⁴ בכל הזמנים¹⁵ - שעפ"ז יש לומר, שבענין ד"ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים גו' ויקרא שם המקום ההוא מחנים" נרמז סדר העבודה דכאו"א מישראל במשך כל הדורות¹⁶.

א. בסיום וחותם¹ פרשת השבוע² נאמר "ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים", ומפרש רש"י: "ויפגעו בו מלאכי אלקים - מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללוותו לארץ", "מחנים - שתי מחנות, של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן, ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו".

ובביאור הכרחו של רש"י לפרש כהנ"ל בפשוטו של מקרא³ - יש לומר בפשטות:

בהתחלת הפרשה⁴ נאמר "והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו", ומפרש רש"י: "עולים תחלה ואח"כ יורדים, מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ, ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו", ומסתבר בפשטות שמלאכים אלה (מלאכי חוצה לארץ) גלוו אליו והיו עמו כל משך הזמן שהי' בחוץ לארץ לשמרו כו'⁵.

ועפ"ז אינו מובן מ"ש בסיום הפרשה "ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים", שבלכתו לדרכו פגעו בו מלאכי אלקים - הרי "מלאכי אלקים" היו עמו גם מקודם לכן?!

ומתוך רש"י⁶ ש"ויפגעו בו מלאכי אלקים" הם מלאכים אחרים (שלא היו עמו עד עתה) - "מלאכים של ארץ ישראל", שבלכתו לדרכו לארץ ישראל, "באו לקראתו ללוותו לארץ"⁷.

(1) להעיר ממאדו"ל "הכל הולך אחר החיתום" (ברכות יב, א).

(2) לב, ב"ג.

(3) ועד שאינו מקדים "רבותינו דרשו" (וכיו"ב), שזוהי "אגדה המיישבת דברי המקרא" (פרש"י בראשית ג, ח. ועוד), אלא פשוטו של מקרא ממש.

(4) כח, יב.

(5) וכמ"ש בהמשך הכתובים (שם, טו) "והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת" - ששמירה זו היתה (בפשטות) ע"י "מלאכי אלקים".

(6) וכדרכו בכ"מ - ללא הקדמת השאלה.

(7) ואף שמלאכי ארץ ישראל אין יוצאים חוצה לארץ (ואיך יצאו לקראתו לחוץ לארץ) - ה"ז רק ביציאה שהיא בשביל להשאר שם משך זמן, משא"כ היציאה "ללוותו לארץ" שמלכתחילה אינה בגדר של יציאה מן הארץ (ראה בארוכה לקו"ש חכ"ה ע' 150 ואילך. ושו"נ).

(8) כקושיית מפרשי רש"י (משכיל לדוד פרשתנו כח, יב. נחלת יעקב סוף פרשתנו. ועוד). - והבא לקמן הוא (בעיקר) בנוגע ללימוד והוראה בעבודת האדם, כדלקמן בפנים.

(* ועד ש"אע"פ שחטא ישראל הוא" (סנהדרין מד, רע"א).

(** ובוה גופא - שם המעלה דיעקב, היינו, לא כפי שנקרא "יעקב", מלשון "עקב" (ועד ש"ידו אוחזת בעקב עשו" (תולדות כה, כו)), אלא כפי שנקרא "ישראל", מלשון "ראש" (ועד - "לי ראש" (דרמ"צ יד, סע"ב - בשם הזהר)), ע"ש "כי שרית עם אלקים גו'" (וישלח לב, כט).

(9) ראה זח"ג קנב, א. מכתבי תורה (להרגציזבי) מכתב צט.

(10) שהרי התורה היא נצחית (תניא רפי"ז. ובכ"מ), כולל גם ההוראות שבתורה מלשון הוראה (ראה זח"ג נג, ב. ועוד), שהם הוראות נצחיות.

(11) ובפרט יעקב - "בחור שבאבות" (ב"ר רפ"ע). - ולהעיר מאגה"ק (ס"ז) ש"נשמתו (של יעקב). . כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם".

(12) לא רק "סימן" שמברר הדבר, אלא גם "סימן" שפועל ועושה הדבר, כבסימני טהרה - ראה לקמן ס"ה.

(13) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. לקו"ש חט"ו ע' 76. וש"נ.

(14) ובהדגשה יתירה בזמן שבו קורין (ולומדים) ענין זה בתורה - ראה לקמן ס"ט.

(15) ויומחק יתור - שכאו"א מהם נקרא בשם "ישראל"*, שמו של יעקב***, שעפ"ז מובן ש"ויעקב הלך לדרכו וגו' מחנים" קאי (גם) על כאו"א מישראל.

וביאור הענין:

כאור"א מישראל כלול מנשמה וגוף - נשמה שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" ¹⁶, שירדה "מאיגרא" ¹⁷ רמה לבירא עמיקתא" ¹⁸, לעזה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו, ונתלבשה בגוף גשמי וחומרי, אשר, גם לאחר ירדת והתלבשות הנשמה בגוף ה"ה בריחוק הערך זל"ז בדוגמת ריחוק הערך שבין ארץ ישראל לחוץ לארץ, כי, הנשמה גם בירידתה למטה ("נשמה שנתת בי) טהורה היא" ¹⁹, כמו ארץ ישראל שהיא ארץ קדושה וטהורה, ואילו הגוף נקרא "משכא דחויא" ²⁰, כמו חוץ לארץ (שגושה ואוירה טמא) ²¹.

ובהתאם לכך נחלקת גם העבודה דכאור"א מישראל לב' חלוקות (כלליות) - העבודה דארץ ישראל, בעניני קדושה (שעיקרה מצד הנשמה), והעבודה דחוץ לארץ, בעניני חול (שעיקרה מצד הגוף), אשר, ב' חלוקות אלה ישנם גם בזמן - העבודה דיום השבת בעניני קדושה (מלאכת שמים), והעבודה דששת ימי השבוע (שעיקרה) בעניני חול, כמ"ש "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" ²², "שש"ש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך" ²⁴.

ועפ"ז מובן שבעבודת כאור"א מישראל ²⁵ ("ויעקב הלך לדרכו") ישנו הענין ד"מחנים", "שתי מחנות (של מלאכים), של חוצה לארץ. . . ושל ארץ ישראל":

ידוע ²⁶ שמכל מעשה ועבודה דכאור"א מישראל נברא מלאך. וכיון שאצל כאור"א מישראל ישנם ב' סוגי

(16) תניא רפ"ב.

(17) ע"פ ל' חז"ל - חגיגה ה, ב.

(18) כמרומו גם בהתחלת פרשתנו: "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" - שרומז על יציאת הנשמה ממקורה ושרשה ("באר שבע") לירד למטה מטה ("חרנה"), כמשנת"ל בארוכה (קונטרס משיחות ש"פ תולדות. ושא).

(19) נוסח ברכות השחר (ברכות ס, ב).

(20) ראה תקו"ז תכ"א (נג, רע"ב). ע"ח שער קיצור אבי"ע פ"ב. תניא פל"א (בשם הזהר). רפמ"ז. וראה ספר החקירה להצ"צ סח, א ואילך.

(21) ראה שבת טו, ב. גיטין ח, סע"א ואילך. רמב"ם הל' טומאת מת רפ"א.

(22) יתרו כ, ט.

(23) בהר כה, ג.

(24) ומ"ש בהתחלת הענין "ושבתה הארץ שבת לה" - ה"ז הכוונה והתכלית דכללות העבודה, אבל העבודה בפועל במשך ה"שש שנים" היא ב"שדך" וב"כרמך", עניני חול.

(25) ויש לומר, שהענין ד"מחנים" ישנו גם לפני התחלת העבודה - כי, "לכל איש ישראל. . . יש שתי נשמות. . . שהן שתי נפשות, נפש

עבודה, עבודה דחוץ לארץ ועבודה דארץ ישראל, יש אצלו ב' מחנות (סוגים) של מלאכים, מלאכי חוץ לארץ (מהעבודה דחוץ לארץ) ומלאכי ארץ ישראל (מהעבודה דארץ ישראל) ²⁷.

ונוסף לכך שהענין ד"מחנים" (שתי מחנות של מלאכים) הוא ב(עבודת) כאור"א מישראל, ה"ה פועל גם בהמקום שנמצא בו (חלקו בעולם) - "ויקרא שם המקום ההוא מחנים" - שנעשה בעה"ב על המקום, שלכן הוא הקובע את שם המקום, שמח"י ומהוה (ומורה על תוכנו של) המקום ²⁸, והשם שקורא הוא "מחנים", ע"ש שתי המחנות של המלאכים - שבזה מודגש שענינם של שתי המחנות של המלאכים (שנעשו ע"י עבודתו בעניני א"י וחז"ל) נמשך וחודר בגדרי העולם ("המקום"), עד כדי כך שנעשה שמו של המקום.

ג. ויש להוסיף בביאור הענין ד"ויפגעו בו מלאכי אלקים גו' מחנים" בעבודת האדם - שהעבודה ד"שתי המחנות" ("של חוצה לארץ ושל ארץ ישראל", עבודת הגוף ועבודת הנשמה) היא באופן שניכר ונרגש העילוי ד"מלאכי אלקים":

"אלקים" הוא אחד מז' שמות שאינם נמחקים ²⁹, ופירושו מלשון כח וחוזק ³⁰, "תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כולם" ³¹. ומזה מובן הפירוש ד"מלאכי אלקים" בעבודת האדם - שהעבודה היא מתוך כח וחוזק, היינו, עבודה מתוך יגיעה גדולה, ע"י תוספת כח וחוזק, ועד לכח וחוזק (שמתבטא ביגיעה שהיא) למעלה מגדרי האדם ³².

אחת מצד הקליפה כו' ונפש השנית בישראל היא חלק אלקה ממעל ממש" (תניא ספ"א ורפ"ב), די"ל, שגם הנפש שמצד הקליפה היא בכלל "מלאכי* אלקים*" (כמו שהמלאך שהוא "שרו של עשו" נקרא בשם "אלקים" (וישלח לב, כט"א. לג, יו"ד ובפרש"י)).

(26) ראה מפרשי המשנה אבות פ"ד מ"א.

(27) וכיון שהעבודה דארץ ישראל היא נעלית יותר מהעבודה דחוץ לארץ, מובן, שמלאכי ארץ ישראל הם בדרגא נעלית יותר ממלאכי חוץ לארץ.

ועפ"ז יומתק דיוק ואריכות לשון הכתוב "ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה" - שבראותו את מלאכי ארץ ישראל ("ויפגעו בו מלאכי אלקים") שניתוספו על מלאכי חוץ לארץ שהיו עמו עד עתה, אזי "ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה", שמחנה זה (דוקא) של מלאכי ארץ ישראל הוא "מחנה אלקים" לאמיתותו ובשלימותו.

(28) ראה שעה"ה א פ"א. ובכ"מ.

(29) שבועות לה, סע"א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב.

(30) טור אר"ח סוס"ה.

(31) טושו"ע ודאדה"ז שם.

(32) כלומר: נוסף לכך ש"אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו"

(* ולהעיר שגם כחות טבעיים (ובכללם כחות האדם) נקראים לפעמים בשם "מלאכים" (ראה מו"נ ח"ב פ"י. וראה לקו"ש ח"ה ע' 320).

(**) אלא שעיקר ושלמות הענין ד"מלאכי אלקים" הוא בנוגע להנשמה שריא "חלק אלקה ממעל ממש" (וראה לקמן הערה 27).

ד. ובעומק יותר:

תוכן ונקודת ה"עבודה" ("עובד אלקים") היא בכל ענייני העבודה (עבודת הגוף ועבודת הנשמה) - עבודה ויגיעה מתוך כח וחוזק שלמעלה מגדרי האדם ("מלאכי אלקים"⁴⁴), אשר, ענין זה בא בכל עבודה לפי ענינה: בעבודת הגוף ונפש הבהמית - בבירור וזיכרון החומריות והגסות באופן של עיבוד עורות, ש"ע"י העיבוד משתנים הרבה למעלותא"⁴⁵, היינו, שהעבודה היא באופן שיוצא ומתעלה מגדרי הגוף ונפש הבהמית; ובעבודת הנשמה (לאחרי שלימות עבודתו בבירור וזיכרון החומריות, שאז עבודתו היא בעניני קדושה, "תורתו אומנתו") - בשינוי טבע הרגילות דקדושה, היינו, שיוצא ומתעלה גם מהציור דטבע הרגילות דקדושה עד לדרגה שלמעלה מציור והגבלה, אשר, ריחוק הערך שביניהם הוא עד כדי כך שבשביל זה יש צורך בעבודה שהיא בדוגמת עיבוד עורות⁴⁶.

בסגנון אחר קצת:

גם בעבודת הגוף ונפש הבהמית עיקר ההדגשה היא (לא כ"כ בבירור וזיכרון החומריות והגסות, אלא) בהציאה מגדרי מציאותו, אלא, כיון שגדר מציאות הגוף ונפש הבהמית הו"ע החומריות, מתבטאת היציאה מגדרי מציאותו בבירור וזיכרון החומריות.

ולכן, גם לאחר שהשלים העבודה בבירור וזיכרון חומריות הגוף ונפש הבהמית, ועיקר התעסקותו היא בעבודה בעניני קדושה (עבודת הנשמה), צריך להמשיך בענין ה"עבודה" - לצאת מגדרי מציאותו בהוה, ע"י שינוי טבע הרגילות דקדושה, ומוסיף והולך בהציאה מגדרי מציאותו (בקדושה גופא) בעילוי אחר עילוי, עד אין-סוף.

וענין זה מודגש גם בתואר "עובד אלקים" - ע"ש העבודה והיגיעה, הן בעבודת הגוף (מלאכי חוץ לארץ) והן בעבודת הנשמה (מלאכי ארץ ישראל):

בעבודת הגוף - כפי שמבאר רבינו הזקן בתו"א³³ בפירוש הכתוב³⁴ "שש שנים יעבוד", ש"יעבוד הוא לשון עבוד עורות³⁵. . . עורות עבדין שעלו מן הרחצה כו", דקאי על העבודה בבירור הגוף ונפש הבהמית, שמפני חומריותם וגסותם צריך להיות הבירור והזיכרון שלהם ע"י עבודה ויגיעה עצומה בדוגמת העבודה דעיבוד עורות, שהיא עבודה קשה, ועוד וג"ז עיקר - שהיא עבודה בוו', שלכן, "אין מעמידין מלך ולא כהן גדול . . . בורסקי (מעבד עורות). . . הואיל ואומנתם נקלה העם מזולזלין בהם"³⁶.

ובעבודת הנשמה - כפי שמבאר רבינו הזקן בתניא³⁷ בפירוש מארז"ל³⁸ על הכתוב³⁹ "ושבתם וראיתם גו' בין עובד אלקים לאשר לא עבדו", ש"עובד אלקים היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ולא עבדו היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים לבד", כלומר, אע"פ ש"לא⁴⁰ עבר מימיו שום עבירה קלה, וגם קיים כל המצוות שאפשר לו לקיימן, ותלמוד תורה כנגד כולם, ולא פסיק פומי' מגירסא"⁴¹ ("תורתו אומנתו"⁴²), מ"מ, כיון ש"שונה פרקו מאה פעמים לבד", כפי ש"היתה הרגילות (בימיהם) לשנות כל פרק מאה פעמים" (שע"ז נחקק במוח הזכרון בשלימות), ואינו מתייגע "לשנות טבע הרגילות", נקרא "לא עבדו", כי, התואר "עובד אלקים" (לשון הוה) שייך רק על עבודה ויגיעה לשנות טבע הרגילות (כולל גם טבע ורגילות דקדושה), שהיא עבודה קשה ביותר, ע"ד ובדוגמת היגיעה שבעיבוד עורות⁴³.

(41) כולל גם שאין בו עון ביטול תורה, שלמרות חומר הענין (ראה תניא בתחלתו), "אין אדם ניצול ממנו בכל יום" (שם פכ"ה).

(42) שבת יא, א.

(43) כלומר, הדמיון הוא בנוגע ליגיעה שבעיבוד עורות בלבד, ולא בנוגע להבירור וזיכרון דעיבוד עורות, כיון שמדובר כאן בטבע ורגילות דקדושה (וראה לקמן הערה 46).

(44) ועפ"ז יומתק לשון הכתוב "עובד אלקים" (ולא "עובד הו'") - שבו מודגש ענין הכח והחוזק שלצורך העבודה והיגיעה.

(45) תו"א שם.

(46) ועפ"ז י"ל שהדמיון הוא לא רק בנוגע ליגיעה שבעיבוד עורות, אלא גם בנוגע להבירור וזיכרון שבעיבוד עורות, כי, לגבי הדרגה שלמעלה מציור והגבלה נחשבת העבודה ש"ע"פ טבע הרגילות דקדושה כמו בדוגמת עורות שצריכים עיבוד.

(סוכה נב, רע"ב. ושי"ג), "עוזרו" (להאדם) דייקא, עזר וסיוע בעבודה ש"ע"פ גדרי האדם - נעשית העבודה מתוך כח וחוזק שלמעלה מגדרי האדם.

(33) משפטים עו, א.

(34) משפטים כא, ב.

(35) להעיר משיעורי הרמב"ם דימים אלה בהלכות תפילין ומזוזה וספר תורה, שבהם נתבאר גם אופן עיבוד העורות - "לוקחין עור בהמה או ח' ומעבירין השער ממנו תחלה, ואח"כ מולחין אותו במלח, ואח"כ מעבדין אותו בקמח וכו'" (הל' תפילין פ"א ה"ו).

(36) קידושין פב, סע"א. רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ו.

(37) פט"ו (הובא גם בתו"א שם).

(38) חגיגה ט, ב.

(39) מלאכי ג, יח.

(40) לשון אדה"ז בתניא שם.

(*) וראה תניא שם: "הפרש בין עובד אלקים לצדיק, הוא, שעובד הוא לשון הוה שהוא באמצע העבודה . . . אבל הצדיק נקרא עבד ה' בשם התואר כו'" - שמשנה (לא רק מ"עובד", לשון הוה, ל"עבד", בשם התואר, אלא) גם מ"עובד אלקים" ל"עבד" ה" (וראה גם לקוטי לוי"צ לתניא שם).

הוא לא רק עוד פעם אחת, אלא כולל גם כל עניני הוספה בעילוי אחר עליו.

ותנועה זו דהערך ההגבלה היא בשתיים: (א) "מפרסת פרסה"⁵⁴ - שכאשר פוסע פסיעה לצאת לעבודתו בחלקו בעולם, ניכר שזוהי פסיעה שכוללת שתי פסיעות, היינו, שחושב כבר אודות פעולה נוספת ונעלית יותר, שזוהי"ע העדר ההגבלה בנוגע לריבוי עניני העבודה, (ב) "מעלת גרה" - שבירור וזיכור והעלאת ה"בהמה" (נפש הבהמית) להיות דם ובשר כבשרו דהאדם (שזוהי"ע האכילה⁵⁵) הוא באופן שאינו מסתפק בבירור ראשון אלא מוסיף בירור שני, שזוהי"ע העדר ההגבלה במעלת ואיכות הבירור גם בדקות.

ו. עפ"ז יש לבאר הענין ד"ויקרא שם המקום ההוא מחנים" - שבמקום זה היו שתי המחנות של המלאכים, מלאכי חוץ לארץ ומלאכי ארץ ישראל, גם יחד:

קריאת שם המקום "מחנים" ע"ש שתי מחנות שנמצאים במקום זה באותו זמן, מדגישה, שהעבודה במקום זה היא באופן כפול, שמורה על תנועה שלמעלה מהגבלה, כנ"ל.

ובפשטות - שגם בהיותו בחוץ לארץ, שעוסק בעבודה דבירור הגוף ונפש הבהמית, נרגש אצלו (לא רק הכח והחוזק דמלאכי חוץ לארץ הדרוש לעבודה זו שעוסק בה עתה, אלא גם) הכח והחוזק דמלאכי ארץ ישראל בנוגע לעבודת הנשמה, היינו, שעבודתו בבירור הגוף ונפש הבהמית היא באופן שניכרת ונרגשת בה (לא כ"כ בירור וזיכור החומריות, אלא בעיקר) תנועה של יציאה מההגבלה דגדרי מציאותו, שלכן, גם לאחר שיושלם בירור הגוף ונפש הבהמית (העבודה דחוץ לארץ בכח מלאכי חוץ לארץ), בודאי לא יסתפק בעבודה שמצד טבע הרגילות דקדושה, אלא יוסיף בעבודתו באופן של שינוי טבע הרגילות דקדושה, בכח "מלאכי אלקים" דארץ ישראל.

ועוד וג"ז עיקר: המשך עבודתו בשינוי טבע הרגילות דקדושה מהוה הוכחה גם על שלימות עבודתו בבירור וזיכור הגוף ונפש הבהמית - שעבודתו בבירור וזיכור הגוף ונפש הבהמית אינה מפני הטבע דנפש האלקית (היפך טבע החומריות דהגוף ונפש הבהמית), וראי' לדבר, שגם לאחר שלימות העבודה בבירור הגוף ונפש הבהמית, עובד עבודתו בעניני קדושה באופן שמשנה טבע הרגילות דקדושה, שמזה מוכח, שגם עבודתו לפני"ז היתה (לא מפני הטבע דנפש האלקית, אלא) מפני היותו "עובד אלקים"⁴⁷, באופן שלמעלה מההגבלה דגדרי מציאותו, מצד ה"מלאכי אלקים" שלו.

ה. ויש להוסיף, שהתנועה שלמעלה מהגבלה (נקודת ותוכן העבודה) היא גם בעבודה דבירור הגוף ונפש הבהמית⁴⁸ - ובשתיים: (א) העדר ההגבלה בנוגע לריבוי עניני העבודה, ועד שבכל פעולה ניכר ונרגש שהיא גם הכנה לפעולה נוספת⁴⁹, (ב) העדר ההגבלה בנוגע למעלת ואיכות הבירור והזיכור, שמוסיף והולך בבירור לאחר בירור, לברר לזכך גם ישות ומציאות שבדקות.

ויש לומר, שב' ענינים אלה מרומזים בסימני טהרה דבהמות (כולל גם הרמז בנוגע ל"בהמה" שבאדם, נפש הבהמית) - "מפרסת פרסה" . מעלת גרה⁵⁰.

ובהקדם המבואר במק"א⁵¹ ש"סימנים" אלה הם לא רק בירור שישנה הטהרה, אלא גם גורמים הטהרה להיותם ממהות הטהרה⁵², היינו, תכונות של טהרה, שלכן ראויים הם למאכל שיהי' דם ובשר כבשרו דבני", ועפ"ז י"ל גם בנוגע לסימני טהרה דנפש הבהמית:

הצד השווה דמפרסת פרסה ומעלת גרה הו"ע הכפל: מפרסת פרסה, "סדוקה ומובדלת מלמעלה ומלמטה בשתי צפרינין"⁵³ - שמחולק לשתיים. ומעלת גרה, "מעלה ומקיא האוכל ממעי" ומחזרת אותו לתוך פי" לכתשו ולטחנו הדק"⁵³ - שלאחרי לעיסת המאכל חוזרת ולועסת המאכל פעם שני'. וענין ה"כפל" מורה על תנועה שלמעלה מהגבלה, כי, הפירוש ד"כפל"

ויתן, נתינה כפולה (קונטרס משיחות ש"פ תולדות סי"ב).

(50) שמיני יא, ג. ראה יד, ו.

(51) ראה צפע"נ לרמב"ם ריש הל' מאכלות אסורות.

(52) ראה לקו"ש ח"א ע' 222 ואילך. ח"ב ע' 375 ואילך ועוד.

(53) פרש"י ראה שם.

(54) ולהעיר גם מאוה"ת שמיני (ס"ע מה): "הקלוט הוא שמכין לגשמיות בלבד לתאוות נה"ב, אבל התחלקות הפרסה זהו שאפילו בבחי' מעשה בהמה רצוף עוד כוונה לה".

(55) ולהעיר שמקום האכילה הוא בבית דוקא (בפנים ולא בחוץ) - שהרי "האוכל בשוק דומה כו" (קידושין מ, סע"ב).

(47) ראה ע"ז תו"א תולדות יט, סע"ב ואילך - בביאור מעשה דר' יוסי בן קיסמא עם רבי חנינא בן תרדיון (ע"ז יח, א), שר"ח שאל "מה אני לחיי העוה"ב", כיון שהי' מסופק אם עבודתו היא לש"ש בלבד או שמעורב בזה גם טבעו ותכונותיו, ור"י השיב "כלום מעשה בא לידך כו", שמה מוכח שעבודתו היא רק לפי שאין בלבו אלא אחד, ללא תערובת טבעו (וראה לקו"ש ח"כ ע' 306-7).

(48) נוסף לכך שהמשך עבודתו בשינוי טבע הרגילות דקדושה מוכיחה שגם עבודתו לפני"ז (בבירור הגוף ונה"ב) לא היתה מצד הטבע, אלא מפני היותו "עובד אלקים", כנ"ל ס"ד.

(49) וע"ד משנת"ל בפירוש "ויתן" (בוא"ו), "יתן ויחזור ויתן" (פרש"י תולדות כז, כח), שהתחלת הנתינה היא באופן ד"יתן ויחזור

א"י) - מוסיף בעבודתו ושולח ה"מלאכים" ("מלאכים ממש" 60, "מאותן הכתובים לפני השליחות כו" 61, "ויפגעו בו מלאכי אלקים גו' מחנים" 62) גם "אל עשו אחיו (ותירה מזה ל) ארצה שעיר שדה אדום", כדי לפעול הברור גם בדרגא הכי תחתונה שאין למטה ממנה, "ארצה שעיר שדה אדום".

ומדייק רש"י "מלאכים ממש" 63 - די"ל, שכוונתו לרמז לב' הקצוות שבתיבת "ממש": ממש מלאכים (מלאכי אלקים), וממש מלשון ממשות (הממשות דהמלאכים) 64, היינו, שיעקב שלח לעשו "מלאכים ממש", הן הממשות דהמלאכים (הדרגא התחתונה שבהם), והן ה"מלאכים ממש" (הדרגא העליונה שבהם) 65, כי, הברור דעשו נעשה ע"ז שבממשות דהמלאכים (דרגא התחתונה ששייכת לירד למטה עד לחוש המישוש) נמשך ומתגלה גם העילוי ד"מלאכי אלקים", "מלאכים ממש".

ח. וענין זה ("וישלח יעקב מלאכים גו' ארצה שעיר גו'") הוא סיוס וגמר "מעשינו" 66 ועבודתנו כל זמן משך הגלות:

ובהקדמה - שנוסף על העבודה דברור הגוף ונפש הבהמית, הבהמה שבאדם ("אתם קרוין אדם" 67), בהסימנים שפועלים הטהרה, מעלת גרה ומפרסת פרסה (כנ"ל ס"ה), מודגשת בזמן הגלות העבודה דברור אה"ע, שנכללים בד' המלכיות שאליהם גלו בני"ד הגלויות 68, כדאיתא במדרשי חז"ל 69 שד' המלכיות (בכל יון מדי ואדום) נמשלו לד' הבע"ח שנתפרש בכתוב 70 איסור אכילתם מפני שאין להם אלא סימן טהרה אחד בלבד.

ובזה גופא ב' חלוקות 71: (א) "את הגמל ואת הארנבת ואת השפן כי מעלה גרה המה ופרסה לא

וכיון שהחידוש שב"מחנים" (שתי מחנות) הוא שגם (בעבודה ד) חוץ לארץ ישנם (לא רק מלאכי חוץ לארץ, אלא גם) מלאכי ארץ ישראל 56, לכן:

בסיום הפרשה, כשיעקב הלך לדרכו, בהיותו עדיין בדרך (לפני שנכנס ממש לארץ ישראל -), בחוץ לארץ - מדגישים החידוש ד"ויפגעו בו מלאכי אלקים", שעוד בהיותו בחוץ לארץ פגעו בו כבר המלאכים של ארץ ישראל, ועד ש"ויקרא שם המקום ההוא מחנים", שנרגש במקום ההוא (חוץ לארץ) הפעולה ד"שתי מחנות", מלאכי חוץ לארץ וגם מלאכי ארץ ישראל;

משא"כ בהתחלת הפרשה, בהיותו בארץ ישראל (ובארץ ישראל עצמה במקום המקודש ביותר, "בית אלקים . . שער השמים") - אין צורך (וחידוש) שנוסף על מלאכי ארץ ישראל יהיו גם מלאכי חוץ לארץ, "כיון דמלאכי חוץ לארץ גריעי ממלאכי ארץ ישראל" 57, ואדרבה, "אין זה מכבוד מלאכי ארץ ישראל שיתחברו אליהם מלאכי חוץ לארץ" 58, ולכן לא היו שתי מחנות ביחד, אלא "עולים (תחלה ואח"כ) ויורדים", "מלאכים שליווהו בארץ . . עלו לרקיע וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו".

ז. ולאחרי ש"ויפגעו בו מלאכי אלקים גו' ויקרא שם המקום ההוא מחנים" - ממשיך הכתוב בפרשה שלאח"ז (שמתחילין לקרוא במנחה) "וישלח" 59 יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום:

נוסף על פעולת יעקב (וכאור"א מישראל) בחלקו בעולם שנעשה חדור בעינים של המלאכים, ועד ששמו אשר יקראו לו בלשון הקודש הוא "מחנים", ע"ש שתי המחנות של המלאכים (מלאכי חו"ל ומלאכי

56) משא"כ ב(עבודה ד) ארץ ישראל - שאין צורך (וחידוש) במלאכי חוץ לארץ, כדלקמן בפנים.

57) משכיל לדוד שבהערה 8.

58) נחלת יעקב שבהערה 8.

59) ר"פ וישלח.

60) פרש"י עה"פ.

61) פ"י הרא"ם.

62) ראה בעה"ט סוף פרשתנו ש"מחנים" ר"ת "מאותם חיילים נטל יעקב מלאכים".

63) לשון שאינו רגיל בכגון דא (נוסף לכך שהפירוש ד"מלאכים" (סתם) בכ"מ הוא שלוחים (ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 389 ואילך)).

64) להעיר מפירוש המגיד שה"ממש" דהמלאכים שלח יעקב לעשו, אבל הרוחניות שלהם נשארה אצל יעקב (סה"ש תש"ג ע' 155. וראה

לקו"ש ח"י ע' 100 ואילך).

65) ע"ד ובדוגמת שתי המחנות דהמלאכים - מלאכי חו"ל (ע"ד הממשות דהמלאכים) ומלאכי א"י (ע"ד מלאכים ממש).

66) תניא רפ"ז.

67) יבמות סא, רע"א.

68) להעיר גם מב"ר פרשתנו (פס"ח, יג"ד) בנוגע לחלום יעקב* "והנה סולם גו'": "פתר קריי' בגלות . . אלו ארבע מלכיות ששלטונותן גומרת בהן". ובפרד"א (פלי"ה - הובא ברמב"ן ריש פרשתנו): "הראה לו הקב"ה ארבע מלכיות מושלן ואובדן כו'".

69) ויק"ר ספי"ג.

70) שמיני יא, ד"ז. ראה יד, ז"ח.

71) ומודגש בפ' ראה (משנה תורה) - שנחלקו לב' פסוקים (משא"כ בפ' שמיני, שנזכרו בד' פסוקים, כל ח' בפסוק בפ"ע).

(* והביאו הרמב"ם בספר הי"ד (הל' יסוה"ת פ"ז ה"ג): "הסולם שראה יעקב אבינו ומלאכים עולים ויורדים בו . . הי' משל למלכיות ושעבודן".

הפריסו"72, (ב) "ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ולא גרה"72 - שגמל ארנבת ושפן קאי על בבל יון ומדי, ו"חזיר" קאי על "אדום", "כירסמנה חזיר מיער"73, מה חזיר בשעה שהוא רובץ מוציא טלפיו ואומר ראו שאני טהור, כך מלכות אדום כו"74, ולכן הזכירו בפ"ע, "להורות"75 כי הוא (גלות הרביעי, גלות אדום) גלות ארוך בפני עצמו ושקול כנגד כולם"76.

וע"י "מעשינו ועבודתינו" בגלות אדום נעשה הברור דאדום, כמאדו"ל77 ש"עתיד חזיר ליטהר"78 (שאו יהיו לו ב' הסימנים דמפריס פרסה ומעלה גרה"79), וכסיום דברי המדרש80 "את החזיר זו אדום, והוא גרה לא יגר שאינה גוררת מלכות אחרי"81, ולמה נקרא שמה חזיר, שמחזרת עטרה לבעלי, הה"ד82 ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה", שאז מתקיימת הבטחת יעקב (בהמשך הפרשה"83) "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה", "אימתי ילך בימי המשיח, שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון

לשפוט את הר עשו"84.

*

ט. ויש להוסיף ולקשר האמור לעיל עם החודש שבו קורין פרשת ויצא (ופרשת וישלח)85 - (התחלת חודש כסלו:

חודש כסלו, חודש השלישי לחדשי החורף, הוא, כנגד החודש השלישי דחדשי הקיץ, חודש סיון86 - החודש דמתן-תורה, "אוריין תליתאי . . . בירחא תליתאי"87.

ויתירה מזה, שבחודש כסלו (חודש השלישי בחדשי החורף) יש מעלה לגבי חודש סיון (חודש השלישי בחדשי הקיץ) - שבו מודגשת יותר העבודה ("עובד אלקים") בלימוד התורה:

מהחילוקים שבין חדשי הקיץ לחדשי החורף88 - שבחדשי הקיץ (שהתחלתם בניסן) מודגש בעיקר הגילוי מלמעלה (עבודת הצדיקים), ובחדשי החורף

יהי' הברור דכללות ק"נ, ויובדל ויופרד שרש יניקת החיצונים*, אזי יטהר חזיר (דוקא), להיותו מק"נ (משא"כ החיות שמגקה"ט)**.

ובסגנון אחר - בעבודת האדם - בהמשך להמבואר לעיל (ס"ה) בהחילוק ד"מפרסת פרסה" ו"מעלת גרה": "מפריס פרסה ולא גרה" - מורה שהמעשה בפועל (רגל) הוא כדבעי ובריבוי, אלא שחסר אצלו בענין הברור והזיכון ("ולא גרה"). ולכן, אף שמעלתו פחותה ממעלי הגרה שהם מבוררים ומזוככים יותר (אף שחסר אצלם בהמעשה בפועל, "פרסה לא הפריסו"), מ"מ, כיון שהמעשה (שהוא העיקר) הוא כדבעי, ולעת"ל עתיד לייטהר (מעלת הברור והזיכון), אזי יהי' בשלימות (משא"כ זה שמזוכך יותר אבל חסר אצלו המעשה שהוא העיקר).

(79) אוה"ח שמיני שם. וראה גם דרושים שבהערה 77.

(80) ויק"ר שם. וראה דרושים שבהערה הקודמת.

(81) כי הגאולה מגלות אדום היא גאולה שאין אחרי' גלות (מכילתא בשלח טו, א. ועוד).

(82) עובדי' בסופו.

(83) לג, יד.

(84) פרש"י עה"פ.

(85) כמ"ש השל"ה (חלק תושב"כ רצו, א) "המועדים של כל השנה כו' בכולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן". וכפתגם רבינו הזקן ("היום יום" ב' חשון. ובכ"מ) ש"צריכים לחיות עם הזמן".

(86) ראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רה. ריז. וראה שיחת י"ט כסלו תרפ"ט.

(87) שבת פח, א.

(88) ראה סה"מ עזר"ת ע' לח. תרע"ח ס"ע לו ואילך. וראה גם קונטרס משיחות ש"פ נח תש"נ ס"ט. וש"נ.

(72) ראה שם.

(73) תהליפ פ, יד.

(74) ויק"ר שם. וראה פרש"י תולדות כו, לד: "עשו ה' נמשל לחזיר, שנאמר יכרסמנה חזיר מיער, החזיר הזה כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור, כך אלו כו".

(75) רבינו בחיי שמיני שם.

(76) ויש לומר, שענין זה מרומז גם בהחילוק דהסימנים, שחזיר "מפריס פרסה הוא ולא גרה" (משא"כ ג' שלפנ"ז ש"מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו") - ש"זה שמפריס פרסה הוא (מוציא טלפיו ואמר ראו שאני טהור) אדרבה לדע' לו" (אוה"ח שמיני ע' מח).

וראה סה"מ תקס"ז ע' שכח: "פריסת הרגל בחזיר ענין פתח ומקור לחיצונים וע"כ החזיר ראש הקליפות". וראה לקמן הערה 78.

(77) "של"ה פ' חיי שרה. מאו"א ח, ו. ועוד. - הובא ונת' בתו"א וישלח כה, א. לקו"ת ראה ל, ב. סה"מ תקס"ז שם. המשך מים רבים תרל"ז פפ"ד. ובכ"מ (וראה השקו"ט בספרים שנשמנו בלקו"ש תצא תשמ"ה הערה 58 בשוה"ג).

(78) במא"א שם: "חזיר נק' קליפת נוגה, ולכן במיתוקה עתידה לחזור ותהי' קדושה". וראה אוה"ח ויקרא הוספות ע' רלט: "בענין החזיר י"ל ק"נ, וג' הראשונים (גמל ארנבת ושפן) הם ג"ק, וכ"כ במא"א כו", והקשה: "וא"צ צ"ע שהרי ג"ק הנ"ל הם רע יותר מק"נ, ואמאי היא הרשיעה יותר . . . ויש לתרץ דלפי שהיא קרובה יותר לכן הקנאה והשנאה יותר כו".

וע"פ המבואר בסה"מ תקס"ז (שבהערה 76) אולי יש לתווכך הסתירה שבדבר - שאף שחזיר הוא ק"נ שלמעלה מגקה"ט, מ"מ, להיותה מפרסת פרסה שהו"ע "פתח ומקור לחיצונים", ה"ה "ראש הקליפות", כולל גם הראש דגקה"ט (הרשיעה יותר), ולעתיד לבוא

(*) ויש לומר, שזהו גם תוכן הענין ד"שעיר" (שערות) למעלותא - לא באופן של ריבוי הצמצומים שע"ז נעשה יניקת החיצונים, אלא באופן דשערות דקדושה, שמצד גודל מעלת הקדושה באופן של הבדלה, יכולה להיות רק המשכה בבחי' שערות, מותרת מוחזין בלבד (ראה לקו"ת אמור לא, ד ואילך. ובכ"מ).

(**) ועדיין צ"ע משמור"ס ס"פ תרומה (הובא באוה"ח שם): "ברזל אין כתיב כאן לא במקדש ולא במשכן, למה, שנמשל בו אדום שהחריבו ביהמ"ק, ללמדך שמכל המלכיות יקבל הקב"ה דורות לעתיד לבוא חוץ מאדום . . . אף היא מבקשת להביא דורות למלך המשיח ואומר לה הקב"ה גער חזית קנה כו". ואולי י"ל, שהענין דעתידי חזיר ליטהר הוא לאחר ש"אומר לה הקב"ה גער חזית קנה", שיוכרת הקנה, רגל השמאלי דאות קו"ף שממנה נמשכת יניקה לקליפות (ראה ספר הערכים ח"ב אותיות התורה - קו"ף ס"ע שכו. וש"נ). ועצ"ע ואכ"מ.

"ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל", שאף היא במספר שלשה ("אוריאל תליתאי לעם תליתאי. . . בירחא תליתאיי"). וגם עבודתו של יעקב בבירור העולם היא ע"י התורה¹⁰², כידוע¹⁰³ שמהטעמים להשייכות דתורה למספר שלש, הוא, לפי ש"התורה ניתנה לעשות שלום בעולם"¹⁰⁴, ש"שלום" ענינו חיבור ב' הפכים: אלקות - אחד, ועולם - שנים, פירוד, וע"י התורה נעשה שלום ביניהם.

ויש לומר, שענין זה מרומז בס"פ ויצא - "ויעקב הלך לדרכו גו' ויפגעו בו מלאכי אלקים ויקרא שם המקום ההוא מחנים" - שעבודתו של יעקב ("יעקב הלך לדרכו") בלימוד התורה צריכה להיות מתוך עבודה ויגיעה בכח וחוזק שלמעלה מהגבלת האדם, שמשנה טבע הרגילות דקדושה, שזהו"ע ד"ויפגעו בו מלאכי אלקים", גם מלאכי ארץ ישראל¹⁰⁵ (כנ"ל בארוכה), וע"י עבודתו ויגיעתו בלימוד התורה פועל גם בירור המקום (חלקו בעולם) - "ויקרא שם המקום ההוא מחנים".

ויתירה מזה - כהמשך הכתוב בר"פ וישלח, "וישלח יעקב מלאכים גו' ארצה שעיר שדה אדום" - שע"י העבודה והיגיעה ("מלאכים ממש") בלימוד התורה נעשה שלימות הבירור באופן דאיתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא עד לדרגא הכי תחתונה, "ארצה שעיר שדה אדום", עד ש"עתיד חזיר להטהר", ש"בירור זה נעשה ע"י עסק התורה דוקא, כי הטעם שנק' תורה מלשון הוראה להבדיל בין הטמא ובין הטהור כו', ויש הוראה שהוא מכשיר ומטהר גם מה שנראה אסור וטמא לכאורה. . . והיינו ענין הבירורים לאהפכא חשוכא לנהורא. . . ע"י התורה כי בחכמה דוקא אתברירו"¹⁰⁶.

יא. ומזה מובן גם הלימוד וההוראה בנוגע למעשה בפועל - "המעשה הוא העיקר"¹⁰⁷: בעמדנו בחודש כסלו, וביום השביעי שבו (שחל בשנה זו ביום השבת¹⁰⁸), שישנם כבר שבעה ימים

(שהתחלתם בתשרי) מודגש בעיקר עבודת האדם (עבודת בעלי תשובה), שלכן חדשי החורף הם זמן הגשמים שבאים ע"י עבודת האדם (כמ"ש⁸⁹ "כי לא המטיר גו'", "לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו"⁹⁰, משא"כ טל, שישנו (גם) בחדשי הקיץ, "לא מיעצר"⁹¹).

וענינו בנוגע ללימוד התורה (שניתנה בחודש השלישי) - שבחודש כסלו שהוא השלישי בחדשי החורף מודגשת העבודה והיגיעה בלימוד התורה יותר מאשר בחודש סיון שהוא השלישי בחדשי הקיץ, דכיון שבזמן החורף הימים מתקצרים והלילות מאריכין, מוסיפים בלימוד התורה בלילה⁹², ש"לא איברא ליליא אלא לגירסא"⁹³, ובפרטיות יותר - "ליגמר. . . וליסבר"⁹⁴, הוספה בריבוי כמות הלימוד לגירסא, והוספה באיכות הלימוד ע"י היגיעה בהלימוד לעיונא, באופן של פלפול ושקו"ט, "חריף ומקשה"⁹⁵, כמרומז גם בשם "חורף" - מלשון חריפות.

ועוד ועיקר - שחודש סיון (חודש השלישי לחדשי הקיץ) ענינו (בעיקר) מתן-תורה דנגלה דתורה, וחודש כסלו (חודש השלישי לחדשי החורף) ענינו מתן-תורה דפנימיות התורה כפי שנתגלתה בתורת חסידות חב"ד באופן ד"פוצו מעינותיך חוצה" בי"ט כסלו⁹⁶, ראש השנה לתורת החסידות⁹⁷ - בהמשך לחודש תשרי שבו (ביו"כ) ניתנו לוחות שניות⁹⁸ שגדלה מעלתם על לוחות ראשונות (שלא נתקיימו כו'), שעליהם נאמר⁹⁹ "ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושי", שגילוי זה ("תעלומות חכמה") נעשה ע"י עבודה ויגיעה דוקא (ענין התשובה)¹⁰⁰.

י. עפ"ז יש לבאר הקשר והשייכות דס"פ ויצא ור"פ וישלח לחודש כסלו:

יעקב, השלישי שבאבות - ענינו תורה (כמ"ש¹⁰¹

(89) בראשית ב, ה.

(90) פרש"י עה"פ.

(91) תענית ג, סע"א.

(92) ראה ב"ב קכא, ב ובפרש"י שם. רמ"א יו"ד סרמ"ו סכ"ג. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ח.

(93) עירובין סה, א.

(94) ל' חז"ל - שבת סג, א.

(95) ל' חז"ל - הוריות בסופה.

(96) כדברי אדמו"ר (מהורש"ב) ג"ע שעיקר הענין ד"פוצו מעינותיך חוצה" התחיל לאחר גאולת רבינו הזקן בי"ט כסלו (סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך).

(97) מכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) ג"ע - נעתק ב"היום יום" בתחלתו. אג"ק שלו ח"א ע' רנט. וש"נ.

(98) תענית כו, ב ובפרש"י. שם ל, ב.

(99) איוב יא, ו. שמו"ר רפמ"ו.

(100) ראה המשך תרס"ו ע' פו ואילך.

(101) תהלים עח, ה.

(102) נוסף על בירור הגוף ונפש הבהמית - כמארו"ל שהתורה נקראת תושי', שמתשת כח הנה"ב (סנהדרין כו, ב. וראה תו"א יתרו סו, ב).

(103) ראה לקו"ש ח"כ ע' 180 ואילך. חכ"א ע' 111. וש"נ.

(104) רמב"ם הל' חנוכה בסופן.

(105) להעיר גם ממארו"ל (ב"ר פט"ז, ד) "אין תורה כתורת ארץ ישראל".

(106) לקו"ת וסה"מ תקס"ז שבהערה 77. ושם, שזהו"ע "ורב שלום בניך", "רב הוא עשו. . . להיותו בבחי' הפירוד שהוא הריבוי. . . ורב שלום, שמבחי' ריבוי ופירוד דעשו יוכלל ויתייחד בבחי' היחוד האלקי. . . והוא הנק' שלום. . . התחברות בין ב' הפכים. . . ע"י עסק התורה דוקא".

(107) אבות פ"א מ"ז.

(108) שבו נעשה העילוי והשלימות ("ויכולו") דראש חודש כסלו, שכולל כל ימי החודש, וממנו מתברך גם יום השבת שלאחריו (נוסף

בהתחלת השבוע דפרשת ויצא, ושלמותו ביום הש"ק, שבו קורין פרשת ויצא כולה, ומתחילין לקרוא (במנחה) "וישלח יעקב מלאכים גו'" - שנוסף על כל ההחלטות הטובות בכל עניני השליחות שנתקבלו במשך הכינוס, בודאי יוסיפו כהנה וכהנה (כיד ה' הטובה עליהם) בקבלת ההחלטות וקיומן בפועל באופן שלמעלה מטבע הרגילות דקדושה (ולאחרי שהוספה זו נעשית דבר הרגיל כמו טבע, צריך להוסיף יותר¹¹⁸), החל מההוספה בלימוד התורה, הן בנוגע לעצמם, והן בנוגע לפעולה על הזולת ע"י הפצת התורה, כולל ובמיוחד הפצת המעיינות דפנימיות התורה חוצה, שע"ז נעשה בירור העולם בתכלית השלימות.

ויה"ר שהדיבור וקבלת החלטות טובות בהנ"ל ימהרו ויזרזו עוד יותר גמר ושלמות בירור העולם, "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה", ובלשון הרמב"ם בסיום וחותם ספר הי"ד [שביסוד חמשה עשר בכסלו, שבו קיימא סיהרא באשלמותא, מתקיימת החגיגה העולמית דסיום הרמב"ם במחזור שביעי והתחלת מחזור שמיני, שבדואי תהי' ברוב פאר והדר, ו"ברוב עם הדרת מלך"¹¹⁹] שמישיח צדקנו "יתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר¹²⁰ כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד"¹²¹, "ובאותו¹²² הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה"¹²³. . ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד כו', שנאמר¹²⁴ כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

שכא"א מישראל הוא שלוחו של אדם (העליון) כמותו, כמותו דהמשלח ממש (ראה לקו"ת ויקרא א, ג), כנ"ל בארוכה (קונטרס משיחות ש"פ ותולדות).

(118) כיון שהעבודה דשינוי טבע הרגילות ("עובד אלקים", לשון הוה) צ"ל באופן תמידי, ועאכ"כ בנוגע ל"כינוס השלוחים העולמי" - עולם גם מלשון תמידיות נצחיות, שעבודת השליחות ("עובד" לשון הוה) היא באופן תמידי, לעולם.

(119) משלי יד, כח.

(120) צפני' ג, ט.

(121) ספ"א.

(122) ספ"ב.

(123) ומעין זה גם ברגעי הגלות האחרונים - שגם כאשר "מלכות מתגורר כו'", "מלך פרס" מתגרה במלך ערבי. . וכל אומות העולם מתרעשים ומתבהלים, נמצאים בני" במעמד ומצב של מנוחה ושלום, כיון שהקב"ה אומר להם "בני אל תתיירו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם. . הגיע זמן גאולתכם", ו"מלך המשיח" - גואלן של ישראל - "עומד על גג בית המקדש. . ואומר עניים הגיע זמן גאולתכם" (יל"ש ישעי' רמז תצט).

(124) ישעי' יא, ט.

רצופים (הכוללים כל שבועת ימי השבוע, ובפרט בשנה זו ששבועת ימי החודש מתאימים לשבועת ימי השבוע) - היקף שלם בחודש כסלו - צריך כא"א מישראל להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בלימוד התורה, נגלה דתורה ופנימיות התורה, באופן של עבודה ויגיעה יותר מטבע הרגילות דקדושה¹⁰⁹ (אף שגם הלימוד שנתרגל בו הוא לפנינים משורת הדין), ומוסיף והולך - כהוראת ימי חנוכה בסיומו וחותמו של חודש כסלו, ש"מנהג פשוט" אצל כל בני" (מגדול ועד קטן¹¹⁰) לנהוג כ"מהדרין מן המהדרין" באופן ד"מוסיף והולך"¹¹¹ מיום ליום¹¹².

ובפרטיות יותר: הן יושבי-אוהל שתורתם אומנותם, והן בעלי-עסק שיש להם קביעות עתים לתורה (קביעות בזמן, ועוד ועיקר קביעות בנפש¹¹³) - צריכים להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בלימוד התורה, הן בכמות זמן הלימוד, והן (ובעיקר) באיכות הלימוד, הן בנגלה דתורה, והן בפנימיות התורה כפי שנתבארה בחסידות חב"ד באופן של הבנה והשגה¹¹⁴, ומתוך עמל ויגיעה יותר מטבע הרגילות, כמודגש במיוחד בשנה זו, שהיא לאחר "שנת נסים", והיא "שנת אראנו נפלאות", שכל הענינים צריכים להיות באופן של "נסים" שלמעלה מהטבע, ועד ל"נפלאות" שלמעלה גם מ"נסים", ובפרט בנוגע ללימוד התורה שעל ידה מתאחד ומתייחד שכל האדם עם חכמתו של הקב"ה ב"יחוד נפלא"¹¹⁵ ("נפלאות"), ובפרט בלימוד פנימיות התורה, "נפלאות" שבתורה¹¹⁶.

והוראה מיוחדת בנוגע להשלוחים שיחיו - בבואנו זה-עתה מ"כינוס השלוחים העולמי"¹¹⁷ שנמשך

על ט' ויו"ד כסלו, י"ד כסלו, שקשור עם העילוי ד"קיימא סיהרא (דחודש כסלו) באשלמותא" (ראה קונטרס משיחות ש"פ ויצא תשמ"ז ס"ו ובהערה 39 שם - התוועדות ח"א ע' 568).

(109) ע"ד ובדוגמת המעלה דשמיני (לאחרי שבועת ימי חדש כסלו) - שומר ההיקף (ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט).

(110) כמנהג כמה מישראל שגם הבנים הקטנים (משא"כ בנות ונשים) מדליקים נר חנוכה.

(111) שבת כא, ב.

(112) כפס"ד הרמ"א (או"ח סתרע"א ס"ב) - ש"בני ישראל יוצאים ביד רמה", שבוה נרמז שהנהגת כל בני" היא ע"פ פסקי הרמ"א (שו"ת חת"ס או"ח סק"ג - הובא בהגהות חת"ס לשו"ע או"ח סתכ"ט).

(113) ראה לקו"ש ח"ז ע' 351. וש"נ.

(114) כהוראת ודרישת אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בקשר ובשייכות לשיבת תומכי תמימים - "להיות תורת ה' תורה הנגלית ותורת החסידות תמימה", ובאופן שלימוד החסידות הוא "בעיון הטוב להבינה ולהסבירה כלימוד הסוגיות בגליא שבתורה" ("התמים" ח"א ע' כג"כה).

(115) תניא פ"ה.

(116) ראה יהל אור ס"ע תנט ואילך. וש"נ.

(117) שמוזכר ומעורר ע"ד השליחות דכא"א מישראל בעולם,

(* להעיר מויד"ד שם: "את החזיר זו פרס" וראה בארוכה לקוטי לוי"צ (לזח"ג ע' רמו ואילך) בביאור סיפור הגמרא (ובחסים יט, רע"א) ש"איזדגר מלכא" (מלך פרס) קיים הענין ד"הווי מלכים אומניך" בזמן הגלות - שזהו תוכן הענין דעתידי חזיר ליטהר, עיי"ש.

לקוטי שיחות ויצא כרך ה

מתורגם ללשון הקודש

שהסיבה לכך היא, משום ש"נפקי לי מכרת" (=שיצאתי מאפשרות של עונש כרת). על כך שאלו אביי "נהי דנפק ליה מר מכרת דשני, מכרת דיומי מי נפיק מר" (=אם אמנם יצא אדוני מכרת של שנים, אבל וכי יצא אדוני מכרת של ימים? כלומר, מיתה פתאומית הנחשבת כמיתת כרת!) ועל כך השיב לו רב יוסף "נקוט לך מיהא פלגא בידך" (=לפחות חצי בידי, שיצאתי מאופן אחד של מיתת כרת).

בדברי חז"ל אלו יש להבין:

(א) כאשר יש אצל יהודי שמחה¹⁰, הוא עורך סעודה ("יומא טבא") לכל ידידיו. ומדוע מסופר בגמרא שרב יוסף ערך "יומא טבא (דוקא) לרבנן"¹¹?

(ב) בענין של כרת אין, לכאורה, הבדל בין "כרת דשני" לבין "כרת דיומי": כאשר משהו מת ר"ל ב"מיתה חטופה"¹² מפני איסור כרת אשר עבר לאחור גיל ששים, הרי זה, לכאורה, כאדם¹³ שמת לפני גיל ששים מפני שנכשל באיסור כרת לפני כן. וצריך להבין: כיון שמ"כרת דיומי" לא יצא רב יוסף, ועדיין נותר החשש "שמא ימות מיתה חטופה"¹⁴, מדוע הוא ערך "יומא טבא" ושמח על יציאתו מ"כרת דשני"?

(ג) אילו סבר רב יוסף ש"כרת דשני" ו"כרת דיומי" הם אכן שני ענינים שונים, ואשר משום כך ערך "יומא טבא" על כך שיצא, לפחות, מעונש של "כרת דשני", למרות שמ"כרת דיומי" לא יצא, הוא צריך היה לומר לאביי "נקוט לך מיהא פלגא (=אחד משני הענינים) בידך"¹⁵, ולא

א.

"ואלקי יצחק"

על הפסוק "אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק"¹, נאמר במדרש², ורש"י מביא זאת בפירושו על התורה¹, שלמרות שהקדוש-ברוך-הוא אינו מייחד את שמו על הצדיקים בחייהם, כי גם אצלם אין ודאות³ "שלא יטעה אותן היצר הרע", למרות זאת אמר הקדוש-ברוך-הוא "ואלקי יצחק", על אף שהיה זה בחייו, כי "הואיל ונתייסם בעיניו כאילו הוא מת, לפי שהיה גנוז לתוך הבית ויצר הרע פסק ממנו".

וצריך להבין בזה: אמנם, סומא חשוב כמת, כנאמר בגמרא⁴ "ארבעה חשובין כמת, עני ומצורע וסומא ומי שאין לו בנים", והסומא אף מושווה יותר למת: כשם שמת פטור מן המצוות, כנאמר "במתים חפשי"⁵, כך גם לגבי סומא, יש דעה הסוברת, שהוא פטור מכל המצוות⁶.

— אך כל זאת עדיין אינו הסבר מספיק לדברי המדרש דלעיל, ש"יצר הרע פסק ממנו": והרי רואים במוחש ולמעשה, שלסומא יש תאוות, יצר הרע, והוא עלול לחטוא⁷ וכדומה? וכיצד נאמר במדרש "הואיל ונתייסם בעיניו... יצר הרע פסק ממנו", ושממש כך ייחד הקדוש-ברוך-הוא את שמו על יצחק אף בחייו?

ב.

רב יוסף - יצא מעונש כרת בגיל ששים?

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את המסופר בגמרא⁸ על רב יוסף — אשר היה⁹ סגי נהור⁹ — שכאשר מלאו לו ששים שנה הוא עשה "יומא טבא לרבנן" ואמר

(1) פרשתנו כח, יג.

(2) תנחומא תולדות ז.

(3) ואף ש"הקב"ה יודע כל מה שיהי' וקודם שיהי' יודע שזה יהי' צדיק כו" (לשון הרמב"ם הל' תשובה ספ"ה. ועיי"ש הטעם מה שאין ידיעתו מכריחה כו'), בכ"ז אינו מייחד שמו על הצדיקים בחייהם בדבור (לומר "אלקי פלוני"), כי כאשר הידיעה שלמע' באה בגילוי (בדיבור), מכריחה היא את האדם. וכידוע בענין צדיק ורשע לא קאמר (ראה תו"ח תולדות יג, ג ואילך. ובכ"מ).

ועפ"ז יובן מה שהקשה הרמב"ם שם ספ"ו "והלא כתוב בתורה ועבדום וענו אותם... וקם העם הזה וזנה כו" — אף שכבר כתב לפני"ז (ספ"ה) שאין ידיעתו מכריחה כי אין ידיעתו כידיעתו (וכמו שהקשה בלח"מ שם) — כי מה ש"אין (ידיעת) הקב"ה מושכו ולא גזר עליה", הוא דוקא כשהידיעה אינה באה בדיבור, אבל "עבדום וענו אותם" וכן "וקם העם הזה וזנה גו" — שזהו דיבור של הקב"ה, ה"ז מכריח את האדם. ובלשון הרמב"ם — "הרי גזר כו".

(4) נדרים סד, ב. ורש"י. ב"ר פנ"א, ו. ורש"י.

(5) תהלים פח, ו. שבת ל, א.

(6) קידושין לא, א. ב"ק פז, א.

(7) ולהעיר מסנה צא, ריש ע"ב. שד"ח פאת השדה כללים א, קמט (כרך ד' ע' 3084 — הוצאת קה"ת).

(8) מו"ק כח, א.

(9) הטעם מה שהסומא נקרא בשם "סגי נהור" שפירושו ריבוי אור — אף שלכאורה הוא הופך ענין הסומא, שהרי הסומא אינו רואה כלל — נתבאר בד"ה מן המיצר תש"ה פ"ד. עיי"ש.

(10) ושני "עבידנא יומא טבא לרבנן" שבמס' שבת (קט, רע"א) וקדושין וב"ק שם — כי המדובר שם הוא בנוגע לסיום מסכת* ושכר מצות. משא"כ "נפקי לי מכרת", שזוהי שמחה על החיים.

(11) ואין לומר שזהו לפי שרק הם היו ידידיו — כי לפ"ז לא הו"ל להגיש "לרבנן". ודוחק לומר דזה גופא קאתי לאשמועינן דכל ידידיו היינו רק "רבנן".

(12) לשון הגמ' במו"ק שם. וראה פרש"י שם ד"ה כרת דיומי.

(13) כמובן ממה שהקשה אביי בפשטות "נהי דנפק כו" מכרת דשני, מכרת דיומי מי נפיק מר".

(14) לשון רש"י שם.

(15) וכמו שהקשה בחדא"ג מהרש"א (לסנה' צ, ב — ד"ה מנין) על הלשון "פלגא" שבסנה' שם.

(* ולהעיר מש"ך יו"ד סרמ"ז סקכ"ז: נהגו כל הבעלי בתים... מנהג להודיעם כו'.

הרבים הללו שהיו לפני רב יוסף, הגיעו רבים מהם לגיל ששים²¹. ומתעוררת השאלה: מדוע אין אנו מוצאים אצל אף אחד מתנאים ואמוראים אלו שמסופר עליו שערך "יומא טבא" בהגיעו לגיל ששים?

ד.

בגלל עבירה "נכרת ונפסק חבל ההמשכה..."
ההסבר לכל האמור לעיל הוא:

אדמו"ר הזקן מבאר באגרת התשובה²² את הסיבה לכך שבזמן הבית, כאשר יהודי היה עובר ר"ל על איסור כרת, הוא היה נפטר לפני גיל חמישים, וכאשר הוא היה עובר על איסור מיתה בידי שמים, הוא היה נפטר לפני גיל ששים²³ (אשר עונש זה, ככל הענשים הבאים מלמעלה²⁴, מגיע כתוצאה טבעית של העבירה עצמה²⁵) – שזאת מפני שעקב העבירה על איסורים אלו "נכרת ונפסק חבל ההמשכה משם הוי' ברוך הוא". וכיון שאצל היהודי גם חיות הגוף היא מהנפש האלקית – המקבלת את השפעת משם הוי' ברוך הוא, לכן, כאשר "חבל" זה "נכרת ונפסק", נפסקת ממילא חיות הגוף. (והענין שגם חייבי כריתות ומיתה בידי שמים יכולים לחיות עד גיל חמישים או ששים, הוא משום שעד אז עדיין נשאר אצלם ה"רשימו" של הנפש האלקית²¹).

בכך מיישב אדמו"ר הזקן²⁶ את הענין, שבכל דור יש "כמה וכמה חייבי כריתות ומיתות והאריכו ימיהם ושנותיהם בנעימים"²⁷ – כי בזמן הגלות השפעת השכינה

"נקוט... פלגא (=חצי מהענין) בידך", שהרי הביטוי "פלגא" עצמו מראה, ש"כרת דשני" ו"כרת דיומי" הם שני חצאים של אותו ענין, ושבמלאת לו ששים שנה הוא יצא רק מחצי ענין של כרת?

ג.

השאלות על עריכת "יומא טבא" בגיל ששים
בנוסף לשאלות אלו על הסיפור עצמו, צריך להבין:

(א) מדוע אין מובא בשולחן ערוך וכדומה שבמלאת לאדם ששים שנה עליו לערוך "יומא טבא"?

ויש ללמוד זאת בקל וחומר: אם לגבי סיום מסכת, שעל כך אמר אבבי "תיתי לי" (=ינתן לי שכרי) שאז "עבידנא יומא טבא לרבנן"¹⁶, שהביטוי "תיתי לי" מצביע על ענין הנעשה רק מצד מדת חסידות¹⁷, ובכל זאת נפסק כך ברמ"א¹⁸, על סמך דברי הגמרא הללו, "כשמסיים מסכת, מצוה לשמוח ולעשות סעודה". הרי על-אחת-כמה- וכמה צריך היה לפסוק כך להלכה, או כמנהג, לגבי "שיתין שנין", שיערכו "יומא טבא" – כי את זאת מספרת הגמרא בפשטות, ולא כענין של "תיתי לי", ש"רב יוסף כי הוה בר שיתין עביד להו יומא טבא לרבנן", ואף-על-פי-כן אין ענין זה מוזכר כלל בדברי הפוסקים¹⁹. ומדוע?

(ב) רב יוסף היה בדור השלישי של האמוראים²⁰. לפניו היו אמוראים רבים במשך מספר דורות, ולפניהם – תנאים רבים במשך דורות רבים. ומובן, שבין התנאים והאמוראים

(16) שבת קיח, סע"ב ואילך.

(17) ראה ב"ח אור"ח ס"ב: וכל תיתי לי דהתם טולחו מדת חסידות ניהו. וראה יד מלאכי כלל תרמו ובספרים שנשמנו בשד"ח מע' ת"ו כלל א' (כרך ג' ע' 1338).

(18) יו"ד סרמ"ו סכ"ו.

(19) בספר לקט יושר – והוא ספר הנהגות דהמחבר תרומת הדשן – חיו"ד ע' 40 (בדפוס ברלין תרס"ד): "ביום שסיים הגאון זצ"ל עשה סיום למסכת חזקוני אליו ב' זקנים כדי לפטרו גם מסעודת ששים". אבל נוסף לזה, שזו היתה הנהגה מיוחדת של בעל תה"ד – שלכן לא נזכר זה בפוסקים ככפנים, גם בעל תה"ד קישר ענין זה עם סיום מסכת.

ואולי י"ל, שגם אצל בעל תה"ד היו הוכחות שחיותו היא מקדושה ע"ד שהי' אצל רב יוסף (ראה לקמן סעיף ר'), ועד"ז – בנוגע ל"כרת דיומי" (ראה לקמן ס"ז). אלא שמ"מ, מצד גודל ענוותנותו – קישר זה עם סיום מסכת.

הטעם למה שהזמין ב' זקנים – י"ל, כי ההודאה על "דנפקי לי מכרת" היא בדוגמת ועד ברכת ההודאה, ברכת הגומל, שצריכה להיות "בפני י' ושמנים מהם ת"ח" (סדר ברה"י לאדה"ז פ"ג ה"ב).

(20) ראה הקדמת הרמב"ם לספרו "היד". סדר הדרוור ד"א פב.

(21) וגם בהסוגיא דמו"ק שם גופא – שרב הונא הגיע לגבורות ורב חסדא חי תשעין ותרתין שנין, והרי רב הונא ור"ח הוי לפני רב יוסף (ראה סה"ד בערכם).

(22) פ"ה.

(23) כ"ה באגה"ת רפ"ד. והוא כשיטת הירוש' בכורים רפ"ב – כפי' התוס'

(שבת כה, א ד"ה כרת. יבמות ב, א ד"ה אשת). ובתוס' שם, ששיטת הבבלי (מרו"ק כח, א) היא, שכרת היא – שאינו מגיע לששים שנה. ומ"ש אדה"ז כשיטת הירושלמי, י"ל:

(א) כי אליבא דהירושלמי הקושיא "והרי נמצא כו"י" היא גם מחייבי כריתות שהגיעו ל' שנה, ולכן נקט כאן שיטת הירושלמי בכדי לחזק את קושייתו.

(ב) בתוס' ישנים יבמות שם גרס גם בבבלי (במרו"ק שם) "כי הוינא בן חמשים... נפיקנא מכרת". ומכיון שגם בבבלי גופא ישנן ב' גירסאות במימרא דר"י שם (ובפרט שמוכר במרו"ק שם לפני"ז "מת בחמשים שנה... כרת... ששים... מיתה ביד"ש") – הרי ידוע הכלל (ראה יד מלאכי כלל צד. שם כללי שני התלמודים כלל ח. שד"ח כללים מע' ב' אות צ' (כרך א' ע' 138). שם כללי הפוסקים ס"ב (כרך ט' ע' א'תתז)) שבמקום שישנן דיעות בבבלי ולא נפסקה הלכה – סמכין אהירושלמי.

(24) משא"כ עונשי ב"ד (ראה הערה הב' להערה 28).

(25) בשל"ה בית אחרון (יב, א-ב) מובאות שתי דיעות בזה. וממ"ש אדה"ז (תניא ר"פ לו) "הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה", מסתבר שס"ל לאדה"ז, שכ"ה גם בנוגע לעבירות*. וכ"מ באגה"ת פ"ה (הובא לקמן בפנים). שעה"ת (לאדמוה"א) ח"א ו, ג. י, ד ואילך. נ, סע"ב. דרמ"צ לח, ב.

(26) שם פ"ו.

(27) לשון אדה"ז באגה"ת פ"ד.

הטעם למה שמוסיף "בנעימים" – כי בלאו הכי ה"י אפשר לפרש (בדוחק עכ"פ) שנתקיים ע"י עונש עוניו וכו' שנק' "מתו" בל' "הכתוב" (שמות ד, יט)

(* ראה תניא פל"ט (נג, א): "שכר מצוה מצוה פי' שמשכרה נדע מהותה ומדירתה". שמה מוכח שזוהו גם הפי' ד"שכר עבירה עבירה" [שהרי במשנה (אבות פ"ד מ"ב) נשנו שני העניינים בהמשך אחד] – והרי זה ש"משכרה נדע מהותה כו", בפשטות הוא לפי שהשכר הוא מסיבב כו'.

ואילו רב יוסף אכן ערך "יומא טבא"³², כי לגביו היתה הוכחה ברורה שחיותו היא רק מהיכלות הקדושה, כפי שיוסבר להלן.

1.

רב יוסף - חיותו מהקדושה בגלוי

אודות רב יוסף מסופר בגמרא³³, שהוא הוגדר בתואר "סיני" – "שהיו משניות ובריינות סדורות לו כנתינתן מהר סיני"³⁴, ורבה היה "עוקר הרים" – "חרף ומפולפל בתורה"³⁵. כאשר היה צורך למנות ראש ישיבה והתלבטו את מי מבין שניהם למנות, שלחו שליח לארץ ישראל לשאול "איזה מהם קודם", והתשובה היתה, ש"סיני עדיף.. הכל צריכין למרי חטיא" (=לבעל החטים, שבידיו הבקיות).

ומסופר בגמרא, שבכל זאת לא רצה רב יוסף לקבל את המינוי, ורבה מונה לראש ישיבה. ומסיימת הגמרא: "וכל שני דמלך רבה, רב יוסף אפילו אומנא לביתי לא חליף" (=אפילו לא להזמין את ה"אומן" אל ביתו לצורך ריפוי). ומבאר הרמ"ה³⁵, שמשום שרב יוסף השפיל את עצמו, ולא חפץ לנהוג ב"שררה" לפני רבה, הגנה זכות ענוה זו עליו ועל בני ביתו, שבמשך כל השנים הללו – עשרים ושתים שנה, אשר "מלך" רבה – לא חלה אף אחד מבני ביתו, כך שלא נזקקו כלל ל"אומן" לצורך הקות דם.

מלובשת בעשר הספירות של "נוגה". ולכן²⁸ יכול אף החייב בכרת ובמיתה בידי שמים להאריך ימים, ואפילו "בנעימים", יותר מחמישים או מששים שנה, למרות שכבר "נכרת ונפסק (אצלו) חבל ההמשכה משם הוי' ברוך הוא" – כי אז הוא מקבל חיות מהיכלות הסטרא אחרא ר"ל. ואז, בזמן הגלות, אפשר לחיות גם על ידי חיות זו.

ה.

בגיל ששים אין יוצאים לגמרי מדין כרת

לפי זה מובן בפשטות מדוע לא מובא בשולחן ערוך שכאשר מגיעים לגיל ששים יש לערוך "יומא טבא", כי בנוסף לכך שעדיין לא יצאו לגמרי מעונש "כרת דיומי"²⁹, הרי גם כאשר מגיעים לגיל ששים, לגבי אנשים רבים אין זו הוכחה לכך ש"נפק מכרת דשני", כי בתקופת הגלות יכול להאריך ימים יותר מששים שנה, אף מי ש"חבל ההמשכה" אכן נכרת ונפסק.

בכך מובן מדוע אין מסופר לגבי תנאים אחרים, אשר היו לאחר חורבן בית המקדש³⁰, ולגבי האמוראים, אשר היו לפני רב יוסף, על עריכת "יומא טבא" בהגיעם לגיל ששים, כי מפני ענוותנותם הרבה הם חששו – כביטוי הידוע "איני יודע באיזו דרך מוליכין אותי"³¹, ולפיכך יש מקום ר"ל לספק, שאולי חיותם אינה נובעת מהיכלות הקדושה.

וב"דברי רז"ל" (נסמן בהערה 4 – הובא בפרש"י עה"ת שמות שם).

אבל זה אין לומר, שכוונתו ב"בנעימים" היא, לפי שקושייתו היא דוקא מחייבי כריתות אלו שלא היו להם יסורים, מכיון שבחייבי כריתות אלו שהיו להם יסורים יש לתרץ (מה שהאריכו ימיהם) שהוא לפי ש"יסורין ממרקין" (כברפ"א דאגה"ת מסוף יומא)

– כי (א) גם יסורים במשך זמן מועט, ממרקין הם (וע"ד שאמרו (מכות כג, סע"א) כיון שלקו נפטרו מירי כריתתן), ומה שהאריכו כו' בנעימים אין שום הוכחה שלא היו להם יסורים גם זמן מועט. (ב) מכיון שקושיית אדה"ו כאן היא לפי שהכרת ומיתה ביד"ש מסוככים הם בטבע (כבהערה הבאה), הרי קושייתו היא גם על המשנה שבמכות שם (והברייתא דסוף יומא) – איך נפטר מכרת ע"י מלקות (ויסורים) מכיון שבטבע אינו יכול לחיות.

(28) הטעם שהזקק אדה"ו לתירוץ זה – אף ש"חייבי כריתות כו' אם עשו תשובה ב"ד שלמעלה מוחלין להן" (מכות יג, ב), וא"כ אפשר שאותן שהאריכו ימיהם עשו תשובה [וכמו שתירצו בתוס' (כתובות ל, ריש ע"ב) על מה שאמרו (כתובות שם) דין ד' מיתות לא בטלו*, אף ד"חזינן כמה עבריינים ועובדי עבודת כוכבים שמתים על מטרות] –

כי קושייתו (כפ"ד) היא על זה גופא – איך ע"י תשובה נפטרים מכרת

ומיתה ביד"ש. דמכיון שעונשים אלו** מסובבים בטבע מהעבירות, איך אפשר ליפטר מהם ע"י תשובה. וע"פ הביאור שבפ"ה, שענין עונש כרת הוא לפי "שנכרת ונפסק חבל ההמשכה כו'", מתורצת במילא גם קושיא זו, כי מכיון ש"בתשובתו מחזיר השפעת השכחה למקומה" (ספ"ו) – הרי ע"י מקשר הנשמה לשרשה. וראה לקו"ת ר"פ במדבר (א, ב): ונכרתה הנפש כו' כמשל האדם שנכרת גופו מראשו והעצה היעוצה לזה הוא כמו ד"מ אם ה' נמצא*** ברפואות לחבר גופו אל ראשו כך הוא כו' [ולזהעיר אשר שם א, סע"ד: "בענין כריתות כו'" – כנראה חסר].

(29) שגם מצד טעם זה עצמו – נשלל כבר הנתינת-מקום לעשיית יומא טבא כשנעשה בר שיתין, כדמוכח מקושיית אביי (ראה לעיל הערה 13). ועפ"י מובן הטעם שלא מצינו שעשו יומא טבא אפילו קודם החורבן (ראה להלן בפנים). ושאיני רב יוסף – כדלקמן סעיף ו' ואילך.

(30) ראה הערה הקודמת.

(31) ברכות כח, ב.

(32) אף שגם הוא היו עניו בתכלית (מס' סוטה בסופה. פרש"י שם).

(33) סוף מס' הוריות. ועד"ו הוא בסוף מס' ברכות.

(34) רש"י בהוריות שם.

(35) הובא בתוס' הרא"ש להוריות שם. ומסיים "והדין פירוש מסתבר לך".

(* הטעם לזה שקושיית התוס' שם היא על "דין ד' מיתות" שמחדש בגמרא שם, ולא אחייבי כריתות ומיתה ביד"ש – כי אחייבי כריתות ומיתה ביד"ש אפשר לתרץ כבאגה"ת (מובא בפנים).

(**) משא"כ מלקות וד' מיתות ב"ד. מכיון שעונשם נמסר לב"ד, עכצ"ל שרצה הקב"ה וביטל הטבע ד"תיסורין רעתך" שבעבירות אלו. וכ"ה גם בנוגע ל"דין ד' מיתות" – מכיון שהם תמורת מיתת ב"ד.

[אבל צ"ע מדרז"ל (מכות י, ב) עה"פ והאלקים אנה לידו דקאי ע"ז דה"י חייב מיתה ואין עד כו']

ועפ"י יובן מה שקושיית אדה"ו (באגה"ת פ"ד) היא רק על חייבי כריתות ומיתה ביד"ש ולא על דין ד' מיתות (אף שחזמורים יותר).

(***) להעיר מב"מ ק. ב: הרוגי מלכות (הרוגי חרב. פרש"י) כו' אי לאו כו' עבדי לזה סמי חיי. ולכאורה נע"י קשה הל' "אם הוי" – שהרי ישנו ודאי. אבל ראה ב"ב (עב, ב) שאינו מצוי כלל. ועפ"י מובנת ג"כ הוספת התיבה (אם הוי) נמצא. וגם בזה נראה גודל דיוק ל' רבותינו נשיאנו.

לעצמו להתעוור). וכיון שגרם לעצמו לשלילת "העין רואה" הגורמת⁴³ ל"הלב חומד", אשר מכך נובעים כל⁴⁴ הענינים השליילים, לכן מובן, שעל ידי כך שרצונו להימנע מהסתכלות מחוץ לארבע אמותיו השפיע אף על גופו עד כדי ביטול האפשרות לדאות – הרי בכך הוא עקר מעצמו גם את "הלב חומד" שעלול להיגרם שלא על ידי ראיית העין, ולכן הוא היה מוגן גם מ"כרת דיומי".

אך בכל זאת אמר רב יוסף לאביי "נקוט לך מיהא פלגא בידך", כי מפני ענוותנותו העצומה הוא לא היה בטוח בכך, שהרי למרות הכל "אל תאמין בעצמך עד יום מותך". אך מצד שני, בראותו שמ"כרת דשני" הוא יצא בודאי, כדלעיל בסעיף ו', הוא התחזק בבטחון שלא יחול עליו גם "כרת דיומי". ומשום כך הוא ערך "יומא טבא".

זהו ההסבר לדברי רב יוסף "נקוט לך מיהא פלגא בידך", ולא "חדא", אשר הביטוי "פלגא" מצביע, כדלעיל בסוף סעיף ב', על כך, שיציאתו מ"כרת דשני" אינה ענין בפני עצמו בלבד, אלא זוהי מחצית מן היציאה מכרת בכלל, כולל יציאה מ"כרת דיומי".

כי יציאתו מ"כרת דשני" היא שחזקה את בטחונו, שלא יחול עליו ח"ו גם "כרת דיומי".

כלומר, שני הענינים – יציאתו מ"כרת דשני" ובטחונו שלא יהא אצלו "כרת דיומי" – נובעים מאותו גורם: ביטול היצר הרע.

ח.

"יומא טבא" דוקא "לרבנן"

לפי האמור לעיל יובן מדוע ערך רב יוסף "יומא טבא" דוקא ל"רבנן":

נאמר בגמרא⁴⁴: "אפילו לא קרא אדם אלא קריית שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש. ודבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ" – כי עם הארץ עלול לקבל דברים אלו כפשוטם בכל המקרים, מפני אי-הכרתו את פרטי הדין.

ולכאורה, מדוע אסור לומר דין זה "בפני עם הארץ", והרי אפשר להסביר לו זאת באופן ברור⁴⁵, ואז לא ייגרם על ידי כך שום כשלון?

והרי זוהי הנהגה שמעל הטבע: ההלכה קובעת³⁶, שאסור לתלמיד חכם לדור בעיר שאין בה "אומן" (מקו דם). כי לפי הטבע שקבע הקדוש-ברוך-הוא בגוף האדם, הנרחי להזדקק להקזת דם. וכיצד ייתכן שבמשך כל עשרים ושנים השנים לא נזקקו לכך רב יוסף ובני ביתו?

בכך רואים, שחיות הגוף אצלו היתה באופן שמעל הטבע: חיותו היתה בגלוי מצד ענוותנותו והתבטלותו, בדומה למלאכים, אשר חיותם היא מצד יראת ה' והתבטלות³⁷.

לפי זה מובן מדוע אמר רב יוסף בפשטות "נפקי לי מכרת", למרות שבזמן הגלות יכול גם מי שחייב כרת ר"ל להאריך ימים יותר מששים שנה – בקבלו את חיותו מהיכלות הטומאה – כי אצל רב יוסף ראו בגלוי, לעיני בשר, שחיי גופו "אינם חיים בשריים"³⁸ כי אם חיים רוחניים³⁹ – "יראת⁴⁰ ה' לחיים".

אך בכל זאת, לפני מלאכת לו ששים שנה, הוא חשש שאולי היה אצלו ענין של איסור כרת – כי גם מי שחייב כרת יכול לקבל את חיותו מצד הקדושה עד גיל חמישים או ששים, כי עד אז עדיין נשאר אצלו ה"רשימו", של נפשו האלקית, כמובא לעיל, בסעיף ד', מאגרת התשובה.

ז.

ביטול היצר הרע גורם ליציאה מדין כרת

אך עדיין יש להבין:

מובן, שלכל יהודי יש בחירה חפשית, ולכן אף מי שידוע בוודאות שחייב אינם "חיים בשרים" אלא "חיים רוחניים" עלול, עקב בחירתו החפשית, לעבור עבירות. ומשום כך מורה התורה⁴¹ לכל יהודי "ואל תאמין בעצמך עד יום מותך". ואם כך, נשאלת השאלה: מה היתה שמחתו של רב יוסף בהגיעו לגיל ששים, כאשר עדיין לא יצא מדין "כרת דיומי"?

ההסבר לכך הוא:

מובא בדברי הראשונים⁴² (מ"אגדה"), שרב יוסף לא יכול היה להגיע לידי הימנעות מהסתכלות מחוץ לארבע אמותיו, וזה הביאו להיות סגי נהור "סמי נפשיה" (=גרם

(36) סנה' י, סע"ב. רמב"ם הל' דיעות ספ"ד.

(37) ראה דרמ"צ טז, ב.

(38) ל' הכתוב משלי יד, ל. ועפמ"ש"כ באגה"ק מובן בפשטות מה שבב"ר רפנ"ז בדרשו הכתוב בנוגע לאברהם – מפרש "בשרים" דלא כפשוטו.

(39) אגה"ק סי' זך (קמו, ב).

(40) משלי יט, כג (הובא באגה"ק שם*).

(41) אבות פ"ב מ"ד.

(42) ר"ן ורמב"ן בקידושין לא, א.

(43) ירושלמי ברכות פ"א ה"ה. רש"י שלה טו, לט (מבמדר"ר ותחומא שם ועוד).

(44) מנחות צט, סע"ב.

(45) ראה ק"א בהל' ת"ת לאדה"ז פ"ג – ד"ה והנה חילוק זה.

(* באגה"ק שם: "יראת" (בוא"ו). וכבר נתקן ב"הערות ותיקונים" לתניא שם.

ומקטירות לעבודה זרה⁴⁸). ולכאורה: אמנם, עשן מזיק לעיניים (כנאמר⁴⁹ "כעשן לעיניים"), אך הכרחי לומר, שהעשן שנשי עשו עשנו והקטירו לא היה חזק עד כדי גרימת עוורון לכל אחד, שהרי אם כן, היו בראש ובראשונה נשי עשו עצמן (ועשו עצמו), מתעוורות. ואם כך, מדוע אכן הזיק העשן ליצחק?

ההסבר לכך הוא, ש"ותכהין עיניו מראות" אצל יצחק לא נגרם על ידי העשן עצמו בלבד, אלא מפני שהעשן היה "לעבודה זרה": יצחק היה "טהור עיניים מראות ברע"⁵⁰, ומשום כך לא היה יכול לסבול עבודה זרה, עד כדי כך ש"ותכהין" – נתייסס בעיניו.

כסיפור הידוע⁵¹ על רבי נחום מצ'רנוביל, אשר פעם אחת הגישו לו בטעות חלב עכו"ם, והוא לא ראה חלב זה. לאחר מכן הסביר זאת רבי נחום באמצעות המשנה⁵² "חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו", שפירוש המשפט "אין ישראל רואהו" הוא, שיהודי אינו רואה זאת. כי⁵³ הוא אינו רואה מה שאינו צריך לראות.

וכיון שעוורונו של יצחק נבע מפני שלא יכול היה לסבול כלל עבודה זרה, לכן על ידי ש"נתייסס בעיניו" ניטלה ממנו כל מציאותו של הרע⁵⁴ – "יצר הרע פסק ממנו". ומשום כך ייחד הקדוש-ברוך-הוא עליו את שמו אף בחייו, ואמר "ואלקי יצחק".

(משיחת י"א ניסן תשכ"ב)

– חגיגת סיום – שנת הששים*

ההסבר לכך הוא: באופן טבעי, כאשר אדם שומע ענין מסויים שנעים לו לשמוע, הוא קולט זאת היטב. אך אם זהו ענין שאין ברצונו לשמוע, הרי אין הוא נקלט אצלו, אלא על ידי מאמץ מיוחד וכדומה.

זוהי הסיבה לכך ש"דבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ"⁴⁶, אף אם מיד לאחר מכן יסבירו את פרטי דין זה (שאינן די בקריאת שמע בשחרית ובערבית בלבד וכדומה), כי העיקר שנקלט ונחקק אצלו הוא שגם על ידי קריאת שמע בלבד מקיימים את הציווי "לא ימוש".

כך בענינו: אילו היה רב יוסף מזמין לסעודה שערך במלאת לו ששים שנה אף את עמי הארץ, שאינם "רבנן", והיו מסבירים להם שזאת מפני שרב יוסף עקר מעצמו לחלוטין את "הלב חומד", ואפילו אצלו זוהי ודאות אשר אינה שוללת את "אל תאמין בעצמך עד יום מותך",

היו עמי הארץ עלולים להבין מכך, שכל אחד המגיע לגיל ששים, כבר אינו צריך להתגבר על היצר הרע. לכן ערך רב יוסף את הסעודה רק "לרבנן".

ט.

יצחק - "יצר הרע פסק ממנו"

לפי כל האמור לעיל יובנו דברי המדרש על יצחק "הואיל ונתייסס בעיניו... ויצר הרע פסק ממנו":

על הפסוק "ותכהין עיניו מראות"⁴⁷, אומר רש"י בפירושו הראשון "בעשן של אלו (שהיו מעשנות

46) וזהו גם הטעם למה שבכמה ענינים "אין להקל בפני עם הארץ" (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סשי"ז ס"ו. ועוד).

47) תולדות כז, א.

48) כ"ה ברא"ם שם. (וברוב הדפוסים, כולל גם דפוס הראשון – ליתא). וראה יל"ש ותנחומא כאן.

49) משלי י"ד, כו.

50) חבקות א, יג – בשנינו לשון, וראה רד"ק שם.

51) ד"ה כי נער ישראל תרס"ו (ותשט"ז) – נדפס בהמשך תרס"ו בהוספות.

52) ע"ז לה, ב.

53) ד"ה כי נער ישראל הנ"ל.

ועפ"ז יש לבאר המחלוקת בכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי מהני בדעביד (תמורה ד, סע"ב).

54) וההוספה במדרש "גנו לתוך הבית" – (ראה בתחילת השיחה) – יש לומר שהוא לשלול האפשריות דהשפעה מבחוץ וע"ד שכאשר הקריב לבוא מצרימה, דוקא אז (משא"כ לפני"ז) אמר אברהם "הנה נא ידעתי גו'" (ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 61 ובהערות שם).

(*) בהתועדות זו, עשה כ"ק אדמו"ר שליט"א סיום על מס' פסחים. וראה לעיל הערה 19.

יום ראשון א' כסלו

שהעליה היא ב"ז"א דעשיה" (וזאת על ידי תפלה בכוונה) שמשם יכולה להימשך המשכה בעולם למלא את הבקשה בענינים החסרים בעולם. והא דמשמע – ומה שנראה לכאורה בפרשת פקודי – בזה, דגם תפלה פסולה – תפלה שלא בכוונה, שמחשבות זרות מתערבות בה, עולה עד

היכל הראשון שממנו נדחית למטה, והוא ב"זעיר אנפין" דבריאה – ה"היכל הראשון" הוא ב"א דבריאה. הרי, שאפילו תפלה פסולה עולה לכתחילה עד ז"א דבריאה? – לא קשה מיד; – לא קשה כלל, שהרי אפילו כל העונות ממש קלות וחסירות עולות לשם אפילו עד היכל ה', כמו שכתוב – בזה, שם, דף רנב עמוד א, אלא ודאי שאין מהות העליות שוות, ואין צורך ודמיון ביניהם – בין ה"עליות", אלא בשתוף השם בלבד,

– שכולן נקראות בשם "עליה", ודי למבין. – כלומר, העליה של הענינים הטובים, היא עליה שהדבר מתעלה שם במדרגה עליונה יותר בקדושה, ופועל מה שהוא צריך לפעול; ואילו בעליה של עוונות – הדבר הפוך, היא פועלת שם – במדרגה העליונה יותר שבקדושה – פגם. על דרך זה מה שאומרים שתפלה פסולה עולה עד "היכל הראשון", אין זה ענין העליה שבתפלה בכוונה. וכן יובן גם כן מה שכתוב שם – בזה, דף רמו, שפיהיכל ה' [אולי צריך להיות: אודמן המכנה]. ואולי צריך להיות: קנימין הלבונים] מכנה על הלבונים שמלבישים הנשמה ממעשה המצות, – מובאות כאן גירסאות שונות שרבנו חזקן מעתיק כאן מהזוהר: או "אודמן הממונה", הממונה נמצא במוזמן, או "קיימין הלבושין", עומדים שם הלבושים, הוספת כ"ק רבינו: וואס אודמן או קיימין איז בהיכל ה' – מרגיש זייער שייכות צו היכל ה' – [אודמן וקיימין הוא בהיכל ה' – מרגיש – שייכותם להיכל ה']. אף שכן – מעשה המצוות ובמילא הלבושים לנשמה הנעשים ממעשה המצוות, הן כגון עין התחתון דעשיה, כמו שכתוב שם – בזה, דף רי. – כיצד, איפוא, אומרים שבהיכל ה' שבעולם ה"בריאה" ישנו הממונה או הלבושים שממעשה המצוות? אלא, כאמור, לעיל, מהות העליה אינה דומה, ובמילא מובן, שמבלי הבט על כך שהמקום והמדרגה למצוות המעשיות הוא בגן עדן התחתון של עולם ה"עשיה" – אין בכך סתירה למה שאומרים שהנשמה

ומה שכתוב ב' – זוהר פרשת פקודי: – דף רמ"ה עמוד ב', הנזכר לעיל, שתפלה שלא בכוונה נדחית "גו רקיע תתאה", – לרקיע התחתון, הרי על כל פנים התפלה עולה ב"רקיע תתאה", וב' – זוהר פרשת ויקהל – דף ר"א עמוד ב' הנזכר לעיל, משמע דדוקא אי איהי מלא בדיקא יאות סלקין עמה עד אוירא דרקיע דלעילא כו' – שדוקא אם זו מלה כדבעי

(אם התפלה היא בכוונה), היא עולה איתה עד לאויר הרקיע העליון, הרי, מתי היא עולה לרקיע? – דוקא כשזה "מלה כדקא יאות", כשהיא בכוונה, כיצד זה תואם, איפוא, למה שאומר בפרשת פקודי, שגם כשהתפלה היא שלא בכוונה היא עולה על כל פנים ברקיע תתאה (התחתון)? לא קשה מיד; – לא קשה כלל, דרקיע תתאה – התחתון, מאינן רקיעין דמדברי גו עלמא

שכתובת פקודי – מאותם רקיעים המנהיגים בעולם, הן דמלכות דעשיה, ודפרשת ויקהל – הרקיע אודותו מדובר בפרשת ויקהל שבזה, הן ד"זעיר אנפין" דעשיה, כמו שכתוב בעין חיים שער השמות פרק ג גבי "זעיר אנפין" דעשיה, עין שם. – אפשר ללמוד, שבשאלה היתה הסברה, שה"רקיע תתאה" שבזהר פרשת פקודי הוא גם המקום והמדרגה של "רקיע דלעילא" אשר בזהר פרשת ויקהל, שהרי גם "רקיע תתאה" הוא "לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש, ואילו בתירוץ הם שתי מדרגות נפרדות, בזהר פרשת פקודי הוא "מלכות דעשיה" ובפרשת ויקהל הוא "ז"א דעשיה", שם עולה התפלה כשהיא "כדקא יאות", כדבעי, ומשם – למעלה יותר באלקות של עשר הספירות של "יצירה" ו"בריאה" – כנזכר לעיל, אלא בעיקר הוא רוצה "להודיע" את הדיוק, שבאם אין זה "כדקא יאות", כדבעי, אין היא עולה אף לא "בז"א דעשיה" – כי אם ב"מלכות דעשיה". יכולים להסביר בזה, שבתפלה שלא בכוונה, כשהתפלה נדחית ל"רקיע תתאה", אין זה ענין של עליה של תפלה לפעול הפעולה שעל התפלה לפעול, שכן, כדי לפעול מילוי הבקשות שבתפלה – צריך הרי להימשך מלמעלה מהעולם – בעולם, לפעול רפואתו של חולה או ברכת השנה וכדומה, הרי בשעה שהתפלה נדחית עד "מלכות דעשיה" – הרי זה המקום והמדרגה שמהם מקבלים כל עניני העולם חיות, אי אפשר הרי שתהיה משם המשכה למלא ענין החסר בעולם, ואילו בשעה

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אנשטאט [במקום] 'ממונה'". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אנשטאט [במקום] 'ממונה' על הלבושין".

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וצעק דלכאורה יותר מזה איתא שם – דהלבוש איתעביד בהאי היכלא ע"י מעשה המצוה".

8. שבת קיט, סע"ב. וראה להלן בהוספה. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי"ש ש"א פ"ד". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה משג"ת לקמן הטעם הוא לא דוקא בזממ"ז. ומש"כ (קסב, ב) "משא"כ בדורות הראשונים" - היינו שאז נתברר כרגע, אבל ג"כ ע"י ק"ש כו' "

שמקיימים מצוות במעשה בכוח העשיה של האדם, שהוא הרי החיצונית שבאדם (הרי עיקר ההמשכה שממשיכים "אור אין סוף" – על ידי תורה ומצוות – הוא ב"אצילות", רק **שמתלבשים בבריאה-יצירה-עשיה**, בתורה ומצוות הנשמיים שבעולם הזה.

– מהמשכת המוחין הנמשך

ב"אצילות" – נעשה

התלבשות בתורה שבעולם

הזה, ומההמשכה

שבחיצונית הכלים של "ז"א

דאצילות" – נעשה

התלבשות במצוות שבעולם

הזה – הרי זה פועל רק

בגשמיות של התורה

והמצוות – אך לא בגשמיות

העולם. **אבל התפלה היא**

המשכת אור-אין-סוף

ברוך-הוא לבריאה

יצירה-עשיה דוקא, לא

ברוך התלבשות בלבד, – שהאור מתלבש בדבר אחר ואותו דבר

נמשך בעולם הזה, כפי שהדבר בתורה, רק האור – של "אין סוף"

ממש, – פועל בעולם הזה, לשנות הנבראים מן המצוות שהם,

שיתרפא החולה, – על ידי בקשת "רפאנו" שבתפלה, וירד הנשם

משמים לארץ ויולידה ויצמיחה. – על ידי ההמשכה של "ברכת

השנים", הרי שהאור פועל שינוי בנבראים הגשמיים. **מה שאין בן**

בתורה ומצוות, שאין שני בקלף התפילין – שעליהם נכתבו

פרשיות התפילין, על ידי הנחתן – של התפילין, בראש ובזרוע.

– על ידי הנחת התפילין על הראש, לא מתהווה שינוי בקלף

התפילין מצד המשכת המוחין ושיעבוד המוח הנמשך על ידי

התפילין שבראש, ועל ידי הנחת התפילין על היד לא מתהווה שינוי

בקלף התפילין על ידי ההמשכה של תפילין של יד והשפעתה

לשעבד הלב. **וגם במצוות שעשייתן הוא גמר מצותן – שלא כפי**

שהדבר בתפילין, שבתחילה ישנן התפילין ולאחר מכן מניחין אותן

על הראש ועל הזרוע, אלא אפילו המצוות שעשייתן היא השלמתה

של המצוה (כמו למשל כתיבת ספר תורה, או הקמת סוכה (בהתאם

לדיעות שעשיית הסוכה עצמה יש בה משום מצוה) – כאן יש כבר

שינוי בדבר עצמו כשהמצוה נעשית – אך, הרי השני – שמתהווה

בדבר, הוא על ידי אדם, ולא ביד שמים כבתפלה, – שהתפלה

פועלת שינוי בעולם, בחולה שיתרפא וכו', שבתפלה היא המשכת

האחרונים, עקר תכרוך – הוא, על ידי התפלה דוקא³, – בירור הניצוצות דתהו שנפלו בקליפת "נוגה" מצד "שבירת הכלים" שהיתה בתהו, שבני ישראל (נשמות בגופים) מבררים אותם מהקליפה ומעלים אותם לשורשם הנעלה שבתהו, דבר הנעשה גם

על ידי קיום מצוות מעשיות

שעושים בדברים גשמיים

שחיותם היא מקליפת

"נוגה", וגם על ידי לימוד

התורה שנתלבשה בדברים

גשמיים, ויהודי לומד אותה

בפיו ובשפתיו הגשמיים, וגם

על ידי תפלה שהיא עבודה

רוחנית שהנפש האלקית

"פועלת" על הנפש הבהמית

(שחיותה היא מקליפת

"נוגה"), שתתברר ותגיע

לאהבת השם יתברך –

אומר ב"פרי עץ חיים",

שבזמן הזה, עיקר בירור ניצוצות התהו, הוא על ידי ענין התפלה

דוקא, **אף שתלמוד תורה למעלה מהתפלה.** – שהרי "ותלמוד

תורה כנגד כולך", למעלה גם מ"עיון תפלה", מדוע, איפוא, עיקר

הבירור הוא על ידי תפלה דוקא? – הענין הוא, שעל ידי תורה

ומצוות מוסיפין אור באצילות כו', – הרי ישנה ההמשכה

שב"סוד שורש", כמה שקבע הקדוש ברוך הוא שיומשך גילוי "אור

אין סוף" ואלקות בעולמות, וישנה ההמשכה ש"בסוד תוספת", מה

שעל ידי עבודה ממשיכים הוספה בזה, וה"תוספת" – "מרובה על

העיקר", למעלה מעלה מכפי שזה נמשך "בסוד שורש". הרי שעל

ידי תורה ומצוות ממשיכים "בסוד תוספות", הוספה באור של עולם

ה"אצילות". פירוש – ממשיכים אור-אין-סוף ברוך-הוא בכלים –

וספירות דאצילות; על ידי תלמוד תורה – ממשיכים "אור אין

סוף" בפנימיות, דהיינו המשכות המוחין; – שכשם שלימוד התורה

הוא הרי במוחין והשגה (של האדם הלומד), כך הוא פועל למעלה

המשכת מוחין בספירות (ומוחין הם הרי פנימיות הספירות), ובקיום

המצוות – ממשיכים "אור אין סוף" בחיצונית הכלים, שהם

בחינות: נצח-הוד-יסוד, שפי' ספירות "זעיר אנושין"

שבאצילות; – "ז"א", ששת המדות, הן הרי "פרצוף" שלם שיש בו

עשר ספירות, הרי שב"נה"י" (חיצונית ה"ז"א") שהן "לבר מגופא"⁵

(מוחין לגוף "פרצוף" ז"א) – נמשך בהן "אור אין סוף" על ידי

ופסד"ז – (אבל לא מוכיר תפלה – שרק היא משנה ומרפא החולה וכו') ולא תומ"צ. ואולי גם כאן הפי' כן (דלא כרגע) ובפע"ח שם שקודם

חורבן ביהמ"ק "היו זון" פכ"פ כו' ולא היו צריכין אל תפלתנו כו' כי מעולם לא היו מסתלקין המוחין מהם" – שעפ"ז מובן שכשהסתלקות

גדלה יותר (– בזמנה"י) מוכרחת התפלה יותר. ועייג"כ אנה"ק ספ"ה וספ"ט בנוגע לצדקה לגבי תורה – ומהאי טעמא מובן ג"כ בתפלה לגבי

תורה. וא"ת הרי תפלה (בקשת ריפוי החולה כו') היא מ"ע מה"ת גם בדורות הראשונים – ול"ק כי זהו ענין בפ"ע, ואינו שייך לנדויד"י: איך

הוא בירור הניצוצות שהיא תכלית ירידת הנשמה כו". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחלת קו"א (ד"ה הא' והב') – דמ"ן דנוקבא ה"ו

מצוות מעשיות דוקא (ותפלה היינו ע"י אותיות הדבור דעקימת שפתיו הוי מעשה) – ואולי הבי' דשם – כשצ"ל החזרת פכ"פ כו' משא"כ כאן

(בזמנה"י) כשצריך להמשיך למטה מטה כו' שהעיקר ההמשכה מלמע' מעלה ומאד העלין – העיקר בכל מאדך, כוונת התפלה (ביחד עם

הניצוצות דעשי' – כדלקמן קסב, בהנ"ל). ועיין מאמר הצ"צ שבסו"ס תו"א (קה"ת) ספ"ב. 4. פאה פרק א' מ"א. 5. תקו"ז בהקדמה ("פתח

אליהו"). 6. ע"פ לשון הכתוב – ישע"י נה, י. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מקדים ראש לזרוע – בתש"י רק ביד (מדות) ולא בראש

(מוחין), ואולי י"ל הטעם, כי הנחת תש"י בנינו – היא ממוצע בין הנחתן "בראש" (שאינן בה עשי' כלל בעת ההנחה) ל"מצוות שעשייתן הוא

גמר מצותן", כי בהנחת תש"י צ"ל וקשרתם". 8. שו"ע אדה"ז ר"ס תרמא. וש"נ.

ה"העלאת מ"ן" להיות מעין בחינת ואופן האור שעליה להמשיך, ובשעה שזה בבחינה של בלי-גבול באדם – הרי זו "העלאת מ"ן" להמשיך ה"בלי גבול שלמעלה" – אין סוף, וְהֵינּוּ עַל יְדֵי גְבוּרָת דִּישָׁם "סג", שֶׁהֵן הֵן הָרַפָּה" – 288 נִיצוּצִין כו'. – האהבה

וה"רצוא" של "בכל מאדך" בעבודת התפלה שלו, נעשות באדם על ידי ההמשכה מגבורות של שם "ס"ג", השם שהוא מקור לרפ"ח ניצוצות התהו, הבאים מכלים דתהו, שפירות דתהו היו ב"רצוא" בלי הגבלה, כך גם ה"רצוא" והאהבה של הנשמה הוא בבחינת "בכל מאדך", בלי הגבלה. וְלִבְנֵי

נְקֻרָאֵת הַתַּפְלָה "חַי שְׁעָה", הִיא – "שעה" היא מְלֻכּוֹת הַיּוֹרֶדֶת בְּבִרְיָאָה יִצְרֵיהָ עֲשִׂיָּה, – הפירוש הפשוט של "חיי שעה" הוא, שתפלה היא בקשה על עניני עולם הנתונים תחת גדר הזמן: בקשה לרפואה, שלום ומזונות, כפי שרש"י מפרש. כאן מפרש רבנו הזקן כפי שהדבר הוא בשורש, בספירות העליונות, שפירת ה"מלכות" היא הרי מקור הזמן, שכן, ב"מלכות" ישנו הענין של "מלך מלך ימלוך", "מִלְכָּה" בהוה, "מִלְכָּה" בעבר ו"ימלוך" בעתיד, ובמיוחד כפי ש"מלכות" יורדת להחיות עולמות בריאה יצירה עשיה, הרי זו חיות העולמות שיש בהם ענין הזמן. הרי כיוון שעל ידי תפלה ממשיכים המשכה בבריאה יצירה עשיה, וזאת על ידי ספירת ה"מלכות", מקור בריאה יצירה עשיה – לכן נקראת תפלה "חיי שעה", וְתוֹרָה – נקראת "חַי עוֹלָם"²⁰, – שבספירות, "עולם" הוא "יְעִיר אֲנִפִּין"¹⁰, כִּי רמ"ח פְּקוּדֵין – 248 מצוות העשה של תורה, הֵן מְתַחַלְקִין בִּי בָּלִים דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דִּי יְעִיר אֲנִפִּין כו'. – ו"ז"א" היא הרי ספירות שב"אצילות", וב"תורה אור" סוף פרשת תרומה כתוב שז"א היא סוף עולמות האין סוף, למעלה לגמרי מבריאה יצירה עשיה.

תְּחִיּוֹת מְאִיִּן סוּף פְּרוּד־הוּא, שְׁהוּא לְבָדוּ כָּל יָכוֹל; – ובכוחו לשנות ממצב אחד בעולם הזה למצב אחר, ממצב של חולה למצב של ריפוי החולה, ושירד גשם כדי שהארץ תצמיח, וְחִלְכָּהּ, – ולכן, כִּי לְהַמְשִׁיךְ אֶרְצֵי־אִיִּן סוּף פְּרוּד־הוּא לְמַטָּה, – בעולם

הזה אִי אֶפְשָׁר כָּלִי הַעֲלָאָה "מִן נֻקְבִּין" מְלֻמָּטָה דְּקָא. – שהאדם שלמטה מעלה "מ"ן" ועושה "אתערותא" (התערורות מלמטה)³¹⁰ דלתתא"

בעבודתו בתפלה להמשיך "אור אין סוף" למטה, וכפי שיסביר רבנו הזקן מיד להלן, שזו עבודה בבחינת בלי גבול של האדם, שהיא כלי להמשיך הבלי-גבול

שלמעלה ובמה מתבטא ה"העלאת מ"ן". מֶה שְׂאִין בֵּן לְתַלְמוּד תוֹרָה שְׁבִאֲצִילוֹת, – לפני שההמשכה נמשכת על ידי לימוד התורה, שהמשכה זו היא, כאמור לעיל, בעיקר ב"אצילות", הַמְּיַחֵדֶת – התורה מיוחדת בְּלֹא חֶבֶי – בין כה, בְּמַאֲצִיל פְּרוּד־הוּא. – ב"אור אין סוף" שהאציל עולם ה"אצילות". וכיוון שאין על המשכה זו להיות המשכת "אור אין סוף" למטה – לא נדרשת "העלאת מ"ן" מלמטה. הוספת כ"ק רבינו: "ואין זה מ"ן (ושייכות) לאא"ס – ע"ז מבאר" – וכיצד זה יכול להיות "מין נוקבין" (ושייכה לה שייכות) ל"אור אין סוף" – על כך מסביר רבנו הזקן להלן: וְהַעֲלָאָה "מִן נֻקְבִּין" בְּמַחֲזוּ וְלָבֹ שֶׁל אָדָם, הִיא בְּחִינַת – אהבת "רִשְׁפִּי אִשׁ" בְּלִי גְבוּל, – כמו "אין סוף", וְ- אהבה בלי גבול זו נְקֻרָא "מְאֻדָּךְ", – האהבה שהיא "בכל מאדך", בלי גבול של האדם. למרות שזה "מאדך", "מאד" שלך, שבאדם אחד זה בלי גבול ובאדם שני זה בבחינת גבול, ובנוסף על כך שהאדם כולו הוא הרי מוגבל, ואפילו הבלי-גבול שלו הוא גם כן גבול, בכל זאת מספיק הדבר – כִּי לְעוֹרֵר בְּחִינַת אִיִּן סוּף, – ובלי גבול. בלי גבול שלמעלה – בלי גבול אמיתי, שהרי על

יום שלישי ג' כסלו

613 דרכים (המשכות), הנמשכות מ"דרך" אחת (מקור והמשכה), שְׁהוּא לְבִנְיָנִית וְכו'. – לזבן וחסד של "בתר עליון", שם אין גבורה כלל, כפי הלשון בזהר (שם): "לית שמאלא בהאי עתיקא" – אין שמאל וגבורה ב"עתיק"

(בפנימיות ה"בתר"), כי אם חסדים בלבד. הרי לכאורה יש בכך משום סתירה: כאן הוא אומר שרמ"ח המצוות

הן בכלים של עשר ספירות דז"א, ובזהר אומר שרמ"ח מצוות עשה הן בה' חסדים ושם"ה לא יתעשה בה' גבורות של ז"א, ובמקום אחר

וְהִנֵּה, בְּמִקְוִם אֲחֵר¹¹ כְּתִב¹² שְׁרָמָה – 248 מְצוֹת עֲשֵׂה הֵן בְּה' חֲסָדִים – של ז"א דאצילות, שכל מצוות עשה, היא הרי כלי לחסד ולהמשכת אלקות, וְשָׁם"ה – 365 מצוות לא תַעֲשֶׂה בְּה' גְבוּרָת וְכו', – של ז"א דאצילות, שגבורות הן הרי ענין של

צמצום והגבלה – באות מהן מצוות הלא-יתעשה שדן הגבלה לעצירת השפעת הקדושה שלא תגיע ל"חיצונים", וּבְמִקְוִם אֲחֵר כְּתִב¹³ שֶׁהֵן – תרי"ג (613) המצוות, הֵן תְּרִי"ג אֲרֵחִין נִמְשָׁכִין מִחַד אֲרֵחָא כו', –

קונטרס אחרון

והנה במ"א כתב שרמ"ח מ"ע

הן בה' חסדים ושם"ה ל"ת בה'ג וכו' ובמ"א כתב שהן תרי"ג ארחין נמשכין מחד ארחא כו' שהוא לבנונית

הקדושה שלא תגיע ל"חיצונים", וּבְמִקְוִם אֲחֵר כְּתִב¹³ שֶׁהֵן – תרי"ג (613) המצוות, הֵן תְּרִי"ג אֲרֵחִין נִמְשָׁכִין מִחַד אֲרֵחָא כו', –

9. שבת י, א. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל שעי' תומ"צ ממשיכין מוחין וכו' ב"ס דז"א". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אזה"ת להצ"צ בראשית כרך ג' ע' תעא ובכ"מ". 12. ראה ע"ח שער קיצור אביע"פ פ"ד. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"ג קטט, א'".

או טבעיים, - אהבה ויראה שבטבע כל אחד מישראל - הראשונות הן מוחין והשניות הן מדות, ש - בספירות שלמעלה הן פחינות מחין דקמנות וגדלות. - "מוחין דקטנות" הוא כמו למשל באדם אהבה ויראה טבעיים, ו"מוחין דגדלות" הוא כמו למשל באדם אהבה ויראה הנצרות על ידי

השכל (שכליים). על כל פנים, אין גם סתירה ממה שהוא אמר שכל תרי"ג המצוות נמשכות מאור (והמשכה) אחד,

מה"לבונית" וכו', שכן זה כפי ששורש ההמשכה הוא בעונג וחפץ העליון של "כתר". וְלִזְהָ - ולכן, בְּקֶשׁ מִשָּׁה רַבְּנוּ עֲלֵיו הַשְּׁלֹם מֵאֵד לְקִנּוּן הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת הַתְּלוּיּוֹת בְּאֶרֶץ, - כפי שהגמרא¹⁴ אומרת, שמה שמשנה רבנו רצה כל כך להיכנס לארץ ישראל,

היה כדי לקיים המצוות התלויות בארץ, ש - המצוות המעשיות הן תכלית ההשתלשלות, להמשיך אור-אין-סוף פרוף-הוא לברר הכלים ד"זעיר אנפין" דבריאה-יצירה-עשיה, שפָּחַן הן הרפ"ח - 288, ניצוצין, - משבירת הכלים דתהו - לברר אותם על ידי תורה ומצוות מעשיות שפָּבְרִיאה-יצירה-עשיה דְּוָקָא. הרי, כיוון שזה תכלית כל ההשתלשלות, ושלמות קיום המצוות היא הרי בארץ ישראל, לכן רצה כל כך משה רבנו להיכנס לארץ ישראל ולקיים המצוות התלויות בארץ. על כל פנים, הוסבר כאן, מדוע עיקר הבירור הוא על ידי תפלה, למרות שתורה היא למעלה מתפלה; שכן הבירור של תפלה הוא העלאת ניצוצי התהו לשורשם הגבוה ביותר בתהו, ועל ידי כך - למעלה יותר, עד ב"אין סוף". ומה שבזמן הזה עיקר הבירור הוא על ידי תפלה, אומר רבנו הזקן להלן (קסב, ב) שבדורות הראשונים, שהיו אז "נשמות האלקית גדולי הערך", נעשה הבירור באופן מהיר, בקריאת שמע והברכות שלפני ברכות קריאת שמע ופסוקי דזמרה בקיצור בלבד - אך בזמן הזה, כשאין נשמות גבוהות כאלה, נדרש הבירור על ידי תפלה.

בזהר הוא אומר, שהמצוות הן במדרגה שהיא "לבנונית" (הלובן של "כתר עליון") שאין בה גבורות כלל? אֲךָ הֶעֱנִין, שְׁכָל הַמִּצְוֹת לְתַנּוּן רַמ"ח - 248 אַבְרִי "זְעִיר אַנְפִּין", עַל יְדֵי הַמִּשְׁכָּה אֲוִר-אִין-סוֹף פְּרוּף-הוּא בְּמַחִין, הַכְּלוּלִין בְּה' חֲסִדִים וְה' גְּבוּרֹת, - על דרך משל באדם, הנטיה במוח לחסד ולגבורה; הרי, כיוון שענין המצוות הוא לתקן רמ"ח האברים של ד"א - לכן אומרים, שמצוות הן בכלים של הספירות דז"א. וכיוון שמתקנים רמ"ח האברים דז"א על ידי המשכת "אור אין סוף" במוחין, שהם בה' חסדים וְה' גבורות - לכן הוא אומר לפעמים שהמצוות הן בה' חסדים וְה' גבורות. ומקור המחין הוא לְבִנּוּנִית כו', - של

קונטרס אחרון

וכו'. אך הענין שכל המצוות לתקן רמ"ח אברי ז"א ע"י המשכת אור א"ס ב"ה במוחין הכלולין בה"ח וה"ג ומקור המוחין הוא לבנונית כו' הוא הענג וחפץ העליון להמשיך האור למטה לרמ"ח אברין דז"א ומתחלקת ההמשכה לתרי"ג המשכות פרטיות לפי בחי' ערך המצוות כגון בצדקה וגמ"ח נמשך אור א"ס ב"ה לחיצוני' הכלי דחסד דז"א ובקיום הדינין בחיצוניות גבורה וברחמים כו'. ודרך ומעבר ההמשכה הוא ע"י פנימי' הכלים ומוחותיהן שהן דו"ר שכליים או טבעיים שהן בחי' מוחין דקטנות וגדלות ולזה ביקש משה רבינו ע"ה מאד לקיים המצוות מעשיות התלויות בארץ שהן תכלית ההשתלשלות להמשיך אור א"ס ב"ה לברר הכלים דז"א דב"ע שבהן הן הרפ"ח ניצוצין ע"י תו"מ מעשיות שבב"ע דוקא.

"כתר", הוא הענג וחפץ העליון להמשיך האור למטה לרמ"ח אברין ד"זעיר אנפין", - ד"א לגבי "כתר" נקראת "מטה" לגבי "מעלה", ומתחלקת ההמשכה לתרי"ג - 613 המשכות פרטיות, לפי פחינות ערך המצוות, כגון בצדקה וגמילות חסדים נמשך אור-אין-סוף פרוף-הוא לחיצוניות הכלי דחסד ד"זעיר אנפין", - חסד דרועא ימינא, על ידי חסד למטה נמשך ב"דרועא ימינא" מחסד ד"אצילות", כלומר, כשם שה"אתערותא דלתתא" (ההתעוררות מלמטה) של האדם היא בפעולה של חסד, כך היא ה"אתערותא דלעילא" (ההתעוררות מלמעלה) הפועלת למעלה המשכה של חסד (חסד דז"א), ובקיום הדינין - על ידי קיום המצוות בענינים של דינין, נמשך "אור אין סוף" פחינות גבורה, - של ז"א, וברחמים כו'. - כשהאדם מרחם או מעורר רחמים על נפשו - נמשך על ידי כך "אור אין סוף" במדת הרחמים (תפארת) של ז"א. ודרך ומעבר ההמשכה - הנמשכת מ"אור אין סוף" בחיצוניות הכלים דז"א, הוא על ידי פנימיות הכלים ומוחותיהן, שהן - בעבודתו של בן ישראל, דחילו ורחימו - יראה ואהבה, שכלליים - הנצרות על ידי שכל והתבוננות,

יום רביעי ד' כסלו

היא בגוף, לגבי מדת וספירת החסד שבספירות העליונות. על כל פנים, הרי שאינו דבק אפילו לא במדות העליונות – כי אם במציאותן בלבד ולא במהותן. וְכָל שֶׁכֵּן – שאינו דבק בְּאִדְרֵי-אִינְסוֹף בְּרוּךְ-הוּא, דְּלִית מַחֲשָׁבָה תַּפְיָסָא בֵּיהּ – שאין מחשבה ה"תופסת" בו, בְּאִדְרֵי וְהִתְפַּשְּׁטוּת הַחַיּוּת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, – אי אפשר להיות "תפיסא" באור זה, כִּי אִם בְּמַצִּיאוֹתוֹ, שֶׁהוּא – אורו יתברך, שֶׁמִּתְחַה אֶת כָּלָם, וְלֹא בְּמַהוּתוֹ, – במהותו אי אפשר להיות "תפיסא", אֲפִלּוּ – לא לְ- נבראים ולמלאכים של העולמות עֲלִיּוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹכָם¹⁸: "קְדוּשׁ קְדוּשׁ קְדוּשׁ ה' צְבָאוֹת כּוּ", – ש"ה צבאות" קדוש ומובדל מהם, כך אומרים הרי השרפים, שהם מלאכים עליונים של עולם ה"בריאה", והם אומרים

זאת על "ה צבאות", שאפילו מהות האור קדוש ומובדל מהם, לְכָר "עֲלִילִים הַנֶּאֱצָלִים" – המדרגות של עולם ה"אצילות" שהן "עלולים" מהמדרגות הנעלות יותר הנקראות "עילות" לגבי ה"עלולים", וה"עלול" הרי משיג ה"עילה" שלו, הם מְשִׁיגִים כָּל אֶחָד בְּ"עֲלָתוֹ" – כִּפִּי הַפֶּדֶר שֶׁ – נמנה בְּ"עֵץ חַיִּים" – בְּהִתְלַבְּשׁוֹת ה"פְּרָצוּפִים", – כפי שמסביר ב"עץ חיים" איך ה"פרצופים" של הספירות העליונות של "אצילות" מתלבשים זה בזה, שהמלוּבֵשׁ הוא "עלול" של המתלבש – מבין ומשיג ה"עלול" ב"עילה" ו"פרצוף" שלו המתלבש בו, אֲכָל לֹא בְּנִבְרָאִים אֲפִלּוּ – לא, בְּנִשְׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת, – שלמרות שהן הרי אלקות, בכל זאת, כיוון שהן כבר נפרדו מהכלים של עשר ספירות, כפי שאומר ב"אגרת הקדוש" סימן כ"ז – הן כבר נקראות "נבראים" ואי אפשר שתהיה להן "תפיסא" והשגה במהות האלקות, כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹכָם²⁰ בְּמִשְׁחָה רַבֵּנוּ עָלֵינוּ הַשָּׁלוֹם: "וְרֵאיתָ אֶת אֲחֵרֵי כּוּ"²¹, – את החיצוניות והמציאות של אלקות ולא את המהות; הרי, שאפילו במשה רבנו, מצד הראיה של הנשמה (לא כפי שזה מצד מצוה – כי אם מצד הנשמה) יכול הוא לראות רק את ה"אחוריים" והחיצוניות, שהם המציאות של אלקות, לא המהות, אך, מעשה המצוות – יסביר רבנו הזקן להלן – הוא ענין של מהות אלקות, ובשעה שיהודי אחוז אתרוג בידו יחד עם שאר המינים ומקיים את המצוה – הרי הוא תופס במהות האלקות. וכך הדבר בכל המצוות המעשיות.

וְהֵנָּה, לְקִיּוֹם מִצְוַת שְׂאֵי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אֲחֵרִים מְבַטְלִין תַּלְמוּד תוֹרָה¹⁵, וְאֲפִלּוּ – הענינים הנעלים ביותר בתורה, מַעֲשֵׂה מִרְכָּבָה, וְכָל שֶׁכֵּן – שמבטלים תַּפְלָה שֶׁהִיא בְּחִינַת מַחֲיוֹן וְדִחְלוֹ וְדִחְמוֹ – יראה ואהבה שְׂכָלִיִּים, וְהַטָּעַם בְּנִזְכָּר לְעֵל. – בגלל ענין בירור הניצוצות הנעשה על ידי מצוות מעשיות, שזה דוקא הוא תכלית ההשתלשלות. וְעוֹד זֹאת, שֶׁבְּאִמְתּוֹ מֵאֵר גְּדֻלָּה וְנִבְהָה מַעֲלֵת הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, וְכֵן לְמוֹדֵם, –

של ההלכות, עַל מַעֲלָת – קטו וגדלות, הַמַּחֲיוֹן שֶׁהֵן דִּחְלוֹ וְדִחְמוֹ – יראה ואהבה שְׂכָלִיִּים. – העליונות מתבטאת (נוסף על ביצוע הכוונה העליונה בענין ה"בירורים") גם בהתאחדות הנפש עם אלקות, דבר הנעשה על ידי מצוות מעשיות או על ידי לימוד ההלכות של המצוות המעשיות – גם בכך ישנן עליונות וגדלות לגבי המוחין והאהבה ויראה שכליים, כִּי הֵנָּה דְּכָתִיב¹⁶: "וְלִדְבָרָהּ בּוּ" – בהקדוש ברוך הוא, וזאת עַל יְדֵי מִדּוּתֶיהָ, – שעל ידי מדת החסד והאהבה של האדם הוא נדבק במדת החסד של הספירות העליונות שהן דבר אחד עם הקדוש ברוך הוא, מְכַל מְקוֹם אֵינֶנּוּ דְּבִק אֲפִלּוּ בְּמִדּוּתֵיהֶן הַעֲלִיּוֹנוֹת אֲלֵא בְּמַצִּיאוֹתֵיהֶן, – ב"מציאות" המדות, וְלֹא בְּמַהוּתֵיהֶן, – הוא נדבק במציאות ובחיצוניות המדות בלבד, אך לא במהות ובפנימיות המדות, וְכְמוֹ שֶׁבְּתוֹכָם¹⁷: "וְאִנֹּכִי עֹפֵר וְאֹפֵר". – שלפי המוסבר ב"אגרת הקדוש" סימן ט"ו בשם המגיד ממזריטש, שזאת אמר אברהם אבינו על הארת נשמתו שהאירה בגופו מהאור של חסד עליון, שמבלי הבט על האהבה הגדולה (שהיא מדת החסד) שהיתה לאברהם אבינו להקדוש ברוך הוא, עד שהיה "מרכבה" לו, אמר על מדת החסד שבנשמתו, שהיא "עפר ואפר" בלבד בהשוואה למדת החסד של הספירות העליונות, ולמשל אפר הוא הרי המהות והעצם של העץ שנשרף והפך לאפר. העץ היה מורכב מארבעת היסודות אש, רוח, מים, עפר, ועל ידי שריפתו, נתנדפו שלשת היסודות אש, רוח, מים – בעשן, ונשאר יסוד העפר בלבד, שהוא האפר, הרי למרות שהוא אותו מהות ועצם של העץ, אין, אבל, לאפר שום ערך לגבי העץ שהיה "עץ נחמד למראה וטוב למאכל", וכעת הוא אפר בלבד. כך, למשל, אין שום ערך למדת החסד והאהבה של אברהם אבינו כפי שנשמתו

15. מועד קטן ט, א. 16. ראה סוטה יד, א. ובכ"מ. 17. וירא יח, כז. 18. ישעי' ו, ג. 19. קל, סע"א. 20. תשא לג, כב. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועיין אגה"ק סי"ט".

יום חמישי ה' כסלו

כי אם מציאותו, – בלבד, של החסידים הפנימיים דו"א – הוא יכול "לתפוס" ולהשיג, על ידי דחילו ורחימו – יראה ואהבה שכללים. ומה שכתוב: "וראית את אחרך", – וראיה היא הרי ענין ש"לוקח" מהות, הוא בדרך נבואה דוקא (שהוא – הנבואה התפשטות הנשמות²³, כמו שכתוב ברעיא מהימנא פ'רשת משפטים²⁴). – הרי מה שמשך רבנו ראה בראיה ה"תופסת" את המהות, היה זה אכן בדרך של נבואה. שכיוון שנבואה היא התפשטות הגשמיות – יכול להיות ענין של ראייה גם כשהנשמה נמצאת בגוף, אך אם לא מצד נבואה – אין הנפש יכולה "לתפוס" ולהשיג מהות ומדרגת ה"אצילות", והיינו הטעם, – על כן, לפי שאי אפשר לנבואה להשיג כלום במהות האלקות, שהוא חבורא, וכלי השגה – אין זו הלפשה ותפיסא ודבקות אמיתית. – אי אפשר הרי לאדם להיות דבוק באמת אפילו לא במדותיו של הקדוש ברוך הוא שהן מדות ה"אצילות".

על כל פנים, הרי שאהבה ויראה שכליים שיהודי מקנה לו בתפלה, הן תפיסא ודבקות במציאות האלקות בלבד אך לא במהות האלקות. מה שאין בן האתרוג על דרך משל, חיותו נמשכה ונשתלשלה ממהות חיצונית דברים דנוקבא ד"ועיר אנפין" דאצילות, שהוא בחינת אלקות, כמו שכתוב בעין חיים²⁵ שכל הפרות הן באצילות, – ב"אצילות" ישנו השורש לכל ה"פירות", כי למ"ד כלים דאצילות ירדו לבריאה יצירה עשיה – להיות האלקות של עולמות ב"ע, (והן יו"ד מאמרות שכתוב נברא העולם), על ידי התלפשות בנוקבא דעשיה, מהות במהות, – שמהות הכלים של "מלכות דאצילות" מתלבשת במהות "מלכות דעשיה", ומ"מלכות דעשיה" הרי נבראים כל הנבראים של עולם ה"עשיה", ביניהם גם הפירות, כמו למשל האתרוג, אך, בדברים גשמיים אחרים האלקות היא באופן של העלם והסתה, ואילו במצוה – היא בגלוי, בלי שום העלם והסתה (כמוסבר בפרק כ"ג בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), כי הכלים דאצילות נעשו נשמה

מה שאין בן מעשה המצות – "מעשה אלקים המה" הנה – אין הם מעשים גשמיים שהאלקות נעלמת מהם לגמרי (כפי שהדבר בכל המעשים הגשמיים של עולם הזה), כי אם למרות שמעשה המצוות נעשים בדברים גשמיים – הם הרי בכל זאת מעשים אלקיים. כיצד אכן הדבר?

הרי זה בדרך השתלשלות מכלים דאצילות לבריאה יצירה עשיה, – שהכלים ד"אצילות" הבאים ב"בי"ע הם האלקות של עולמות ב"ע, ממהותן ועצמותן דחיצוניות, כמו על דרך משל אתרוג וימיו – שאר שלשת הימים, שיחד עם האתרוג הם מהווים מצות ד' מינים, הלפיש ב"הן הקדוש ברוך הוא ממהותן ועצמותן דחסידים [פנימית] [פנימית] ד"ועיר אנפין", והיינו מבחינת חיצוניותן, – שמחיצוניות החסידים הפנימיים של ד"א" מלוכש באתרוג ובמיניו בנודע בכל מצות מעשיות. מה שאין בן האדם, – שבהבנתו ומדותיו הוא מגיע לאהבה וליראה שכליים, אפילו – אם, יש לו נשמה דאצילות, מאחר שכלפשת בגוף – לא יוכל למצא בנפשו²² – ולא יוכל ולהשיג – בשכלו, מהותן ועצמותן של פנימית חסידים ד"ועיר אנפין" דאצילות (כי האצילות היא בחינת "חיה" בכללות העולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, – בפרטיות ישנן בכל עולם ארבע מדרגות, נפש, רוח, נשמה, חי, ובכללות ארבעת העולמות הם כנגד ארבע הבחינות של נפש, רוח, נשמה וחי, שעשיה היא נפש, יצירה – רוח, נשמה – בריאה, ואצילות – חי. הרי ש"אצילות" היא בחינת חי, שחיה – חי היא בחינת מקיף מלמעלה ואינה מתלפשת בכלי כלל) – כמו למשל באדם בחינת חי של נשמתו היא ה"מקיף" של נשמתו, שלא כמו בחינת ה"נשמה" שהיא השגה, או "רוח" שהיא מדות וכו' שיש להן הכלי שלהן בגוף, אבל בחינת חי היא בחינת הנשמה שהיא "מקיף", כך גם בעולמות, בחינת "חי", שהיא "אצילות" – היא בבחינת "מקיף", שאינה מתלבשת כלל בשום כלי, לא יכול הרי האדם להשיג – בהיותו בגוף – את מהות בחינת ומדרגת "אצילות",

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נ'כפשו" כמו ב"ת דויקח בידו". 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משו"ע אדה"ז חאו"ח רס"ח. הל' ת"ת פ"ד ס"ס". 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה שם קטן, ב ואילך". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בספרו. וצע"ק דמדייק ומני שם ז' דוקא".

ושרשו באלקות, אך בלמוד הלכות אחרונות – לא כשהוא מכוון הכוונה הרוחנית של אתרוג, שעליה דובר לעיל – כי אם בלימוד הלכות אתרוג, משיג ותופס האתרוג ממש – שהרי מדובר כאן אודות האתרוג הגשמי בו מקיימים מצוה – לא אודות ענינו הרוחני למעלה – ואת האתרוג

הגשמי הוא הרי מבין מהותו, ומצונו, פהלכה, פהחנינה דבור ומחשבה, – כשהוא מבטא בדיבור את הדינים וההלכות של אתרוג ומבין במחשבה את הדינים וההלכות, וכל שכן הלומד הפסוק, – של מצות אתרוג, שהוא יודע הענין הפנימי של מצות אתרוג על פי קבלה וחסידות וכיוון שהוא הרי מבין את מהותו של האתרוג עצמו, שהרי לא

מדובר כאן אודות ענינים רוחניים או אודות מדרגות שלמעלה מזה – פרצופים של עולם ה"אצילות" – אלא מדובר אודות אתרוג גשמי, ובוז הוא יודע את הסוד והענין הפנימי.

אכל דוקא סודות המצוה, – לא סודות המדרגות הרוחניות של סדר ההשתלשלות, כפי שיסביר להלן, כי אם סוד המצוה, שאת המצוה עצמה, החפץ הגשמי של המצוה, הוא יודע ומבין את מהותה, דלא גרע מלמוד הלכותיה, – של המצוה, ואדרבה כו', – הרי זה למעלה מלימוד ההלכה, אף שאינו משיג המהות. – של הכוונה הרוחנית של סוד המצוה שמדובר בענינים ופרצופים של "אצילות", אך, כיוון שהמצוה עצמה – האתרוג – הוא מבין את מהות האתרוג – הרי שבכללות הענין יש ענין של ידיעה ו"תפיסה" במהות. כל האמור הוא באשר לכוונת וסוד המצוה,

בעשיה שהיא – בחינת הנשמה של עולם ה"עשיה" היא פהחנינה אלקות ממש, לפי שבאצילות "איהו – אור אין סוף", וגרמוזי הכלים הנקראים "גרמוזי", "חד", – הם דבר אחד, המאציל – "אור אין סוף", והנאצל, – הכלים ד"אצילות" שנאצלו מ"אור אין

סוף" – הם דבר אחד, ועל ידי התלבשות מהות הנשמה – שמהכלים ד"אצילות", במהות הכלים דנוקבא העשיה – נתקנה האתרוג. נמצא, בשתופס האתרוג ומנענעו פהלכתו – הרי זה תופס ממש חיותו, המלבש בו מנוקבא האצילות, – מ"מלכות דאצילות", המהות – "מלכות דאצילות", באור-אין-סוף המאציל ברוך-הוא. –

שהאציל "מלכות דאצילות". מתעוררת אבל השאלה: הרי אותו דבר הוא גם כשאוחזו פרי גשמי אחר שאינו מצוה? התירוץ על כך הוא: כאמור לעיל, שבדברים גשמיים אחרים החיות האלקית שבהם היא באופן של העלם והסתר, ואילו במצוה היא בגלוי שהיא "מעשה אלקים". מה שאין בן פהחנינה – בכוונת מצות אתרוג, אינו משיג ותופס, – מהות "מלכות דאצילות", שהיא שורש האתרוג, כפי שיסביר להלן, אף תיודע הפסוק, – אף מי שיודע סוד כוונת האתרוג על פי קבלה וחסידות – בכל זאת אין הוא משיג ותופס על ידי הכוונה אלא מציאותה, ולא מהותה. – את מציאות "מלכות דאצילות", שורש האתרוג – הוא יודע, תופס ומשיג על ידי הכוונה, אך לא את המהות של "מלכות דאצילות", שלא כפי שהדבר באחיזת אתרוג וקיום המצוה, שהוא אוחז ותופס מהות האתרוג

יום שישי ו' כסלו

של המצוה, נחשב לו כאילו קיים את המצוה בפועל ממש, כמו שכתוב²⁶: "זאת התורה בו". – לעולה ולמנחה, אומרת על כך הגמרא²⁷, מי שעוסק בתורה הרי הוא כאילו הקריב עולה ומנחה וכו'. הרי, שבלמוד הנגלה של הלכות המצוות יש בפרט מסויים מעלה מרובה יותר מאשר בלימוד פנימיות התורה,

הלימוד של סדר ההשתלשלות, שזה בענין של "מהות", שבלמוד ענינים שהוא יודע את מהותם, כפי שהדבר

בהלכות של מצוות הנעשות בענינים גשמיים, ואת הענינים הגשמיים הרי הוא יודע את מהותם, כן חכמתו יתברך שבהלכות, הרי ירדה בענינים הגשמיים שאודותם דנים בהלכות – הרי מבין

מה שאין בן בסדר ההשתלשלות, – בידעת ולימוד סדר ההשתלשלות של העולמות והספירות שלמעלה, אף אם משיג המציאות – של המדרגות הרוחניות של סדר ההשתלשלות, לא עדיף מצד עצמו – מצד הדבר עצמו של ידיעת ולימוד ההשתלשלות, בלמוד

המצוות – ההלכות של המצוות, שמשגי ותופס המהות, – מבחינת טעם אחר אפשר שיהיה לו עדיפות ועליונות, כפי שיסביר להלן, שזה מביא

ל"לב שלם", ליראה שהיא תכלית כל המצוות, אך מצד עצמו אין זה עדיף מלימוד ההלכות של המצוות שבהן הוא יודע ומשיג את המהות, ומעלה עליו פאלו קים בפועל ממש, – בלמוד ההלכות

קונטרס אחרון

משא"כ

בסדר ההשתלשלות אף אם משיג המציאות לא עדיף מצד עצמו בלימוד המצוות שמשגי ותופס המהות ומעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש כמ"ש זאת התורה בו' אלא שידעת המציאות מההשתלשלות

בלמוד

המצוות – ההלכות של המצוות, שמשגי ותופס המהות, – מבחינת טעם אחר אפשר שיהיה לו עדיפות ועליונות, כפי שיסביר להלן, שזה מביא

הרי שתכלית כל המצוות היא להגיע ל"ליראה את ה' אלקינו".
ולימוד פנימיות התורה וידיעת סדר ההשתלשלות, שמקיימים בהם
מצוות "יודעת היום" ו"דע את אלקי אביך" מביאים ל"לב שלם" של
ליראה את ה' אלקינו". ובלשון רבנו הזקן: **שְׁהוּא הַעֲקָר**, – "לב

שלם" ויראת ה' הם עיקר
ותכלית כל המצוות,
וכאמור לעיל, של"לב שלם"
וליראה מגיעים על ידי
ידיעת והשגת סדר
ההשתלשלות, למרות
שהיא ידיעת והשגת
המצוות בלבד, וְהַשְׁגַּת
הַמִּצְוֹת³³ הוא לְהַפְשִׁיט
– הענינים של מדרגות סדר

ההשתלשלות, מְנַשְׁמִיּוֹת כו'. – כלומר, שיהיה ציור ברוחניות
הענינים. בהתאם להערת הרבי בכמה וכמה מקומות³⁴, לימוד
פנימיות התורה באופן של "יתפרנסון מיני", באופן של "פרנסה"
והשגה, הוא דוקא כשזה בא בביאורים המסבירים הענינים בהסברים
של שכל והשגה – תורת חסידות חב"ד – כדי שתהיה השגה והבנה
יסודית בענינים אלה, רק שֶׁזוֹ – מצוות "יודעת היום", שתהיה ידיעה
והשגה באלקות, היא מִצְוָה אַחַת מִתְּרֵי"ג, – מ"613 המצוות,
וְהָאֵדָם צָרִיךְ לָקֵנָם כָּל תְּרֵי"ג, – המצוות, לְפִי שֶׁהֵן הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת
הַמְּהוּרֹת דְּחִיצוֹנִיּוֹת דְּכָלִּים דְּאִצִּילוֹת, – כפי שהסביר לעיל המעלה
שבזה, לְכָךְ – לכן, צָרִיךְ לְהַרְבּוֹת בְּלִמּוּד כָּל תְּרֵי"ג – מצוות,
ללמוד ההלכות של כל המצוות, וְקִיּוּמָן בְּפֹעֵל מִשָּׁם – שהלימוד
הרי מביא לידי מעשה, לקיים בפועל כל המצוות, בְּמַחֲשָׁבָה דְּפִיּוֹר
וּמַעֲשֶׂה, שֶׁהֵן בְּרִיאַת הַיְצִירָה עֲשִׂיָּה, – (מחשבה היא בריאה, דיבור
– יצירה, ומעשה – עשיה), לְכָרֵךְ בְּרִירָתוֹ אֲשֶׁר שָׁם. – בעולמות
בריאיה יצירה עשיה, וכפי שהוסבר לעיל, שביורר הניצוצות הוא
תכלית סדר ההשתלשלות.

הוא "חכמתו יתברך" בהשגת המהות, ונעשה על ידי כך אופן היחוד
העליון ביותר של מקיף ומוקף, המבואר בפרק ה' ב"תניא", ששכל
האדם מתאחד בתכלית עם השכל והחכמה של תורה שהיא חכמתו
יתברך, ועל ידי כך נעשה גם היחוד של נפש האדם (שלמעלה

משכל) עם "אור אין סוף"
ברוך הוא המלוכב בחכמתו
יתברך. כל האמור הוא
בשעה שההשגה שהוא מבין
בתורה היא השגת המהות,
וכאמור לעיל, הרי זה דוקא
בלימוד המצוות של תורה
שבזה ישנה השגת המהות,
ואילו בלימוד וידיעת סדר
ההשתלשלות, שדנים

במדרגות רוחניות, כמו אופנים, חיות ושרפים של עולמות בריאה
יצירה עשיה, או אף למעלה מזה – בפרצופים של עולם ה"אצילות"
וכו' – שם אין השגת המהות כי אם ידיעת המציאות בלבד. אף על
פי כן – יסביר רבנו הזקן להלן – ישנה מעלה ועליונות בידיעת
ולימוד סדר ההשתלשלות, שלא זו בלבד שאינה נופלת מלימוד
המצוות של תורה – אלא היא אף למעלה מזה. אֵלֶּא שְׂדִיָּעַת
הַמִּצְוֹת מְהֻשְׁתַּלְשְׁלוֹת, היא גַּם בֵּין מִצְוָה רַמָּה וְנִשְׁאָה²⁸,
וְאִדְרָבָה עוֹלָה עַל פְּלָנָה, – על כל שאר המצוות ולימוד הלכות
התורה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב²⁹: "וְיִדְעָתָּ הַיּוֹם כֹּו", – כלומר, שצריכה
להיות דעת והשגה באלקות, וכן כתוב³⁰: "דַּע אֶת אֱלֹהֶיךָ אֲבִיךָ
כֹו", – שגם משמעותו היא שצריכה להיות דעת והשגה באלקות,
וּמִכִּיָּאָה לְ"לֵב שָׁלֵם" כו', – כפי שמסיים בדברי הימים: "ועבדוהו בלב
שלם", ש"דע את אלקי אביך" מביא שיהיה "ועבדוהו בלב
שלם", ובהתאם לפירוש בביאור "ולא תשבית" ב"לקוטי תורה"³¹,
הכוונה היא, שזה מביא ליראה שהיא תכלית כל המצוות, ככתוב³²:
"ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו" –

שבת קודש ז' כסלו

רבנו הזקן, שגם בעצם, מצד השורש שלהם, הביורורים של המצוות
המעשיות הם למעלה מהשורש של הנפש. ובלשון רבנו הזקן:

שְׁבָאֲמַת
שְׁפִכְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה

מִרְפָּה, – מ"288 הניצוצות
של תהו, ביורורים אלה
מתבררים על ידי תורה
ומצוות בְּמַחֲשָׁבָה דְּפִיּוֹר

וּמַעֲשֶׂה, – על ידי לימוד התורה במחשבה ודיבור ועל ידי מעשה
המצוות, וביורורים אלה גְּבוּהִין בְּשִׁרְשָׁן מְנַפְשֵׁרוֹחֵי נִשְׁמָה
שְׁפִכְרָא, כִּי – הביורורים הֵן מְ – שם "מ"ג" שְׁפִכְרִימִית "אֵדָם

קונטרס אחרון

ועוד זאת שבאמת

היורה ומצוות במחשבה
כי הן מס"ג

נְעוֹד זֹאת, – נוסף על מה שהוסבר לעיל על המעלה של מצוות
מעשיות (ושל לימוד ההלכות של המצוות) לגבי האהבה ויראה של

הנפש (למרות שאהבה
ויראה הן ענין רוחני ואילו
המצוות המעשיות נעשות
בדברים גשמיים), מעלה
שהיא בגין ענין ה"ביורורים" קני דבור ומעשה גבוהין בשרשן מנר"ן שבאדם כי הן מס"ג
הנעשים על ידי מצוות

מעשיות, ואשר הם תכלית ההשתלשלות; הרי זו מעלה מצד הכוונה
העליונה והתכלית, המבוצעת על ידי מצוות מעשיות, אך בעצם
אהבה ויראה של הנפש הן למעלה מהמצוות המעשיות. להלן יסביר

28. בתניא לפנינו: "מצוות רבה ונשאה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "רמה", ככפנים. וכ"ה גם בלקו"ת ויקרא ד"ה
ולא תשבית, שמעתיק (ומבאר שם) לשון זה שלפנינו, וכותב "רמה", ככפנים, ולא כבדפוסים שלפנינו. 29. ואתחנן ד, לט. 30. דברי הימים א'
כח, ט. 31. שבהערה 28. 32. ואתחנן ו, כד. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בנדויז – משא"כ בהשגת המציאות האתרוג שהיא הקדמה
להשגת מהותה – לא לבד שאינה מביאה להשגה בגשמיות – שהרי המדובר (גם) בעולם העשי הגשמי – (ובמילא גם במהות), כ"א להיפך
ענינה התפשטות הגשמיות והאפשרות להשיג מהות. [עפ"ז – מובן שייכות "והשגת... כו" כאן]. 34. ראה לקו"ש חט"ו ע' 42 ואילך. ובכ"מ.

מ"תיקון", ובשמות זה שם "ס"ג" שלמעלה משם "מ"ה". וְעוֹד זֹאת, – מצד עוד דבר ישנה עליונות במצוות המעשיות לגבי האהבה והיראה של הנפש, כְּמוֹ שֶׁבָּתוּב³⁸: "וּפְנֵי – הפנימיות שלי, לֹא יֵרָאוּ"³⁹ – שֶׁפְּנִימִית הָעֲלִיּוֹן אֵינוֹ יָכוֹל לִירֹד לְמַטָּה, – אי אפשר

שתהיה בהתגלות למטה, רק חיצוניותו – של העליון, וּבְחִינַת אַחֲזָרִים, – בלבד, כנאמר לעיל "ופני לא יראו", שהוא נובלות חֲכָמָה עֲלֵיָהָ. – חכמה עליונה. הרי שהאהבה והיראה של הנפש על ידן האדם דבוק במדות העליונות, שהן הפנימיות והעצמיות של הספירות, אי אפשר שיומשך בנפש מפנימיות ועצמות המדות – כי אם מחיצוניות בלבד, ואילו מהמצוות המעשיות,

הבאות מנצח־הוד־יסוד של הספירות, שהן החיצוניות והגילוי של הספירות – יכול להימשך מפנימיותן ועצמיותן במצוות המעשיות. וְעוֹד זֹאת, – קיימת מעלה במצוות המעשיות לגבי האהבה והיראה של הנפש, שכן, האהבה והיראה שהן ענין רוחני, הן למשל כמו דיבור והשפעה של שכל, שהרב משיפע לתלמידו, שנותן לו רק הארה משכלו ולא עצם השכל, ואילו מהשפעת הטיפה, שהיא גשמית – יש ממנה "הולדה" שכל ה"עצם" מתבטא בה, עד שגם יכול להיות "יפה כח הבן מכח האב"⁴⁰, שהענינים שלא היו בגילוי באב, יכולים להיות בגילוי בן. על דרך זה יסביר רבנו הזקן, הוא ההבדל בין אהבה ויראה רוחניים למצוות מעשיות גשמיים, שהאהבה ויראה הן ענין של "אורות", כמו למשל השפע של אור השכל, ומצוות מעשיות הן ענין של "כלים", ובהארת הכלים מתבטא "עצמיות", כמו למשל בטיפה הגשמית מתבטא ה"עצם". שְׁתֵּרֵי הַדְּבָרִים חֲכָמָה עֲלֵיָהָ – חכמה עליונה, אֵינוֹ מוֹלִיד, – אינו בורא "יש מאין", כמו למשל מהשפעת השכל והחכמה לא נהיית שום הולדה של מציאות חדשה, וְחֲכָמָה שְׁנִמְשָׁכָה מִהַבְּלִי דְחֲכָמָה עֲלֵיָהָ – כמו למשל באדם הטיפה שהיא ממוח האב, יֵשׁ בָּהּ כַּחַּ מוֹלִיד וּמְהוּוֹת יֵשׁ מֵאֵין. וְגַם חֲכָמָה עֲלֵיָהָ – מזהאור של "חכמה עילאה", כמו למשל כוח החכמה שבאדם, כְּלוּלָה בָּהּ. – בטיפה הבאה מהכלי של "חכמה עילאה", וְחֲכָמָה, – טעמו של דבר, מִפְּנֵי שֶׁבָּהּ – בטיפה, נִמְשָׁךְ מְהוּוֹתָ וְעֲצָמוּתָהּ דְחֲכָמָה עֲלֵיָהָ. – כל האמור הוא בקשר לטיפה הבאה מהכלים של "חכמה", מִה שֶׁאֵין בָּן דְּרָבָר וּמִחֲשָׁבָה, – שבשכל שהוא מבטא בדיבור או מהרהר במחשבה – אין מעצמות ה"חכמה", וְאִפְּלוּ בְּהַשְׁבֵּל הַשְּׁכָל בְּאִיּוֹ חֲכָמָה – למרות שזו השכלה שלא "נשמעות" בה עדיין אותיות, גם לא אותיות המחשבה, שכן היא עדיין למעלה מאותיות, אף על פי כן, הֲרֵי חֲכָמָה זֶה – היא,

קְדָמוֹן, וְנִפְשֵׁרֵיחַ נִשְׁמָה שֶׁכָּבֵר נִתְקַנּוּ עַל יָדֵי – שם "מ"ה", הוא – השם "מ"ה" יוֹצֵא מִה"מִצָּח" – של "א"ק", הָאָרֶץ בְּעֲלָמָא. – הארה בלבד מבחינת "א"ק" (אדם קדמון), לא פנימיות "א"ק". שם "ס"ג" ושם "מ"ה" הם שניהם מארבעת השמות היוצאים מארבעת

האופנים והגימטריאות של שם הוי': כששם הוי' הוא במילוי ווא"ו־ין הוא בגימטריא "ס"ג", והוא שם "ס"ג", וכששם הוי' הוא במילוי אל"פ־ין הוא בגימטריא "מ"ה", והוא שם "מ"ה"; וכידוע בקבלה, שהשם "ס"ג" שייך ל"תהו" שלמעלה מ"תיקון", ושם "מ"ה" – ל"תיקון". וזה מה שרבנו הזקן אומר, שהבירורים של המצוות המעשיות – שרשם בשם "ס"ג" שבפנימיות "א"ק"

(אדם קדמון), שהיא המחשבה הראשונה הכוללת כל סדר ההשתלשלות, אך הנפש או הרוח או הנשמה של האדם, שנשמות ישראל הן הרי מ"עולם התיקון", הרי כבר נתקנו על ידי שם "מ"ה" (ש"מ"ה" – מתקן), ושם "מ"ה" הוא הארה בלבד הבאה מה"מצח" של "אדם קדמון". וְזֶהוּ שֶׁבָּתוּב⁴¹: "לִפְנֵי מֶלֶךְ מֶלֶךְ בּוֹ". – לבני ישראל – ש"ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום", על פי קבלה, הכוונה: ה"מלכים" והספירות של "עולם התהו", שהם "לפני" ולמעלה מ"מלך מלך לבני ישראל" המוסב על עולם התיקון, שכן, עולם התיקון הוא הארה בלבד מ"א"ק", ואילו תהו (שמתהו בא ענין הניצוצות והבירורים) הוא משם "ס"ג" שמפנימיות "א"ק". וְהֵינּוּ טַעָמָא – זה הטעם, שְׁתֵּרֵי חֵי בְּמוֹנוֹת הַדָּמָם צוֹמְחֵיחֵי, וּמִבְּרֵן בְּ"מ"ה" שָׁבוּ, – כיוון שהנשמה באה מעולם התיקון ויש בה שם "מ"ה", ובכוח זה היא מבררת הבירורים של הניצוצות שבדומם, צומח וחי, וְחֵי בָּהֶם, – לאחר שהאדם מברר הניצוצות שבדומם־צומח־חי וממשיך עליהם מעליונות שרשם שבתהו – הוא "חי" בהם, הם מוסיפים לו תוספת חיות ברוחניות, לְפִי שֶׁהֵם – הבירורים והניצוצות שבדומם־צומח־חי מ"ס"ג". – שהרי באופן כללי לא מובן, מדוע שהאדם, שהוא "מדבר" ולמעלה מעלה מ"דומם" ו"צומח" ואפילו מ"חי" – יצטרך להודק עבור חיותו למונות שהוא מקבל מדומם־צומח־חי? אלא הפירוש הוא: ש"לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' יחי' האדם"⁴², שלא מעצמיות הלחם (שהוא צומח) חי האדם, כי אם מצד "מוצא פי הוי'" שבלחם, ברם, עדיין הדבר טעון הסבר: הרי האדם עצמו יש בו גם כן ה"מוצא פי הוי'" מה"נעשה אדם"⁴³, מדוע, איפוא, עליו להודק ל"מוצא פי הוי'" שבלחם (ובדומם ובחי)? אלא, ה"מוצא פי הוי'" שבלחם הוא בשרשו למעלה מה"מוצא פי הוי'" שבאדם, שכן, האדם הוא מ"תיקון" ושורש המאכל הוא ב"תהו" שלמעלה

35. וישלח לו, לא. 36. עקב ח, ג. 37. בראשית א, כו. 38. תשא ל, כג. 39. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה בכ"ז גם לעיל אגה"ק סי' ט". 40. שבועות מח, סע"א. ושי"ג.

רק הארה מתפשטת ממהות השכל שבנפש ועצמותו, והארה זו היא לבוש למהותו ועצמותו של השכל, והשכל – לכשעצמו, הוא הארה ולבוש – בלבד, למהות הנפש. – הרי שאין בהשכלת שכל זה ממהות הנפש, שלא כפי שהדבר

בטיפה, שלמרות שהיא גשמית, הרי יש בה ממהות ועצמות הנפש, כפי שיסביר להלן: מה שאין בן הטפה, נמשך בה גם ממהות הנפש ועצמותה המלבשת במחין, ולכן מולידה בדומה לה ממש. – בדומה לנפש, שכן, יש בטיפה מעצמות הנפש. וזהו ההפרש בין עבודת המלאכים היוצאין מ"נשיקין" – ש"זיווג נשיקין" הוא זיווג רוחני, ובמילא עבודתם היא

עבודה רוחנית, להנשמות היוצאין מהכלים. – שבכלים יש ענין של "עצם", והנשמות הבאות מהם, הן למשל כמו השפעת הטיפה שיש בה השפעה מה"עצם". ברם, בהתאם לכך היה צריך להסתבר, שגם באהבה ויראה של נשמות תהיה המשכה מ"עצם", כיוון שנשמות הרי באות מהכלים שבהם יש ענין של "עצם", ורבנו הזקן הסביר לעיל, שהאהבה ויראה של הנשמות הן כמו

השפעת השכל מרב לתלמיד, שהיא השפעה של הארה בלבד ולא של "עצם"? יסביר על כך רבנו הזקן להלן, שכיוון שהכלים ד"אצילות" נעשים נשמה לבריאה-יצירה-עשיה, יש במילא מהנשמה שני סוגי השפעה: השפעה של "הארה" שהיא אהבה

ויראה שכליים, והשפעה של "עצם", המתבטאת במצוות מעשיות. אך הכלים דאצילות נעשו נשמה לבריאה-יצירה-עשיה, – ומהנשמה ישנם שני סוגי השפעה, והלכך – ולכן, דחילו ורחימו – יראה ואהבה שכליים הן במלאכים ד"נשיקין" – שהוא ענין רוחני והארה בלבד, מהארת היצונית דהקמה-פינה-דעת – המאירה בבריאה-יצירה-עשיה. – ואין זה "עצם",

למרות שזה בא מכלים ד"אצילות", והטעם, – טעמו של דבר הוא, משום דפנימית הקמה-פינה-דעת ומהותו ועצמותו של אור פנימי – אינו יכול להתגלות אלא על ידי הארת הכלים דקא, היוצאים למטה במפת האדם במחין, וכמו שכתוב: "ופני – הפנימיות שלי, לא יראו". – ולכן מן ההכרח שתבוא בהעלם, כמו הטיפה למשל.

קונטרס אחרון

השכל שבנפש ועצמותו והארה זו היא רק לבוש למהותו ועצמותו של השכל והשכל הוא הארה ולבוש למהות הנפש. משא"כ הטפה נמשך בה גם ממהות הנפש ועצמותה המלוכשת במוחין ולכן מולידה בדומה לה ממש. וזהו ההפרש בין עבודת המלאכים היוצאין מנשיקין להנשמות היוצאין מהכלים אך הכלים דאצי' נעשו נשמה לבי"ע והלכך דחילו ורחימו שכליים הן כמלאכים דנשיקין מהארת היצונית דחב"ד בבי"ע והטעם משום דפנימית חב"ד ומהותו ועצמותו של אור פנימי אינו יכול להתגלות אלא ע"י הארת הכלים דקא היוצאים למטה כטיפת האדם ממוחין וכמ"ש לפני לא יראו.

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח כסלו, תשט"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבו מכ"ט חשון עם הרשימה המוסגרת בו.

ובמ"ש אודות מצב בריאותו, וכן הקושי במלאכת הקדש חינוך בני ישראל לתורה ומצוה, הנה הא בהא תליא, ולו לעצתי ישמע, הנה ישתדל ככל היכולת להיות שליט ברוחו הניעורוין ולקבל כל הענינים בניחותא, ובפרט כשיתבונן שהכל בהשגחה פרטית ואל יביט על הסביבה כאלו שמחפשים אופנים להעיק או להציק צעדי אפילו אם הי' איזה יסוד לזה, וכבר ידוע פסק תוה"ק אשר כמים הפנים לפנים גוי, וכשישנה ההבטה שלו לעין טובה יהי' כמים הפנים לפנים וזה יועיל ג"כ להטבת מצב בריאותו בכללות, וכן יקל זה עליו עבודת החינוך, וכנראה במוחש בכמה אנשים ובכמה מקרים עד"ז...

מוסג"פ מה שהו"ל בזמן האחרון ובטח יזכה בתוכנו את הרבים, וזכות הרבים תלוי בו.

בברכה.

יום ראשון	א כסלו, ראש חדש	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ויצא, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: א"ט. תניא: להבין מ"ש בפע"ח . . . "310" דו"א כו'.		
תהלים: מפרק: א עד ט		
בא ר' יקותיאל ליעפלער (דעם אלטען רבי'ס א חסיד) איז געווען צייטען, וואָס ער האָט געדאווענט שחרית מנחה און מעריב איינע נאָך די אנדערע, עס איז ניט געווען קיין זמן מפסיק זיין.		

תרגום חפשי

היו זמנים אצל ר' יקותיאל ליעפלער (חסידו של אדמו"ר הזקן) שהי' מתפלל שחרית מנחה וערבית בזה"אחר־זה, לא היה זמן להפסיק.

יום שני	ב כסלו	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ויצא, שני עם פירש"י. תהלים: י"ז. תניא: והנה במ"א . . . "310" שבבי"ע דוקא.		
תהלים: מפרק: י עד יז		
אאזמו"ר ביאר פעם במאמר, הא דר' אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי [היה נותן פרוטה לעני ואחר כך מתפלל], כי הרי התפלה צ"ל בחיות, וע"י שנותנים צדקה לעני קודם התפלה ומחיים אותו, ניתוסף חיות הרבה בתפלה. ונענע בידו ממטה למעלה לרמוז שהרבוי בהפלאה. – וכמה פעמים קודם התפלה הי' אאמו"ר מתור אחרי עני ליתן לו לאכול.		

יום שלישי	ג כסלו	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ויצא, שלישי עם פירש"י. תהלים: יח"ב. תניא: והנה לקיום . . . "קנו" אחורי כו'.		
תהלים: מפרק: יח עד כב		
מההפרש בין הנהגת הבעש"ט להנהגת המגיד, כי הבעש"ט הי' עסוק בנסיעות שונות, והמגיד ישב בביתו. עוד זאת: בימי נשיאות המגיד, כבר הי' מפורסם ענין החסידות גם במרחקים, ע"י נסיעות החבריא קדישא, ורבים מבע"ב בינונים נתקשרו לתורת החסידות והיו נוסעים למעזריטש.		

יום רביעי	ד כסלו	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ויצא, רביעי עם פירש"י. תהלים: כג"כ. תניא: משא"כ . . . "312" הלומד הסוד.		
תהלים: מפרק: כג עד כח		
למים אחרונים נוטלים קצה האצבעות, ואחר כך מעבירים אותם, כשהם לחים עדיין, על השפתיים.		

יום חמישי

תהלים:

מפרק: כט
עד פרק: לד

יום חמישי ה כסלו ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: כט-לד.

תניא: אבל דוקא . . . "312" שם.

והנה סולם מוצב ארצה – תפלה היא סולם ההתקשרות של הנשמה באלוקות. והגם שהוא מוצב ארצה, התחלת התפלה היא בהודאה לבד, אבל וראשו מגיע השמימה, בבחי' ביטול עצמי, אבל בא לזה ע"י הקדמת ההשגה וההבנה בפסוקי דומרה, ברכות ק"ש וק"ש.

יום שישי

תהלים:

מפרק: לה
עד פרק: לח

יום שישי ו כסלו ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, ששי עם פירש"י.

תהלים: לה-לח.

תניא: ועוד זאת . . . "קנז" לא יראו.

אאמו"ר אמר: קריאת שמע שעל המטה איז, אין זעיר אנפין, ווי דער ווידוי וואָס קודם צאת הנפש מהגוף. נאָר יעמאַלט גייט מען שוין אינגאַנצען אוועק פון יריד, און עס ענדיגט זיך שוין דער מסחר פון היום לעשותם, און אין קשעהמ"ט פון יעדער נאָכט האלט מען נאָך אין מיטן יריד, און מען קען נאָך אויפטאָן.

תרגום חפשי

קריאת שמע שעל המטה היא, בזעיר אנפין [דוגמית של], כהווידוי שבטרם צאת הנפש מהגוף. אלא שאז עוזבים לגמרי את היריד, וכבר מסתיים המסחר של היום לעשותם, ובקריאת-שמע שעל המטה של כל לילה עדיין נמצאים בעצומו של היריד, ואפשר עדיין לפעול.

שבת קודש

תהלים:

מפרק: לט
עד פרק: מג

שבת ז כסלו ה'תש"ד

הפטורה: ועמי - תלמי שדי. ויברח יעקב - ובאשה שמר. ובנביא העלה - ובנביא נשמר.

שיעורים. חומש: ויצא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: לט-מג.

תניא: ובר מן . . . "314" הלכותיהן.

שלש חכמות הן: חכמת ביטול החומר, ע"י הוראת שקוץ ותיעוב כל ענינים הגופניים והחומריים – חכמת המוסר.

חכמת הכרת מעלת הצורה והרוחני במדות ובמושכלות והוראת אופני הקירוב אליהם – חכמת החקירה.

חכמת הגברת הצורה על החומר, הוראה במעלת חומר מזוכך ובמעלת הצורה כשנקבעה בחומרי, והתכללותם יחד מבלי אשר ימצא ראש וסוף, להיות כי נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן, אל אחד בראם, ולכוונה אחת לגלות אור קדושת חביון עוזו ית' נבראו, ושניהם כאחד דוקא משלימים אותה השלימות, אשר עלה ברצונו ית' – חכמת תורת החסידות.

יום ראשון

שהקליפה לא תקבל חיות מהקדושה

ב. "שור" הוא בחינת גבורה וה"חמור" מבחינת חסד, ואסור לערב גבורה בחסד (לקוטי לרי"צ משפטים ע' פט).
שני ביאורים אלו משתלבים בשתי השיטות שבאיסור כלאי בהמה:

הרמב"ם יקבל את הטעם הראשון, שאין לתת ל'קליפה' לינוק מהקדושה. לכן האיסור נאמר רק במקרה שמין טהור עובר עם מין טמא, כי הטהור יכול לעלות לקדושה, ואילו הטמא אינו יכול לעלות לקדושה.

אך הרא"ש יקבל את הטעם השני, שאין לערב יחד מידות שתכונותיהן הפוכות. לכן אסור לעשות מלאכה בהכלאת שני מינים, אף ששניהם ממין טמא או ממין טהור.

[לקוטי שיחות, כרך כד עמוד 146]

הלכות כלאים פרק ט, הלכה ז: כָּל הַעֲוִיָּה מְלֻאָּה בְּשָׁנִי מִיָּנִי בְּהֵמָה אוֹ חֵיהָ בְּאָחֶה, וְחֵיהָ אַחֶר מִתֵּן מִן הַחֲדָרָה, וְהַשָּׁנִי מִן מְמָאָה - הָרִי זֶה לֹאֶקֶת.

שיטת הרמב"ם היא שאיסור כלאי בהמה מן התורה אמור רק כאשר מין אחד טמא והמין השני טהור. לעומתו סובר הרא"ש, שהאיסור מן התורה קיים גם בשני מינים טהורים או שני מינים טמאים (הל' קטנות כלאים ס"ה).

ויש לבאר את שורש המחלוקת על פי פנימיות התורה. בספרי החסידות הובאו שני הסברים במהות האיסור של "לא תחרוש בשור וחמור יחדיו":

א. ענינו של האיסור להרחיק את 'קליפת' חמור שלא 'תקבל' חיות מבחינת הקדושה (סה"מ תרכו ע' שעז).

יום שני

למי הגבאי יכול לחלק צדקה?

כיון שזהו הפסד לשאר העניים ("חב לאחרים").
אבל ה'צמח צדק' מבדיל בין המקרים. ראשית, התורם התכוון לכלל העניים, וממילא הגובר יכול לתת לאיזה עני שיבחר. שנית, הגובר נחשב 'יד' לעניים, ומיד שהתכוון לזכות עבור עני פלוני כבר זכה אותו עני, ואי אפשר להתחרט. אלא שמסיים, כי יתכן שהגובר הוא 'יד' רק לבני עירו, ואינו יכול לזכות לעני מעיר אחרת שכן בכך מפסידים עניי עירו. לפי זה, יחזור הדין האמור ברמב"ם – "לא זכה לו, אלא יתננה לעני הנמצא ראשון".

[שו"ת צמח צדק, י"ד סימן קצח]

הלכות מתנות עניים פרק ב, הלכה יט: מִי שֶׁלֶקֶט אֶת הַפֶּתַח, וְאָמַר: 'הָרִי זֶה לְאִישׁ פְּלוֹנִי הָעֶנִי' - אִם עָנִי הוּא זֶה שֶׁלֶקֶט - מִתּוֹךְ שְׂוִיכָה בָּהּ לְעַצְמוֹ, זָכָה בָּהּ לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי; וְאִם עֲשִׂיר הוּא - לֹא זָכָה לוֹ, אֲלָא יִתְּנָהּ לְעֶנִי שֶׁנִּמְצָא רִאשׁוֹן.

האם גובר שקיבל לידיו כסף לחלק לצדקה סתם, יכול לתת חלק מהכסף לעני הדר בעיר אחרת? ואם כן, האם לאחר שהחליט לתת לו, יכול הגובר להתחרט?

לכאורה, התשובה לשאלה זו מצויה בהלכה שלפנינו: אם מדובר בגובר עני – מתוך שיכול לזכות לעצמו, יכול לזכות גם עבור עני אחר; ואם הוא עשיר – אינו יכול לזכות לעני אחר,

יום שלישי

מצוה שבאה בהיסח הדעת

העליון, בחינת 'אריך'. לכן, גם בירידתם למטה, הן תלויות ברצון האדם ובהחלטתו האישית. כמו כן, קיומם ממשיך מבחינת רצון העליון, כנוסח ברכת המצוות: "אשר קדשנו במצוותיו".

שונה הדבר במצות שכחה. שורשה מגיע מדרגה שלמעלה מהרצון, מבחינת 'עתיק'. זו הסיבה שצורת עשייתה מובדלת מיתר המצוות, שהרי אדם אינו יכול להחליט מרצונו שהוא שוכח את התבואה, אלא הדבר חייב לבוא בדרך ממילא, מעבר לרצונו. מזה מובן, שכאשר אדם כן זוכה לקיים את מצות שכחה, הריהו ממשיך בחינה גבוהה יותר מאשר ביתר המצוות. מכאן נבעה שמחתו הרבה של אותו חסיד.

[לקוטי תורה, ס"פ ברכה]

הלכות מתנות עניים פרק ה, הלכה ב: שֶׁנֶאֱמַר: "וְשִׁכַּחְתָּ עֹמֶר בְּשָׂדֶךָ".

על מעלת מצות שכחה, יעיד סיפור המובא בתוספתא (פ"ג פאה):

מעשה בחסיד אחד ששכח עומר בתוך שדהו, ואמר לבנו: צא והקרב עלי פר לעולה ופר לשלמים! אמר לו: אבא, מה ראית לשמוח בשמחת מצוה זו מכל מצוות שבתורה? אמר לו: כל מצוות התורה נתנן ה' לדעתנו, זו שלא לדעתנו. שאילו עשינוהו ברצון לפני ה', לא באה מצוה זו לידנו.

מה אכן כה מיוחד במצות שכחה, שהביא את החסיד לצאת מגדרו?

מוסבר בתורת החסידות, שרוב מצוות התורה שורשם ברצון

יום רביעי

שבוי שהתנגד לפדייתו

מרוטנבורג.
לפני כשבע-מאות שנה, הוא נכלא בצו המלך במגדל 'אייזנהיים'. תמורת שחרורו דרשו סכום עצום מהקהילות היהודיות. הם רצו לאסוף את הסכום, אך המהר"ם סרב

הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה יב: אִין פּוֹדִין אֶת הַשְּׁבוּיִים בִּיתֵר עַל דְּמֵיהֶם, מִפְּנֵי תַקוֹן הָעוֹלָם - שֶׁלֹּא יִהְיוּ הָאוֹיְבִים רוֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם לְשֹׁבוֹתָם.

מי שיישם את ההלכה הזו כלפי עצמו, היה המהר"ם

בקשתו, הביאו לו יריעות קלף, ועליהם כתב ספר תורה. הספר הוכנס לארגז סגור והונח על גב הנהר. הארגז צף עד שהגיע לעיר וורמייזא, ושם קיבלוהו יהודי המקום באורח פלאי.

מספר אדמו"ר הרייזן, שכאשר ביקר בעיר וורמייזא, ראה את ספר התורה המיוחס למהר"ם, ושם לב שהיה כתוב בו "פצוע דכא" באל"ף, ולא "דכה" בה"א. ואכן, אדמו"ר הזקן הורה לכתוב "דכא" (היום יום ז אלול).

שיפדוהו, בצטטו את הדין ש"אין פודין את השבויים ביתר על דמיהן".

עד כדי כך הגיעו הדברים, שהמהר"ם נפטר בתוך הכלא. ומסבירים הפוסקים, שמצד הדין היה ניתן לפדותו, שכן מדובר בגדול הדור. ובכל זאת לא הסכים המהר"ם, שכן חשש שהמלך ירצה לכלוא גם את שאר הרבנים (שם הגדולים ערך מהר"ם מרונבורג).

סיפור מעניין נקשר בעובדת היותו בכלא. על פי

יום חמישי

קדושה ראשונה וקדושה שניה

התשובה לכך, שקדושת הארץ נוצרה על ידי ציווי ה'. וכאן טמון ההבדל:

עולי מצרים נצטוו לכבוש את הארץ, "ונכבשה הארץ לפניכם" (מטות לב, כט). 'כיבוש' משמעו לקיחת דבר נגד רצון בעליו. כיון שהקדושה נבעה מההתגברות על האומות, לכן, כאשר התגברות זו בטלה (נלקחה הארץ מידיהם) – בטלה הקדושה.

לעומת זאת עולי בבל נצטוו להתיישב בארץ, "אפקוד אתכם . להשיב אתכם" (ירמיה כט, י). עקב כך הארץ נתקדשה באמצעות 'חזקה', שמשמעותה שהחפץ שייך למחזיק שלא על ידי לקיחת הבעלות מהשני, ולכן לא התבטלה בהלקח הארץ מידינו.

[לקוטי ירחות, כרך טו עמוד 101]

הלכות תרומות פרק א, הלכה ה: שְׁקָדְשָׁהּ רִאשׁוֹנָה - לְפִי שְׁחִיתָהּ מִפְּנֵי הַכְּבוֹשׁ בְּלִבָּר, קִדְשָׁהּ לְשַׁעֲתָהּ וְלֹא קִדְשָׁהּ לְעֵתִיד לְבֹא.

חלקי ארץ ישראל בשטח שהחזיקו בו עולי מצרים אינם חייבים בשביעית ובתרומה, כיון שקדושתם ("קדושה ראשונה") נוצרה על ידי הכיבוש – וכאשר בטל הכיבוש, בטלה קדושתם. אבל המקומות שהחזיקו בהם עולי בבל ("קדושה שניה") – "לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה" (הל' ביהב"ח ו, טז), ולכן חייבים במצוות התלויות בארץ, כי קדושה זו "עומדת לעולם, לשעתה ולעתידי לבוא".

ותמה ה'כסף משנה' (שם): במה גדול כוח ה'חזקה' מכוחו של כיבוש?

יום שישי

המשגיח כשליח

ביחס לפירות שאינם בעולם בעת מינוי השליחות? לכן מציעים הפוסקים:

א. לעגן את השליחות להפריש תרומות ומעשרות בכתב, ומינוי בכתב מועיל אף לדבר שלא בא לעולם. ב. בעל הפירות יתן למערכת הכשרות ייפוי-כוח לבחור שליחים שיבצעו עבורו את הפרשת התרומות והמעשרות, כך שכל משגיח שיתמנה הוא שליח ישיר של בעל העסק. ג. להכניס את המשגיח כשותף בעסק, ובתור שכזה הוא עצמו רשאי למנות כשליח את מי שירצה.

[תרומות הארץ, עמוד 66]

הלכות תרומות פרק ד, הלכה א: עוֹשֶׂה אִם שְׁלִיחַ לְהַפְרִישׁ לִזְמַנָּהּ וּמַעֲשָׂרוֹת.

בימינו, חלק עיקרי מהפירות והירקות מגיע לצרכן ממקור מסחרי, והפרשת המעשרות נעשית בדרך כלל על ידי משגיחי הכשרות בשווקים ובחנויות. המשגיח הוא בעצם שליח של בעל העסק, שהרי אין אדם יכול לתרום ממה שאינו שלו.

ונשאלת השאלה: אם יש כאן דין שליחות, איך היא מועילה במקרה שהמשגיח נעדר מן העבודה וממנה לעצמו ממלא מקום מבלי ידיעת בעל העסק? וכמו כן, האם יש תוקף לשליחות זו

שבת-קודש

מתי יוצאים הכוכבים?

להלכה, בגמרא נפסק שיש להחמיר כשתי השיטות. מי שצריך להמתין לצאת הכוכבים – אם זה לענין צאת השבת, או טבול יום – יחכה לצאת הכוכבים שלפי רבי יוסי. אך לענין קבלת השבת, יש להקדים כדעת רבי יהודה. אמנם שיטת רבנו תם היא, שגם לאחר ששקעה השמש לעינינו עדיין היא משפיעה ואין זו שקיעה על פי ההלכה. לדעתו, בין השמשות מתחיל רק כשנעה לאחור השקיעה הנראית. אך רוב הגאונים והראשונים נחלקו עליו, שהרי דעתו היא "נגד החוש". ולכן ההלכה, כאמור, שבצאת ג' כוכבים בינוניים כבר תם היום והתחיל הלילה.

[פסקי הסיידור לאדה"י, סדר הכנסת שבת]

הלכות תרומות פרק ז, הלכה ב: אִין הַמַּמָּאִים אוֹכְלִין בְּתְרוּמָה, עַד שֶׁיַּעֲרִיבוּ שְׁמֶשֶׁן וַיֵּצְאוּ שְׁלֹשָׁה בִּזְנוּנִים, וְזוֹ הָעֵת כְּמוֹ שְׁלִישׁ שָׁעָה אַחֲרֵי שְׁקִיעַת הַחֶמֶת.

מה המועד המדויק של צאת הכוכבים? לרבי יהודה שיעור 'בין השמשות' – הזמן שבין השקיעה לצאת הכוכבים – הוא כעשרים דקות, ולרבי יוסי צאת הכוכבים מתאחר בעוד דקות ספורות (ראה שבת לה).

וכתב אדמו"ר הזקן בסידורו, ששיעור זה שכתב הרמב"ם, נאמר בארץ ישראל בימי ניסן ותשרי, שהם ימים שונים. אך בקיץ וכן בחול"ל השיעור ארוך יותר, ומשתנה לפי נטיית המדינות לצפון העולם.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - א'-ז' בסלו ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות פלאים פרק ט

א. המרפב זכר על נקבה שאינה מינו - בין בבהמה בין בחיה ובעופות, ואפלו במיני חיה שבים - הרי זה לוקה מן התורה בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ, שנאמר: "בהמתך לא תרביע פלאים". ואחד בהמה חיה ועוף שלו, או של חברו. ואינו לוקה, עד שיכניס בידו במכחול בשפופרת; אבל אם העלים זה על זה בלבד, או שעוררן בקול - מכין אותו מכת מרדות.

ב. מתר להכניס שני מינין לסהר [=כלוב] אחד; ואם ראה אותו רבעו זה את זה, אינו זקוק להפרישן. ואסור לישראל לתן בהמתו לגוי להרביעה לו.

ג. מי שעבר והרפב בהמתו פלאים, הרי הנולד מהן מתר בהנאה; ואם היה מין טהורה עם מין טהורה - מתר באכילה, כמו שנתבאר במאכלות אסורות.

ד. שני מיני בהמה או חיה שדומין זה לזה - אף על פי שמתעברין זה מזה, ודומין זה לזה - הואיל והן שני מינין, הרי אלו פלאים ואסור להרפבן. כיצד? הזאב עם הכלב, והכלב הפפרי עם השועל, והצבאים עם העזים, והיעלים עם הרחלים, והסוס עם הפרד, והפרד עם החמור, והחמור עם הערוד - אף על פי שדומין זה לזה, הרי הן פלאים זה בזה.

ה. מין שיש בו מדברי ישובי, כגון שור הפר עם השור, והרמף [מין סוס] עם הסוס - מתר להרפבן זה עם זה, מפני שהן מין אחד. אבל אנו עם אנו בר, פלאים זה עם זה; שהאנו ביציו מבפנים, ואנו הפר ביציו מבחוץ - מפלל שהם שני מינין. והכוי [מין שהוא ספק חיה ספק בהמה] - פלאים עם החיה, ועם הבהמה; ואין לוקין עליו, מפני שהוא ספק.

ו. הילודין מן הכלאים - אם היו אמותיהן מין אחד, מתר להרפבן זה על זה. ואם היו אמותיהן משני מינין, אסור להרפבן זה על זה; ואם הרפב, לוקה. וכן אם הרפב זה הנולד, אפלו על מין אמו - לוקה. כיצד? פרד [נוולד ממין של סוס וחמור] שאמו חמור - מתר להרפבו על פרדה שאמה חמור, ואסור להרפבו אפלו על החמור; אבל פרד שאמו סוס, אסור להרפבו על פרדה שאמה חמור. וכן כל פיוצא בזה. לפיכך, הרוצה להרפב פרד על פרדה, או למשך בשתי פרדות - בודק בסימני אוננים וזנב וקול: אם דומין זה לזה - בידוע שאמן ממין אחד, ומתירין.

ז. כל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה כאחד, והיה אחד מהן מין טהורה, והשני מין טמאה - הרי זה לוקה בכל מקום, שנאמר: "לא תחוש בשור ובחמור יחדיו". אחד החורש, או הורע, או המושך בהן עגלה או אבן כאחד; ואפלו משכן כאחד או הנהיגן כאחד, ואפלו

בקול - לוקה, שנאמר: "יחדיו", מפל מקום; אבל המזונגן [רותם אותם יחדיו], פטור עד שימשך או ינהיג.

ח. אחד שור וחמור, ואחד כל שני מינין שאחד טמא ואחד טהור - בין בהמה עם בהמה, בחזיר עם הפכש, או חיה עם חיה, בחמור עם הפיל, או חיה עם בהמה, בכלב עם העז או צבי עם החזיר, וכיוצא בהן - על כל אלו, לוקה מן התורה; שחיה בכלל בהמה היא, כמו שבארנו במאכלות אסורות. אבל מדברי סופרים - כל שני מינין שהן פלאים בהרביעה, אסורין לחוש בהן כאחד ולמשך אותן ולהנהיגן; ואם עשה בהן מלאכה כאחד, או משך, או הנהיג - מכין אותו מכת מרדות. ואסור להנהיג בהמה מן היבשה עם חיה שבים, כגון עז עם שבוט; ואם עשה, פטור.

ט. עגלה שהיו מושכין אותה פלאים - היושב בעגלה לוקה, ואף על פי שלא הנהיג; שישיתבתו גורמת לבהמה שתמשך בעגלה. וכן אם היה אחד יושב בעגלה, ואחד מנהיג - שניהן לוקין; ואפלו מאה שהנהיגו פלאים כאחד, כלן לוקין.

י. מתר לעשות מלאכה באדם ובהמה או חיה כאחד - כגון אדם שחורש עם השור, או מושך עגלה עם החמור, וכיוצא בזה, שנאמר: "בשור ובחמור יחדיו", לא באדם וחמור או באדם ושור.

יא. בהמת פסולי המקדשין - אף על פי שהיא גוף אחד, הפתוב עשה אותה כשני גופין; מפני שהיתה קדש, נעשית בקדש וחול מערבין זה בזה; ונמצאת בהמה זו, בבהמה טמאה עם הטהורה המערבין כאחד - הרי הוא אומר: "ואם כל בהמה טמאה, אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה'", מפני השמועה למדו, שאינו מדבר אלא בפסולי המקדשין. לפיכך, החורש בשור פסולי המקדשין, או המרביע בו - הרי זה לוקה משום פלאים; ואסור זה, מדברי קבלה.

הלכות פלאים פרק י

א. אין אסור בכלאי בגדים, אלא צמר ופשתים בלבד, שנאמר: "לא תלבש שעטנז, צמר ופשתים יחדיו". ויש בכרפי הזים כמו צמר שגדל על האבנים שבים המלח יום שמימיו מלוחים, תבניתו כתבנית הזנב, והוא רך ביותר, וכלף שמו; ואסור עם הפשתן מפני מראית העין, שהוא דומה לצמר רחלים. וכן השירים [=משני] והכלף, אסורין מפני מראית העין.

ב. רחל בת עז - צמר שלה, אין לוקין עליו משום פלאים; אבל אסור הוא מדבריהם, מפני מראית העין. כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן צד חבור בעולם - הרי זה פלאים מן התורה. כיצד? צמר ופשתים שטרפן [=ערבם] זה בזה, ושע [סרקם והחליקם] אותן, ועשה מהן לבדין -

יג. במה דברים אמורים? ברכין, כגון יריעות ושקלות. אבל אם היו קשין ואינן נכרכין, כגון פרים וכסותות - מתר לישב עליהן ולהסב; והוא, שלא יהיה בשרו נוגע בהן. **יד.** וכן הפרכת שהיא כלאים - אם היתה רפה, אסורה; שמה יסמך לה השמש, ותעלה על בשרו. ואם היתה קשה שאינה נכרכת, מתרת.

טו. מנעל שהוא כלאים, ואין לו עקב - מתר ללבושו; שעור הרגל קשה הוא, ואינו נהנה כשאר עור הגוף.

טז. תופרי כסות (של כלאים), תופרין בדרך (כחגולם) - ובלבד שלא יתפנו (להנות מהכסות המונח עליהם) בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים; והצנועין [=המהדרים], תופרין בארץ (תוך הקפדה שלא להניח על גופם). וכן מוכרי כסות, מוכרין בדרך - ובלבד שלא יתפנו בחמה שיציל להן הפלאים שעל כתפיהן מן החמה, ולא יתפנו בגשמים להתחמם בו; והצנועין, מפשילין במקל.

יז. לא יקח אדם ביצה כשהיא (חמה ומונחת) בכבד כלאים - שהרי הוא נהנה בכלאים (של הבגד המפריד את גופו) מפני החמה (שלא יכווה מחום הביצה) או מפני הצנה (שבחורף, שחום הביצה מחמם את הבגד, והבגד מחמם את גופו). וכן כל כיוצא בזה.

יח. לא ילבש אדם כלאים צרא, ואפלו על גבי עשרה בגדים, שאינו מהנהו כלום, ואפלו לגבו את המכס; ואם לבש בן, לוקה.

יט. אין אסור משום כלאים, אלא בגדים שהן דרך חמום - כגון הכתנת, והמצנפת, והמכנסים, והאכנט, והשמלה, ובגדים שמחפין בהן את השוקים ואת הידיים וכיוצא בהן. אבל צלצולין [=חגורות] קטנים שעושין אותן העם בבית יד שלהן, לצרר בהן את המעות, או לצרר בהן את התבלין, וסמרטוט שמניחין עליו רטיה או מלוגמה או אספלונית [מיני תחבושת] וכיוצא בהן - הרי אלו מתרין, אף על פי שבשרו נוגע בהן; שהרי אין דרך חמום בכף. **כ.** ציץ [רצועה המקיפה את הראש] של עור או משי וכיוצא בהן, שתלה בהן חוטי צמר וחוטי פשתן מדלדלין על פני האדם, כדי להפריח הזבובין - אין בו משום כלאים; שאין דרך חמום בכף.

כא. המנהיג בהמות ומכניס תכלים לתוך ידו, מהן פשתים ומהן צמר - הרי זה מתר, ואף על פי שכוונתו על ידו; אבל אם קשרן בלן - נעשו כלאים, ואסור לו לכוון על ידו.

כב. מטפחות שמקנחין בהן את הידיים, ומטפחות שמספגין בהן הכלים והקרקעות, ומטפחות ספר תורה, ומטפחות הספרים - אסורין משום כלאים; שהרי הידיים נוגעות בהן, והן נכרכין על היד תמיד ומחממין.

כג. אותות [=סימנים] שעושין הכוכסין והגרדין [=אורגים] בבגדים, כדי שיהיה כל אחד מפיר את שלו - אם היתה אות של צמר בפשתן, או פשתן בצמר - הרי זה אסור, ואף על פי שאינו חשוב אצלו.

הרי אלו כלאים; טרפן, וטוה אותן באחד, וארג בגד מסוי זה - הרי זה כלאים.

ג. תפר בגד של צמר בשל פשתן, אפלו תפרן במשי, או שתפר בגד צמר בחוטי פשתן, או בגד פשתים בחוטי צמר, או קשר חוט צמר בחוטי פשתים או גדלן, אפלו נתן צמר ופשתים בשק או בקפה וברכן - הרי אלו כלאים. ואפלו קשר גדיל של צמר בגדיל של פשתן, אף על פי שהרצועה באמצע, וכן אם קפל בגדי צמר ופשתן, וקשרן - הרי אלו כלאים, שנאמר: "צמר ופשתים יחדו", מפל מקום [בכל מצב] - כיון שנתאחד, נאסר.

ד. ומנין שכל אסורין אלו של תורה? שהרי צרף הכתוב להתיר כלאים בציצית, כמו שלמדו מפי השמועה, שלא נסמכה פרשת כלאים לפרשת ציצית, אלא להתיר כלאים בציצית; והציצית, חוטין קשורין בלבד הן - מפלל, שחבור כזה שלא במקום מצוה אסור מן התורה, שאינו ממצט בתורה דבר שהוא אסור מדברי סופרים.

ה. הפלאים, אין לו שעור; אפלו חוט כל שהוא של צמר בכבד גדול של פשתן, או של פשתן בצמר - אסור.

ו. צמר וכלים וצמר גמלים וכיוצא בו, שטרפן זה בזה, וטוה מהן טוי - אם היה החצי מן הרחלים - הרי הכל בצמר, והרי הוא כלאים עם הפשתן. ואם היה הרב מן הגמלים - מתר לערבו עם הפשתן, מפני שצורת הכל צורת צמר גמלים; ואין חוששין לנימות [=שערות] של צמר המערבין בהן, מפני שאינן חוטי צמר.

ז. לפיכך, עורות הכבשים שעושין מהן בגדים - אף על פי שתופרין אותן בפשתן, מתרין; ואין חוששין לנימות של צמר, אף על פי שנוכרו בכלל חוט הפשתן שתפרו בו, שהרי בטלו במעוטן.

ח. וכן הקנבס והפשתן שטרפן זה בזה - אם רב מן הקנבס, מתר לארג הטוי מהן עם חוטי צמר; ואם היה מחצה למחצה, אסור.

ט. העושה בגד כלו צמר גמלים, או צמר ארנבים, או קנבס, וארג בו חוט של צמר מצד זה, וחוט של פשתן מצד זה - הרי זה אסור משום כלאים.

י. בגד צמר שנפרם [נקרע] - מתר לפרף [לחבר] אותו בחוט פשתן, וקושר [את החוט מסביבם, באופן שניתן להפריד את חלקי הבגד מבלי להתיר הקשר]; אבל לא יתפר. **יא.** לובש אדם בגד צמר ובגד פשתן, וחוגר עליהן מבחוץ - ובלבד שלא יטרף [=יערוב] את המשיקה [שרוך של שני הבגדים], ויקשר בה בין כתפיו.

יב. כלאי בגדים - מתר לעשותן ולמכרן, ואין אסור אלא ללבש אותן או להתכסות בהן בלבד, שנאמר: "לא תלבש שעטנז", ונאמר: "לא יעלה עליך" - העליה שהיא דרך לבישה. אבל אהל שהוא כלאים, מתר לישב תחתיו; וכן מתר מן התורה לישב על מצעות של כלאים, שנאמר: "לא יעלה עליך", אבל אתה מציעו תחתיו. ומדברי סופרים, אפלו עשר מצעות זו על גבי זו, והתחתון שבהם כלאים - אסור לישב על העליון, שמה תפרף נימה על בשרו.

הלכות מתנות עניים

יש בכללן שלש עשרה מצוות - שבע מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להניח פאה; (ב) שלא יכלה הפאה; (ג) להניח לקט; (ד) שלא ילקט הלקט; (ה) לעזוב עוללות בפנים; (ו) שלא יעזוב הלקט; (ז) לעזוב פרי הפנים; (ח) שלא ילקט פרי הפנים; (ט) להניח השכחה; (י) שלא ישוב לקחת השכחה; (יא) להפריש מעשר לעניים; (יב) לתן צדקה במסת ד'; (יג) שלא יאמץ לבכו על העני. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות מתנות עניים פרק א

א. הקוצר את שדהו - לא יקצר כל השדה בלה, אלא יניח קמה מעט לעניים בסוף השדה, שנאמר: "לא תכלה פאת שדה בקצרך"; אחד הקוצר, ואחד התולש. וזה שמניח, הוא הנקרא 'פאה'.

ב. וכשם שמניח בשדה - כך מניח באילנות כשאוסף את פרותיהן, מעט לעניים. עבר וקצר את כל השדה, או אסף כל פרות האילן - לוקח ממה שקצר או אסף מעט, ונותנו לעניים; שנתנתו מצות עשה, שנאמר: "לעני ולגר תעזוב אתם". ואפלו טחן הקמח ולשו, ואפיהו פת - הרי זה נותן פאה מן הפת לעניים.

ג. אבד כל הקציר שקצר, או נשרף, קדם שיתן הפאה - הרי זה לוקח; שהרי עבר על מצות לא תעשה, ואינו יכול לקיים עשה שבה שנתק לו.

ד. וכן בלקט, בשקוצר ומאלס [אלומות] - לא ילקט השבילים הנפלות בשעת הקציר, אלא יניחם לעניים, שנאמר: "ולקט קצירך לא תלקט". עבר ולקטן - אפלו טחן ואפה - נותן לעניים, שנאמר: "לעני ולגר תעזוב אתם"; אבדו או נשרפו אחר שלקטן, קדם שיתן לעניים - לוקח.

ה. וכן בפרט שנפרט מן הענבים בשעת הקצירה, וכן בעוללות - שנאמר: "וכרמך לא תעולל, ופרט כרמך לא תלקט; לעני ולגר תעזוב אתם". וכן המעמר [חבילות], ושכח אלמה אחת בשדה - הרי זה לא יקחנה, שנאמר: "ושכחת עמר בשדה, לא תשוב לקחתה". עבר ולקחו - אפלו טחנו ואפיהו, הרי זה נותנו לעניים, שנאמר: "לגר ליתום ולאלמנה יהיה", זו מצות עשה. הא למדת, שכלן מצות לא תעשה שנתק לעשה; ואם לא קיים עשה שבהן, לוקח.

ו. כשם שהשכחה בעמרין, כך היא בקמה - אם שכח מקצת הקמה ולא קצרה, הרי זו לעניים. וכשם שהשכחה בפתבואה וכיוצא בה - כך יש שכחה לאילנות פלן, שנאמר: "כי תחבט זיתך, לא תפאר אתרריך" [וידרשו "אחריר" זו שכחה]; והוא הדין לשאר האילנות, שיש להן שכחה ביותים.

ז. ונמצאת למד, שארבע מתנות לעניים בפנים - הפרט, והעוללות, והפאה, והשכחה; ושלוש מתנות בפתבואה - הלקט, והשכחה, והפאה; ושנים בשאר האילנות - השכחה, והפאה.

כד. בגד צמר שחברו עם בגד פשתן, בתכיפה [תפירה] אחת - אינו חבור, ואין זה כלאים; קבץ שני ראשי החוט כאחד, או שתכף שתי תכיפות - הרי זה כלאים.

כה. מתר לעשות מן הכלאים תכריכין למת, שאין על המתים מצוה; ולעשות ממנו מרדעת לחמור, ויושב עליה; והוא, שלא יהיה בשרו נוגע בה. ולא יניח מרדעת זו על כתפו, אפלו להוציא עליה את הזבל.

כו. המת והבהמה שהיו מלבשין כלאים, מתר לנשאן על כתפו. **כז.** בגד צמר שאבד בו חוט פשתן, או בגד פשתן שאבד בו חוט צמר - הרי זה לא ימכרנו לגוי, שמא ימכרנו הגוי לישראל; ולא יעשו מרדעת לחמור, שמא ימצא אותו אחר ויקרענו מעל המרדעת וילבשונו - שהרי אין הכלאים נכר בו. וכיצד היא תקנת בגד זה? צובעו - שאין הצמר והפשתים עולין בצבע אחד - ומיד הוא נכר לו, ושומטו; ואם לא נכר, הרי זה מתר, שמא נשמט והלך לו, שהרי בדיק ולא מצאו. וכבר בארנו בביאות אסורות, שכל אסורי ספקות מדברי סופרים; ולפיכך הקלו בספק זה.

כח. הלוקח כלי צמר מן הגוים - צריך לבדקן יפה יפה, שמא תפורין הן בפשתן.

כט. הרואה כלאים של תורה על חבירו - אפלו היה מהלך בשוק - קופץ לו, וקורעו עליו מיד, ואפלו היה רבו שלמדו חכמה; שאין כבוד הבריות דוחה אסור לא תעשה המפרש בתורה. ולמה נדחה בהשב אבדה, כמו שיתבאר? מפני שהוא לאו של ממוץ; ולמה נדחה בטמאת מת? הואיל ופרט הכתוב. ומפי השמועה למדו: "לאחתו" אינו מטמא, אבל מטמא למת מצוה. אבל דבר שאסורו מדבריהם - הרי הוא נדחה מפני כבוד הבריות בכל מקום; ואף על פי שכתוב בתורה "לא תסור מן הדבר", הרי לאו זה נדחה מפני כבוד הבריות. לפיכך, אם היה עליו שעטנז של דבריהם - אינו קורעו עליו בשוק, ואינו פושט בשוק, עד שמגיע לביתו; ואם היה של תורה, פושטו מיד.

ל. הלוכש כלאים, או המתכסה בו - לוקח; היה לבוש בכלאים כל היום בלו, אינו לוקח אלא אחת. הוציא ראשו מן הבגד והחזירו, הוציא ראשו והחזירו - אף על פי שלא פשט הבגד בלו, הרי זה חייב על כל אחת ואחת. במה דברים אמורים, שהוא חייב אחת על כל היום? בשהתרו בו התראה אחת; אבל אם התרו בו ואמרו לו: 'פשט! פשט!' והוא לבוש בו, ושהה כדי לפשט וללבוש אחר שהתרו בו - הרי זה חייב על כל שהיה ושהיה שהתרו בו עליה, ואף על פי שלא פשט.

לא. המלביש את חבירו כלאים - אם היה הלוכש מזיד - הלוכש לוקח, והמלביש עובר משום "ולפני עור, לא תתן מכשל"; ואם לא ידע הלוכש שהבגד כלאים, והמלביש מזיד - המלביש לוקח, והלוכש פטור.

לב. כהנים שלבשו בגדי כהנה שלא בשעת עבודה - אפלו במקדש - לוקין, מפני האכזב שהוא כלאים; ולא התרו בו אלא בשעת עבודה, שהיא מצות עשה כמו הציצית.

מוסיף. ואם זרע מעט ואסף הרבה, שהרי נתברך - מוסיף לפי הברכה. וכל המוסיף בפאה, מוסיפין לו שכר; ואין להוסיפה הזאת שעור.

יום שני

הלכות מתנות עניים פרק ב

א. כל אכל, שגדוליו מן הארץ, ונשמר, ולקטתו בלו באחת, ומכניסין אותו לקיום - חזב בפאה, שנאמר: "ובקצרכם את קציר ארצכם".

ב. כל הדומה לקציר בתמש דרכים האלו, הוא שחזב בפאה - כגון התבואה, והקטניות, והחרובין, והאגוזין, והשקדים, והרמונים, והענבים, והזיתים, והתמרים בין רטבים בין יבשים, וכל פיוצא באלו. אכל איסטים ופואה וכיוצא בהן פטורין, מפני שאינן אכל. וכן כמהין ופטוריות פטורין, מפני שאינן גדולות מן הארץ כשאר פרות הארץ. וכן ההפקר פטור, שאין לו מי שישמרנו, שהרי הוא מפקר לכל. וכן התאנים אינן חזבין בפאה, שאין לקטתן באחד, אלא יש באילן זה מה שיגמר היום ויש בו מה שיגמר לאחר כמה ימים. וכן הירק פטור, שאין מכניסין אותו לקיום. השומים והבצלים חזבין בפאה, שהרי מבישין אותן ומכניסין אותן לקיום; וכן האמהות של בצלים שמניחין אותן בארץ לקח מהן הנזרע, חזבין בפאה. וכן כל פיוצא בהן.

ג. קרקע כל שהוא חזב בפאה, ואפלו היתה של שתפין - שנאמר: "קציר ארצכם", אפלו של רבים.

ד. שדה שקצורה גוים לעצמן, או קצורה לסטים, או קרסמוה נמלים, או שברתה הרוח או בהמה - הרי זו פטורה מן הפאה; שחובת הפאה בקמה.

ה. קצר חציה, וקצרו הלסטים חציה שנשאר - הרי זו פטורה; שהחייב - בחצי שקצרו הלסטים. אכל אם קצרו הלסטים חציה, וחזר הוא וקצר השאר - נותן פאה לשעור מה שקצר; קצר חציה, ומכר חציה - הלוקח נותן פאה לכל. קצר חציה, והקדיש חציה - הפודה מיד הגנב נותן פאה לכל; קצר חציה, והקדישו - הרי זה מניח מן הנשאר פאה הראויה לכל.

ו. כרם שהיה בוצר ממנו ענבים למכר בשוק, ובדעתו שיניח השאר לגת לדרו אוהו - אם היה בוצר לשוק מכאן ומכאן - הרי זה נותן פאה למה שבוצר לגת, כפי הנשאר. ואם היה בוצר לשוק מרות אחת בלבד - הרי זה נותן פאה מן הנשאר, כפי הראוי לכל הפרס; הואיל ובצר מרות אחת - אינו כבוצר צראי מעט מכאן ומעט מכאן, שהוא פטור. וכן הקוטף מלילות [קטיפה עראית של שבלים] מעט מעט ומכניס לביתו - אפלו קטף כל שדהו, פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה.

ז. הקוצר כל שדהו - קדם שתגמר ועדין לא הביאה שליש, הרי זו פטורה; ואם הגיעה לשליש, חזבת. וכן בפרות האילן - אם נגמרו שליש גמירתן, חזבין.

ח. כל מתנות עניים אלו - אין בהן טובת הנזה לבצלים [=אין לו רשות לתתם למי שירצה על מנת שיחזיק לו טובה], אלא העניים באין ונוטלין אותן על ברהן של בעלים; ואפלו עני שבשדאל, מוציאין אותן מידו.

ט. כל גר האמור במתנות עניים, אינו אלא גר צדק - שהרי הוא אומר במעשר: "ובא הלוי והגר", מה לוי בן ברית אף הגר בן ברית. ואף על פי כן, אין מונעין עניים גוים ממתנות אלו, אלא באין בכלל עניי ישראל ונוטלין אותן - מפני דרכי שלום.

י. נאמר במתנות עניים: "לעני ולגר תעזב אתם", כל זמן שהעניים תובעין אותן. פסקו העניים מלבקש ולחזור עליהן - הרי הנשאר מהן מתר לכל אדם; שאין גופן קדוש בתרומות. ואינו חזב לתן דמיהן; שלא נאמר בהן "ונתן לעניים", אלא "תעזב אתם"; ואינו מצוה לעזב אותן לחיה ולעופות אלא לעניים, והרי אין עניים.

יא. ומאימתי כל אדם מתרין בלקט? משיכנסו המלקטים השניים וילקטו אחר מלקטים הראשונים, ויצאו. ומאימתי כל אדם מתרין בפרט ובעוללות? משיהלכו העניים בפרס ויבואו, הנשאר אחרי כן מתר לכל אדם. ומאימתי כל אדם מתרין בשכחה של זיתים בארץ ישראל? אם שכח אותה בראש הית - הרי זה מתר בה מראש חדש כסלו, שהוא זמן רביעה [מטר] שנה בשנה אפלה [כלומר: המועד השני לירידת המטר בשנה שהגשמים מאחרים]; אבל צבורי זיתים שישכחו תחת האילן, הרי זה מתר בהן משיפסקו עניים מלחור אחריהן.

יב. כל זמן שיש לעני לטל שכחת הזיתים המנחות בארץ תחת האילנות - נוטל, ואף על פי שכבר התר כל אדם בשכחה שבראש האילנות; וכל זמן שיש לו לטל שכחה שבראש האילן - נוטל, ואף על פי שעדין אין לו שכחה תחתיו.

יג. מתנות עניים שבשדה שאין העניים מקפידין עליהן - הרי הן של בעל השדה, ואף על פי שעדין לא פסקו העניים מלחזור על מתנותיהן.

יד. כל מתנות עניים האלו - אינן נוהגות מן התורה אלא בארץ ישראל, בתרומות וכמעשרות; הרי הכתוב אומר: "ובקצרכם את קציר ארצכם", ו"פי תקצר קצירך בשדה". ובכר נתפרש בתלמוד, שהפאה נוהגת בחוצה לארץ מדבריהם; ויראה לי, שהוא הדין לשאר מתנות עניים אלו, שהן נוהגות בחוצה לארץ מדברי סופרים.

טו. כמה הוא שעור הפאה? מן התורה, אין לה שעור; אפלו הניח שבלת אחת, יצא ידי חובתו. אבל מדבריהם, אין פחות מאחד מששים, בין בארץ, בין בחוצה לארץ; ומוסיף על האחד מששים לפי גדל השדה, ולפי רב העניים, ולפי ברפת הנזרע. ביצר? שדה שהיא קטנה ביותר, שאם הניח ממנה אחד מששים, אינו מועיל לעני - הרי זה מוסיף על השעור; וכן אם היו העניים מרבין,

ובמנחה; וְעָנִי שָׂבָא שְׁלֵא בִּזְמַן זֶה, אֵין מְנַחֵין אוֹתוֹ לְטַל - כְּדִי שִׁיְהִיָּה עַת קְבוּעַ לְעֻנְיִים שִׁיתְקַבְּצוּ בּוּ בְּלֵן לְטַל. וְלָמָּה לֹא קָבְעוּ לָהּ עַת אַחַת בַּיּוֹם? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֻנְיִות מְנִיקוֹת שְׁצָרִיכִין לְאַכֵּל בַּתְחִלַּת הַיּוֹם, וְיֵשׁ שָׁם קְטַנִּים שְׁאִינֶן נְעוּרִין בְּכָקֵר וְלֹא יִגְיֵעוּ לְשֹׁדֶה עַד חֲצֵי הַיּוֹם, וְיֵשׁ שָׁם זְקֵנִים שְׁאִינֶן מְגִיעִין עַד הַמְּנַחָה.

יח. עָנִי שֶׁנִּטַּל מִקְצַת הַפָּאָה וְזָרַק עַל הַשָּׂאָר, אוֹ שֶׁנִּפֵּל עָלֶיהָ, אוֹ שֶׁפָּרַשׁ טַלְתּוֹ עָלֶיהָ - קוֹנְסִין אוֹתוֹ, וּמַעֲבִירִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה; וְאֶפְלוּ מֶה שֶׁנִּטַּל - לּוֹקְחִין אוֹתוֹ מִדְּוֹ, וְיִנְתֵּן לְעָנִי אַחֵר.

יט. מִי שֶׁלֶקֶט אֶת הַפָּאָה, וְאָמַר: 'הֲרִי זֶה לְאִישׁ פְּלוֹנִי הָעָנִי' - אִם עָנִי הוּא זֶה שֶׁלֶקֶט - מִתּוֹךְ שְׁזוּכָה בָּהּ לְעֻצְמוֹ, זָכָה בָּהּ לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי; וְאִם עֲשִׂיר הוּא - לֹא זָכָה לוֹ, אֲלָא יִתְּנָהּ לְעָנִי שֶׁנִּמְצָא רֵאשׁוֹן.

כ. בַּעַל הַבֵּית שֶׁהֵנִיחַ פָּאָה לְעֻנְיִים אֵלּוּ הָעוֹמְדִין לְפָנָיו, וְכֹא עָנִי אַחֵר וְנִטְלָה - זָכָה בָּהּ; שְׁאִין אָדָם זֹכֶה בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפָאָה וְסָלַע שֶׁל מְצִיאָהּ, עַד שֶׁיִּגְיֵעוּ לְדִדּוֹ.

הַלְכוֹת מִתְּנוֹת עֻנְיִים פָּרָק ג

א. אֵין מְנַחֵין אֶת הַפָּאָה מִשְׁדָּה עַל חֲבֵרְתָּהּ. בִּיצֵד? הִיּוּ לוֹ שְׁתֵּי שְׂדוֹת - לֹא יִקְצֹר אֶת הָאֶחָת בְּלָהּ, וְיִנְיֵחַ בַּשְּׁנֵי פָּאָה הָרְאוּיָה לְשִׁתְיָהּ, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִכְלֶה פָּאָת שְׂדֶךְ בְּקֶצְרֶךְ", שֶׁיִּנְיֵחַ בְּכָל אַחַת וְאַחַת פָּאָה הָרְאוּיָה לָהּ. וְאִם הֵנִיחַ מִשְׁדָּה עַל חֲבֵרְתָּהּ, אֵינָהּ פָּאָה.

ב. הִיתָה שְׂדָהּ זְרוּעָה בְּלָהּ מִן אֶחָד, וְהִיָּה נִחַל בְּתוֹךְ הַשְּׂדָה, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ מוֹשֵׁךְ, אוֹ אֲמַת [=תַּעֲלַת] הַמַּיִם שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְקַצֹּר מֶה שֶׁבִּשְׁנֵי צִדֵּיהָ כְּאַחַת, וְהוּא שִׁתְיָהּ מוֹשְׁכָת וְקַבּוּעָה - הֲרִי זֶה כְּשִׁתִּי שְׂדוֹת, וְנוֹתֵן פָּאָה מִצֵּד זֶה לְעֻצְמוֹ וּפָאָה מִצֵּד זֶה לְעֻצְמוֹ.

ג. וְכֵן אִם הָיָה מִפְּסִיק [מִפְּרִיד] בֵּה דֶרֶךְ הַיַּחֲדִי שֶׁהוּא רָחֵב אַרְבַּע אַמּוֹת, אוֹ דֶרֶךְ הַרְבֵּים הַרְחֵב שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה. אֲבָל שְׂבִיל הַיַּחֲדִי, וְהוּא הַפְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, אוֹ שְׂבִיל הַרְבֵּים הַפְּחוֹת מִשֶּׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - אִם הָיָה קְבוּעַ בִּימּוֹת הַחֲמָה וּבִימּוֹת הַגִּשְׁמִים, מִפְּסִיק; וְאִם אֵינוֹ קְבוּעַ בִּימּוֹת הַגִּשְׁמִים - אֵינוֹ מִפְּסִיק, אֲלָא הֲרִי הִיא כְּשֹׁדֶה אַחַת.

ד. הָיָה מִפְּסִיק בֵּה אֶרֶץ בּוּרָה שְׁאִינָה זְרוּעָה וְלֹא חֲרוּשָׁה, אוֹ אֶרֶץ נִירָה - וְהִיא שְׁנִיחָרְשָׁה וְלֹא נִזְרָעָה - אוֹ שֶׁהַפְּסִיק בֵּה זֶרַע אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁהָיָה חֲטִים מִכָּאן וְחֲטִים מִכָּאן וְשְׁעוּרִים בְּאֻמָּצָה, אוֹ שֶׁקָּצֵר בְּאֻמָּצָה אֶפְלוּ קִדְּם שִׁתְיָהּ שְׁלִישׁ וְחֲרַשׁ מְקוֹם שֶׁקָּצֵר - הֲרִי זֶה נִפְסָקָת לְשִׁתִּי שְׂדוֹת; וְהוּא, שִׁיְהִיָּה רָחֵב כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ, כְּשִׁלְשָׁה תִלְמִים שֶׁל פְּתִיחַ [=תַּחֲלִילַת הַחֲרִישָׁה] - וְהוּא פְּחוֹת מִבֵּית רִבְעִי. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֹׁדֶה קִטְנָה שֶׁהִיא חֲמִשִּׁים אַמָּה עַל שְׁתֵּי אַמּוֹת אוֹ פְּחוֹת; אֲבָל אִם הִיתָה יִתְרָה עַל זֶה, אֵין הַבּוּר אוֹ הַנִּיר מִפְּסִיקָה לְשָׁנִים, אֲלָא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ רָחֵב בֵּית רִבְעִי. אֲבָל זֶרַע אַחֵר כָּל שֶׁהוּא, מִפְּסִיק בֵּה.

ה. אֲכֻלָּה גּוֹבָאִי [מִין אֲרֻבָּה], אוֹ קֶרְסֻמִּיָּה נְמָלִים בְּאֻמָּצָה - אִם חֲרַשׁ מְקוֹם שֶׁאֲכֻלוּ, הֲרִי זֶה מִפְּסִיק.

ח. הַמְּקַדֵּשׁ שְׂדָהּ וְהִיא קְמָה, וּפְדָאָה וְהִיא קְמָה - חֲכִכָת בַּפָּאָה. קָצֵרָה הַגְּזֵרָה, וְאַחֵר כֶּף פְּדָאָה - פְּטוּרָה; שֶׁבִּשְׁעַת חִיּוֹב הַפָּאָה, הִיתָה קִדְּשׁ שְׁאִינוֹ חֲכִיב בַּפָּאָה.

ט. גוֹי שֶׁקָּצֵר שְׂדָהּ, וְאַחֵר כֶּף נִתְגַּיֵּר - הֲרִי זֶה פְּטוּרָה מִן הַפָּאָה וּמִן הַלֶּקֶט וּמִן הַשִּׁכְחָה, אֵף עַל פִּי שְׁאִין הַשִּׁכְחָה אֲלָא בִּשְׁעַת הָעֶמּוּר.

י. אֵין שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִים גּוֹיִם לְקַצֹּר, מִפְּנֵי שְׁאִינֶן בְּקִיָּאִין בְּלֶקֶט וּפָאָה; וְאִם שֹׁכֵר וְקָצֵרוֹ אֶת בְּלָהּ, הֲרִי זֶה חֲכִיב בַּפָּאָה. יא. בַּעַל הַבֵּית שֶׁקָּצֵר כָּל שְׂדָהּ, וְלֹא הֵנִיחַ פָּאָה - הֲרִי זֶה נוֹתֵן מִן הַשְּׂבָלִים פָּאָה לְעֻנְיִים, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעֹשֶׁר; וְאֶפְלוּ נִתֵּן לָהֶן רֵב הַקָּצִיר מִשּׁוּם פָּאָה, הֲרִי זֶה פְּטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת. וְכֵן אִם דָּשׁ וְעֵדִין לֹא זָרָה, נוֹתֵן לָהֶן פָּאָה קִדְּם שִׁיעֹשֶׁר; אֲבָל דָּשׁ וְזָרָה בְּרַחַת וּבְמִזְרָה, וְגַמֵּר מִלְּאֻכְתּוֹ - מַעֲשֶׁר, וְאַחֵר כֶּף נוֹתֵן לָהֶן מִן הַפְּרוֹת הַמַּעֲשְׂרִין, שְׁעוּר הַפָּאָה הָרְאוּיָה לְאוֹתָהּ שְׂדָה. וְכֵן בְּאֵילָנוֹת.

יב. אֵין מְנַחֵין אֶת הַפָּאָה אֲלָא בְּסוֹף הַשְּׂדָה - כְּדִי שִׁיְהִיּוּ הָעֻנְיִים יוֹדְעִין מְקוֹם שֶׁיִּבְאוּ לוֹ, וְכִדִּי שִׁתְיָהּ נִפְתָּר לְעוֹבְרִים וְלֹשְׁכִים וְלֹא יִחַשְׁדוּ, וּמִפְּנֵי הַרְמָאִין - שֶׁלֹּא יִתְּנֶן לְקָצֵר הַכֵּל, וְאוֹמֵר לְאֵלּוּ שְׂרוּאִין אוֹתוֹ קוֹצֵר סוֹף הַשְּׂדָה, 'בַּתְּחִלַּת הַשְּׂדָה הַנִּחְתָּמִי'. וְעוֹד, שֶׁלֹּא יִשְׁמַר שְׂעָה שְׁאִין שָׁם אָדָם, וְיִנְיִחָנָהּ, וְיִתְּנָהּ לְעָנִי הַקְּרוֹב לוֹ. עֵבֶר וְהֵנִיחַ הַפָּאָה בַּתְּחִלַּת הַשְּׂדָה, אוֹ בְּאֻמָּצָה - הֲרִי זֶה פָּאָה; וְצָרִיךְ שִׁנְיִית בְּסוֹף הַשְּׂדָה, כְּשֶׁעוּר הַפָּאָה הָרְאוּיָה לָמָּה שֶׁנִּשְׁאָר בַּשְּׂדָה אַחֵר שֶׁהִפְרִישׁ אֶת הָרְאוּשׁוֹנָה.

יג. בַּעַל הַבֵּית שֶׁנִּתֵּן פָּאָה לְעֻנְיִים, וְאָמְרוּ לוֹ: 'תֵּן לָנוּ מִצֵּד זֶה', וְנִתֵּן לָהֶם - זֶה וְזֶה פָּאָה; וְכֵן בַּעַל הַשְּׂדָה שֶׁהִפְרִישׁ פָּאָה, וְאָמַר: 'הֲרִי זֶה פָּאָה, וְגַם זֶה', אוֹ שְׁאָמַר: 'הֲרִי זֶה פָּאָה, וְזֶה' - הֲרִי שִׁתְיָהּ פָּאָה.

יד. אֶסוּר לְפוֹעֲלִים לְקַצֹּר אֶת כָּל הַשְּׂדָה, אֲלָא מְנַחֵין בְּסוֹף הַשְּׂדָה כְּשֶׁעוּר הַפָּאָה; וְאֵין לְעֻנְיִים בֵּה כְּלוּם, עַד שִׁיְפְרִישְׁנָה בַּעַל הַבֵּית מִדְּעָתוֹ. לְפִיכָּה, עָנִי שֶׁרָאָה פָּאָה בְּסוֹף שְׂדָה - אֶסוּר לִגַּע בָּהּ מִשּׁוּם גִּזְל, עַד שִׁיְיָדַע לוֹ שֶׁהִיא מִדְּעַת בַּעַל הַבֵּית.

טו. הַפָּאָה שֶׁל תְּבוּאָה וְקִטְנוֹת וְכִיּוּצָא בְּהֵן מְזֻרְעִים הַנִּקְצְרִין, וְכֵן פָּאָת הַפָּרִם וְהָאֵילָנוֹת - נִתְּנָה בְּמַחֲכָר לְקִרְכֵּי, וְהָעֻנְיִים בּוֹזִזִין אוֹתָהּ בִּידָם; וְאֵין קוֹצְרִין אוֹתָהּ בְּמַגְלוֹת, וְלֹא עוֹקְרִין אוֹתָהּ בְּקֶרְדָּמוֹת - כְּדִי שֶׁלֹּא יָכוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ. רָצוּ אוֹתָן הָעֻנְיִים לְחַלֵּק אוֹתָהּ בֵּינֵיהֶן, הֲרִי מִחֻלְקִין; אֶפְלוּ תִשְׁעִים וְתִשְׁעָה אוֹמְרִין לְחַלֵּק, וְאַחַד אוֹמֵר לָבֹז - לָזֶה הָאֶחָד שׁוֹמְעִין, שְׁאָמַר בְּהִלָּכָה.

טז. פָּאָה שֶׁל דָּלִית [=גִּפְּן מוֹגֵבָהת] וְשֶׁל דָּקֵל, שְׁאִין הָעֻנְיִים מְגִיעִין לָבֹז אוֹתָהּ אֲלָא בְּסַפְּנָה גְּדוֹלָה - בַּעַל הַבֵּית מוֹרִיד אוֹתָהּ, וּמַחֲלֵק בֵּין הָעֻנְיִים; וְאִם רָצוּ בְּלֵן לָבֹז אוֹתָהּ לְעֻצְמָן, בּוֹזִזִין; וְאֶפְלוּ תִשְׁעִים וְתִשְׁעָה אוֹמְרִין לָבֹז, וְאַחַד אוֹמֵר לְחַלֵּק - שׁוֹמְעִין לְאַחַד שְׁאָמַר בְּהִלָּכָה, וּמַחֲכִיבִין בַּעַל הַבֵּית לְהוֹרִיד וּלְחַלֵּק בֵּינֵיהֶן.

יז. כְּשִׁלְשׁ עֲתוֹת בַּיּוֹם מִחֻלְקִין אֶת הַפָּאָה לְעֻנְיִים בַּשְּׂדָה, אוֹ מְנַחֵין אוֹתָן לָבֹז אוֹתָהּ - בַּשָּׁחַר, וּבַחֲצוֹת הַיּוֹם,

נותנין פאה אחת. השתפין שקצרו חצי השדה, ואחר כך חלקו - זה שלקח הקצור, אינו מפריש כלום; וזה שלקח הקמה, מפריש על החצי שלקח בלבד. חזרו ונשתתפו, וקצרו החצי האחר בשתפות - כל אחד מהן מפריש מחלקו שבקמה על חלק חברו שבקמה, אבל לא על החצי שנקצר.

יז. שדה שהגיע חצייה עד שליש, וחצייה לא הגיע, והתחיל לקצר בחצי שהגיע חציו, ואחר כך הביאה בלה שליש, ואחר כך גמר החצי הראשון שהגיע בתחלה - מפריש מן הראשון על האמצעיים, ומן האמצעיים על הראשון ועל האחרון; אבל לא מן הראשון על האחרון.

יח. המוכר מקומות מקומות משדהו לאנשים הרבה - אם מכר כל השדה, כל אחד ואחד נותן פאה מחלקו שלקח. ואם התחיל בעל השדה לקצר, ומכר מקצת ושייר מקצת - בעל השדה נותן פאה הראויה לכל; שכיין שהתחיל לקצר, נתחייב בכל. ואם מכר תחלה - מפריש הלוקח על מה שלקח, ובעל השדה על מה ששיר.

יט. שדה אילן, אין מפסיק בה אלא גדר גבוה המבדיל בין האילנות; אבל אם היה הגדר מבדיל מלמשה, והבדים והפאות מערכין מלמעלן ונוגעים בגדר על גבו - הרי זה כשדה אחת, ונותנין פאה לכל.

כ. שנים שלקחו אילן אחד, נותנין ממנו פאה אחת; לקח זה צפונה וזה דרומה - זה נותן פאה לעצמו, וזה נותן פאה לעצמו.

כא. החורבין - כל שאדם עומד בצד חרוב זה וחברו בצד חרוב אחר, ורואין זה את זה - הרי הן פלן כשדה אחת, ופאה אחת לכלן; היו שני הצדדין רואין את האמצעיים, ואין הצדדין רואין זה את זה - מפריש מצד אחד מן הראשונים על האמצעיים ומן האמצעיים על הראשונים, אבל לא יפריש מצד ראשון זה על צד האחר.

כב. היתים - כל שיש מהן בריח אחת מרוחות העיר, כגון יתים שיש במערב העיר פלן, או במזרחה - הרי הן כשדה אחת, ופאה אחת לכלן.

כג. הבוצר את מקצת פרמו מכאן ומכאן, כדי להקל מעל הגפן עד שימצאו שאר האשכולות רוח ויוסיפו - הוא הנקרא 'מדל'; וכבר בארנו, שהבוצר מרוח אחת אינו מדל, ולפיכך נותן מן הנשאר פאה הראויה לכל - ואף על פי שבוצר לשוק. אבל אם הדל למכר בשוק, אינו נותן פאה לזה שהדל; הדל להביא לביתו - נותן מן הנשאר שהניח לדרך, פאה הראויה לכל.

הלכות מתנות עניים פרק ד

א. איזה הוא לקט? זה הנופל מתוך המגל בשעת הקצירה, או הנופל מתוך ידו כשיקבץ השבילים ויקצר; והוא, שהיה הנופל שבלת אחת או שתיים; אבל אם נפלו שלש כאחת, הרי שלששתן לבעל השדה. והנופל מאחר המגל, או מאחר היד - אפלו שבלת אחת, אינה לקט.

ב. היה קוצר בידו בלא מגל - הנופל מתוך ידו אינו לקט; אבל התולש דברים שתולשין אותן - הנופל מתוך

ו. הזורע בהר שאינו בלו שנה, אלא יש בו תלים תלים גבוהין ומקומות מקומות עמקות - אף על פי שאינו יכול לחרש אותו בלו ולזרע אותו באחד, אלא נחרש המקום הגבוה בפני עצמו - הרי זה כשדה אחת, ומניח פאה אחת בסוף ההר על כל ההר.

ז. מדרגות שהן גבוהות עשרה טפחים, נותן פאה מפל אחת ואחת; ואם היו ראשי שורות מערכין, נותן מאחת על הכל. היו פחות מעשרה - אף על פי שאין ראשי השורות מערכין, נותן מאחת על הכל. היה סלע על פני כל השדה - אם עוקר הוא את המחרשה מצד זה ונותנה מצד זה, מפסיק; ואם לאו, אינו מפסיק.

ח. הזורע שדה שיש בה אילנות - אף על פי שהיא מלקנות מלקנות (ערוגות מרובעות) בין האילנות, ואין כל הזרע מערב - נותן פאה אחת לכל השדה; שהדבר ידוע ששדה אחת היא, ומפני מקום האילנות נחלק הזרע.

ט. במה דברים אמורים? בשחיו האילנות כל עשרה בתוך בית סאה; אבל אם היו כל עשרה אילנות בתוך מבית סאה, הרי זה נותן פאה מפל מלבן ומלבן - שהרי האילנות מרחקין הרבה, ולא מפני האילנות ורע מלקנות מלקנות.

י. וכן מלקנות הבצלים שבין הירק - נותן פאה אחת לכל הבצלים, ואף על פי שהירק מבדיל ביניהן ומשימו מלקנות מלקנות.

יא. שדה שהיא בלה ורועה מין אחד, וכיון שהתחילו בה מקומות ליבש קצר או תלש מה שייבש מכאן ומכאן, עד שנשאר הלח מפרד מלקנות מלקנות מרחקות זו מזו - אם היה דרך בני אדם שם לזרע מאותו המין ערוגות ערוגות, כגון שבת או חרדל - הרי זה מניח פאה מפל מלבן ומלבן, שהרואה אומר: 'ערוגות ערוגות נזרעו'; ואם היה מין שזורעין אותו שדות, כגון תבואה וקטניות - נותן פאה אחת לכל.

יב. במה דברים אמורים? כשהיה יבש מכאן ויבש מכאן ולח באמצע ונותחיל לקצור בקצה השדה כדרך כל הקוצרים; אבל לח מכאן ולח מכאן ויבש באמצע, מניח מן היבש בפני עצמו ומן הלח בפני עצמו.

יג. שדה שזרעה בצלים או אפונים או פולין וכיוצא בהן, והיה בדעתו למכר מקצתן לחין בשוק, ומניח מקצת השדה יבש ויעשה ממנו גרן - חייב להניח פאה לזה שמוכר אותו לח בפני עצמו, ולזה שקוצר אותו יבש בפני עצמו; שהשוק והגרן, כשני מינין הן.

יד. הזורע את שדהו מין אחד - אף על פי שהוא עושהו שני גרנות, מניח פאה אחת; ורעה שני מינין - אף על פי שהוא עושה אותן גרן אחד, נותן פאה למין זה בפני עצמו ופאה למין זה בפני עצמו.

טו. ורעה שני גונים ממין אחד, כגון שזרעה שני מיני חטים או שני מיני שעורים - אם עשין גרן אחד, נותן פאה אחת; שתי גרנות, נותן שתי פאות; ודבר זה, הלקה למשה מסיני.

טז. האחין שחלקו, נותנין שתי פאות; חזרו ונשתתפו,

ובניו ללקט אחריו, ואפלו שָׁכְרוּ לטל חֲצִי הַקָּצִיר או שלישו או רביעו בְּשָׂכְרוֹ.

יב. מי שאינו מניח את העניים ללקט, או שהוא מניח את אחד ומזניע את אחד, או שפסע את אחד מהן על חברו - הרי זה גזול את העניים.

יג. ואסור לאדם להרביץ ארי וכיוצא בו בתוך שדהו, כדי שיִרְאוּ העניים ויִכְרְחוּ. היו שם עניים שאינן ראויין לטל לקט - אם יכול בעל הבית למחות בְּיָדוֹ, מִמָּחָה; ואם לאו, מניחן מפני דרכי שלום.

יד. המפקיר את הלקט עם נפילת רבו - אינו הפקר; מאחר שנִשָּׁר רבו, אין לו בו רשות.

טו. איזה הוא פֶּרֶט? זה גֶּרֶגֶר אחד או שְׁנֵי גֶרֶגֶרִין, הנפרטין מן האֲשָׁכּוּל בִּשְׁעַת הַבִּצָּר; וְפָלוּ שְׁלֹשָׁה גֶרֶגֶרִין בְּבֵית אֶחָד, אינו פֶּרֶט.

טז. היה בוצר וכורת את האֲשָׁכּוּל, והסבֵּף בְּעֵלִין וְנָפַל לְאֶרֶץ וְנִפְרַט - אינו פֶּרֶט. היה בוצר ומשליך לְאֶרֶץ - כְּשִׁמְפָּנָה הָאֲשָׁכּוּלִת, אֲפֹלו חֲצִי אֲשָׁכּוּל הַנִּמְצָא שָׁם, פֶּרֶט; וכן אֲשָׁכּוּל שֶׁלֹּם שֶׁנִּפְרַט שָׁם, הרי הוא פֶּרֶט [כמנדיש על הלקט שהוזכר למעלה]. והמניח את הכלכלה תחת הגֶּפֶן בִּשְׁעָה שֶׁהוּא בּוֹצֵר, הרי זה גזול את העניים.

יז. איזו היא עוללות? זה אֲשָׁכּוּל הַקָּטָן שֶׁאִינוּ מַעֲבִיחַ בְּאֲשָׁכּוּלִת, שאין לו כֶּתֶף, ואין עֲנָבִיו נֹטְפוֹת זו על זו אֶלָּא מִפְּזוּרוֹת. יש לה כֶּתֶף ואין לה נֶטֶף, נֶטֶף ואין לה כֶּתֶף - הרי היא של בעל הַפֶּרֶס; ואם סֶפֶק - לְעָנִיִּים.

יח. איזה הוא כֶּתֶף? פְּסִיגִין הַמַּחֲבֵרוֹת בְּשִׁדְרָה זו על גְּבִי זו; נֶטֶף, עֲנָבִים הַמַּחֲבֵרוֹת בְּשִׁדְרָה וְיִוֵּרְדוֹת; והוא שִׁיְהִיו כָּל הָעֲנָבִים שֶׁבְּעוֹלָלוֹת, נֹגְעִין בְּפֶסֶד יָדוֹ [שיכול לגעת בכל גרגר בנפרד]. ולמה נקרא שמו 'עולל'? מפני שהוא לשאֹר האֲשָׁכּוּלִת כְּעוֹלָל לְאִישׁ.

יט. ואין בעל הבית חֵיב לְבַצֵּר הָעוֹלָלוֹת לְתַנּוֹן לְעָנִיִּים, אֶלָּא הֵן בּוֹצְרִין אוֹתָן לְעֶצְמָן; וגֶּרֶגֶר יְחִידִי, הרי הוא עוללות.

כ. זמורה שֶׁהִיָּה בֶּה אֲשָׁכּוּל, ובארבעה של זמורה עוללת - אם נִקְרָצָת [=נחתכת] עם האֲשָׁכּוּל, הרי היא של בעל הַפֶּרֶס; ואם לאו, הרי היא לְעָנִיִּים.

כא. פֶּרֶס שֶׁכָּלוּ עוֹלָלוֹת, הרי הוא של עניים - שְׁנֵאמַר: "וְכִרְמָךְ לֹא תֵעוֹלָל", אֲפֹלו כָּלוּ עוֹלָלוֹת. ואין הפֶּרֶט והעוללות נֹהֲגִין אֶלָּא בַּפֶּרֶס בִּלְבַד.

כב. אין העניים זוכין לקח פֶּרֶט ועוללות, עד שיתחיל בעל הַפֶּרֶס לְבַצֵּר אֶת פְּרָמוֹ - שְׁנֵאמַר: "כִּי תִבְצֹר פְּרִמְךָ, לֹא תֵעוֹלָל"; וכִּמְהָ יִבְצֹר וִיְהִיו זֹכִין בָּהֶן? שְׁלֹשָׁה אֲשָׁכּוּלִת שֶׁהֵן עוֹשִׂין רִבִּיעַ.

כג. המְקַדֵּשׁ אֶת פְּרָמוֹ עד שלא נודעו העוללות, אין העוללות לְעָנִיִּים; ואם משִׁנֹּדְעוּ הָעוֹלָלוֹת - העוללות לְעָנִיִּים, וִיתְנוּ שֶׁכֶּר גְּדוֹלָם לְהַקְדִּישׁ.

כד. הזוֹמֵר אֶת הַגֶּפֶן אַחֵר שֶׁנֹּדְעוּ הָעוֹלָלוֹת, הרי זה זֹמֵר בְּדִרְכּוֹ; וְכִשֵּׁם שְׁכֹרֶת הָאֲשָׁכּוּלִת, כָּךְ כֹּרֶת הָעוֹלָלוֹת.

כה. גוי שֶׁמָּכַר פְּרָמוֹ לִישְׂרָאֵל לְבַצֵּר, חֵיב בְּעוֹלָלוֹת;

יָדוּ לְקַט. הִיָּה קוֹצֵר או תולש דָּבָר שֶׁדִּרְכּוֹ לְהַתְּלֵשׁ, ואחר שֶׁקָּצַר מִלֹּא זָרְעוּ או תלש מִלֹּא קָמְצוּ, הִכָּהוּ קוֹץ וְנָפַל מִיָּדוֹ עַל הָאֶרֶץ - הרי זה של בעל הבית.

ג. הִיָּה קוֹצֵר וְנִשְׁאָרָה שְׂבֵלֶת אַחַת לֹא נִקְצְרָה, וְנִקְצַר כָּל סְבִיבוֹתֶיהָ - אם הִיָּה ראשָׁה מְגִיעַ לְקֶמֶה שֶׁבְּצִדָּהּ ויכולה להקצר עם הקֶמֶה, הרי היא של בעל השדה; ואם לאו, הרי היא של עניים.

ד. היו שתי שְׂבֵלוֹת זו בצד זו - הַפְּנִימִית יְכוּלָה לְהַקְצֹר עִם הַקֶּמֶה, וְהַחִיצוֹנָה יְכוּלָה לְהַקְצֹר עִם הַפְּנִימִית וְאִינָה יְכוּלָה לְהַקְצֹר עִם הַקֶּמֶה - הַפְּנִימִית נִצְלָתָה, וּמִצְלָתָהּ אֶת הַחִיצוֹנָה; שֶׁהִרִי היא [השְׂבֵלוֹת שאין ראשה מְגִיעַ לְקֶמֶה] כְּנוֹפֶלֶת מִתּוֹךְ הַמַּגֵּל, ואף על פי שַׁעֲרֵין לֹא נִקְצְרָה. וְהַשְּׂבֵלִים שֶׁבִּקְשׁ, הרי הן של בעל השדה.

ה. הריח שֶׁפִּזְרָה אֶת הָעֵמְרִים, וְנִתְעַרְבַּ קָצִיר שֶׁל בְּעַל הַבֵּית עִם הַלֵּקֶט - אוֹמְדִין אֶת הַשְּׂדֵה כְּמֵה לְקַט היא ראיה לַעֲשׂוֹת, וְנוֹתֵן לְעָנִיִּים; מִפְּנֵי שֶׁזֶה אִנִּס. וכִּמְהָ הוּא שְׁעוֹר? זֶה? אֲרֻבַּעַת קַבִּין תְּבוּאָה לְכָל בֵּית כֹּר.

ו. לְקַט שֶׁנָּפַל לְאֶרֶץ, וְלֹא לְקִטּוֹהוּ עָנִיִּים, וְכֹא בְּעַל הַבֵּית וְהַגִּידִשׁ אֶת הַקָּצִיר שָׁלוּ עַל הָאֶרֶץ - בִּיצֵד הוּא עוֹשֶׂה? מִפְּנֵי הַגִּידִשׁ שָׁלוּ כָּלוּ לְמָקוֹם אַחֵר, וְכָל הַשְּׂבֵלִים הַנוֹגְעוֹת בָּאֶרֶץ - כָּלֵן לְעָנִיִּים; מִפְּנֵי שֶׁאֵין אִנּוּ יוֹדְעִין אִיזוּ הִיא מִהֵן שֶׁהִיָּתָה לְקַט, וְסֶפֶק מִתְּנוּת עָנִיִּים לְעָנִיִּים - שְׁנֵאמַר: "תַּעֲזוּב", הַנֵּחַ לְפָנֶיהֶן מִשְׁלָךְ.

ז. וְלִמָּה אֵין אוֹמְדִין אוֹתָהּ, וִיתֵן לְעָנִיִּים מֵה שְׂרָאוֹהֶיּה לַעֲשׂוֹת לְקַט? מִפְּנֵי שֶׁעֲבַר וְהַגִּידִשׁ עַל הַלֵּקֶט, קִנְסוּהוּ; וְאֲפֹלו הִיָּה שׁוֹגֵג, וְאֲפֹלו חֲטִים, וְאֲפֹלו קֶרֶא לְעָנִיִּים וְלֹא בָּאוּ, וְאֲפֹלו הַגִּידִשוּהוּ אַחֲרֵים שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ - כָּל הַנוֹגְעוֹת בָּאֶרֶץ, הרי הֵן לְעָנִיִּים.

ח. הַצֵּרֶף לְרִבֵּץ [=להרטיב] אֶת שְׂדֵהוּ קִדָּם שִׁילְקִטּוֹ הָעָנִיִּים לְקַט שָׁבָה - אם הִזְקוּ מִרְבָּה עַל הַפֶּסֶד הַלֵּקֶט, מִתֵּר לְרִבֵּץ; ואם הַפֶּסֶד הַלֵּקֶט מִרְבָּה עַל הַפֶּסֶדוֹ, אִסּוּר לְרִבֵּץ. ואם קִבֵּץ אֶת כָּל הַלֵּקֶט, וְהִנִּיחוֹ עַל הַגֶּדֶר עַד שִׁיבּוֹא הָעָנִי וִישְׁלֹנוּ - הרי זה מַדַּת חֲסִידוֹת.

ט. זָרְעִים הַנִּמְצָאִים בְּחִרְרֵי הַנִּמְלִים - אם הִיוּ הַחֲרִים בְּתוֹךְ הַקֶּמֶה, הרי הוא של בעל השדה; שאין לְעָנִיִּים מִתְּנָה בְּתוֹךְ הַקֶּמֶה. ואם הִיוּ בְּמָקוֹם שֶׁנִּקְצַר - הרי זה של עניים; שֶׁמָּא מִן הַלֵּקֶט גִּרְרוּהוּ. ואף על פי שֶׁנִּמְצָא שָׁחַר, אֵין אוֹמְרִין: 'הִרִי זֶה מִשְׁנֵה שְׁעִבְרָה' - שֶׁסֶפֶק הַלֵּקֶט, לְקַט.

י. שְׂבֵלֶת שֶׁל לְקַט שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּגִידִשׁ - הרי זה מְפָרִישׁ שְׂתֵי שְׂבֵלוֹת, ואומר על אַחַת מִהֵן: 'אם הַלֵּקֶט הִיא זו, הרי היא לְעָנִיִּים; ואם אִינָה לְקַט - הרי הַמַּעֲשָׂרוֹת שֶׁהִיא חִיבָת בָּהֶן שְׂבֵלֶת זו, קְבוּעִים בְּשְׂבֵלֶת שְׁנִיָּה'; וְחֹזֵר וּמִתְּנָה כֵּן עַל שְׂבֵלֶת שְׁנִיָּה, וְנוֹתֵן אֶת אַחַת מִהֵן לְעָנִי, וְהָאֲחֵרָת תִּהְיֶה מַעֲשֵׂר.

יא. לֹא יִשְׁכֹּר אָדָם אֶת הַפּוֹעֵל, עַל מְנַת שִׁילְקִטּ בְּנוֹ אַחֲרָיו; אֲבָל הָאֲרִיסִין וְהַחֲכוּרוֹת וְהַמּוֹכְרִים קִמְתּוֹ לְחִבְרוֹ לְקַצֵּר, יִלְקֹט בְּנוֹ אַחֲרָיו. וְיֵשׁ לְפּוֹעֵל לְהִבִּיא אֶת אִשְׁתּוֹ

ט. תבואה שקצרה עד שלא נגמרה להאכילה לבהמה, וכן אם קצרה אגדות אגדות ולא עשאה עמרים, וכן השומים והבצלים שתלשן אגדות קטנות להמכר לשוק ולא עשאה עמרים להעמיד מהן גרן - אין להן שכחה.

י. הקוצר שהתחיל לקצר, ושכח לפניו ולאחריו - שלאחריו שכחה, ושלפניו אינו שכחה, שנאמר: "לא תשוב לקחתו" - אינו שכחה, עד שייעבר ממונו ויניחו לאחריו.

יא. שנים שהתחילו לקצר מאמצע השדה, זה פניו לצפון וזה פניו לדרום, ושכחו לפניהן ולאחריהן - שלפניהן שכחה; מפני שכל אחד מהן, זה שלפניו - הוא לאחריו של חברו. והעמר ששכחוהו לאחריהן במקום שהתחילו ממנו, אינו שכחה; מפני שהוא מערב עם השורות שמן המזרח למערב, והן מוכיחין עליו שאינו שכוח. וכן השורות של עמרים שפנו אותן לגרן, והתחילו שנים מאמצע שורה, ושכחו עמר באמצע בין אחוריהן - אינו שכחה; מפני שהוא באמצע השורה שמן המערב למזרח שעדין לא התחילו בה, והיא מוכחת עליו שאינו שכוח.

יב. הקוצר, ואלם אגדות אגדות, וחזר ופנה האלמות, והן הנקראין 'עמרים', במקום זה למקום אחר, ומקום השני למקום שלישי, ומקום שלישי לגרן, ושכח העמר בשעה שפנה ממקום למקום - אם פנה העמרים למקום שהוא גמר מלאכה ושכח, יש לו שכחה; וכשיפנה ממקום שהוא גמר מלאכה לגרן, אין לו שכחה. ואם פנה העמרים למקום שאינו גמר מלאכה ושכח, אין לו שכחה; וכשפנה ממקום שאינו גמר מלאכה, יש לו שכחה.

יג. איזה הוא מקום שהוא גמר מלאכה? זה מקום שדעתו לקבץ כל העמרים שם ולדוש אותן שם, או להוליכין משם למקום גדיש שהוא הגרן; ומקום שאינו גמר מלאכה, הוא המקום שמקבצין בו העמרים כדי לעשות מהם אגדות גדולות כדי להוליכין למקום אחר.

יד. שתי כריכות המבדלות זו מזו - שכחה; ושליש - אינן שכחה. שני עמרין המבדלין זה מזה - שכחה; ושליש - אינן שכחה.

טו. שני צבורי זיתים והחריבין המבדלין זה מזה - שכחה; ושליש - אינן שכחה. שני חצגי פשתן - שכחה; ושליש - אינן שכחה.

טז. שתי גפנות, וכן בשאר האילנות - שנים המבדלין זה מזה - שכחה; ושליש - אינן שכחה; שנאמר: "לעני ולגר תעזב אתם" - אפלו היו שנים, אחד לעני ואחד לגר. היו כל העמרים של קב קב, ואחד של ארבעת קבין ושכחו - הרי זה שכחה; יתר על הארבעה - אינו שכחה. וכן אם היו של שני שני קבין, ואחד יתר על שמונת קבין - אינו שכחה.

יז. העמר שיש בו סאתים, ושכחו - אינו שכחה, שנאמר: "ושכחת עמר בשדה", עמר ולא גדיש - אף על פי שכל העמרים סאתים סאתים. שכח שני עמרים - אף על פי שיש בשניהן סאתים - הואיל ואין בכל אחד מהן

ישראל וגוי שהיו שותפין בכרם - חלקו של ישראל חביב, ושל גוי פטור.

כו. בן לוי שנתנו לו מעשר טבל, ומצא בו עוללות - נותנו לעני; ואם נקראת עם האשכול [הרי היא שולן] - יש לו [אף] לעשותה תרומת מעשר על מקום אחר.

כז. מי שהיה לו חמש גפנים, ובצרן לתוף ביתו - אם לאכלן ענבים [בציר עראי] - פטור מן הפרט ומן השכחה ומן הרביעי, וחיב בעוללות [שאין החיוב בעוללות מותנה בבציר]; ואם בצרן יין - חיב בכל, אלא אם כן שיר מקצתו.

יום שלישי

הלכות מתנות עניים פרק ה

א. העמר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל השדה, שכחו בעל השדה ולא שכחוהו פועלים, שכחוהו אלו ואלו והיו שם אחרים עובדין ורואין אותו בשעה ששכחוהו - אינו שכחה; עד שישכחוהו כל אדם. ואפלו עמר הטמון - אם נשפח, הרי זה שכחה.

ב. היה בעל השדה בעיר, ואמר: "ידע אני שהפועלים שוכחין עמר שבמקום פלוני" - שכחוהו, הרי זה שכחה; ואם היה בשדה ואמר בן, ושכחוהו - אינו שכחה; שהשכוח מעקרו בשדה, הוא השכחה, אבל בעיר, אפלו זכור ולבסוף שכח, הרי זה שכחה - שנאמר: "ושכחת עמר בשדה", לא בעיר.

ג. עמדו העניים בפניו או חפווהו בקש והוא זוכר את הקש, או שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו בשדה ושכחו - אינו שכחה; אבל אם נטלו ממקום למקום, אף על פי שהניחו סמוך לגפה או לגדיש או לבקר או לפלים, ושכחו - הרי זה שכחה.

ד. נטל עמר להוליכו לעיר, והניחו על גבי חברו, ושכח את שניהן - אם זכר העליון [מצד עצמו] קדם שיפגע [=שיתקל] בו, אין התחתון שכחה [שהרי הוא מכוסה בעליון]; ואם לאו, התחתון שכחה.

ה. עפו עמרין ברוח חזקה לתוף שדה חברו, ושכח שם עמר - אינו שכחה, שנאמר: "קצירך בשדה"; אבל פזרה עמריו בתוף שדה, ושכח - הרי זה שכחה.

ו. הנוטל עמר ראשון ושני ושלישי, ושכח את הרביעי - אם היה שם ששי, אין הרביעי שכחה עד שיטל החמישי; ואם היו חמשה בלבד - משלישה כדי לטל את החמישי, הרי הרביעי שכחה.

ז. שדה שעמריה מערביין, ושכח את אחד מהן - אינו שכחה, עד שיטל את כל סביבותיו.

ח. הלוחף והשום והבצלים וכיוצא בהן - אף על פי שהן טמונין בארץ, יש להן שכחה. הקוצר בלילה ושכח קמה, או שעמר בלילה ושכח עמר, וכן הסומה ששכח - יש להן שכחה; ואם היה הסומה או הקוצר בלילה מתפון לטל את הגס הגס, אין לו שכחה. וכל האומר: 'הריני קוצר על מנת מה שאני שוכח, אני נוטל' - יש לו שכחה; שכל המתנה על הכתוב בתורה, תנאו בטל.

ידו ולטלה; ובפרס, משיעבר מן גפן מן הגפנים וישפח אותה; בדלית ובדקל, משירד הימנו; ושאר כל האילן, משיפנה וילף לו. במה דברים אמורים? שלא התחיל בו; אבל אם התחיל בו ושכחו - אינו שכחה, עד שיבצר את כל סביביו.

כז. המפקיר את פרמו, והשפים בבקר וזכה בו לעצמו, ובצרו - חיב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה; שהרי "שדך" ו"כרמך" אני קורא בו - מפני שהיה לו, והרי הוא שלו. אבל אם זכה מן ההפקר בשדה של אחרים, הרי זה פטור מן הכל. ובין כך ובין כך פטור מן המעשרות, כמו שיתבאר.

הלכות מתנות עניים פרק ו

א. מתנה אחת ששית יש לעניים בורע הארץ, והוא המעשר שנותנין לעניים, והוא הנקרא 'מעשר עני'.

ב. וזה הוא סדר הפרשת תרומות ומעשרות: אחר שקוצר זרע הארץ, או אוסף פרי העץ, ותגמר מלאכתו - מפריש ממנו אחד מן החמשים, וזה הוא הנקרא 'תרומה גדולה', ונותנה לכהן; ועל זה נאמר בתורה: "ראשית דגנך תירשף ויצהרך". ואחר כך מפריש מן השאר אחד מן העשרה, וזה הוא הנקרא 'מעשר ראשון', ונותנו ללוי; ועל זה נאמר בתורה: "כי את מעשר בני ישראל וגו'", ונאמר: "ולבני לוי, הנה נתתי כל מעשר בישאאל".

ג. ואחר כך מפריש מן השאר אחד מעשרה, והוא הנקרא 'מעשר שני', והוא לבעליו, אוכלין אותו בירושלים; ועליו נאמר: "ואם גאל גאל איש ממעשרו", ועליו נאמר: "עשר תעשר... ואכלת לפני ה' אלהיך, במקום אשר יבחר לשכן שמו שם, מעשר דגנך וכו'".

ד. על הסדר הזה מפרישין בשנה ראשונה מן השבוע, ובשנה וברביעית ובחמישית; אבל בששית ובשלישית מן השבוע - אחר שמפרישין מעשר ראשון, מפריש מן השאר מעשר אחר ונותנו לעניים, והוא הנקרא 'מעשר עני', ואין בשתי שנים אלו מעשר שני אלא מעשר עני; ועליו נאמר בתורה: "מקצה שלש שנים, תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההיא, והנחת בשעריך. ובא הלוי וכו'", ועליו נאמר: "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית, שנת המעשר וכו'".

ה. שנת השמיטה - פלה הפקר; ואין בה לא תרומה, ולא מעשרות כלל, לא ראשון ולא שני, ולא מעשר עני. ובחוצה לארץ, שאין בה שמטת קרקע - מפרישין בארץ מצרים ובעמון ומואב, מעשר ראשון ומעשר עני; מפני שארצות אלו קרובות לארץ ישראל, כדי שיהיו עניי ישראל נסמכין עליה בשביעית. והלכה למשה מסיני, שיהיו מפרישין בארץ עמון ומואב מעשר עני בשביעית. אבל בשנער, מפרישין בשביעית מעשר שני, כסדר רב השנים.

ו. מעשר ראשון שלוקח הלוי, מפריש ממנו אחד מעשרה, ונותנו לכהן, והוא תרומת מעשר; ועליו נאמר בתורה: "ואל הלויים תדבר".

סאתים, הרי אלו שכחה; וכן יראה לי שהן שכחה, אפלו הנה בשניהן יתר מסאתים.

יט. קמה שיש בה סאתים, ושכחה - אינה שכחה; אין בה סאתים - רואין את השבלים הדקות כאלו הן בריאות וארכות, ואת השדופות כאלו הן מלאות, ואם היתה ראיה אחר אמן זה לעשות סאתים ושכחה, אינה שכחה. **כ.** שכח סאה תבואה עקורה, וסאה שאינה עקורה - אינן מצטרפין, אלא שניהן שכחה; וכן בשום ובבצלים ובפרות האילן - אם שכח מקצתן בקרקע ומקצתן תלוש, ובשניהן סאתים - אינן מצטרפין, אלא שניהן שכחה.

כא. השוכח עמר בצד הקמה שאינה שכוחה - אינה שכחה, שנאמר: "כי תקצר ושכחת עמר"; שסביבותיו קציר - שכחה, אבל עמר שסביבותיו קמה - אינה שכחה. וכן אם שכח קמה בצד קמה שאינה שכוחה - אפלו היתה זו שאינה שכוחה קלח אחד - הרי זו מצלת את השכוחה, ויהיה מתר לקחתה. אבל אם שכח עמר או קמה בצד עמר שאינו שכוח - אפלו היה בו סאתים - אינו מציל אותן, והרי השכוח לעניים. אין קמת חבירו מצלת על עמר שלו; ואין קמת שעורים מצלת על עמר חטים, עד שתהיה הקמה ממין העמר.

כב. השוכח אילן בין האילנות, אפלו היה בו כמה סאין פרות, או ששכח שני אילנות - הרי הן שכחה; שלשה - אינה שכחה.

כג. במה דברים אמורים? באילן שאינו ידוע ומפרסם במקומו, כגון שהיה עומד בצד הגת או בצד הפרצה; או במעשיו, כגון שהיה עושה זיתים הרבה; או בשמו, כגון שהיה לו שם ידוע, כגון 'זית הנטופה' בין הזיתים, שהוא נוטף שמן הרבה, או 'השפכני' או 'הבישני'. אבל אם היה בו אחד משלשה דברים אלו - אינו שכחה, שנאמר: "ושכחת עמר בשדה"; עמר שאתה שוכחו לעולם, ואין אתה יודע בו אלא אם תשוב ותראהו - יצא זה, שאתה זכרו לאחר זמן ואף על פי שלא תפגע בו, מפני שהוא ידוע ומפרסם.

כד. היה מסים בדעתו, הרי זה כמפרסם וידוע. היה עומד בצד הדקל, הדקל מסימו. היו שניהן זית נטופה וכיוצא בו, זה מסים את זה. היתה כל שדה זית נטופה ושכח אחת מהן או שתיים - יש לו שכחה. במה דברים אמורים? שלא התחיל באילן זה המפרסם. אבל אם התחיל בו ושכח מקצתו - הרי זה שכחה, ואף על פי שהוא מפרסם; והוא, שיהיה הנשאר בו פחות מסאתים; אבל סאתים - אינו שכחה, אלא אם כן שכח כל האילן, כמו שבארנו.

כה. זית העומד באמצע השורות לבדו, ושלש שורות של זיתים מקיפין אותו משלש רוחותיו - אף על פי שאין בכל שורה מהן אלא שני זיתים, ושכח את האמצעי - אינו שכחה; שהרי השורות הסתירוהו. ולמה אמרו זית בלבד? מפני שהיה שם חשוב בארץ ישראל באותו הזמן.

כו. איזה הוא שכחה בערים? כל שאינו יכול לפשט את

ואין עושים בו שושבינות [מתנה לזוג הנישא], ואין נותנין ממנו דבר לצדקה; אבל משלחין ממנו של גמילות חסדים, וצריך להודיעו שהוא מעשר עני. ונותנין אותו לחבר עיר [לרב - כמתנה] בטובה. ואין מוציאין אותו מהארץ לחוצה לארץ. שנאמר: "והנחת בשעריך", ואומר: "ואכלו בשעריך, ושבועו".

הלכות מתנות עניים פרק ז

א. מצות עשה לתן צדקה לעניי ישראל כפי מה שראוי לעני, אם היתה יד הנותן משגת - שנאמר: "פתח תפתח את ידך לו", ונאמר: "והתחזקת בו, גר ותושב וחי עמך", ונאמר: "וחי אחיך עמך".

ב. וכל הרוצה עני מבקש, והעלים עיניו ממנו, ולא נתן לו צדקה - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תאמץ את לבבך, ולא תקפץ את ידך, מאחיד האביון".

ג. לפי מה שחסר העני, אהה מצוה לתן לו - אם אין לו כסות, מכסים אותו; אין לו כלי בית, קונים לו כלי בית; אין לו אשה, משיאין אותו אשה; ואם היתה אשה, משיאין אותה לאיש. אפלו היה דרכו של זה העני לרכב על הסוס ועבד רץ לפניו, והעני יורד מנכסיו - קונים לו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו, שנאמר: "די מחסורו אשר יחסר לו"; ומצוה אהה להשלים חסרונו, ואין אהה מצוה לעשרו.

ד. יתום שבא להשיאו אשה - שוכרין לו בית, ומציעין לו מטה וכל כלי תשמישו, ואחר כך משיאין לו אשה.

ה. בא עני ושאל די מחסורו, ואין יד הנותן משגת - נותן לו כפי השגת ידו. וכמה? עד חמש נכסיו, מצוה מן המבחר; ואחד מעשרה בנכסיו, בינוני; פחות מכן, עין רעה. ולעולם אל ימנע אדם עצמו משלישית השקל בשנה; וכל הנותן פחות מזה, לא קיים מצוה. ואפלו עני המתפרנס מן הצדקה, חייב לתן צדקה לאחר.

ו. עני שאין מפירין אותו, ואמר: 'רעב אני, האכילוני' - אין בודקין אחריו שמה רמאי הוא, אלא מפרנסין אותו מיד. היה ערם, ואמר: 'פסוני' - בודקין אחריו שמה רמאי הוא; ואם היו מפירין אותו - מכסין אותו לפי כבודו מיד, ואין בודקין אחריו.

ז. מפרנסין ומכסין עניי גוים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום. ועני המתור על הפתחים, אין נזקקין לו למתנה מרבה; אבל נותנין לו מתנה מועטת. ואסור להחזיר את העני ששאל ריקם, ואפלו אהה נותן לו גורגרת אחת, שנאמר: "אל ישב דף, וכלם".

ח. אין פותחין לעני העובר ממקום למקום, מכפר אחד הנמכר בפונדיון כשהיו החטים ארבע סאים בסלע [שהוא ככר של רובע הקב, ויש בו כדי שתי סעודות]; וכבר בארנו כל המדות. ואם לן - נותנין לו מצע שישן עליו, וכסת לתן תחת מראשותיו, ושמן וקטנית; ואם שבת - נותנין לו מזון שלש סעודות, ושמן וקטנית ודג וירק. ואם היו מפירין אותו, נותנין לו לפי כבודו.

ז. בעל השדה שעברו עליו עניים, והיה לו שם מעשר עני - נותן לכל עני שיעברו עליו מן המעשר כדי שבעו, שנאמר: "ואכלו בשעריך, ושבועו".

ח. כדי שבעו. וכמה? אם מן החטים נתן, לא יפחות מחצי קב; ואם מן השעורים נתן, לא יפחות מקב; ואם מן הפסמין, לא יפחות מקב וחצי; ואם מן הגרגרות, לא יפחות מקב; ואם מן הדבילה, לא יפחות ממשקל חמש ועשרים סלע; ואם מן הזין, לא יפחות מחצי לג; ואם מן השמן נתן, לא יפחות מרביעית; מן הארז, רבע הקב. נתן לו ירק, נותן לו משקל ליטרה, והוא משקל חמשה ושלשים דינר; מן החרובין, שלשת קבין; מן האגוזים, עשרה; מן האפרסקין, חמשה; מן הרמונים, שתיים; ואתרוג, אחד. ואם נתן לו משאר הפרות, לא יפחות מכדי שימכרם ויקח בדמיהן מזון שתי סעודות.

ט. היה לו דבר מועט, והעניים מרביין ואין בו כדי לתן לכל אחד ואחד פשעור - נותן לפניו, והן מחלקין ביניהן. י. ומעשר עני המתחלק בגרן - אין בו טובת הנאה לבעלים, אלא העניים באין ונוטלין על פרהו; ואפלו עני שבישראל, מוציאין אותו מידו. אבל המתחלק בבית - יש בו טובת הנאה לבעלים, ונותנו לכל עני שירצה.

יא. היה לו מעשר בגרן, ורצה לתנו לעני קרובו או מידעו - יש לו להפריש מחצה לתנו לו, והחצי - מחלקו לכל עני שיעברו, בפשעור שאמרנו.

יב. כמה דברים אמורים, שאינו נותן לעני אלא כדי שבעו? בשדה; אבל אם היה המעשר בבית, מחלקו לכל העניים אפלו פזית פזית; שאינו מצוה לתן כדי שבעו אלא בשדה - שהרי אינו מוצא שם לקח, שנאמר: "ואכלו בשעריך, ושבועו".

יג. באו איש ואשה לבית - נותנין לאשה תחלה, ופותרין אותה; ואחר כך נותנין לאיש. אב ובנו, איש וקרובו, שני אחין, שני שתפין, שהיה אחד מהן עני - נותן לו האחר מעשר עני שלו.

יד. שני עניים שקבלו שדה באריסות - זה מפרש מעשר עני מחלקו ונותנו לחברו, וכן חברו מפרש מחלקו ונותן לו. טו. המקבל שדה לקצר, אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. אימתי? בזמן שקבלה ממנו לקח חלק בכל השדה, כגון שנתן לו שלישה או רביעה בשכרו. אבל אם אמר לו בעל השדה: 'שליש מה שאתה קוצר בלבד היא שלך', או 'רביע מה שתקצר' - הרי זה אין לו כלום עד שיקצר, ובשעת הקציר עני הוא; לפיכך, מתר בלקט שכחה ופאה. ואסור במעשר עני - שאין מפרשין מעשר עני אלא אחר שקצר, והרי זכה בחלקו שקצר.

טז. המוכר את שדהו קרקע ופרות, והעני - הרי זה מתר בלקט שכחה ופאה ומעשר עני שלה. והלוקח אסור בהן, ואף על פי שעדין לא נתן דמים; ואפלו לזה הדמים ולקחה, הרי זה אסור במתנות עניים.

יז. מעשר עני - אין פורעין ממנו מלוה, ואין משלמין ממנו את התגמולין [החזר טובה], ואין פודין בו שבוים,

ד. אחד האומר: 'סלע זו לצדקה', או האומר: 'הרי עלי סלע לצדקה', והפריש הסלע - אם רצה לשנותה באחרת, מתר; ואם משהגיעה ליד הגבאי, אסור לשנותה. ואם רצו הגבאין לצרף המעות ולעשותן דינרין, אינן רשאין; אלא אם אין שם עניים לחלק - מצרפין לאחרים, אבל לא לעצמן.

ה. היה לעניים הנאה בעכו"ב המעות ביד הגבאי כדי לעשות לאחרים לתן - הרי אותו הגבאי מתר ללוות אותן המעות של עניים, ופולע; שהצדקה, אינה כהקדש שאסור להנות בו.

ו. מי שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת, אסור לשנותה; ואם לדבר מצוה, מתר לשנותה, אף על פי שלא נשתקע שם בעליה מעליה, אלא אומרים: 'זו המנורה או נר של פלוני'. ואם נשתקע שם הבעלים מעליה, מתר לשנותה אפילו לדבר הרשות.

ז. כמה דברים אמורים? בשהיה המתנדב ישראל; אבל אם היה גוי - אסור לשנותה אפילו לדבר מצוה, עד שישתקע שם בעליה מעליה; שמא יאמר הגוי: 'הקדשתי דבר לבית הכנסת של יהודים, ומכרו אותו לעצמן'.

ח. גוי שהתנדב לכדק הבית, אין מקבלין ממנו תחלה. ואם לקחו ממנו, אין מחזירין לו; ואם היה דבר מסים, כגון קורה או אבן, מחזירין לו - כדי שלא יהיה להן דבר מסים במקדש, שנאמר: "לא לכם ולנו, לבנות בית לאלהינו". אבל לבית הכנסת, מקבלין מהן לכתחלה; והוא, שיאמר: 'בדעת ישראל הפרשתי'; ואם לא אמר - טעון גניזה, שמא בלבו לשמים. ואין מקבלין מהן לחומת ירושלים, ולא לאמת המים שבה - שנאמר: "ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים".

ט. אסור לישראל לטל צדקה מן הגוים בפרהסיא; ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל, ואינו יכול לטלה מן הגוים בצנעה - הרי זה מתר. ומלך או שר מן הגוים ששלח ממונ לישראל לצדקה - אין מחזירין אותו לו, משום שלום מלכות; אלא נוטלין ממנו, ונותן לעניי גוים בסתר, כדי שלא ישמע המלך.

י. פדיון שבויים, קודם לפרנסת עניים ולכסותם. ואין לה מצוה רבה כמו פדיון שבויים; שהשבוי, הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים, ובכלל הערמים, ועומד בסכנת נפשות. והמעלים עיניו מפדיונו - הרי זה עובר על "לא תאמץ את לבבך, ולא תקפץ את ירך", ועל "לא תעמד על דם רעך", ועל "לא ירדנו בפרך לעיניך"; ובטל מצות "פתח תפתח את ירך", ומצות "וחי אחיך עמך", ואתהבה לרעך כמוך, ו"הציל לקחים למות", והרבה דברים כאלו. ואין לה מצוה רבה כפדיון שבויים.

יא. אנשי העיר שגבו מעות לבנין בית הכנסת, ובא להם דבר מצוה - מוציאים בו את המעות. קנו אבנים וקורות - לא ימכרו אותם לדבר מצוה, אלא לפדיון שבויים; אף על פי שהביא את הלבנים, וגדרו את האבנים (התקינו לבנין), ופצלו את הקורות, והתקינו הכל לבנין - מוכרין

ט. עני שאינו רוצה לקח צדקה, מצרימין עליו ונותנין לו לשם מתנה או לשם הלואה; ועשיר המרעב את עצמו, ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו ולא ישתה - אין משגיחין בו.

י. מי שאינו רוצה לתן צדקה, או שיתן מעט ממה שראוי לו - בית דין כופין אותו, ומפין אותו עד שיתן מה שאמרוהו לתן; ויורדין לנכסיו בפניו, ולוקחין מהן מה שראוי לו לתן. וממשקנין על הצדקה, ואפלו בערבי שבתות.

יא. אדם שזע [נדב] שהוא נותן צדקה יתר מן הראוי לו, או שמצר לעצמו ונותן לגבאין כדי שלא יתביש - אסור לתבעו ולגבות ממנו צדקה; וגבאי שמכלימו ושואל ממנו - עתיד להפרע ממנו, שנאמר: "ופקדתי על כל לחציו".

יב. אין פוסקין צדקה על היתומים, ואפלו לפדיון שבויים, ואף על פי שיש להן ממונ הרבה; ואם פסק הדין עליהן כדי לשום להם שם, מתר. גבאי צדקה לוקחין מן הנשים ומן התינוקות דבר מועט, אבל לא דבר מרובה - שחזקת המרובה, גנבה או גזל משל אחרים. וכמה הוא מועט שלהן? הפל לפי עשר הבעלים או עניותן.

יג. עני שהוא קרובו, קודם לכל אדם; ועניי ביתו, קודמין לעניי עירו; ועניי עירו, קודמין לעניי עיר אחרת, שנאמר: "לא אחיד לעניך ולאבניך בארצך".

יד. מי שהלך בסחורה, ופסקו עליו אנשי העיר שהלך שם צדקה - הרי זה נותן לעניי אותה העיר. ואם היו רבים, ופסקו עליהן צדקה - נותנין; וכשהן פאין, מביאין אותה עמהן ומפרנסין בה עניי עירם. ואם יש שם חבר עיר (תלמיד חכם המתעסק בצרכי הציבור) - יתנו אותה לחבר עיר, והוא מחלקה כמו שיראה לו.

טו. האומר: 'תנו מאתים דינר לבית הכנסת', או 'תנו ספר תורה לבית הכנסת' - יתנו לבית הכנסת שהוא רגיל בו; ואם היה רגיל בשניהם, יתנו לשניהם. האומר: 'תנו מאתים דינרין לעניים', יתנו לעניי אותה העיר.

יום רביעי

הלכות מתנות עניים פרק ח

א. הצדקה, הרי היא בכלל הנדרים. לפיכך, האומר: 'הרי עלי סלע לצדקה', או 'הרי הסלע הזה צדקה' - חזק לתנה לעניים מיד; ואם אחר, חזק ב"לא תאחר לשלמו" - שהרי בידו לתן מיד, והעניים מצויין הן. אם אין שם עניים, מפריש ומניח עד שימצא עניים. ואם התנה שלא יתן עד שימצא עני, אינו צריך להפריש; וכן אם התנה בשעה שגדר בצדקה או התנדב אותה, שיהיה גבאין רשאין לשנותה ולצרף אותה בזהב - הרי אלו מתרין.

ב. המתפיס בצדקה, חזק בפשאר הנדרים. ביצד? אמר: 'הרי סלע זו כזו', הרי זו צדקה. הפריש סלע ואמר: 'הרי צדקה', ולקח סלע שניה ואמר: 'זו' - הרי השניה צדקה, ואף על פי שלא פירש.

ג. הנודר צדקה ולא ידע כמה נדר, יתן עד שיאמר: 'לא לקח נתפנתי'.

ג. מעולם לא ראינו ולא שמענו בקהל מישׁרָאל, שאין להן קפה של צדקה; אֲבָל התמחוי - יש מקומות שנהגו בו, ויש מקומות שלא נהגו בו. והמנהג הפשוט היום, שיהיו גבאי הקפה מחזירין בכל יום ומחלקין מערב שבת לערב שבת.

ד. בתעניות, מחלקין מזונות לעניים; וכל תענית שאכלו העם ולנו, ולא חלקו צדקה לעניים - הרי אלו כשופכי דמים, ועליהם נאמר בקבלה: "צדק ילין בה - ועתה מרצחים". במה דברים אמורים? בשלא חלקו הפת והפרות שאוכלין בה הפת, כגון תמרים או ענבים; אֲבָל אם אחרו המעות או החטים, אינן כשופכי דמים.

ה. הקפה אינה נגבית אלא בשנים, שאין עושין שררה על הצבור במזון בפחות משנים; ומתיר להאמין אחד על המעות של קפה. ואינה נתחלקת אלא בשלשה, מפני שהוא פדיני מזונות, שנותן לכל אחד די מחסורו לשבת. והתמחוי נגבה בשלשה, שאינו דבר קצוב ונדרשים לקצוב בעצמם תוך כדי הגבייה; ומתחלק בשלשה.

ו. התמחוי נגבה בכל יום, והקפה מערב שבת לערב שבת; והתמחוי לעניי עולם, והקפה לעניי אותה העיר בלבד.

ז. רשאים בני העיר לעשות קפה תמחוי, ותמחוי קפה, ולשנותן לכל מה שירצו מצרכי צבור, ואף על פי שלא התנו בן בשעה שגבו; ואם היה במדינה חכם גדול שהכל גובין על דעתו, והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה - הרי זה רשאי לשנה אותן לכל מה שיראה לו מצרכי צבור.

ח. גבאי צדקה, אינן רשאים לפרש זה מזה בשוק, אלא פדי שיהיה זה פורש לשער וזה פורש לחנות [שנשמר קשר עין], וגובין.

ט. מצא הגבאי מעות בשוק - לא יתנם לתוך כיסו [שלא יחשד שמכניס לכיסו מכספי הצדקה], אלא נותנן לתוך ארנקי של צדקה; ולכשיגיע לביתו, יטלם.

י. היה הגבאי נושא בחברו מנה, ופרעו בשוק - לא יתנם לתוך כיסו, אלא יתנם לתוך ארנקי של צדקה; ולכשיגיע לביתו, יטלם. ולא ימנה מעות הקפה שנים שנים אלא אחד אחד, מפני החשד [שלוקח לעצמו מטבע מול מטבע] - שנאמר: "והייתם נקיים מה" ומישׁרָאל.

יא. גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק - מצרפין המעות דינרין לאחרים, ואין מצרפים לעצמן; גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק - מוכרין לאחרים, ואין מוכרין לעצמם. ואין מחשבים בצדקה עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזברין - שנאמר: "אף לא יחשב אתם הכסף הנתן על דם, כי באמונה הם עשים".

יב. מי שישב במדינה שלשים יום, כופין אותו לתן צדקה לקפה עם בני המדינה; ישב שם שלשה חדשים, כופין אותו לתן התמחוי; ישב שם ששה חדשים, כופין אותו לתן צדקה בכסות שמכסים בה עניי העיר; ישב שם תשעה חדשים, כופין אותו לתן צדקה לקבורה שקוברין בה את העניים ועושין להן כל צרכי קבורה.

הכל לפדיון שבויים בלבד. אֲבָל אם בנו וגמרו - לא ימכרו את בית הנכסת, אלא יגבו לפדיונם מן הצבור.

יב. אין פודין את השבויים בותר על דמיהם, מפני תקון העולם - שלא יהיו האויבים רודפים אחריהם לשבותם; ואין מבריתין את השבויים, מפני תקון העולם - שלא יהיו האויבים מכבידין עליהם את העל, ומרבים בשמירתם.

יג. מי שמכר עצמו וכניו לגוים, או שלוח מהן, ושבו אותן או אסרו אותו בהלוואתן - פעם ראשונה ושניה, מצוה לפדותו; שלישית, אין פודין אותו, אֲבָל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהם. ואם בקשו להרגו, פודין אותו מידם אפלו אחר כמה פעמים.

יד. עבד שנשפה - הואיל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצוות, פודין אותו מישׁרָאל שנשפה; ושבו שנשתמד אפלו למצוה אחת, כגון שהיה אוכל נבלה להקעים וכיוצא בזה - אסור לפדותו.

טו. האשה קודמת לאיש, להאכיל ולכסות ולהוציא מבית השכי - מפני שהאיש דרכו לחזר ואין האשה דרכה לחזר, ובשמה מרבה; ואם היו שניהן בשכיה, ונתבעו שניהן לדבר ערוה - האיש קודם לפדות, לפי שאין דרכו לכך.

טז. יתום ויתומה שבאו להשיא אותן - משיאין את האשה קדם לאיש, מפני שבשפתה של אשה מרבה; ולא יפתחו לה ממשקל ששה דינרין ורביע דינר של כסף טהור; ואם יש בכיס של צדקה, נותנין לה לפי כבודה.

יז. היו לפנינו עניים הרבה, או שבויים הרבה, ואין בכיס כדי לפרנס או כדי לכסות או כדי לפדות את כלן - מקדימין את הפהן ללוי, ולוי קודם לישראל, וישׁרָאל לחלל, וחלל לשחוקי, ושחוקי לאסופי, ואסופי לממזר, וממזר לנתין; ונתין קודם לגר, שהנתין גדל עמו בקדושה; וגר קודם לעבד משחרר, לפי שהיה בכלל ארור [-כנען עבד וגר].

יח. במה דברים אמורים? בשהיו שוין בחכמה; אֲבָל אם היה כהן גדול עם הארץ וממזר תלמיד חכמים, תלמיד חכמים קודם. וכל הגדול בחכמה, קודם את חברו; ואם היה אחד מהן רבו או אביו - אף על פי שיש שם גדול מהן בחכמה, רבו או אביו שהוא תלמיד חכמים קודם לזה שהוא גדול מהן בחכמה.

הלכות מתנות עניים פרק ט

א. כל עיר שיש בה ישׁרָאל - חביב להעמיד מהן גבאי צדקה, אנשים ידועים ונאמנים, שיהיו מחזירין על העם מערב שבת לערב שבת, ולוקחין מכל אחד ואחד מה שהוא ראוי לתן, ודבר הקצוב עליו; והן מחלקין המעות מערב שבת לערב שבת, ונותנין לכל עני ועני מזונות המספיקין לשבעת ימים. וזו היא הקראת [הנקראת] קפה של צדקה.

ב. וכן מעמידין גבאין שלוקחין בכל יום ויום מכל חצר פת ומיני מאכל ופרות, או מעות ממי שהוא מתנדב לפי שעה; ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים, ונותנין לכל עני ממנו פרנסת יומו. וזה הוא הנקרא 'תמחוי'.

ב. ולעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ואין דבר רע ולא הזק נגלל בשביל הצדקה - שנאמר: "והיה מעשה הצדקה, שלום". כל המרחם - מרחמין עליו, שנאמר: "ונתן לך רחמים, ורחמך והרבה"; וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם, יחוש ליחסו - שאין האכזריות מצויה אלא בגוים, שנאמר: "אכזרי המה, ולא ירחמו" כל ישראל והנלוח אליהם - כאחים הם, שנאמר: "בנים אתם לה' אלהיכם"; אם לא ירחם האב על אביו, מי ירחם עליו? ולמי עניי ישראל נושאים עיניהם, הלגוים ששונאים אותן ורודפים אחריהם?! הא אין עיניהם תלויות, אלא לאחיהם.

ג. כל המעלים עיניו מן הצדקה - הרי זה נקרא 'בליעל', כמו שנקרא עובד עבודה זרה 'בליעל'; וכעבודה זרה הוא אומר: "יצאו אנשים בני בליעל", ובמעלים עיניו מן הצדקה הוא אומר: "השמר לך, פן יהיה דבר עם לבבך בליעל". ונקרא 'רשע', שנאמר: "ורחמי רשעים, אכזרי"; ונקרא 'חוטא', שנאמר: "וקרא עליך אל ה', והיה כד חטא". הקדוש ברוך הוא קרוב לשונות העניים, שנאמר: "שונות עניים, אתה תשמע"; לפיכך, צריך להזהר מצעקתם - שהרי ברית ברוחה להם, שנאמר: "והיה כי יצעק אלי, ושמעתי כי חנון אני".

ד. כל הנותן צדקה לעני בסכר פנים רעות, ופניו כבושות בקרקע - אפלו נתן לו אלף זהובים, אבד זכותו או הפסידה. אלא נותן לו בסכר פנים יפות ובשמחה, ומתאונן (=מצטער) עמו על צרתו, שנאמר: "אם לא בכיתי לקשה יום, עגמה נפשי לאביון"; ומדבר לו דברי תחנונים ונחמות, שנאמר: "ולב אלמנה ארנן".

ה. שאל העני מקד, ואין בידך כלום לתן לו - פיסהו בדברים. ואסור לגער בעני, או להגביה הקול עליו בזעקה - מפני שלבו נשבר ונדכה; והרי הוא אומר: "לב נשבר ונדכה - אלהים, לא תבזה", ואומר: "להחיות רוח שפלים, ולהחיות לב נדכאים". ואוי למי שהכלים את העני, או לו; אלא יהיה לו כאב, בין ברחמים בין בדברים, שנאמר: "אב אנכי לאביונים".

ו. הכופה אחרים לתן צדקה, ומעשה אותן - שפרו גדול משכר הנותן; ועל גבאי צדקה וכיוצא בהן נאמר: "ומצדיקי הרבים פכוכבים".

ז. שמונה מעלות יש בצדקה, זו למעלה מזו: מעלה גדולה שאין למעלה ממנה - זה הפחזיק ביד ישראל שמך, ונותן לו מתנה או הלוואה, או עושה עמו שתפות, או ממציא לו מלאכה, כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות ולא ישאל; ועל זה נאמר: "והתחזקת בו, גר ותושב וחי עמך" - כלומר, החזק בו שלא יפול ויצטרך.

ח. פחות מזה - הנותן צדקה לעניים, ולא ידע למי נתן, ולא ידע העני ממי לקח, שהרי זו מצוה לשמה; כגון לשכת חשאים שהיתה במקדש, שהיו הצדיקים נותנים בה בחשאי, והעניים בני טובים מתפרנסין ממנה בחשאי. וקרוב לזה - הנותן לתוך קפה של צדקה; ולא יתן אדם

יג. מי שיש לו מזון שתי סעודות, אסור לו לטל מן התמחוי; היו לו מזון ארבע עשרה סעודות, לא יטל מן הקפה. היו לו מאתים זוז, אף על פי שאינו נושא ונותן בהם, או שהיו לו חמשים זוז, והוא נושא ונותן בהן - הרי זה לא יטל לקט שכחה ופאה ומעשר עני; הרי זה מאתים חסר דינר - אפלו אלף נותנין לו כאחד, הרי זה מתר לקח. היו בידו מעות, והרי הן עליו חוב, או שהיו ממשכנין לכתבת אשתו - הרי זה מתר לקח.

יד. עני שצריך, ויש לו חצר וכלי בית, אפלו היו לו כלי כסף וכלי זהב - אין מחיבין אותו למכר את ביתו ואת כלי תשמישו, אלא מתר לקח; ומצוה לתן לו. במה דברים אמורים? בכלי אכילה ושתיה ומצעות ומלבוש וכיוצא בהן; אבל אם היו כלי כסף או כלי זהב כגון מנורה או עלי וכיוצא בהן, מוכרין ולקח פחות מהן. במה דברים אמורים? קדם שגזע לגבות מן העם וכי אם מתרחמה פרטית; אבל אחר שגבה הצדקה - מחיבין אותו למכר כליו ולקח אחרים פחותין מהן, ואחר כך יטל.

טו. בעל הבית שהיה מהלך מעיר לעיר, ונתמו לו המעות בדרך, ואין לו מה יאכל עתה - הרי זה מתר לקח לקט שכחה ופאה ומעשר עני, ולהנות מן הצדקה; ולכשיגיע לביתו, אינו חייב לשלם - שהרי עני היה באותה שעה. הא למה זה דומה? לעני שהעשיר, שאינו חייב לשלם.

טז. מי שהיו לו בתיים וסודות וכרמים, ואם מכרן עתה בימי הגשמים מוכר בזול, ואם הניחן עד ימות החמה מוכרן בשוהים - אין מחיבין אותו למכר, אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהן; ולא ידחק עצמו, וימכר שלא בזמן מכירה.

יז. היו שאר האדם מוכרין ביקר, והוא אינו מוצא מי שיקח ממנו אלא בזול, מפני שהוא דחוק וטרוד - אין מחיבין אותו למכר; אלא אוכל מעשר עני והולך, עד שימכר בשוה, וידעו הכל שאינו דחוק למכר.

יח. עני שגבו לו כדי להשלים מחסורו, והותירו על מה שהוא צריך - הרי המותר שלו; ומותר עניים, לעניים. מותר שבוים, לשבוים; ומותר שבו, לאותו שבו. מותר מתים, למתים; מותר המת, ליורשיו.

יט. עני שנתן פרוסה לתמחוי, או פרוטה לקפה - מקבלין ממנו; ואם לא נתן, אין מחיבין אותו לתן. נתנו לו בגדים חדשים, והחזיר להן את השחקין - מקבלין ממנו; ואם לא נתן, אין מחיבין אותו לתן.

הלכות מתנות עניים פרק י

א. חיבין אנו להזהר במצות צדקה, יתר מכל מצוות עשה - שהצדקה סימן לצדיקי זרע אברהם אבינו, שנאמר: "כי ידעתי, למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריי לעשות צדקה". ואין כפא ישראל מתכוונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה, שנאמר: "בצדקה תכונני"; ואין ישראל נגאלין אלא בזכות הצדקה, שנאמר: "ציון, במשפט תפדה; ושביה, בצדקה".

שיפרנס אחרים משלו, ועליו ועל כל פיוצא בו נאמר:
"ברוך הגבר אשר יבטח בה".

ברוך רחמנא דסיעין

יום חמישי

הלכות תרומות

יש בכללן שמונה מצוות - שתיים מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש תרומה גדולה; (ב) להפריש תרומת מעשר; (ג) שלא יקדים תרומות ומעשרות זה לזה, אלא יפריש על הסדר; (ד) שלא יאכל זר תרומה; (ה) שלא יאכל אפלו תושב כהן או שכירו תרומה; (ו) שלא יאכל ערל תרומה; (ז) שלא יאכל כהן טמא תרומה; (ח) שלא תאכל חללה תרומה, ולא מוהם מן הקדשים. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות תרומות פרק א

א. התרומות והמעשרות אינן נוהגות מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. ונביאים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ שנער, מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורב ישראל הולכין ושכין שם; וחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב, מפני שהן סביבות ארץ ישראל.

ב. ארץ ישראל האמורה בכל מקום - היא הארצות שבכוש אותן מלך ישראל או שופט או נביא מדעת רב ישראל, וזה הוא הנקרא 'כפוש רבים'. אבל יחיד מישאל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום - אפלו מן הארץ שנתנה לאברהם - אינו נקרא 'ארץ ישראל', כדי שיהיה בו כל המצוות; ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים, ואף על פי שלא נכבשה - כדי שלא תהיה כפוש יחיד ששעלה כל שבט ושבט ויכבש חלקו.

ג. הארצות שבכוש דוד חוץ לארץ כנען, כגון ארם נהרים וארם צובה ואחלב וכיוצא בהן - אף על פי שמלך ישראל הוא, ועל פי בית דין הגדול היה עושה - אינן בארץ ישראל לכל דבר, ולא כחוצה לארץ לכל דבר כגון בכל ומצרים, אלא יצאו מכלל חוצה לארץ, ולהיותן בארץ ישראל לא הגיעו. ומפני מה ירדו מפעלת ארץ ישראל? מפני שבכוש אותן קדם שיכבש כל ארץ ישראל, אלא נשאר בה משבחה עצמים; ואלו תפוש כל ארץ כנען לגבולותיה תחלה, ואחר כך כבש ארצות אחרות - היה כבושו בלוי בארץ ישראל לכל דבר. והארצות שבכוש דוד, הן הנקראות 'סוריה'.

ד. סוריה - יש דברים שהיא בהן בארץ ישראל, ויש דברים שהיא בהן כחוצה לארץ. והקונה בה קרקע, כקונה בארץ ישראל לענין תרומות ומעשרות ושביעית; והכל בסוריה, מדברי סופרים.

ה. כל שהחזיקו בו עולי מצרים, ונתקדש קדשה ראשונה - כיון שגלו, בטלה קדשתו; שקדשה ראשונה - לפי

לתוך קפה של צדקה, אלא אם כן יודע שהממנה נאמן וחסד יודע לנהוג בשורה כחנניה בן תרדיון.

ט. פחות מזה - שידע הנותן למי יתן, ולא ידע העני ממי לקח; כגון גדולי החכמים שהיו הולכין בסתר, ומשליכין המעות בפתחי העניים. וכזה ראוי לעשות, ומעלה טובה היא, אם אין הממנין בצדקה נוהגין בשורה.

י. פחות מזה - שידע העני ממי נטל, ולא ידע הנותן; כגון גדולי החכמים שהיו צוררים המעות בסדיניהם ומפשילין לאחוריהם, ובאין העניים ונוטלין, כדי שלא יהיה להם בוש.

יא. פחות מזה - שיתן לעני כדור, קדם שישאל.

יב. פחות מזה - שיתן לו כראוי לתן לו, אחר שישאל.

יג. פחות מזה - שיתן לו פחות מן הראוי, בסבר פנים יפות.

יד. פחות מזה - שיתן לו בעצב.

טו. גדולי החכמים היו נוהגין פרוטה לעני קדם כל תפלה, ואחר כך מתפללין - שנאמר: "אני בצדק אחזה פניך".

טז. הנותן מזונות לכניו ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם, כדי ללמד הזכרים תורה, ולהנהיג הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבוזות, וכן הנותן מזונות לאביו ולאמו - הרי זה בכלל הצדקה; וצדקה גדולה היא, שהקורב קודם. וכל המאכיל ומשקה עניים ויתומים על שלחנו - הרי זה קורא אל ה' והוא עושהו ומתענג עליו, שנאמר: "אז תקרא, וה' יענה".

יז. צווי חכמים, שיהיו בני ביתו של אדם עניים ויתומים, במקום העבדים - מוטב לו להשתמש באלו, ויהנו בני אברהם יצחק ויעקב מנכסיו, ולא יהנו בהם זרע חם; שכל המרבה עבדים, בכל יום ויום יוסיף חטא ועון בעולם; ואם יהיו עניים בני ביתו, כל שעה ושעה מוסיף זכות ומצוות.

יח. לעולם ידחק אדם עצמו, ויתגלגל בצער, ואל יצטרף לבריות, ואל ישליף אדם עצמו על הצבור; וכן צווי חכמים ואמרו: 'עשה שבתך חל, ואל תצטרף לבריות'. ואפלו היה חכם ומכבד, והעני - יעסק באמנות, ואפלו באמנות מנוולת, ולא יצטרף לבריות; מוטב לפשוט עורות הנבלות בשוק, ולא יאמר לעם: 'חכם אני וגדול אני וכהן אני, פרנסוני'; ובכך צווי חכמים. גדולי החכמים - היו מהן חוטבי עצים, ונושאי הקורות, ושואבי מים לגנות, ועושין הפרזל והפתמין, ולא שאלו מן הצבור, ולא קבלו מהן כשנתנו להן.

יט. כל מי שאינו צריך לטל, ומרמה את העם ונוטל - אינו מת מן הזקנה עד שיצטרף לבריות, והרי הוא בכלל "אור הגבר אשר יבטח באדם". וכל מי שצריך לטל, ואינו יכול להיות אלא אם כן נוטל, כגון זקן או חולה או בעל יסורין, ומגיס דעתו ואינו נוטל - הרי זה שופך דמים, ומתחייב בנפשו; ואין לו בצער, אלא עונות וחטאות. וכל מי שצריך לטל, יצטרע עצמו וידחק את השעה, ויחיה חיי צער, כדי שלא יטריח על הצבור - אינו מת מן הזקנה עד

שנאמר: "דגנך", ולא דגן גוי. ואם לקחן ישראל אחר שנתלשו קדם שתגמר מלאכתן, וגמרן ישראל - חיבין בכל מן התורה; ומפריש תרומה גדולה ונותנה לכהן, ותרומת מעשר ומזכרה לכהן [לפי שאסורה עליו באכילה], ומעשר ראשון והרי הוא שלו; מפני שהוא אומר ללוי במעשר ולכהן בתרומת מעשר: 'אני באתי מפת איש שאין אתם יכולין לטל ממנו כלום'. ומפני מה לא יתן תרומת מעשר לכהן, בתרומה גדולה? לפי שנאמר בתרומת מעשר: "כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר" - טבל שאתה לוקח מישראל, אתה מפריש ממנו תרומת מעשר ונותנה לכהן; אבל טבל שאתה לוקח מן הגוי, אין אתה נותן לכהן תרומת מעשר שתפריש ממנו, אלא מוכרה לכהן, ולוקח דמיה.

יב. מכר הגוי הפרות שלו לישראל פשה מחרבין לקרקע - אם עד שלא באו לעונת המעשרות, ונגמרו ביד ישראל - חיבין בכל, ונותן התרומות והמעשרות לבעלים; ואם מכרן אחר שבאו לעונת המעשרות - מפריש תרומת מעשר ומעשר, ונותן מהן לבעלים לפי חשבון. כיצד? לקח תבואה זרועה מן הגוי אחר שהביאה שליש, ונגמרה ביד ישראל - מפריש תרומות ומעשרות כמו שבארנו, ונותן שני שלישי המעשר ללוי, ושני שלישי תרומת מעשר לכהן, ומוכר לו השליש.

יג. ישראל שמכר פרותיו לגוי קדם שיבאו לעונת המעשרות, וגמרן הגוי - פטורין מן התרומות ומן המעשרות; ואם אחר שבאו לעונת המעשרות - אף על פי שגמרן הגוי, חיבין בכל מדבריהם. וכן גוי שגמר פרות ישראל - הואיל ודגונן ביד גוי, אינן חיבין בתרומה ומעשרות אלא מדבריהם.

יד. מכר הגוי לישראל פרות מחרבין אחר שבאו לעונת המעשרות, ומרחן הגוי ברשות ישראל - אינן חיבין בתרומה ומעשרות, הואיל ובאו לעונת המעשרות ברשות הגוי, ומרחן הגוי - אף על פי שהן ברשות ישראל.

טו. הקונה שדה בסוריה - חיב בתרומות ובמעשרות מדבריהם, כמו שיתחייב מן התורה הקונה בירושלים, כמו שבארנו. אבל הקונה פרות מן הגוים בסוריה, בין תלושין בין מחרבין, אפילו קדם שבאו לעונת המעשרות - אף על פי שמרחן ישראל - הואיל ואינן מקרקע שלו, פטורין.

טז. קנה קרקע מן הגוי בסוריה, ופרות מחרבין - אם הגיעו לעונת המעשרות ביד הגוי, פטורין; ואם עדין לא הגיעו לעונת המעשרות, הואיל וקנה אותן עם הקרקע, חיב לעשר.

יז. ישראל שהיה אריס לגוי בסוריה - פרותיו פטורין מן המעשרות; לפי שאין לו בגוף הקרקע כלום, ויש לגוי קנן בסוריה להפקיע מן המעשרות, כמו שבארנו. וכן החוכר [מעבד את השדה תמורת כמות תבואה] והמקבל [תמורת אחוז מתפוקת השדה] והשוכר שדה מן הגוי בסוריה, פטור מן המעשרות ומן התרומות.

יח. ישראל שלקח בסוריה שדה מן הגוי עד שלא הביאה

שהיתה מפני הכבוש בלבד, קדשה לשעורה ולא קדשה לעתיד לבוא. בין שעלו בני הגולה, והחזיקו במקצת הארץ - קדשה קדשה שניה העומדת לעולם, לשעורה ולעתיד לבוא; והניחו אותן המקומות שהחזיקו בהן עולי מצרים ולא החזיקו בהן עולי בבל כשהיו, ולא פטרום מן התרומה והמעשרות, כדי שישמכו עליהן עניים בשביעית. ורבנו הקדוש התיר בית שאן, מאותן המקומות שלא החזיקו בהן עולי בבל; והוא נמנה על אשקלון, ופטרה מן המעשרות [לפי שלא היה בהן ריכוז יהודי].

ו. נמצא כל העולם כלו לענין מצוות התלויות בארץ, נחלק לשלש מחלקות - ארץ ישראל, וסוריה, וחוצה לארץ. וארץ ישראל נחלקת לשנים - כל שהחזיקו עולי בבל חלק אחד, והנשאר שהחזיקו בו עולי מצרים בלבד חלק שני. וחוצה לארץ נחלקת לשנים - ארץ מצרים ונשער ועמון ומואב, המצוות נוהגות בהן מדברי סופרים ונביאים; ושאר הארצות, אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן.

ז. איזו היא הארץ שהחזיקו עולי מצרים? מרמז שהיא במזרח ארץ ישראל, עד הים הגדול; מאשקלון שהיא לדרום ארץ ישראל, עד עכו שהיא בצפון. הנה מהלך מעכו לכזיב - כל הארץ שעל ימינו, שהוא מזרח הדרך - הרי היא בחזקת חוצה לארץ, טמאה משום ארץ העמים, ופטורה מן המעשר ומן השביעית; עד שיודע לך שאותו המקום מארץ ישראל. וכל הארץ שעל שמאלו, שהוא מערב הדרך - הרי היא בחזקת ארץ ישראל, וטהורה היא משום ארץ העמים, וחיבת במעשר ובשביעית; עד שיודע לך שאותו המקום חוצה לארץ. וכל ששופע ויורד מטורי סמנום ולפנים [=לדרום], ארץ ישראל; מטורי סמנום ולחוץ [=לצפון], חוצה לארץ. והנסיין [=איים] שבהם, רואין אותן כאלו חוט מתוח עליהן מטורי סמנום ועד נחל מצרים - מן החוט ולפנים, ארץ ישראל; ומן החוט ולחוץ, חוצה לארץ.

ח. מהיכן החזיקו עולי בבל? מכזיב ולפנים כנגד המזרח [אבל] ומכזיב ולחוץ עד אמנה והיא סמנום, ועד הנקרה והוא נחל מצרים - לא החזיקו בו; וכזיב עצמה, לא החזיקו בה.

ט. איזו היא סוריה? מארץ ישראל ולמטה כנגד ארם נהרים וארם צובה, כל יד פרת עד בבל, כגון דמשק ואחלב וחרן ומבג וכיוצא בהן עד שנער; וצהר, הרי היא בסוריה. אבל עכו - חוצה לארץ באשקלון, והן תחומי ארץ ישראל.

י. גוי שקנה קרקע בארץ ישראל - לא הפקיעה מן המצוות, אלא הרי היא בקדשה. לפיכך, אם חזר ישראל ולקחה ממנו, אינה ככבוש יחיד, אלא מפריש תרומות ומעשרות, ומביא בכורים; והכל מן התורה, כאלו לא נמכרה לגוי מעולם. ויש קנן לגוי בסוריה להפקיע מן המעשרות ומן השביעית, כמו שיתבאר.

יא. פרות הגוי שגדלו בקרקע שקנה בארץ ישראל - אם נגמרה מלאכתן ביד הגוי ומרחן הגוי, פטורין מכלום,

בצלים, שנאמר: "דגנך" - אף כל פיוצא בהן חבב בתרומה. וכן במעשרות.

ב. הפך שני - אף על פי שאין מאכל אדם - הואיל ואוכלין אותן בשני וצבון, חבב בתרומה ומעשרות. הסיאה והאזוב והקניית שורען מתחלה לאדם, חבב במעשר; וכן כל פיוצא בהן. ורען לבהמה - אף על פי שנמלך וחשב עליהן לאדם כשהן מחברין - פטורין, שמחשבת חבור אינה כלום. עלו מאליהם בחצר - אם היתה חצר המשמרת פרוטה - הרי אלו חבבין, שסתמן לאדם; ואם אינה משמרת, פטורין.

ג. ורעוני גנה שאין נאכלין, כגון זרע לפת זרע בצלים וזרע צנון וכיוצא בהן - פטורין מן התרומה ומן המעשרות, מפני שאין אכל; אבל הקצח, חבב בתרומה ומעשרות.

ד. תמרות (דמוי תמר הצמוד לעלה) של תלתן, ושל חרדל, ושל פול הלכן, ושל צלף, והקפרסין [קליפה] של צלף - פטורין, מפני שאין פרי. במה דברים אמורים? בשורען לזרע; אבל זרען לזרע, הרי אלו חבבין. וכן האבינות [הפרי עצמן] של צלף חבבין, מפני שהן פרי.

ה. בספר שורעה לזרע, ירקה פטור מן התרומה ומן המעשרות; ורעה לזרע, מפריש תרומה ומעשרות מן הזרע ומן הזרע. וכן השבת שורעה לזרע, ירקה פטור; ורעה לזרע - מתעשרת זרע וזרע, ואינה מתעשרת זרין [גבולות]; ורעה לזרין, מפריש תרומה ומעשרות מן הזרע ומן הזרע. וכן השחלים והגורגור שורען לזרע, מתעשרין זרע וזרע. כיצד מתעשרין לזרע ולזרע? שאם לקט הזרע לאכלו, מפריש תרומה ומעשרות ואחר כך אוכל; וכשייבש ויאסוף הזרע שלו, מפריש מן הזרע.

ו. הנקרות - אף על פי שהן מאכל אדם, אינן חבבין במעשרות אלא מדבריהם; לפי שנאמר במעשר: "תבואת זרעך", תבואה וכיוצא בה; אבל הנקרות אינם בכלל התבואה. וכן יראה לי, שהוא הדין בתרומה - שהרי נאמר בה: "דגנך תירשך ויצהרך", כל הדומה לאלו; אבל תרומת הזרע - מדבריהם, כמעשה.

ז. אין מפרישין תרומה ומעשרות מן הזרע בחוצה לארץ, ואפלו במקומות שאמרנו שמפרישין בהן מעשרות. וכן ירק הבא מחוצה לארץ לארץ - אף על פי שיש עפר בעקריהן, הרי זה פטור ולא גזרו עליו. התבואה והקטנית שורען לזרע - בטלה דעתו אצל כל אדם, והזרע שלהן פטור; והזרע, חבב בתרומה ומעשרות.

ח. התלתן - אף על פי שאינו אכל אדם כשיקשו - הואיל ורב אדם אוכלין אותו בתחלתו, הרי הן חבבין בתרומה ומעשרות.

ט. ואלו פטורין מן התרומה ומן המעשרות: הלגט והשכחה והפאה והפרט והעוללות, אפלו העמיד מהן פרי [ערימה]. ואם עשה מהן גרן בשדה - הקבעו למעשרות, ומפריש מהן תרומה ומעשרות; אבל אם עשה הגרן בעיר - פטורין, שהרי קול יש להן, והכל יודעין שהן לקט או שכחה או פאה.

שליש, וחרר ומכרה לגוי מאחר שהביאה שלישי - אם חור ישראל ולקחה פעם שניה - הרי זה חבב בתרומות ומעשרות, שהרי נתחבבה ביד ישראל.

יט. ישראל שהיה לו קרקע בסוריה, והוריד לה ארס, ושלח לו הארס פרות - הרי אלו פטורין; שאני אומר: 'מן השוק לקח' - והוא, שיהיה אותו המין מצוי בשוק.

כ. שתפות הגוי, חבבת בתרומות ומעשרות. כיצד? ישראל וגוי שלקחו שדה בשתפות - אפלו חלקו השדה בקמתה, ואין צריך לומר אם חלקו הגדיש - הרי טבל וחלין מערבין בכל קלח וקלח מחלקו של גוי, אף על פי שמרחן הגוי; וחייבין מדבריהם, כמו שבארנו.

כא. במה דברים אמורים? בארץ ישראל - שהמעשרות של תורה, ובשל תורה אין ברה [בידור למפרע]; אבל אם לקחו שדה בסוריה - הואיל והמעשרות שם מדבריהם - אפלו חלקו הגדיש, חלקו של גוי פטור מכלום.

כב. פרות ארץ ישראל שיעצו לחוצה לארץ, פטורין מן החלה ומן התרומות ומן המעשרות, שנאמר: "אשר אני מביא אתכם שמה" - "שמה" אתם חבבין, ובחוצה לה פטורין. ואם יצאו לסוריה, חבבין מדבריהם. וכן פרות חוצה לארץ שנכנסו לארץ, חבבין בחלה, שנאמר: "שמה" - "שמה" אתם חבבין, בין בפרות הארץ בין בפרות חוצה לארץ. ואם נקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ, חבבין במעשרות מדבריהם.

כג. עפר חוצה לארץ שבא בספינה לארץ - בזמן שהספינה גוששת [=מתחככת] בארץ - הרי הצומח בו חבב בתרומה ומעשרות ושביעית, כצומח בארץ ישראל עצמה. כד. אילן שהוא עומד בארץ ונוטה לחוצה לארץ, או עומד בחוצה לארץ ונוטה לארץ - הכל הולך אחר העקר; היו מקצת שרשיו בארץ, ומקצת שרשיו בחוצה לארץ - אפלו היה צחית סלע מכדיל ביניהן, הרי טבל וחלין מערבין זה בזה.

כה. עצין נקוב שהיה בו זרע שלא השריש, והיה נקבו בארץ ונפול חוצה לארץ - הולכין אחר הגוף.

כו. התרומה בזמן הזה, ואפלו במקום שהחזיקו עולי ככל, ואפלו בימי עזרא - אינה מן התורה, אלא מדבריהם; שאין לה תרומה של תורה אלא בארץ ישראל, ובזמן שהיו כל ישראל שם, שנאמר: "כי תבואו", ביאת כלכם כשהיו בירשה ראשונה וכמו שהן עתידין לחזר בירשה שלישית; לא כשהיו בירשה שניה שהיתה בימי עזרא, שהיתה ביאת מקצתן - ולפיכך לא חבבה אותן מן התורה. וכן יראה לי, שהוא הדין במעשרות, שאין חבבין בהן בזמן הזה אלא מדבריהם, בתרומה.

הלכות תרומות פרק ב

א. כל אכל אדם, הנשמר, שגדוליו מן הארץ - חבב בתרומה; ומצות עשה להפריש ממנו ראשית לכהן, שנאמר: "ראשית דגנך תירשך ויצהרך... תתן לו"; מה דגן תירוש ויצהר מאכל אדם, וגדוליו מן הארץ, ויש לו

ובזמן הזה, שהיא עומדת לשלפה מפני הטמאה, יש לו להפריש כל שהוא לכתחלה.

ב. וכמה הוא שעורה שנתנו חכמים? עין יפה [חלק -] אחד מארבעים; והבינונית - אחד מחמשים; ועין רעה - אחד מששים. ולא יפחות מאחד מששים.

ג. כל תרומה שאין הכהנים מקפידין עליה, כגון תרומת הקרובין והפליסין - נשללת לכתחלה אחד מששים. ואלו נשללין אחד מששים: תרומת גדולי תרומה, וערובי תרומה, ותרומה טמאה שהיתה הטמאה באנס או בשגגה, ותרומת הקדש, ותרומת חוצה לארץ, ותרומת הקצצה, והפליסין, והקרובין, והגמזיות, והתורמוסין, ושעורין אדומיות, וכיוצא בהן, ופרות עציץ שאינו נקוב; וכן האפיטרופין כשיתורמין פרות יתומים, תורמין אחד מששים.

ד. אין תורמין תרומה זו לא במדה, ולא במשקל, ולא במזון - לפי שלא נאמר בה שעור; אלא אומד, ומפריש בדעתו כמו אחד מחמשים. אבל תורם הוא את המדוד ואת השקול ואת המזון. ולא יתורם בסל ובקפה שמדתן ידועה, אבל תורם הוא בהן חצין או שלישן. ולא יתורם בסאה חציה, שחציה מדה.

ה. המרבה בתרומה - הואיל ושייר מקצת חלין, הרי זו תרומה; אבל אם אמר: 'כל הפרות האלו תרומה', לא אמר כלום. המתכונן לתורם אחד מעשרה, ועליתה בידו אחד מששים - תרומתו תרומה; נתכונן לתורם אחד מששים, ועליתה בידו אחד מחמשים - אינה תרומה.

ו. המפריש תרומה, ועליתה בידו אפלו אחד מעשרים - תרומתו תרומה. תרם ועליתה בידו אחד מששים, וחרור והוסיף לשם תרומה - אותה התוספת חזקת במעשרות; ומפריש ממנה הכהן המעשרות, ואחר כך יאכלנה. תרם ועליתה בידו אחד מחמשים ואחת - הרי זו תרומה, ויחרור ויתרם פעם שניה כדי להשלים השעור שבדעתו; והתוספת הזאת - יש לו להפרישה במדה או במשקל או במזון, אבל לא יפרישה אלא מן המקף [הסמור, ומבואר להלן] בראשונה.

ז. המפריש מקצת התרומה - אותו המקצת אינו תרומה, והרי הוא כחולק הפרי; ואף על פי כן, צריך להפריש תרומת אותו מקצת ממנו, ולא יפריש עליו מפרות אחרות. ח. הפריש מקצת תרומה מכרי זה, ומקצת תרומת כרי אחר ממנו - הרי זה לא יתורם מזה על זה. האומר: 'תרומת הפרי הזה לתוכי' - אם אמר 'בצפוני' או 'בדרומי' - קרא שם, וחייב להפריש ממנו תרומתו; ואם לא עין [סימן] מקום, לא אמר כלום.

ט. אמר: 'תרומת הפרי הזה והפרי הזה בזה' - מקום שנסתימה תרומתו של ראשון, שם נסתימה תרומתו של שני.

י. תרומת מעשר, אין מפרישין אותה באמד; אלא מדקדק בשעורה, ואפלו בזמן הזה - שהרי שעורה מפרש בתורה. יא. דבר שדרכו להמדר - מוֹדֵר, ודבר הנשקל - שוֹקֵל, ודבר שאפשר למנותו - מוֹנֵה. היה אפשר למנותו ולשקלו

י. הלקט והשכחה והפאה של גוי - חייבין בתרומה ומעשרות, אלא אם כן הפקיר. וכן התבואה והזיתים שלא הביאו שליש, פטורין מן התרומה ומן המעשרות; ומזין יודע? כל שזורעה ומצמחת, בידוע שהביאה שליש. עבר והפריש מתבואה וזיתים שלא הביאו שליש, אינה תרומה. יא. וכן ההפקר - פטור מן התרומה ומן המעשרות, ואפלו הפקיר הכל; אבל הזורע שדה הפקר, חייב בתרומה ומעשרות.

יב. הפקיר קמה וזכה בה, ועבר והפריש ממנה תרומה - הרי זו תרומה; אבל אם הפקיר שבליים וזכה בהן, ועבר והפריש מהן תרומה - אינה תרומה. וכן כל המפריש מדבר שאינו חייב, אינה תרומה; וכן במעשרות. דברים שאין דרכן של רב בני אדם לזרע אותן בגנות ובשדות, אלא חקקתן מן ההפקר - הרי הן פטורין מן התרומה ומן המעשרות; כגון השום בעל כבי, ובצל של רכפה, וגרים הקלקי, ועדשים המצריות, וכיוצא בהן.

יג. נתערב דבר שחייב בתרומה בדבר שאינו חייב - כגון זיתי נקוף [של עניים מדין פאה] שנתערבו בזיתי מסיק, וענבי עוללות בענבי בציר - אם יש לו פרות אחרות, מוציא על החיוב לפי חשבון. ואם אין לו אלא אלו - מפריש תרומה ותרומת מעשר על הכל, וכאלו הכל חייב בתרומה; ומפריש מעשר ראשון ומעשר שני, לפי חשבון דבר החיוב.

יד. התרומה - לכהן, בין טמאה בין טהורה; אפלו נטמא הדגן או התירוש פלו קדם שיפריש, הרי זה חייב להפריש ממנו תרומה בטמאה ולתנה לכהן - שנאמר: "ואני, הנה נתתי לך את משמרת תרומתי" [לשון רבים], אחת טמאה ואחת טהורה. הטהורה, נאכלת לכהנים. והטמאה, יקנו בשרפתה: אם היה שמן, מדליקין אותו; ואם היה דגן וכיוצא בו, מסיקין בו את התנור.

טו. וכן תרומת מעשר - אם נטמאת, או נטמא המעשר - מפרישין אותה בטמאה, ונתנת לכהן להנות בשרפתה. טז. וכל המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר - מברך קדם שיפריש בדרך שמברכין על כל המצוות, כמו שבארנו בברכות.

יז. אין מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ, אפלו טמאה. ואין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ. ואם הביא - הרי זו לא תאכל, מפני שהיא טמאה בארץ העמים; ולא תשרף, שלא יאמרו: 'ראינו תרומה שלא נטמאה נשרפת'; ולא תחזר לחוצה לארץ, שמה יאמרו: 'מוציאין תרומה לחוצה לארץ'; אלא מניחין אותה עד שתטמא טמאה ידועה לכל, או עד שיבוא ערב הפסח אם היתה חמץ, ותשרף.

הלכות תרומות פרק ג

א. תרומה גדולה, אין לה שעור מן התורה, שנאמר: "ראשית דגנך" - כל שהוא, אפלו חטה אחת פוטרת את הפרי. ולכתחלה, לא יפריש אלא בשעור שנתנו חכמים;

ולמדרו - המונה משבח, והמודד משבח ממנו, והשוקל משבח משניהם.

יב. מצות תרומת מעשר - שופריש אותן בן לוי מפעשו, שנאמר: "כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר". ויש לישראל להפריש אותה, ולתנה לכהן; ויתן המעשר ללוי, אחר שהפריש ממנו תרומתו שהיא מעשר מן המעשר.

יג. ישראל שהפריש מעשר ראשון כשהוא שבליים, קדם שידוש ויפריש תרומה גדולה, ונתנו ללוי - אין הלוי חייב להפריש ממנו תרומה גדולה אחר שידושנו, אלא תרומת מעשר בלבד. אבל אם דש ישראל, והפריש המעשר מן הדגן קדם שפריש תרומה גדולה, ונתנו ללוי - חייב הלוי להפריש ממנו תרומה גדולה, ותרומת מעשר; מאחר שנעשה דגן, נתחייב בתרומה גדולה - שנאמר: "ראשית דגןך".

יד. בן לוי שלקח מעשר שבליים - לא יתן תרומתו לכהן שבליים, אלא קונסין אותו לדוש ולזרות ולתן לו מעשר מן המעשר מן הדגן; ואינו חייב לתן לו מעשר מן התבן או העצה. ואם הפריש תרומת המעשר שבליים, כמו שנתנו לו - הרי זה כותש, ונותן לכהן את הדורע ואת התבן. ומפני מה קנסו אותו לכתש? מפני שלקח המעשר שבליים, והפקיע ממנו תרומה גדולה.

טו. בן ישראל שאמר ללוי: 'כף אמר לי אבא, מעשר לך בדי' - אין חוששין לתרומת מעשר שבו; שהרי אביו הפריש תרומתו, ולפיכך צוהו שזה המעשר לפלוני הלוי. ואם אמר לו: 'אמר לי אבא, כור מעשר יש לך בדי' - חוששין לתרומת מעשר שבו.

טז. תרומת מעשר שהיה בה אחד משמונה בשמינית [הלוג, ונקרא קורטוב], מוליכה לכהן; פחות מכאן, אינו מטפל בה להוליכה, אלא משליכה באור, ושורפה. ובזמן - אפלו כל שהוא, מוליכה לכהן; ובכלבד שתהיה תרומת מעשר ודאית, וטהורה; אבל אם היתה טמאה, או שהיתה של דמאי - אם אין בה כשעור, אינו מטפל בה אלא שורפה.

יז. אין תורמין תרומה גדולה, אלא מן המקף. ביצד? היו לו חמשים סאה בבית זה, וחמשים סאה בבית אחר - לא יפריש מאחד מהן שתי סאין על המאה, שנמצא מפריש ממקום על מקום אחר. ואם הפריש שלא מן המקף, תרומתו תרומה; והוא, שיהיה המפרש שמו; אבל אם היה טעון פדי זין או שמן, וראה שהן משתברין, ואמר: 'הרי הן תרומה על פרות שבבית' - לא אמר כלום.

יח. פרות המפורזין בתוך הבית, או שתי מגורות שבבית אחד - תורם מן אחד על הכל. שקי תבואה, ועגולי דבילה, וחביות של גרונרות - אם היו בהקפה אחת, תורמין מאחד על הכל. חביות של זין - עד שלא סתם את פיהן, תורם מאחת על הכל; ומשסתם, תורם מכל אחת ואחת. **יט.** היה מלקט גפי ירק ומגית בגנה, תורם מאחד על הכל. הביא מין אחד ביניהן, תורם מכל אחד ואחד; הביא

מינין הרבה בקפה, כרוב מלמעלה וכרוב מלמטה ומין אחר באמצע - לא יתורם מן העליון על התחתון. ואם הקיף חמשה צבורין בגרן - תורם מאחד על הכל, בזמן שעקר הגרן קים; אין עקר הגרן קים, תורם מכל אחד ואחד.

כ. תרומת מעשר - מפרישין אותה שלא מן המקף, שנאמר: "מכל מעשרותיכם [מתנותיכם] תרימו"; אפלו מעשר אחד במדינה זו, ומעשר אחר במדינה אחרת - מפריש תרומה אחת על הכל. ותלמידי חכמים אין תורמין אלא מן המקף, ואפלו תרומת מעשר.

כא. בן לוי שהיה לו מעשר ראשון שלא נטלה ממנו תרומתו, והניחו להיות מפריש עליו והולף, והוא בטבלו - מה שעשה עשוי, שנאמר: "כי את מעשר בני ישראל, אשר ירימו לה", מלמד שהוא עושה את כלו תרומה לאחר.

כב. הפריש ממנו תרומת מעשר תחלה, ואחר כך הניחו להיות מפריש עליו והולף עד שיעשה כלו תרומת מעשר, ויתננו לכהן - לא עשה כלום, שנאמר: "את מקדשו, ממנו": בזמן שקדשיו בתוכו, עושה אותו תרומה לאחרים; אין קדשיו בתוכו, אינו עושה אותו תרומה לאחרים. וכן המניח פרות להיות מפריש עליהן תרומה גדולה, צריך שיהיו טבלין לתרומה; ואם הניחו להיות מפריש עליהן מעשר, צריך שיהיו טבלין למעשר.

כג. כשפרישין תרומות ומעשרות, מפרישין אותן על הסדר. ביצד? מפריש בכורים תחלה לכל, ואחר כך תרומה גדולה, ואחר כך מעשר ראשון, ואחר כך מעשר שני או מעשר עני. והמקדים שני לראשון, או מעשר לתרומה, או שהקדים תרומה לבכורים - אף על פי שעבר על לא תעשה, מה שעשה עשוי. ומנין שהוא בלא תעשה? שנאמר: "מלאהך ודמך לא תאחר", לא תאחר דבר שראוי להקדימו; ואין לוקין על לאו זה.

כד. הרוצה להפריש תרומה גדולה ותרומת מעשר כאחד - מפריש אחד משלשה ושלשים ושלש [שהם שלושה מתוך מאה - שנים לתרומה גדולה, ואחד לתרומת מעשר], ואומר: 'אחד ממאה שלי' כאן, הרי הוא בצד זה שהפרישתי, והרי הוא חלין; והנשאר מזה שהפרישתי, הוא תרומה על הכל; והמעשר שראוי להיות למאה חלין אלו, הרי הוא בצד זה שהפרישתי; וזה הנשאר יתר על התרומה ממה שהפרישתי, הרי הוא תרומת מעשר על הכל'.

יום שישי

הלכות תרומות פרק ד

א. עושה אדם שליח להפריש לו תרומות ומעשרות - שנאמר: "בן תרימו גם אתם", לרבות את השליח; ואין עושין שליח גוי, שנאמר: "גם אתם" - מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית.

ב. חמשה לא יתרמו; ואם תרמו, אין תרומתן תרומה: החורש, והשוטה, והקטן; והנכרי שתרם של ישראל, ואפלו ברשותו; והתורם את שאינו שלו, שלא ברשות הבעלים. אבל התורם משלו על של אחרים - הרי זה

יא. הגנב והגזלן והאנס, תרומתן תרומה; ואם היו הבצלים רודפין, אין תרומתן תרומה.

יב. הבן והשכיר והעבד והאשה, תורמין על מה שהן אוכלין; אבל לא יתרמו על הכל, שאין אדם תורם דבר שאינו שלו. הבן בשאובל על שלחן אביו, והאשה בעסתה - תורמין, מפני שהן ברשות.

יג. הפועלים, אין להן רשות לתרום שלא מדעת בעל הבית; חוץ מן הדורכין בבת - שאם ירצו לטמא את היין, הרי הם מטמאין אותו מיד; ולפי שמסר להן והאמינם על כך, הרי הן כשלוהין, ואם תרמו, תרומתם תרומה.

יד. ופועל שאמר לו בעל הבית: 'כנש לי גרני', ותרם, ואחר כך כנש - תרומתו תרומה.

טו. הנכרי שהפריש תרומה משלו - דין תורה שאינה תרומה, לפי שאינו חיוב. ומדבריהם גזרו, שתהיה תרומתן תרומה; גזרה - משום בצלי כיסין, שלא יהיה זה הממון לישראל, ויתלה אותו בגוי כדי לפטרו. ובדקין את הגוי שהפריש תרומה: אם אמר, 'בדעת ישראל הפרשתי', תנתן לכהן; ואם לאו - טעונה גניזה, שפא בלבו לשמים. במה דברים אמורים? בארץ ישראל. אבל גוי שהפריש תרומה בחוצה לארץ, לא גזרו עליה; מודיעין אותו שאינו צריך, ואינה תרומה כלל.

טז. המתכונן לומר 'תרומה' ואמר 'מעשר', 'מעשר' ואמר 'תרומה' - לא אמר כלום; עד שיהיה פיו ולבו שוין. הפריש תרומה במחשבתו, ולא הוציא בשפתיו כלום - הרי זו תרומה, שנאמר: "ונחשב לכם תרומתכם", במחשבה בלבד תהיה תרומה.

יז. המפריש תרומה על תנאי - אם נתקיים התנאי, הרי היא תרומה; ואם לא נתקיים, אינה תרומה. וכן המפריש תרומה או מעשרות, ונחם עליהם - הרי זה נשאל עליהן לחכם ומתיר לו, בדרך שמתירין שאר הנדרים, ונתחזר חלין כמות שהיתה - עד שיפריש פעם שניה אותה שהפריש תחלה, או פרות אחרות.

יח. התורם בור של יין, ואמר: 'הרי זו תרומה על מנת שתעלה שלם' - צריך שתעלה שלם מן השכר ומן השפיקה, אבל לא מן הטמאה; ואם נשברה, אינה מדמעת. הניחה במקום שאם תשבר שם או תתגלגל לא תגיע לבור - הרי זו מדמעת, ששכר נתקיים התנאי.

יט. במה דברים אמורים? בתרומה גדולה. אבל בתרומת מעשר, שמתיר לתרום שלא מן המקף - בינו שצלתה, נתקיים תנאו; והרי היא תרומת מעשר - ואף על פי שנשברה או נשפכה, ואין צריך לומר שנטמאת.

כ. האומר: 'שלמעה תרומה ושלמטה חלין', או 'שלמעה חלין ושלמטה תרומה' - דבריו קמיין, שהדבר תלוי בדעת התורם.

כא. התורם את הגרן - צריך שיכונן את לבו שתהיה זו תרומה על הפרי, ועל מה שבקטיעין (שבליים קטועות שלא נידושו), ועל מה שבצדדין, ועל מה שבתוף התבן. התורם

תרומה, ותקן פרותיהן; וטובת הנאה שלו, שנותנה לכל כהן שירצה.

ג. התורם שלא ברשות, או שירד לתוף שדה חברו ולקט פרות שלא ברשות כדי שיקחם ותרם - אם בא בעל הבית ואמר לו: 'הלך אצל הפות' - אם היו שם פרות ממה שתרום - תרומתו תרומה, שהרי אינו מקפיד; ואם לא היו שם פרות ממה שתרום - אין תרומתו תרומה, שלא אמר לו אלא על דרך מחוי. ואם בא בעל הבית ולקט והוסיף - בין יש לו פרות מהן בין אין לו, תרומתו תרומה.

ד. חמשה לא יתרמו; ואם תרמו, תרומתן תרומה: חרש מדבר ואינו שומע, לפי שאינו שומע הבקעה; והאלם ששומע ואינו מדבר, והערס - מפני שאינן יכולין לברך; והשכור והסומה - מפני שאינן יכולין לכוון ולהפריש את היפה.

ה. קטן שהגיע לעונת נדרים - אף על פי שלא הביא שתי שערות, ולא נעשה גדול - אם תרום, תרומתו תרומה, ואפילו בתרומה של תורה; הואיל ונדרהו והקדשן קמיין מן התורה, כמו שבבאנו בנדרים.

ו. האומר לשלוחו: 'צא ותרם לי', והלך לתרום, ואינו יודע אם תרום או לא תרום, ובא ומצא כרו תרום - אין חזקתו תרום; שאין אומרים באסורין חזקת שליח עושה שליחותו להקל, אלא להחמיר; וחושש שמא אחר תרום שלא ברשות.

ז. האומר לשלוחו: 'צא ותרם' - תרום כדעתו של בעל הבית: אם היה יודע בו שהוא בעל עין רעה, מפריש אחד מששים; ואם היה בעל נפש שבועה, מפריש לו אחד מארבעים. ואם אינו יודע דעתו - מפריש לו בבינונית, אחד מחמשים. נתכונן לבינונית, ועלתה בידו אחד מארבעים או אחד מששים - תרומתו תרומה; ואם נתכונן להוסיף על הבינונית, ותרם אפילו אחד מתשעה וארבעים - אין תרומתו תרומה.

ח. פרות השתפין - חיבין בתרומה ומעשרות, שנאמר: "מעשרתיכם", אפילו של שנים; והשתפין אין צריכין לטל רשות זה מזה, אלא כל התורם מהן, תרומתו תרומה. תרום אחד מהן, ובא השני ותרם תרומה, שהרי לא ידע שתרום חברו - אם היו ממחין זה על זה, תרומת השני אינה תרומה. ואם לא היו ממחין ותרם הראשון בפשע, אין תרומת השני תרומה; ואם לא תרום הראשון בפשע, תרומת השני תרומה.

ט. האומר לשותפו או לבן ביתו או לעבדו ושפתו: 'תרם', והלכו לתרום, ובטל שליחותן קדם שיתרמו - אם לא שנה השליח, תרומתו תרומה; ואם שנה - כגון שאמר לו: 'תרם מן הצפון', ותרם מן הדרום - הואיל ובטל שליחותו מקדם, אינה תרומה.

י. ארס שתרום, ובא בעל הבית ועכב - אם עד שלא תרום עכב, אין תרומתו תרומה; ואם משתרום עכב, תרומתו תרומה. והאפטרופין תורמין נכסי יתומים.

מן הטהור שבה על הטמא שבה. אבל אם היו שני עגולים או שתי אגודות או שתי ערמות, אחת טמאה ואחת טהורה בצדה - לא יתירם מן הטהור על הטמא לכתחלה. ותורמין תרומת מעשר מן הטהור על הטמא לכתחלה - שנאמר: "את מקדשו ממנו", טל מן המקדש שבו.

ח. אין תורמין מן הטמא על הטהור. ואם תרם - בשוגג, תרומתו תרומה; במזיד - לא תקן את השירים, וזה שהרים תרומה, ויחזור ויתרם. במה דברים אמורים? שלא ידע בטמאה; אבל אם ידע, ושגג שמתר לתרם מן הטמא על הטהור - הרי הוא כמזיד. וכן בתרומת מעשר.

ט. אין תורמין מן המקדש על התלוש, ולא מן התלוש על המקדש. כיצד? היו לו פרות תלושין, ואמר: 'פרות אלו יהיו תרומה על פרות אלו המקברים' [שאינם שלום], אפלו אמר 'לכשיתלשו', או שהיו לו שתי ערוגות, ואמר: 'פרות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פרות ערוגה זו מקברים', או שאמר: 'פרות ערוגה זו מחברין יהיו תרומה על פרות ערוגה זו תלושין' - לא אמר כלום. אבל אם אמר: 'פרות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פרות ערוגה זו לכשיתלשו', ונתלשו - הואיל וקידו לתלשם, אינו מחסר מעשה; ולכשיתלשו שניהן, דבריו קיימין; והוא, שביאורו שתייהן שליש בעת שיאמר.

י. אין תורמין מן הלח על היבש, ולא מן היבש על הלח; ואם תרם, תרומתו תרומה. כיצד? לקט ירק היום, ולקט ממנו למחר - אין תורמין מזה על זה, אלא אם כן דרכו להשתמר שני ימים; וכן ירק שדרכו להשתמר שלשה ימים, כגון המלפפונות - כל שלקט בשלשת הימים מצטרף, ותורם מזה על זה. ירק שדרכו להשתמר יום אחד בלבד, ולקט בשחרית ולקט בערב - תורם מזה על זה. יא. אין תורמין מפרות שנה זו על פרות שנה שעברה, ולא מפרות שנה שעברה על פרות שנה זו; ואם תרם - אינה תרומה, שנאמר: "שנה שנה". לקט ירק ערב ראש השנה עד שלא באה השמש, וחזר ולקט אחר שפאה השמש - אין תורמין מזה על זה; שנה חדש, וזה לשון. וכן אם לקט אתרוג בערב חמשה עשר בשבט עד שלא באה השמש, וחזר ולקט אתרוג אחר משפאה השמש - אין תורמין מזה על זה; מפני שאחד בתשרי ראש השנה למעשרות תבואה וירקות וקטניות, וחמשה עשר בשבט ראש השנה למעשרות האילן.

יב. אין תורמין פרות הארץ על פרות חוצה לארץ, ולא מפרות חוצה לארץ על פרות הארץ, ולא מפרות הארץ על פרות חוצה לארץ. וזה לשון. וכן אם לקט אתרוג בערב חמשה עשר בשבט עד שלא באה השמש, וחזר ולקט אתרוג אחר משפאה השמש - אין תורמין מזה על זה; מפני שאחד בתשרי ראש השנה למעשרות תבואה וירקות וקטניות, וחמשה עשר בשבט ראש השנה למעשרות האילן.

יג. המפריש תרומה ממעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, או ממעשר שני והקדש שלא נפדו, על פרות אחרות - אין תרומתו תרומה.

את היקב - צריך שיכונן את לבו לתרם על מה שפחצונין, ועל מה שבוזגין [קליפות]. התורם את הבור של זין, צריך שיכונן את לבו לתרם על מה שבגפת [פסולות]. ויש גורסים בגת. ואם לא נתפנן, אלא תרם סתם - נפטר הכל; שתנאי בית דין הוא, שהתרומה על הכל. התורם כלפלה של תאנים, ונמצאו תאנים בצד הכלפלה - הרי אלו פטורין, מפני שכלבו לתרם על הכל.

הלכות תרומות פרק ה

א. אין תורמין אלא מן היפה, שנאמר: "בהרימכם את חלבו ממנו"; ואם אין שם כהן - תורם מן המתקים, אף על פי שיש שם יפה שאינו מתקים. כיצד? תורם תאנים על הגרורות [תאנים חיובשות]; וכמקום שאין בו כהן, תורם גרורות על התאנים. ואם רגיל לעשות תאנים גרורות - תורם מן התאנים על הגרורות, אפלו במקום שאין בו כהן. אבל במקום שיש בו כהן - אין תורמין מן הגרורות על התאנים, אפלו במקום שדרכן לעשות תאנים גרורות.

ב. ותורמין בצל שלם, אף על פי שהוא קטן, אבל לא חצי בצל, אף על פי שהוא גדול - בכל מקום. אין תורמין ממין על שאינו מינו, שנאמר: "פדגן מן הגרן, וכמלאה מן היקב"; ואם תרם, אינה תרומה.

ג. הקשות והמלפפון - מין אחד, כל מין חטים אחד, כל מין תאנים וגרורות ודבילה אחד; ותורם מזה על זה. וכל שהוא פלאים בחברו - לא יתירם מזה על זה, אפלו מן היפה על הרע. כיצד? היו לו חמשים סאה חטים וחמשים שעורים בבית אחד, והפריש על הכל שני סאין חטים - אינן תרומה. וכל שאינו פלאים בחברו - תורם מן היפה על הרע, אבל לא מן הרע על היפה; ואם תרם מן הרע על היפה, תרומתו תרומה - חוץ מן הזוגין על החטים, מפני שאין הזוגין מאכל אדם.

ד. אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו - שנאמר: "פדגן מן הגרן, וכמלאה מן היקב", מן הגמור על הגמור; ואם תרמו, תרומתן תרומה.

ה. מאימתי תורמין את הגרן? משיכבר [יסנן]; כבר מקצת, תורם מן הכביר על שאינו כביר. המכנס שבלים לתוך ביתו לעשותן מלילות [לאכלם כמות שהן], הרי זה תורם מהן שבלים.

ו. מאימתי תורמין את הגת? משיהלכו בה שתי וערב; מאימתי תורמין את הזיתים? משיצטנו [מתחילת סחיתתם].

ז. אין תורמין מן הטהור על הטמא; ואם תרם, תרומתו תרומה. והלכה למשה מסיני, שעגול של דבילה שנטמא מקצתו - תורמין לכתחלה מן הטהור שבו על הטמא שבו. ולא העגול בלבד שהוא גוף אחד, אלא אפלו אגדה של ירק, אפלו ערמה של חטים שנטמאת מקצתה - תורמין

אחר שתקמה החמיצה, הרי זו תרומה. ואם ספק - תרומה, ויחזור ויתרם. וכן התורם קשות ונמצאת מרה, אבטיח ונמצא סרוס, או שנמצאו נקורין [מחוררים]. ואסורים באכילה מחשש לארס נחש], תרם חבית של זין ונמצאת מגלה שאסור לשותתה - תרומה, ויחזור ויתרם שניה. ואין אחת משתייהן מדמעת בפני עצמה, והאוכל אחת משתייהן אינו חייב חמש.

כג. כיצד? נפלה אחת מהן לתוך החלין, אינה מדמעת; נפלה שניה למקום אחר, אינה מדמעת. נפלו שתייהן למקום אחד, מדמעות כקטנה שבשתייהן. וכן אם אכל זר שתייהן, משלם כקטנה שבשתייהן וקמשה. כיצד הוא עושה בשתייהן? נותן לכהן אחד, ונוטל מן הכהן דמי הגדולה.

כד. הבדוק את החבית, והניחה להפרישה תרומה על אחרים, עד שתעשה כלה תרומה, ויתננה לכהן, ולאחר זמן בדקה ומצאה חמץ - מצת שבדקה תחלה עד שלשה ימים, ודאי זין, וכל זין שחשב באותן הימים שהתרומה שלו בחבית זו, הרי הוא מתקן; מכאן ואילף - ספק, וצריך להפריש ממנו תרומה שניה.

כה. בשלשה פרקים צריך לבדוק את היין שהניחו להפריש עליו, שמא התמיץ; ואלו הן: בקדים [רוח מזרחית] של מוצאי החג [המנשבת במוצאי סוכות], ובהוצאת הסדר, ובשעת כניסת מים לכסר. וזין מגתו, מפרישין עליו בחזקת שהוא זין ארבעים יום.

כו. המניח פרות להיות מפריש עליהן עד שיעשו תרומה - אף על פי שאין מפרישין לכתחלה אלא מן המקף - אם הפריש, הרי הן בחזקת קמיין. מצאן שאבדו - הרי זה חושש לכל מה שתקן, שמא לא הפריש עליהן אלא אחר שאבדו; ולפיכך, מפריש תרומה שניה.

הלכות תרומות פרק ו

א. תרומה ותרומת מעשר נאכלת לפנהנים - בין גדולים בין קטנים, בין זכרים בין נקבות, הן ועבדיהן הפנענים ובהמתן, שנאמר: "ולכהן, כי יקנה נפש קנין בספו". עבד כהן שברח, ואשת כהן שמרדה - הרי אלו אוכלין.

ב. תרומה של תורה - אין אוכל אותה, אלא כהן מזהס; אכל כהני חזקה, אוכלין בתרומה של דבריהם בלבד. ותרומה טהורה - בין תרומה גדולה בין תרומת מעשר, בין של תורה בין של דבריהם - אינה נתנת אלא לכהן תלמיד חכמים; מפני שאסור לאכל תרומה טמאה, וכל עמי הארץ בחזקת טמאה. לפיכך, נותן תרומה טמאה לכל כהן שירצה.

ג. ישראלית שנשאת לכהן, אפלו קטנה בת שלש שנים ויום אחד - תאכל בתרומה וזנה ושוק; ודין תורה, שתאכל משנתארסה, שהרי היא קנינה. אכל אסור חכמים שתאכל, עד שתכנס לחפה; גזרה - שמא תאכל תרומה לאביה ולאחיה, כשהיא ארוסה בבית אביה.

ד. חרשת ושוטה שנשאת לכהן - אינה אוכלת בתרומה, אפלו השיאה אביה; גזרה שמא ישא חרש כהן לחרשת,

יד. אין תורמין מדבר שהוא חייב בתרומה מן התורה על דבר שהוא חייב מדבריהם, ולא מן החייב מדבריהם על החייב מן התורה. ואם תרם - תרומתו תרומה, ויחזור ויתרם. **טו.** עציץ נקוב, הרי הוא בארץ. וכמה יהיה בנקב? כדי שרש קטן, והוא פחות מפות. זרע תבואה בעציץ שאינו נקוב, והביאה שליש, ואחר כך נקבו, ונגמרה התבואה והוא נקוב - הרי הוא כצומח בשאינו נקוב; עד שיעקנו קדם שיביאו שליש.

טז. התורם מפרות הגדלין בארץ על הגדלין בעציץ נקוב, או מפרות עציץ נקוב על הגדלין בארץ - תרומתו תרומה. תרם משאינו נקוב על הנקוב - תרומתו תרומה, ויחזור ויתרם. תרם מן הנקוב על שאינו נקוב - תרומתו תרומה, ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות ממקום אחר.

יז. התורם מן הדמאי על הדמאי, ומן הדמאי על הנדאי - תרומתו תרומה, ויחזור ויתרם מכל אחד ואחד בפני עצמו. תרם מן הנדאי על הדמאי - תרומתו תרומה, ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות.

יח. אין תורמין שבלים על החטים, וזיתים על שמן, וענבים על זין; ואם תרם, אינה תרומה - גזרה, שלא יטריח את הכהן לכתש ולדרף. אכל תורמין שמן על זיתים הנכבשין, וזין על ענבים לעשותן צמוקין; למה זה דומה? לתורם משני מינין שאינן פלאים זה בזה, מן הנפה על הרע. וכן תורמין מזיתי שמן על זיתי כבש, אכל לא מזיתי כבש על זיתי שמן; מנין שאינו מבשל על המבשל, אכל לא מן המבשל על שאינו מבשל; מן הצלול על שאינו צלול, אכל לא משאינו צלול על הצלול; מתאנים על גורגרות במנין, מגורגרות על התאנים במדה, אכל לא תאנים על גורגרות במדה, ולא גורגרות על תאנים במנין - כדי שיתרם לעולם בעין יפה. ותורמין חטים על הפת, אכל לא מן הפת על החטים אלא לפי חשבון. ובכל אלו - אם תרם, תרומתו תרומה.

יט. אין תורמין שמן על זיתים הנכבשין, ולא זין על ענבים הנדרכות - שנה דומה לתורם מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו. ואם תרם - תרומתו תרומה, ויחזור ויתרם מן הזיתים והענבים בפני עצמן. הראשונה מדמעת בפני עצמה, והאוכלת חייב עליה כשאר תרומות גמורות; אכל לא השניה.

כ. מי שתתם שמן על זיתים שדעתו לאכלן, או זיתים על זיתים ודעתו על הכל לאכילה, או שתתם זין על ענבים שהם לאכילה, או ענבים על ענבים והכל לאכילה, ונמלף לדרכן, ודרף הזיתים והענבים שכבר תרם עליהן - אינו צריך לחזור ולתתם.

כא. אין תורמין חמץ על זין, אכל תורמין זין על חמץ - שהיין והחמץ, מין אחד הן; היה בלבד לתרם חמץ על חמץ, ונמצא החמץ שתתם זין - אינה תרומה.

כב. התורם חבית של זין על היין, ונמצאת חמץ - אם נודע שהיתה חמץ עד שלא תרמה, אינה תרומה; ואם

נשואה לישראל, ואפלו נתחללה - הרי אמה אוכלת בשביל הבת הפסולה.

טו. כיוצא בו - הפהנת שאינה אוכלת מפני זרעה שמישראל, אף על פי שאתו הוצע כהנים. כיצד? בת כהן שנשאת לישראל, וילדה ממנו בת, והלכה הבת ונשאת לכהן, וילדה ממנו בן - הרי זה ראוי להיות כהן גדול, מאכיל את אמו, ופוסל את אמו, ואף על פי שמתה אמו; וזאת אומרת: 'לא כבן בתי כהן גדול, שהוא פוסלני מן התרומה'.

טז. העבד אינו פוסל משום זרע, ואינו מאכיל. כיצד? כהנת שנשאת לישראל, או ישראלית שנשאת לכהן, וילדה ממנו בן, והלך הבן ונכבש על השפחה, וילדה ממנו עבד, ומת הבן והרי העבד קים - היתה אם אביו של עבד זה בת ישראל לכהן, לא תאכל בתרומה; היתה בת כהן לישראל, תאכל - שאין זה זרע, שהעבדים אין להם יחוס.

יז. בת ישראל שנשאת לכהן, ומת, וזה ממנו בן, וחזרה ונשאת לישראל - לא תאכל בתרומה. מת הישראל, וזה ממנו בן - לא תאכל בתרומה; מת בנה מישראל, אוכלת בשביל בנה הראשון.

יח. בת כהן שנשאת לישראל, ויש לה ממנו בן, וחזרה ונשאת לכהן - תאכל בתרומה; מת וזה ממנו בן, תאכל בתרומה; מת בנה מכהן - אסורה לאכל, מפני בנה שמישראל. מת בנה מישראל - חוזרת לבית אביה כנעוריה, ואוכלת בתרומה; ואינה אוכלת בחזה ושוק.

יט. בת ישראל שנשאת לישראל תחלה, ויש לה ממנו בן, וחזרה ונשאת לכהן - אוכלת בתרומה; מת וזה ממנו בן - אוכלת בפני בנה האחרון, שהרי הוא מאכילה כמו שהאכילה אביו.

שבת קודש

הלכות תרומות פרק ז

א. כהן טמא אסור לאכל תרומה, בין טמא בין טהור - שנאמר: "איש איש מזרע אהרן, והוא צרוע או נב - בקדשים לא יאכל"; איזה הוא קדש, שאוכלין אותו כל זרע אהרן, זכרים ונקבות? הרי אומר - תרומות. אלא שהאוכל תרומה טהור - חביב מיתה בידי שמים, ולפיכך לוקה [שחיבי מיתה בידי שמים - לוקים], שנאמר: "ושמרו את משמרת, ולא ישאו עליו חטא". וטמא שאכל תרומה טמא - אף על פי שהוא בלאו - אינו לוקה, שהרי אינה קדש.

ב. אין הטמאים אוכלין בתרומה, עד שיעריבו שמן ויצאו שלשה כוכבים בינוניים, וזו העת כמו שליש שעה אחר שקיעת החמה, שנאמר: "ובא השמש, וטהר", עד שיטהר הרקיע מן האור; "ואחר יאכל מן הקדשים".

ג. כהן טהור שאכל תרומה טמא - אינו לוקה, מפני שהוא בעשה, שנאמר: "ואחר יאכל מן הקדשים" - מדבר שהוא בקדשותו, הוא שאיכל כשיטהר; אבל דבר טמא, לא

יאכיל אותה; לפיכך גזרו, שלא תאכל חרשת בת ישראל כלל.

ה. הזר - אסור לאכל תרומות, שנאמר: "וכל זר, לא יאכל קדש". אפלו היה תושב כהן או שכיר - לא יאכל קדש, שנאמר: "תושב כהן ושכיר, לא יאכל קדש"; תושב - זה שכיר עולם, ושכיר - זה שכיר שנים. ועבד עברי, הרי הוא כתושב, וכהנת אשת הזר, הרי היא כזר - שנאמר: "וכל זר", בין הוא בין אשתו.

ו. זר שאכל תרומה בזדון - בין שהיה טמא בין שהיה טהור, בין שאכל תרומה טהורה בין שאכל טמאה - חביב מיתה בידי שמים, שנאמר: "ומתו בו, כי יחללוהו". ולוקה על אכילתה, ואינו משלם דמי מה שאכל, שאינו לוקה ומשלם. ואם אכל בשגגה - מוסיף חמש, שנאמר: "ואיש, כי יאכל קדש בשגגה - ונסף חמשתו וגו'".

ז. "ובת כהן - כי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל" - שני ענינים בלאו זה: שאם תבעל לאסור לה ותעשה זונה או חללה, כמו שבארנו בהלכות אסורי ביאה - הרי היא אסורה לאכל בתרומות לעולם כדין כל חלל, שהחלל כזר לכל דבר; ושם תנשא לישראל - הרי היא אסורה לאכל במום מן הקדשים שהוא חזה ושוק לעולם, אף על פי שגרשה או מת.

ח. אכל התרומות - אוכלת אחר שגרשה הישראל או מת, אם לא הניח ממנה בן, שנאמר: "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה, וזרע אין לה - ושבה אל בית אביה כנעוריה, מלחם אביה תאכל".

ט. מפי השמועה למדו - "מלחם", ולא כל לחם; חוזרת היא לתרומה, ואינה חוזרת לחזה ושוק.

י. ולא הפהנת בלבד, אלא אפלו לזיה וישראלית שנבעלה לאסור לה - הואיל ונעשת זונה - אסורה לאכל בתרומה לעולם, ואף על פי שיש לה זרע מכהן.

יא. לפיכך, השבויה אינה אוכלת בתרומה, ואף על פי שהיא אומרת 'טהורה אני'; וכל שבויה שנאמנת לומר 'טהורה', או שיש לה עד כדי שתהיה מתרת לבעלה, הרי זו אוכלת בתרומה. והנרבעת לכהנה - לא נפסלה מן הפהנה, ואוכלת.

יב. ישראלית שיש לה זרע מכהן, אוכלת בשביל בנה - בין זכרים בין נקבות, ואפלו טמאים ואנדרוגינים, ואפלו זרע הוצע עד סוף העולם, שנאמר: "וזרע אין לה" [ודדשו חז"ל: "עיון לה"]. יג. כשם שזרע ישראל מכהנת פוסל אותה - כך זרע כהן מישראלית מאכיל אותה, ואף על פי שהוא זרע פסול. כיצד? בת ישראל שנשאת לכהן, או כהנת לישראל, וילדה ממנו בת, ובא על הבת מי שהוא ערוה עליה, או שנשאת לממזר, ומתה הבת, והרי הממזר קים - היתה אם אמו בת ישראל לכהן, תאכל בתרומה; בת כהן לישראל, לא תאכל בתרומה.

יד. הנה למדת, שהיא אוכלת בשביל זרעה, ואף על פי שאתו הוצע פסול ואפלו ישראל אינו; ואין צריך לומר, שאם היתה לה בת מכהן, אף על פי שהבת

אכל אם קנו להם בית דין, או אפטרופין, או שפלו להן בירשה - הרי אלו אוכלין.

טז. אנדרוגינוס שנבעל לפוסל מן התרומה, בין דרוך וזרותו בין דרוך נקבותו - נפסל מלאכל בתרומה פנשים, ואין עבדיו אוכלין. וכן אם נבעל לאנדרוגינוס אחר שהוא פוסל בביאתו לאשה - נפסל, ואינו אוכל ולא מאכיל עבדיו; והוא, שיבעל אותו דרוך נקבותו; אבל דרוך וזרותו, אין זכר פוסל זכר מן הפהנה.

יז. עבד של שותפין, שהיה אחד מהם אינו מאכיל - הרי זה העבד אסור לאכל. וכל המאכיל בתרומה, מאכיל בחנה ושוק.

יח. בת ישראל שנשאת לכהן, והכניסה לו בין עבדי מלוג בין עבדי צאן ברזל - הרי אלו יאכלו; וכן עבדי כהן שקנו עבדים, ועבדי אשתו שקנו עבדים - יאכלו, שנאמר: "כי קנה נפש קנן כספו" - אפלו קנן הקנן אוכל, וקנן האוכל מאכיל. וקנן שאינו אוכל, אינו מאכיל אחרים.

יט. בת כהן שנשאת לישראל, והכניסה לו בין עבדי מלוג בין עבדי צאן ברזל - הרי אלו לא יאכלו.

כ. אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, בין כהנת בין ישראלית, וכן שאר חגי לאוין, והכניסה לו עבדי מלוג ועבדי צאן ברזל - עבדי מלוג לא יאכלו, אף על פי שהוא חביב במזונותם; ועבדי צאן ברזל יאכלו, מפני שהן של בעל. נשא שניה [איסורי עריות מדרבנן] - היא אוכלת, ועבדי מלוג שלה לא יאכלו.

כא. כהנת אלמנה שנתארסה לכהן גדול, או גרושה לכהן הדיוט - הואיל והן משמרות לביאה פסולה של תורה, הרי אלו לא יאכלו; וכן אם נכנסו לחפה בלא ארוסין - אינן אוכלות, שהחפה פוסלת אותן מלאכל. נתאלמנה או נתגרשו מן הארוסין, הן הן להקשרן ואוכלות; מן הנשואין - לא יאכלו, שפכר נתחללו.

כב. כהנת שמת בעלה כהן, ונפלה לפני יבמין שיש בהן חלל - לא תאכל, מפני זקת החלל, ואפלו עשה בה אחד מן הכשרים מאמר [קידושין]; שאין המאמר קונה ביבמה קנן גמור.

כג. כהן שנתן גט ליבמתו הפהנת, שהיא נאסרה עליו, וצדין זקתו עליה - הרי זו אוכלת בתרומה; מפני שהיא משמרת לביאה פסולה של דבריהם, שאין הגט פוסל היבמה אלא מדבריהם. וכן כהנת חלוצה או שניה שנתארסה לכהן, אוכלת. כהן הדיוט שנשא אילונית [אשה שאינה יכולה ללדת], הרי זו אוכלת בתרומה.

הלכות תרומות פרק ח

א. העבר, והיבם, והארוסין, והחרש, וכן תשע שנים יום אחד - פוסלין, ולא מאכילין.

ב. העבר כיצד? בת ישראל המעברת מכהן, לא תאכל בשביל העבר; ובת כהן המעברת מישראל, אסורה לאכל מפני העבר - שנאמר: "ושבה אל בית אביה כנעוריה", פרט למעברת.

יאכל אף על פי שטהר. ולא הבא מפלל עשה, עשה הוא. **ד.** מי שהיה אוכל בתרומה, והרגיש שגודעזעו אבריו להוציא שכבת זרע - אוחו באמה, ובולע את התרומה.

ה. השוטה והחרש, מטבילין אותן ומאכילין אותן תרומה אחר שיצריבו שמשן. ומשמרין אותן, שלא יישנו אחר הטבילה; שאם יישנו - טמאים, אלא אם כן עשו להם פיס של נחשת [המוצמד לאיברם ומאפשר מעקב ובדיקה], שמא יראה קרי.

ו. רוכבי גמלים - אסורין לאכל בתרומה, עד שיטבלו ויצריבו שמשן; שהן בחזקת טמאה, מפני חמום. הרכיבה על עור הגמל, מוציא טפה של שכבת זרע.

ז. המשמשת מטתה - אם לא נתהפכה בשעת תשמיש - טובלת, ואוכלת בתרומה לערב; ואם נתהפכה בשעת תשמיש - הרי זו אסורה לאכל בתרומה כל שלשה ימים, שאי אפשר לה שלא תפלט ותהיה טמאה, כמו שיתבאר במקומו.

ח. תרומת חוצה לארץ - הואיל ועקרה מדבריהם - אינה אסורה באכילה, אלא לכהן שטמאה יוצאה עליו מגופו, והן: בעלי קראין, וזבין, וזבות, ונדות, ויולדות. וכלן שטבלו - מתרין לאכלה, אף על פי שלא הצריכו שמשן. אבל טמאי מגע טמאות - בין שנגע במת שאי אפשר לנו היום לטהר ממנו, בין שנגע בשרץ - אינו צריך לטבל לתרומת חוצה לארץ.

ט. לפיכך, כהן שעדין לא ראה קרי, וקטנה שעדין לא ראת דם נדה - אוכלין אותה תמיד בלא בדיקה, שחזקתן שלא יצאה טמאה צדין עליהן. והמצרע, הרי הוא כמי שטמאה יוצאה עליו מגופו; והוא, שיטמא אותו כהן מיחס; אבל קדם שיטמאו הכהן, טהור הוא.

י. כהן ערל, אסור לאכל בתרומה מדין תורה - שהרי נאמר "תושב ושכיר" בתרומה, ונאמר "תושב ושכיר" בפסח; מה תושב ושכיר האמור בפסח, ערל אסור בו - אף תושב ושכיר האמור בתרומה, ערל אסור בה. ואם אכל, לוקה מן התורה. משוף - מתר לאכל בתרומה, ואף על פי שנגאה בערל; ומדברי סופרים, שימול פעם שניה, עד שינגאה מהול.

יא. והנולד מהול, אוכל בתרומה; והטמטום אינו אוכל, מפני שהוא ספק ערל. ואנדרוגינוס, מל ואוכל.

יב. הערל וכל הטמאים - אף על פי שהן אסורין לאכל בתרומה, נשיהן ועבדיהן אוכלין.

יג. פצוע דכא וזכר שפכה - הם ועבדיהן אוכלין, ונשיהן לא יאכלו. אם לא ידע את אשתו משנעשה פצוע דכא וזכר שפכה, הרי אלו יאכלו. וכן אם נשא בת גרים, הרי זו אוכלת.

יד. פצוע דכא כהן שקדש בת כהן, אינה אוכלת. סריס חמה [מלידה], הוא ואשתו ועבדיו אוכלין. אנדרוגינוס וטמטום - עבדיהן אוכלין, אבל לא נשותיהן.

טו. חרש שוטה וקטן שקנו להם עבדים, אינן אוכלין;

ויום אחד, ספק שאינו, נשאת לכן שלש עשרה שנה ויום אחד, ספק שהביא שתי שערות ספק שלא הביא - הרי זו אסורה לאכל.

יב. כל אלו שאין מאכילין בתרומה של תורה, כך אין מאכילין בתרומה של דבריהם - גזרה, שמה יאכילו בשל תורה.

יג. ואלו לא פוסלין, ולא מאכילין: האונס, והמפתה, והשוטה שנשא אשה; אלא אם כן היתה אסורה להן, שהן פוסלין אותה בביאתן, מפני שנעשת זונה או חללה, כמו שבארנו.

יד. מי שנשאת לכהן שוטה, או שאנס אותה או פתה אותה כהן, וילדה - אוכלת בשביל בנה. ואף על פי שהדבר ספק, הואיל ושלל בקדושין היא, שמה מאחר עברה - הרי הולד בחזקת זה שפא עליה; והוא, שלא יצא עליה קול עם אחר, אלא הכל מרננין אחריה בזה הכהן. וכן כהנת שפא עליה שוטה ישראל, או שאנסה או פתה אותה, ונתעברה - אינה אוכלת, מפני העבר; נחתחוף העבר, הרי זו תאכל.

טו. אשת איש שבאו לה עדי קנאי ועדי סתירה - הרי זו אסורה לאכל בתרומה, עד שתשתה מי המרים; מפני שהיא ספק זונה. מת בעלה קדם שישקנה, או שהיתה מן הנשים שאינן שוות ולא נוטלות כתבה - הרי זו אסורה לאכל בתרומה לעולם. וכל אשת כהן שאמרה: 'טמאה אני' - הרי זו אסורה לאכל בתרומה.

טז. קטנה בת ישראל שנשאת לכהן שלא מדעת אביה, בין בפני אביה בין שלא בפניו - אף על פי שקדשה אביה, אינה אוכלת בתרומה; שאם מחה, תעשה זרה למפרע; ונה שרואה ושותק - כועס הוא, לפי שנשאת שלא לדעתו.

הלכות תרומות פרק ט

א. האשה אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לידה, או ליד שלוחה שעשת לקבלה; וכל שהיא ספק גרושה, הרי זו לא תאכל. האשה שעשת שליח לקבל לה גטה, אסורה לאכל בתרומה מיד; ואם אמרה לו: 'קבל לי גטי במקום פלוני' - אינה אסורה עד שיגיע שליח לאותו מקום. שלחה שליח להבאת גטה, אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לידה. האומר לאשתו: 'הרי זה גטך שעה אחת קדם למיתתי' - אסורה לאכל בתרומה מיד.

ב. עיר שהקיפה פרקום [מצור], וספינה המטרפת בים, והיוצא לדין - הרי אלו בחזקת קמיין; ואין צריך לומר מפרש, ויוצא בשירה. אבל עיר ששכשה פרקום, וספינה שאבדה בים, והיוצא להרג מבתי דיני גוים, ומי שגזרתו חיה, או נפלה עליו מפלת, או שטפו נהר - נותנין עליהן חמרי חיים וחמרי מתים; לפיכך, אם היו נשותיהן בת כהן לישראל, או בת ישראל לכהן - הרי אלו לא יאכלו. אבל מי שנגמר דינו בבית דין, והניחיהו בבית הסקילה להרג - הרי זה בחזקת מת, ולא תאכל אשתו.

ג. הניחו בעלה גוסס במדינה אחרת, בין שהיתה כהנת אשת ישראל או ישראלית אשת כהן - לא תאכל; שרב

ג. בת כהן שפא עליה ישראל - אין חוששין לה שמה נתעברה, אלא טובלת ואוכלת לערב. היתה נשואה לישראל, ומת בעלה - טובלת ואוכלת בתרומה לערב, עד ארבעים יום; ואם הכר עברה - הרי זו מקלקלת למפרע, עד ארבעים יום; שכל הארבעים אינו עבר, אלא מים בעולם הוא חשוב.

ד. בת ישראל שנשאת לכהן, ומת והניחה מעברה - לא יאכלו עבדיה בתרומה בשביל העבר; שהילוד הוא שפאכיל, ושאנו ילוד אינו מאכיל. לפיכך, אם היה העבר חלל - אינו פוסל העבדים, אלא אוכלין בגלל אחיו הכשרים, עד שיולד זה החלל, ויאסרו העבדים מלאכל. **ה.** היבם ביצד? בת ישראל הזקוקה ליבם כהן - לא תאכל, שנאמר: 'וכהן, כי יקנה נפש', וזה עדין לא קנה אותה; ובת כהן הזקוקה לישראל - אסורה מפני יבמה, שנאמר: 'ושבה אל בית אביה כנעוריה', פרט לשומרת יבם.

ו. יבם כהן שפא על יבמתו באנס, או בשגגה, או שהערה בה ולא גמר - אף על פי שקנה אותה, כמו שבארנו בהלכות יבום, אינו מאכילה בתרומה; עד שיעל בעילה גמורה ברצון. במה דברים אמורים? בשנתאלמנה מן הארוסין; אבל מן הנשואין - הואיל והיתה אוכלת, תאכל בביאה זו.

ז. הארוסין ביצד? בת כהן שנתארסה לישראל - אסורה לאכל, שהרי יש לו בה קנין; ובת ישראל שנתארסה לכהן - לא תאכל עד שתכנס לחפה, שמה תאכל לבני בית אביה, כמו שבארנו.

ח. ישראל שאמר לכהנת: 'הרי את מקדשת לי לאחר שלשים יום' - הרי זו אוכלת בתרומה כל השלשים, שעדין לא נתארסה; ואם אמר לה: 'הרי את מקדשת לי מעכשיו לאחר שלשים יום' - הרי זה אסורה לאכל מיד. וכן בשאר כל התנאים ביצא בזה.

ט. החרש ביצד? כהנת שנשאת לחרש ישראל - לא תאכל, שהרי קונה בתקנת חכמים שתקנו לו נשואין. ובת ישראל שנשאת לכהן חרש - לא תאכל; שאינו קונה מן התורה, שאינו בן דעת.

י. נתארסה לכהן פקח, ולא הספיק לכנסה עד שנתחרש - אינה אוכלת; מת, ונפלה לפני יבם חרש, ויבמה - אינה אוכלת. אבל אם נשאה כשהוא פקח, ונתחרש - הרי זו אוכלת; מת, ונפלה ליבם חרש, ויבמה - הרי זו אוכלת, הואיל והיתה אוכלת בתחלה. ואשת חרש שילדה ממנו, הרי זו אוכלת בשביל בנה.

יא. בן תשע שנים ויום אחד ביצד? מי שנבעלה לאסור לה, והוא בן תשע שנים ויום אחד - הואיל וביאתו ביאה, נפסלה מן הפהנה ואסורה מלאכל, מפני שנעשת זונה או חללה כמו שבארנו, אפלו היה שחוף [שאינו מתקשה]. ובת ישראל, אפלו נשאת לכהן בן תשע שנים ויום אחד - אף על פי שביאתו ביאה - אינה אוכלת בשביל הקטן, לפי שאינו קונה עד שיגדיל. ספק שהוא בן תשע שנים

ששכר בהמת ישראל - אף על פי שהוא חייב במזונותיה
- לא יאכילנה תרומה, מפני שאינה קנין בפסו.

ח. ישראל ששם פרה מכהן לפטמה, ולהיות השכר
[הרווח יחולק] ביניהן - לא יאכילנה תרומה, אף על פי שיש
לכהן בשבחה חלק; אבל כהן ששם פרת ישראל לפטמה -
אף על פי שיש לישראל חלק בשבחה, הואיל וגופה לכהן,
שהרי שמה על עצמו - הרי זה מאכילה התרומה.

ט. פרתו של ישראל שילדה בכור - מאכילו התרומה;
שהבכור לכהנים. ואוצר אדם פרישני תרומה לתוף
שוכבו, ואינו חושש שמה יבואו היונים שלו ויאכלו אותן.
י. יראה לי, שאם מכר הכהן פרתו לישראל, ולקח
הדמים - אף על פי שעדין לא משף הלוקח, הרי זה אסור
להאכילה תרומה; שדין תורה מעות קונות, כמו שיתבאר
בהלכות מקח וממכר. ואם מכר ישראל לכהן - אף על פי
שנתן הדמים, לא תאכל בתרומה עד שימשף.

גוססין למיתה. אחד אומר: 'מת בעלה', ואחד אומר: 'לא
מת' - הרי זו לא תאכל.

ד. אמרה לה צרתה, או אחת מחמש נשים שאינן נאמנות
להעידה שמת בעלה - הואיל ואינה נשאת על פיהן, הרי
זו אוכלת בתרומה בחזקת שבעלה קיים; עד שיעיר לה
שהוא נאמן להשיאה על פיו.

ה. המשוחרר את עבדו - משיזכה לו בגט שחרור, פסלו
מלאכל בתרומה; וכל עבד שיצא לחרות, ועדין הוא
מעבב גט שחרור, כמו שיתבאר בהלכות עבדים - אף על
פי כן, הרי הוא אסור לאכל בתרומה.

ו. הכותב נכסיו לאחר, וזכה לו על ידי אחר, והיו בהם
עבדים, ושתק זה שנתנו לו ואחר כך צוח - הרי זה ספק
אם זה שצוח הוכיח סופו על תחלתו, ועדין לא יצאו
מרשות ראשון, או זה שצוח אחר ששתק, חזר בו; לפיכך,
אין אוכלין בתרומה - בין שהיה רבן ראשון כהן והשני
ישראל, בין שהיה רבן ראשון ישראל והשני כהן.

ז. ישראל ששכר בהמה מכהן, מאכילה התרומה. וכהן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - א' - ז' בסלו ה'תשס"ח

העריב שמשו [טהור הוא]. ואסור [כניסת] טבול יום
במחנה לזיה מדברי סופרים [חכמים].

ז. מעזרת ישראל ולפנים - אפלו מחסר פפורים לא יכנס
לשם, שעדין לא טהר טהרה גמורה, שנאמר: "וכפר עליה
הכהן, וטהרה", מפלל שעדין לא גמרה טהרה.

ח. הטמא המשלח מהר הבית - אם נכנס, עובר בלא
תעשה ולוקה, שנאמר: "ויצא אל מחוץ למחנה", זה
מחנה שכינה; "לא יבוא אל תוך המחנה", זה מחנה לזיה.
וכן מצרע שנכנס לירושלים, לוקה; אבל אם נכנס לשאר
הערים המקפות חומה - אף על פי שאינו רשאי, לפי
שנאמר: "בדרך ישב", אינו לוקה.

ט. נכנס המצרע להר הבית, לוקה שמונים; אבל טמא
מת או טבול יום שנכנס לעזרת נשים, או מחסר פפורים
שנכנס לעזרת ישראל - אף על פי שאינו לוקה, מפני אותו
מכת מרדות.

י. וכשם ששלוח טמאים מן המקדש בעשה [נ] מצות
עשה - כך אם נכנסו, עוברין בלא תעשה, שנאמר: "ולא
יטמאו את מחניהם", זה מחנה שכינה.

יא. ומנין שאינו עובר אלא אם נכנס, אבל אם נגע
בעזרה מאחוריה פטור? תלמוד לומר בילדות: "ואל
המקדש לא תבא".

יב. טמא שנכנס למקדש - במזיד ענוש כרת [מת עד גיל
חמישים], שנאמר: "ואם לא יכבס, ובשרו לא ירחץ - ונשא
עונו"; בשוגג מביא קרבן עולה ויזיר [נ] עשירי - כבש, עני-
עוף או מנחה, שנאמר: "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא".
ואין חזקין כרת או קרבן אלא מעזרת ישראל ולפנים, או
על תוספת העזרה שנתקדשה קדוש גמור כמו שבארנו.
יג. ואיזה הוא הטמא שחייב כרת על המקדש? כל

יום ראשון

הלכות ביאת המקדש פרק ג

א. מצות עשה לשלח כל הטמאים מן המקדש, שנאמר:
"וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש".

ב. זה המחנה האמור כאן - הוא מחנה שכינה, שהוא
מפתח עזרת ישראל ולפנים. שומע אני [נ] הייתי למד
מהפסוק [שהמצרע והזב וטמא מת, שלשתם במקום
אחד? [אלא] תלמוד [נלמד] לומר [שכתוב] במצרע: "בדרך
ישוב, מחוץ למחנה" - זה מחנה ישראל, שהוא מפתח
ירושלים ולפנים; מה מצרע שטמאתו חמורה, חמור
שלוחו משלוח חבירו [נ] טמאים אחרים] - אף כל שטמאתו
חמורה, חמור שלוחו משלוח חבירו. לפיכך משלחין את
המצרע חוץ לשלש מחנות, שהוא חוץ לירושלים, מפני
שהוא מטמא בביאה [נ] בכניסה לבית מטמא את כולו], מה
שאין הזב מטמא.

ג. ומשלחין זבין וזבות נדות ויולדות חוץ לשני מחנות,
שהוא חוץ להר הבית, מפני שהן מטמאין המשכב
והמושב [בישיבה ושכיבה עליהן] אפלו [היו המושב
והמסב] מתחת האבן, מה שאין המת מטמא.

ד. טמא מת, אפלו המת עצמו - מתר להכנס להר הבית,
שנאמר: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" - עמו במחנה
לזיה.

ה. החיל [גדר טביב הר הבית] - משלחין ממנו גויים
וטמאי מת ובועלי נדות; אבל טבול יום [שיטהר בערב]
נכנס לשם, שפכר טבל.

ו. עזרת הנשים - משלחין ממנה טבול יום; אבל לא
מחסר פפורים [נ] טהור שטרם הביא קרבנו], שמחסר פפורים

שנכנס, אפלו טמא שם עצמו במזיד - ימהר ויבהל ויצא בדרך קצרה.

כב. ואסור לו לשהות או להשתחוות או לצאת בדרך ארצה. ואם שהה, או שיצא בארצה אף על פי שלא שהה, או שהחזיר פניו להיכל והשתחוה אף על פי שלא שהה - חייב כרת; ואם היה שוגג, מביא קרבן.

כג. לא החזיר פניו אלא השתחוה [ב:] דרך יציאתו כלפי חוץ - פטור, אלא אם כן שהה פשעור. וכמה שעור שהיה? כדי לקרות: "ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו, והודות לה' כי טוב, כי לעולם חסדו"; וזה הוא שעור השתחויה.

כד. ואיזו היא דרך ארצה? כל שאפשר לו לצאת מן המקדש בדרך קצרה ממנה. יצא בקצרה - אף על פי שלא רץ אלא הלך עקב בצד גודל, אפלו כל היום כלו - פטור; יצא בארצה - אף על פי שרץ ודחק עצמו בכל כחו, ונמצא שעור זמן שהלך בו הארצה פחות משעור זמן שמהלך כל אדם בקצרה - הואיל ויצא בארצה, חייב. יצא בקצרה, והלך מעט, ועמד ושהה מעט, וחזר והלך ושהה מעט, עד שנוצטרף מכל השהיות כדי השתחויה - במזיד אינו לוקה, בשוגג אינו מביא קרבן; מפני שהדבר ספק. אבל מפין אותו מפת מרדות.

יום שני

הלכות ביאת המקדש פ"ק ד

א. טמא שעבד במקדש - חלל [פסל] עבודתו, וחיב מיתה בידי שמים על עבודתו, אף על פי שלא שהה, שנאמר: "וינזרו מקדשי בני ישראל, ולא יחללו את שם קדשי", הרי זו אזהרה לעובד בטמא; ולהלן הוא אומר: "ומתו בו כי יחללהו" - מה חלול האמור כאן מיתה בידי שמים, אף כאן מיתה בידי שמים. וכל לאו שחיבין עליו מיתה בידי שמים, לוקין עליו.

ב. אף על פי שאם עבד בטמא אינו חייב בבית דין אלא מלקות - אחיו הפהנים לא היו מביאין אותו לבית דין, אלא מוציאין אותו לחוץ ופוצעין את מוחו בידן; ואין ממחין [מוחין] עליהן בכך [שחיב מיתה בידי שמים].

ג. והיאך אפשר לו לעבד ולא ישהה עד שיתחייב כרת אלא מיתה בידי שמים בלבד? כגון שנכנס בעזרה, ויצא בקצרה, וביציאתו היה צנור בידו, והפך בו אבר על גבי האש במזבח וקרב שרפתו; שכל קרוב עבודה, הרי הוא כעבודה.

ד. וכן טמא ששטל ועבד קדם שיעריב שמשו - עבודתו פסולה, וחייב מיתה בידי שמים, שנאמר: "ולא יחללו שם אלהיהם" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שזו אזהרה לטבול יום שעבד, שעדין טמא הוא, שנאמר: "ובא השמש, וטהרו", מכלל שעדין לא טהר. אבל מחסר פפורים שעבד - אף על פי שעבודתו פסולה וחלל, הרי זה פטור. ה ומנין שעבודתו פסולה? שנאמר: [על יולדת שטבלה] "וכפר עליה הפהן, וטהרה" - מכלל שעדין לא נגמרה טהרתה; והוא הדין לכל מחסרי פפורים.

שנכנס בטמאות מן המת שהחזיר [שנטמא] מגלח עליהן, שפך נתרש בנזירות, או שיגע באדם או בכלים שנכנסו באותן הטמאות שהחזיר מגלח עליהן, שהרי הוא שני לראשון שנגע במת, או שנכנס בשאר אבות הטמאות של תורה שיתפרשו במקומן.

יד. כללו של דבר: כל הטעון ביאת מים [טבילה] מן התורה - חייב כרת על ביאת המקדש [בטומאה], ואפלו אחר שטבל, עד שיעריב שמשו [שתשקע השמש]; אבל המטמא בטמאות מן המת שאין החזיר מגלח עליהן - שאף על פי שהוא טמא טמאת שבעה, הרי זה פטור על ביאת המקדש.

טו. וכן הנוגע בכלים שנגעו באדם שנגע במת, או שנגע באדם שנגע בכלים הנוגעים במת - אף על פי שהוא טמא ראשון לענין תרומה ולטמא בשר הקדשים - הרי זה פטור על ביאת המקדש; ודברים אלו הלכה מפי הקבלה [מסורת ממש רבינו]. ואף על פי שהוא פטור, מפין אותו מפת מרדות.

טז. המכניס שרץ וכיוצא בו למקדש, או שהכניס אדם טמא למקדש - הרי זה חייב כרת, שהרי טמא מקדש ה'. אבל הזורק בלים טמאים למקדש, אפלו היו בלים שנגעו במת - פטור מן הכרת, אבל חייב מלקות, שנאמר: "ואם לא יכבס וגו'" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו: על רחיצת גופו ענוש כרת, על כבוס בגדיו לוקה ארבעים. יז. יראה לי שאינו לוקה אלא על בגדים שהן אב טמאה, כגון בגד שנגע בו זה הנכנס למת, שהן [- הבגדים] אב טמאה כמו שיתבאר. אבל בגד שהוא ראשון [לטומאה] - אם הכניסו למקדש, אינו לוקה עליו; אבל מפין אותו מפת מרדות.

יח. וכן טמא שהכניס ידו למקדש, מפין אותו מפת מרדות; וכן כל הטמא באב מאבות הטמאות של דבריהם [מזירות חכמים], או שאכל אכלין טמאין, ושתה משקין טמאין, ונכנס למקדש במזיד קדם שייטבל - מפין אותו מפת מרדות.

יט. טמא שנכנס למקדש דרך גגות - פטור, שנאמר: "ואל המקדש לא תבא" - דרך ביאה חייבה תורה. ואף על פי שהוא פטור, מפין אותו מפת מרדות. אפלו נכנס במגדל הפורח באויר - מפין אותו מפת מרדות; בין שנכנס במגדל דרך גגות, בין שנכנס בו דרך פתחים.

כ. כל מקום [בעזרה] שחיבין [אם נכנס טמא] על זדונו כרת ועל שגגתו קרבן - אם נמצאת שם טמאה בשבת, מוציאין אותה; ושאר המקומות - כופין עליו כלי עד אחר השבת. וכשהן מוציאין, אין מוציאין אותן אלא בפשוטי כלי עץ [חתכות עץ] שאין מקבלין טמאה, שלא לרבות את הטמאה [- אם יוציאה בכלי גם הכלי טמא].

כא. אחד טמא שנכנס למקדש טהור, או טהור שנכנס למקדש שיש בו טמאה, כגון שהיה מת תחת אהל במקדש, ונכנס הוא תחת האהל - הרי זה חייב כרת, שהרי ביאתו וטמאתו באין כאחת. נכנס למקדש ונטמא שם אחר

שהטמאה לא התרה בצבור, אלא באסורה עומדת, ודחוייה היא עתה מפני הדחק; ואין דוחין כל דבר הנדחה, אלא במקום שאי אפשר. ומפני זה צריכה ציץ לרצות עליה.

טז. ומנזן שטמאת מת דחוייה בצבור? שנאמר: "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם" - כך למדו מפי השמועה: שאנשים יחידים הם שידחו לפסח שני אם היו טמאים, אבל צבור שהיו טמאי מת אינם נדחין, אלא הטמאה תדחה מפניהם, ויעשו פסח בטמאה. והוא הדין לכל קרבן שקבוע לו זמן כפסח, שהוא דוחה את הטמאה. **יז.** והרי הדבר מפרש בכתובים, שנאמר שם: "כי רבת בקהל אשר לא התקדשו, והלויים על שחיטת הפסחים לכל לא טהור כי מרבית העם רבת מאפרים ומנשה יששכר וזבלון לא הטהרו". ומה הוא זה שנאמר: "כי אכלו את הפסח בלא ככתוב"? מפני שעבר את -] הוסיף חודש ל: אותה השנה מפני הטמאה, שנאמר: "וינעץ המלך ושיריו וכל הקהל בירושלים, לעשות הפסח בחדש השני, כי לא יכלו לעשותו בעת ההיא, כי הכהנים לא התקדשו למדי". וכבר בארנו בקדוש החדש, שאין מעברין את השנה לכתחלה מפני הטמאה.

יח. ועוד אחרת היתה שם באותה השנה, שעבר חזקה המלך את השנה ביום שלשים של אדר, שראוי להיות ראש חדש ניסן, ועשה אותו החדש אדר שני; ולא הודו לו חכמים - שאין מעברין ביום זה, כמו שבארנו בקדוש החדש. ומפני דברים אלו שעשה שלא כהלכה, נאמר: "כי אכלו את הפסח בלא ככתוב". ובקשר רחמים על עצמו ועל החכמים שהסכימו על מעשיו, שנאמר: "כי התפלל יחזקיהו עליהם לאמר, ה' הטוב ויכפר בעדו"; ונאמר: "וישמע ה' אל יחזקיהו, וירפא את העם", זה שנוצרה קרבנם.

יום שלישי

הלכות ביאת המקדש פ"ק ה

א. מצות עשה, לקדש [לרחוק] כהן העובד ידיו ורגליו, ואחר כך יעבד - שנאמר: "ורחצו... ממנו את ידיהם ואת רגליהם". וכהן שעבד ולא קדש ידיו ורגליו שחטית - חייב מיתה בידי שמים, שנאמר: "ורחצו מים - ולא ימתו"; ועבודתו פסולה, בין כהן הדיוט בין כהן גדול.

ב. ומנזן שעבודתו פסולה? שנאמר: "חקת עולם לו ולזרעו", ובבבגי כהנה הוא אומר: "חקת עולם" - מה מחסר בגדים מחלל עבודה כמו שבארנו, אף מי שלא רחץ ידיו ורגליו מחלל עבודה.

ג. אין להלך צריך לקדש בין כל עבודה ועבודה; אלא פעם אחת מקדש בבקר, והולך ועובד כל היום בלו וכל הלילה; והוא [בתנאי:] - שלא יצא מן המקדש, ולא יישן, ולא יטיל מים [צרכים קטנים], ולא יסית דעתו; ואם עשה אחד מארבעתן, צריך לחזור ולקדש.

ד. יצא מן המקדש וחזר ועבד ולא קדש - אם לא הסית דעתו, עבודתו כשרה. וזה הכלל הנה במקדש:

ו. כהן שעבד, ואחר כך נודע שהיה טמא - אם היא טמאה ידועה [אפילו לאיש אחד], כל הקרבנות שהקריב פסולין, שהרי עבודתו חלין; ואם היא טמאת התהום [שלא ידעו כלל על קיומה] - הציץ [של כהן גדול] מרצה [מכפר], וכל הקרבנות שהקריב נרצו. ואפילו נודע לו שהוא טמא קדם שזרק הדם, וזרק - הורצה; שהציץ מרצה על טמאת התהום אף על פי שהוא מזיד. וכבר בארנו טמאת התהום בגזירות.

ז. וכן הציץ מרצה על טמאת דברים הקריבין -] קורבנות טמאים, שנאמר: "והיה על מצח אהרן, ונשא אהרן את עון הקדשים". אבל אינו מרצה על טמאת הנאכלין -] בשו קרבן שנאכל בטומאה, ולא על טמאת האדם שנטמא בטמאה ידועה, אלא אם כן היתה הטמאה הדחוייה בצבור -] כגון: שרוב הציבור טמא, שהציץ מרצה עליה.

ח. ואין הציץ מרצה אלא בזמן שהוא על מצחו, שנאמר: "והיה על מצחו תמיד, לרצון להם לפני ה'".

ט. כל קרבן שאין קבוע לו זמן - אינו דוחה לא את השבת ולא את הטמאה; שאם לא יקרב היום, יקרב למחר ולמחר מחר. וכל קרבן שקבוע לו זמן, בין קרבן יחיד בין קרבן צבור - דוחה את השבת ואת הטמאה; ולא כל הטמאות הוא דוחה, אלא טמאת המת לבדה.

י. כל קרבנות הצבור, קבוע זמנן; לפיכך דוחין כלן את השבת ואת טמאת המת.

יא. וכל קרבן מהן שקרב בטמאה, אינו נאכל; אלא מקטירין ממנו דברים הראויין להקטרה, והשאר הראוי לאכילה נשרף, כשאר קדשים שנטמאו.

יב. כיצד דוחין את הטמאה? הגיע זמנו של אותו קרבן, והיו רב הקהל שמקריבין אותו טמאים למת, או שהיו הקהל טהורין והיו הכהנים המקריבין אותו טמאים למת, או שהיו אלו ואלו טהורין והיו כלי השרת טמאים במת - הרי זה יעשה בטמאה; ויתעסקו בו הטמאים והטהורים כאחד, ויכנסו כלן לעזרה. אבל הטמאים בטמאה אחרת, כגון זבין וזבות ונדות וטמאי שרץ ונבלה וכיוצא בהן - לא יתעסקו בו ולא יכנסו לעזרה, ואף על פי שנעשה בטמאה; ואם עברו [שאר הטמאים] ועשו או נכנסו לעזרה - חייבין כרת על הביאה ומיתה על העבודה; שלא נדחית אלא טמאת המת בלבד.

יג. ופסח שבא בטמאה, ודחקו טמאי מת ונכנסו להיכל - פטורין; אף על פי שלא הותרו אלא לעזרה - הואיל ואין אני קורא בהם "אל מחוץ למחנה תשלחו", הרי אלו פטורין.

יד. הנה מקצת בית אב [משמרת יומית] טמאים ומקצתם טהורים - אף על פי שרפן טמאי מת, לא יקריבו אלא הטהורים. הנה כל בית האב טמאי מת, יביאו בית אחר. היתה כל המשמרה [השבועית] טמאי מת, מחזירין על משמרה אחרת. אם היו רב הכהנים הנמצאים שם בירושלים בזמן הקבוע טמאים, יעשו בטמאה.

טו. ומפני מה מחזירין על הטהורים מבית אב אחר? מפני

עושים? משקעין אותו במי מקוה או במעין, ולמחר מעלין אותו; או ממלאין אותו בכל יום בפקר.

טו. היום [דוד גדול] שעשה שלמה מקוה הנה, מפני שאמרה [תעלה] של מים היתה עוברת בתוכו ממעין עיטם; לפיכך לא היו מימיו נפסלין בלינה במי הפיור, וממנו היו ממלאין הפיור.

טז. כיצד מצות קדוש? מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, ושוחה ומקדש; וכל החוצץ בטבילה, חוצץ בקדוש ידים ורגלים. ואינו מקדש כשהוא יושב, מפני שהוא כעבודה, ואין עבודה אלא מעמד, שנאמר: "לעמד לשרת".

יז. וכל העובד והוא יושב - חלל, ועבודתו פסולה; ואינו לוקה, מפני שאזהרה שלו מכלל עשה היא. וכן כל העוסק בעבודה מעבודות המקדש, צריך שיהיה עומד על הרצפה; ואם היה דבר חוצץ בינו ובין הרקע - כגון שעמד על גבי כלים, או בהמה, או על רגלי חברו - פסל. וכן אם דבר חוצץ בין ידו ובין הפלי שעובד בו, פסל. **יח.** ואין עבודה אלא בימין; ואם עבד בשמאל - פסל, ואינו לוקה. רגלו אחת על הפלי ורגלו אחת על הרצפה, רגלו אחת על האבן ורגלו אחת על הרצפה - רואין: כל שאלו ינטל הפלי או האבן יכול לעמד על רגלו אחת - עבודתו כשרה; ואם לאו - עבודתו פסולה. קבל בימין, ושמאל מסייעת - עבודתו כשרה; שהמסייע, אין משגיחין [מקפידין] עליו.

יט. נתנדנדה אבן מאבני העזרה - לא יעמד עליה בשעת העבודה, עד שתחבר בארץ; ואם עבד - עבודתו כשרה, הואיל ובמקומה עומדת.

יום רביעי

הלכות ביאת המקדש פרק ו

א. כל כהן שיש בו מום, בין מום קבוע בין מום עובר - לא יבנס למקדש מן המזבח ולפנים, שנאמר: "אל הפרכת לא יבא, ואל המזבח לא יגש"; ואם עבר ונכנס - לוקה, אף על פי שלא עבד. ואם עבד במקדש - פסל וחלל עבודתו, ולוקה אף על העבודה, שנאמר: "אשר יהיה בו מום לא יקרב" - מפי השמועה [מסורת מנשה רבינו] למדו, שאזהרה זו, שלא יקרב לעבודה.

ב. וכן בעל מום עובר - פסל ולוקה, שנאמר: "כל איש אשר בו מום לא יקרב" - מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לבעל מום עובר. ואין פועלי מומין שעבדו במקדש, אלא במלקות בלבד.

ג. כל המומין כהן - אחד [בין] שהיו בו מתחלת בריתו ואחד שגולדו בו אחר כן, בין עוברין בין שאינן עוברין - הרי זה פסול עד שיצברו.

ד. מום קבוע - כגון שבר רגל או שבר יד; ומום עובר - כגון גרב [שחין לח], או ילפת, והיא התנונית [שחין שהיה במצרים]. ולא המומין הכתובין בתורה בלבד הן שפוסלין בפניהם, אלא כל המומין הנראין בגוף - שנאמר: "כל

אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אף על פי שהוא טהור, עד שהוא טובל.

ה וכן המספך את רגליו [זרכים גדולים], טעון טבילה; וכל המטיל מים, טעון קדוש ידים ורגלים. יצא חוץ לחומת העזרה - אם לשהות בחוץ יצא - כשחזור, טעון טבילה; ואם לחזור מיד יצא - כשחזור, טעון קדוש ידים ורגלים בלבד. ואם לא טבל ולא קדש [אחר שיצא ונכנס], ועבד - הואיל ולא הסיח דעתו, ולא הסיף ורגליו, ולא הטיל מים - עבודתו כשרה. הוציא ידיו חוץ לחומת העזרה, אינו צריך לחזור ולקדש.

ו. נטמאו ידיו - מטבילן, והן טהורין; ואינו צריך לחזור ולקדש. נטמא גופו באכילת אכלין טמאין, או שתת משיקין טמאין, וטבל - אף על פי שאינו צריך הערב שמש [להמתין לשקיעה שיטהר], חזור ומקדש אחר טבילה; שכל טובל - מקדש ידיו ורגליו, ואחר כך עובד. ואם לא קדש - הואיל ולא הסיח דעתו, לא חלל.

ז. כהן גדול שלא טבל ולא קדש ידיו ורגליו בין בגדים לבגדים ובין עבודה לעבודה ביום הכפורים, ועבד - עבודתו כשרה, הואיל ואותן הטבילות והקדושים אינן שוים באהרן ובניו, ונאמר: "ורחצו אהרן ובניו" - דבר השונה בכל הפניהם מעבד, שהוא קדוש ראשון.

ח. קדש ידיו היום - צריך לחזור ולקדש למחר אף על פי שלא ישן כל הלילה, שהידים נפסלות בלינה. קדש בלילה, והקטיר החלבים כל הלילה - צריך לחזור ולקדש ביום לעבודת היום.

ט. קדש ידיו ורגליו לתרומת הדשן [השלכת האפר מעל המזבח] - אף על פי שהוא מקדש קדם שתעלה השמש, אינו צריך לחזור ולקדש אחר שהאיר היום, שהרי בתחלת עבודת היום קדש.

י. מצוה לקדש ממי הפיור. ואם קדש מאחד מפלי השרת, הרי זה כשר; אבל פלי החל אינן מקדשין. קדש בכלי שרת בחוץ [מחוץ לעזרה], או בכלי חל בפנים, ועבד - עבודתו פסולה. ואין מקדשין בתוך הפיור או בתוך פלי השרת, אלא מהן, שנאמר: "ורחצו אהרן ובניו ממנו", לא בתוכו; ואם קדש בתוכו ועבד - לא חלל.

יא. הטביל ידיו ורגליו במי מקוה, אפילו במעין - אין זה קדוש כלל, עד שירחץ בכלי; ובכל פלי הקדש מקדשין, בין שיש בהן [כמות של] רביעית בין שאין בהן כדי רביעית.

יב. כל המימות כשרים לקדוש, בין מים חיים [מי מעיין] בין מי מקוה; ובכלבד שלא ישתנה מראיהם, אלא יהיו כמים הכשרים לטבילה. טיט הנרוק [דליל] שהפירה שוחה ושוחה ממנו, משלים למי כיוור. זה הפלל: כל המשלים למי מקוה, משלים למי כיוור.

יג. כמה מים צריכין להיות בכיור? אין פחות מכדי לקדש ממנו ארבעה פהנים, שנאמר: "אהרן ובניו", והיו אלעזר ואיתמר ופינחס עמיהן, הרי ארבעה.

יד. מי כיוור נפסלין בלינה, כמו שבארנו. וכיצד היו

[איש] אשר בו מום, מכל מקום. ואלו הכתובים בתורה, דגמא הם.

ה. שלשה מיני מומין הן: יש מומין שהן פוסלין הכהן מלעבד והבהמה מלקרב, ויש מומין שפוסלין האדם בלבד מלעבד, ויש מומין שאינן פוסלין, אבל מפני מראית העין אמרו, שכל כהן שיש בו אחד מהן אינו עובד.

ו. כל מי שיש בו מום שפוסל באדם ובהמה, ועבד בין בשוגג בין במזיד - עבודתו פסולה; ואם היה מזיד, לוקה. וכל מי שיש בו מום מן המומין המיוחדין לאדם, ועבד - אף על פי שהוא לוקה, לא חלל עבודתו. ואם היה בו דבר מדברים שהם מפני מראית העין - אינו לוקה, ועבודתו כשרה.

ז. אין פוסל באדם אלא מומין שבגלוי, אבל מומין שבחלל הגוף - כגון שננטל פליתו של אדם, או טחול שלו, או שנקבו מעיו - אף על פי שנעשה טרפה [- שאין בכוחו לחיות יותר משנה], עבודתו כשרה, שנאמר: "שכר רגל או שכר יד" - מה אלו בגלוי, אף כל שבגלוי.

ח. הערל - הרי הוא כבן נכר, שנאמר: "כל בן נכר ערל לב וערל בשר". לפיכך ערל שעבד - חלל עבודתו ולוקה, כנר שעבד; אבל אינו חייב מיתה.

ט. כהן שהיה נושא נשים [האסורות להנשא לו] - בעברה - אינו עובד, עד שידירוהו בית דין על דעת רבים [- שאין לנדר זה חתרה], כדי שלא תהיה לו הפרה, שלא יוסיף לחטא; ועובד, ויורד ומגרש. וכן אם היה מטמא למתים - פסול, עד שיקבל עליו בבית דין שלא יטמא. ואם עבד ועבד קדם שידיר או שיקבל - אף על פי שהוא נשוי בעברה, לא חלל עבודתו.

י. כהן שעבד, ונבדק ונמצא חלל - עבודתו כשרה לשעבר, אבל אינו עובד להבא. ואם עבד, לא חלל - שנאמר: "ברוך ה' חילו, ופעל ידיו תרצה", אף חלין שבו תרצה.

יא. בית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית; ועקר מעשיהן התדיר, שהן יושבין ודנין את הכהנה, ובדקין את הכהנים ביחוסין ובמומין. כל כהן שנמצא פסול ביחוסו - לובש שחורים ומתעטף שחורים, ויוצא מן העזרה; וכל מי שנמצא שלם וכשר - לובש לבנים, ונכנס ומשמש עם אחי הכהנים.

יב. מי שנמצא כשר ביחוסו, ונמצא בו מום - יושב בלשכת העצים, מתלע עצים [- בודקם מתולעים] למערכה; וחולק בקדשים עם אנשי בית אב שלו, ואוכל - שנאמר: "לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל".

יום חמישי

הלכות ביאת המקדש פרק ז

א. כל המומין הפוסלים באדם ובהמה - חמשים; וזה הוא פרטן.

ב. חמשה באין, ואלו הן: (א) מי שנפגם סחוס אָנוּ כְּדִי שְׂתַּחֲגַר [תחדור] הצפרן בפגם; אבל העור המקף לסחוס האָנוּ - אין בו מום, בין שנקב בין נפגם בין נסדק.

ג. (ב) מי שנסדק סחוס אָנוּ כְּבָל שְׁהוּא [פסול], אף על פי שלא חסר [מהסחוס]. (ג) מי שנקב סחוס אָנוּ נָקַב כְּכַרְשִׁינָה [כגרגיר של מין קטניות], בין נקב עגל בין נקב ארץ - אם מצטרף [לגודל של-] לכרשינה, הרי זה מום. (ד) מי שיכשה אָנוּ, [עד] כדי שתנקב ולא תוציא דם. (ה) מי שהיתה אָנוּ כְּפּוּלָה לשתים [אוזן בתוך אוזן], אפלו הגדי שדרף אָנוּ לְהִיּוֹת נּוּטוֹת וּכְפּוּלוֹת - ובלבד שיהיו לה שני סחוסין [פסול]; אבל אם לא היה לה אלא סחוס אחד, והרי הוא כגוף אחד שנקבל - כשר.

ד. שלשה ברים [עפעף] של עין, ואלו הן: (א) מי שנקב ריס מריסי עיניו ככל שהוא [- מעט]. (ב) מי שנסדק ריס מריסי עיניו ככל שהוא. (ג) מי שנפגם ריס מריסי עיניו ככל שהוא. ושלשה מומין אלו, בכלל "חרוץ" האמור בתורה.

ה. שמונה בעין, ואלו הן: (א) העור, בין באחת מעיניו בין בשתייהן. (ב) מי שאינו רואה בשתי עיניו, או באחת מהן, אף על פי שאין נראה בהן שנוי כלל - מחמת שידרו מים קבועין [- בקביעות] כנגד ראותי [- וגורם לעיוורון]. (ג) מי שאינו רואה בעיניו או באחת מהן ראייה ברורה, מחמת שהיה בה סגורים קבועים [- שלא ראה שמונים יום]. (ד) מי שבעינו כמו ענב, אף על פי שהוא רואה. (ה) מי שיצא בשר יתר בעינו, עד שחפה מעט מן השחור של עין. (ו) מי שנמשך הלכך של עין ונכנס ממנו מעט בשחור, עד שנמצא השחור מערב בלבן - וזה הוא "תכלול" האמור בתורה; אבל אם יצא מן השחור לתוף הלכך - אינו מום, שאין מומין בלבן. (ז) מי שהיתה נקדה לבנה בתוף השחור, וזה הוא "דק" האמור בתורה - והוא שתהיה צפה על גבי השחור; אבל אם לא היתה צפה, או שהיתה משקעת בשחור - אינו מום. וכן אם היתה נקדה שחנה בתוף הלכך, אפלו צפה - אינו מום, שאין מומין בלבן. (ח) שתהיה נקדה שחורה שוקעת בתוף השחור, אף זה נקרא "דק"; אבל אם היתה צפה - הואיל והיא שחורה בשחור, אינו מום.

ו. שלשה בחטם, ואלו הן: (א) מי שנקב חטמו, אפלו מצד אחד. (ב) מי שנסדק חטמו. (ג) מי שנפגם חטמו. ז. ששה בפה, ואלו הן: (א) מי שנקבה שפתו, אפלו אחת מהן. (ב) מי שנפגמה שפתו. (ג) מי שנסדקה שפתו - והוא שתסדק מזר [מהעור] שלה עד שתחלק לשני ראשים. (ד) מי שעצם לחיו התחתון עודף [בולט] על העליון כל שהוא. (ה) מי שפיו בלום [נפוח] מחמת גופו ובריתו [- מלידה]; אבל אם נבלם מחמת הרוח, אינו מום. (ו) מי שננטל רב המדבר של לשונו [חלק הלשון שמתנועע].

ח. שנים עשר באברי הגרע, ואלו הן: (א) מי שנמצא הגיד [המילה] שלו. (ב) או נכתת [נכתש]. (ג) או נתק. (ד) או נכרת. (ה) מי שנמצא הביצים שלו, או אחת מהן. (ו) או נכתתו, או אחת מהן. (ז) או נתקו, או אחת מהן. (ח) או נכרתו, או אחת מהן. (ט) מי שאין לו אלא ביצה אחת, אף על פי שיש לו שני כסין. (י) מי ששתי ביציו בכיס

אחד. (יא) השמטום [שאינו ניכר בו סימן זכר ונקבה]. (יב) האגדרוגיגוס [יש בו סימני זכר ונקבה יחד].

ט. ששה בידים וברגלים, ואלו הן: (א) הפסח [צולע]. (ב) מי שנשקטוהו ירכו [וגדולה מחברתה], והוא "שורע" האמור בתורה. (ג) מי שאחת מירכותיו גבוהה [במקום חיבורה] מחברתה. (ד) מי שנשקטוהו עצם ידו - והוא שיהיה נכר. (ה) מי שנשקטוהו עצם רגלו - והוא שיהיה נכר; אף על פי שאינו נכר כשיעמד, אם נכר כשיהלך - הרי זה מום. (ו) מי שרגליו מבלמות [נפוחות] מחמת עצמן ובריתן - מלידה; אבל אם היו מבלמות מחמת הרוח, אינו מום. י. ארבעה ראויין להיות בכל הגוף, ואלו הן: (א) מי שיש בו גרב [מין שחין] כש כל שהוא [מעט] - וזה הוא ה"גרב" האמור בתורה. (ב) מי שיש בו יבלת שיש בה עצם - וזו היא "יבלת" האמורה בתורה. (ג) מי שיש בו חזנית המצריית [שחין שהיה במצרים] כל שהיא, והיא חזנית קשה וכעורה - וזו היא "ילפת" האמורה בתורה. יא. (ד) כל עצם שבגלוי שנוחרץ בו חרץ, הרי זה מום - והוא בכלל "חרוץ" האמור בתורה. ואין הצלעים בכלל עצמות שבגלוי.

יב. ועוד יש שם שלשה מומין, ואלו הן: (א) הזקן שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא עומד. (ב) חולה שהוא רועד מפני חליו וכשולון כחו. אבל הטרפה [שבגלל מום אין בכוחו לחיות יותר משנה] - כל שר באדם ופסול בבהמה; וכן יוצא [מן דפן] [הרחם, - ניתוח קיסרי] כל שר באדם ופסול בבהמה. יג. (ג) המזהם. וכהן שהוא מזהם בוצעתו - רוחץ ושוף כל בשרו בבשם, ועובד. הנה ריח פיו רע - נותן בפיו פלפל או נגנביל וכיוצא בזה, ועובד. ואם עבד בזהום זעתו, או בזהום פיו - הרי זה חלל עבודתו, כשאר אלו בעלי המומין כלם.

יום שישי

הלכות ביאת המקדש פרק ח

א. כל המומין המיוחדין באדם - תשעים; וזה הוא פרטן. שמונה בראש, ואלו הן: (א) מי שאמצע קדקדו שוקע למטה כמי שדחקו בידו. (ב) מי שאמצע קדקדו עולה למעלה כמו ביצה. (ג) מי שפאת [קצה] ראשו יוצא כנגד פניו כמו מקבת [פטיש]. (ד) מי שראשו יוצא מאחוריו כנגד צרפו. (ה) מי שראשו רחב ויוצא מכאן ומכאן, עד שתמצא ראשו על צוארו כמו ראש הלפת על העלין שלו. (ו) הקרח שאין בכל ראשו שער כל עקר; ואם יש בו שיטה [שורה] של שער מקפת מאחוריו מאן לאן, כשר. (ז) מי שהיה השער מקיף מאן לאן מלפניו בלבד, ושאר הראש קרח - הרי הוא פסול. (ח) מי שהיה השער מקיף את כל הראש סביב מלפניו ומאחוריו, ואין שם שער באמצע - אף זה קרח ופסול.

ב. שנים בצואר, ואלו הן: (א) מי שצוארו שוקע הרבה, עד שנמצא ראשו באלו הוא מנח על כתפיו. (ב) מי שצוארו ארוך הרבה, עד שיראה כשמוט מבין כתפיו.

ג. ארבעה באן, ואלו הן: (א) מי ששתי אוניו קטנות הרבה. (ב) מי ששתי אוניו נפוחות, דומות לספוג. (ג) מי שאוניו מדלדלות למטה. (ד) מי שאחת מאוניו משנה מחברתה במראה.

ד. חמשה בגבינים [בגבות], ואלו הן: (א) מי שאין לו שער בגביניו, וזה הוא "גבן" האמור בתורה. (ב) מי שגביניו שוכבין [ומגיעין עד עפעפיו]. (ג) מי שיש לו גבינין יתר על שנים. (ד) מי שאין לו אלא גבין אחד. (ה) מי שאחד מגביניו משנה מחברו, בין ששערו של זה ארוך ושערו של זה קצר, בין ששערו של אחד שחור ושער השני לבן או אדם - האיל ויש בין שניהם שנוי, הרי זה פסול. ה. ארבעה בריס העין, ואלו הן: (א) מי שאין לו שער כלל בריסי עינו. (ב) מי ששער ריסי עינו מרבה מעבה הרבה. (ג) מי ששער אחד מריסי עינו משנה משער ריס אחר, כגון שאחד שחור ואחד לבן, או אחד נושר והשני מעבה. (ד) מי שעפעפיו סגורות מעט, ואין נפתחות הרבה כשאר כל האדם.

ו. אחד עשר בעינים, ואלו הן: (א) מי שהיו שתי עיניו למעלה מן המקום הראוי להן, קרובות מפדחתו [מצחו]. (ב) מי שהיו שתי עיניו למטה ממקום הראוי להן. (ג) מי שהיו שתי עיניו עגלות, ואין נמשכות בארוך מעט כשאר העינים. (ד) מי שעניו מוורות, והן יוצאות כמו עיני הנמר, וכמי שהוא מסתכל בעת שכועס בעם הרבה. (ה) מי שעניו גדולות הרבה כשל עגל. (ו) מי שעניו קטנות כשל אנו. (ז) מי שדמעיו זולפות תמיד. (ח) מי שלחלוחית נמשכת מראש עינו מנגד החטם, או מנב עינו מנגד צדעיו [הרקות]. (ט) מי שמקבץ ריסי עינו ועוצמן מעט בשעה שרואה אור, או בשעה שהוא רואה לדקדק בראיה. (י) מי שראית עינו מערבת, עד שרואה את החדר ואת העליה כאחת; ויודע דבר זה בעת שידבר עם חברו, ונראה כאלו הוא מסתכל באיש אחר. (יא) מי שאחת מעיניו משנה מחברתה, בין במקומה בין במראה, כגון שהיתה אחת שחורה ואחת פתוחה [צבע מעורב], או אחת קטנה ואחת גדולה - האיל ויש בין שתיהן שנוי מכל מקום, פסול.

ז. ששה בחטם, ואלו הן: (א) מי שעקר [ראש] חטמו שוקע, אף על פי שאינו כוחל שתי עיניו כאחת [למרות שאינו צובע עיניו במכחול במשיכה אחת מפני החוטם] - וזה הוא "חרום" האמור בתורה. (ב) מי שאמצע חטמו בולט למעלה. (ג) מי שעלק חטמו נוטף למטה. (ד) מי שחטמו עקם לצד אחד. (ה) מי שחטמו גדול מאחוריו. (ו) מי שחטמו קטן מאחוריו. וכיצד משערין אותו? באצבע קטנה של ידו: אם היה חטמו גדול ממנה או קטן ממנה, הרי זה מום.

ח. שלשה בשפתים, ואלו הן: (א) מי ששפתו העליונה עורפת [בולטת] על התחתונה. (ב) מי ששפתו התחתונה עורפת על העליונה. (ג) מי שפיו רפוי וריר וירד מפיו. ט. שלשה בבטן, ואלו הן: (א) מי שכרשו צבה [בולטת].

הארץ ביותר. (ד) הננס, והוא הקצר ביותר. עד שיהיו מפלגין [שונים] משאר העם.

טו. שמונה בעור הבשר, ואלו הן: (א) הכושי. (ב) הלכן ביותר, כמו גבינה. (ג) האדם פשני [כארגמן]. (ד) בעלי נגעים טהורים שנשתנה העור מחמת עצמו, כגון הפהק [נגע לבן]. (ה) שנשתנה העור מחמת דבר אחר, כגון צרבת המכנה [כוויה]; וזה בכלל נגעים טהורין. (ו) מי שהיתה בעור פניו שומה [וגודלה] - כאיסר [- מטבע] או יותר. (ז) מי שהיתה בעור פניו שומה שיש בה שער - אף על פי שאינה כאיסר, אלא בכל שהוא. (ח) בעלי הדלדולין; והוא שידלדל העור והבשר, או הלחלוחית שיש בעור שידלדל באינה מקום שיהיה מכל הגוף - הרי זה מום. **טז.** ועוד יש שם באדם מומין אחרים, ואלו הן: (א) החרש. (ב) השוטה. (ג) הנכפה [נופל מחמת חולין], אפלו [אחת] לזמנים רבים. (ד) מי שרוח רעה מבעתת [מפחידה] אותו תמיד, או בעתים ידועים.

יז. נמצאו כל המומין הפוסלין בכהנים, מאה וארבעים; וזה הוא כללם: שמונה בראש, ושנים בצואר, ותשעה באזנים, וחמשה בגבינים, ושבעה בריס העין, ותשעה עשר בעין, ותשעה בחטם, ותשעה בפה, ושלשה בכטן, ושלשה בגב, ושבעה בידיים, וששה עשר באברי הורע, ועשרים ברגלים, ושמונה בכל הגוף, ושמונה בעור הבשר, ושבעה בכל הגוף וריחו. וכבר נתפרשו כלן אחד אחד. ואלו פסלו מפני מראית העין: מי שנשרו ריסי עיניו, אף על פי שנשאר השער בעקרון [בשורשן], ומי שנטלו שניו.

שבת קודש

הלכות ביאת המקדש פרק ט

א. זר [אינו כהן] שעבד במקדש - עבודתו פסולה, וחיב מיתה בידי שמים, שנאמר: "וזהו הקרב, יומת" - מפני השמועה [מסורת מנשה רבין] למדו, שאין חיוב זה אלא לקרב לעבודה. והיכן הזהיר עליו? "זר לא יקרב אליכם". איזה הוא זר? כל שאינו מזרע אהרן הזכרים, שנאמר: "וערכו בני אהרן" - בני אהרן ולא בנות אהרן. **ב.** אף על פי שהזרים מזהירין שלא יתעסקו בעבודה מעבודות הקרבות - אינן חייבין מיתה אלא על עבודה תמה [סופית], לא על עבודה שיש אחריה עבודה; ואין הזר חייב מיתה אלא על ארבע עבודות בלבד - על הזריקה, ועל ההקטרה, ועל נסוף המים בחג, ועל נסוף הזין תמיד.

ג. כיצד על הזריקה? בין שזרק בפנים, בין שזרק בחוץ, בין שהזה הזיה אחת מכל הזיות הדם, בין שהזה הזיה אחת מכל הזיות שבקרבותו מצרע - הרי זה חייב מיתה. **ד.** כיצד על ההקטרה? הקטיר אברים או קמץ [ממנחה] או לבונה על המזבח, אפלו הפך באברים שלא נתאכלו וקרב שרפתן - חייב מיתה; והוא שיקטיר בזית. וכן אם הקטיר על מזבח הזהב - משיקטיר בזית, חייב; אבל המקטיר

(ב) מי שטבורו יוצא, ואינו שוקע פשאר בני אדם. (ג) מי שדדיו שוכבין על בטנו כדדי האשה.

י. שלשה בגב, ואלו הן: (א) מי ששדדו עקומה. (ב) מי שיצאת חליה משרתו, בין שבלטה לחוץ, או נכנסה לפנים, או נטתה לצדדין - וזה הוא בעל חטורת. (ג) מי שתפח בשר בגבו ונעשה כחטורת - אף על פי שלא וזה חליה ממקומה, הרי זה מום.

יא. ששה בידיים, ואלו הן: (א) מי שיש לו אצבע יתרה באצבעות ידיו, אפלו היו שש ושש. ואם חתך את היתרה, פשר; ואם היה בה עצם - אפלו חתכה, פסול. (ב) מי שחסר אצבע מידו. (ג) מי ששתי אצבעות ידיו קלוטות [מחוברות כאצבע אחת] עד למטה מן הפרק; ואם חתכן והפרישן עד הפרק - פשר. באיזה פרק אמרו? בפרק ראשון הסמוך לכף היד. (ד) מי שאצבעותיו מרובות זו על גבי זו. (ה) מי שפקה [כעין אצבע נוספת] יוצאת מגודלו. (ו) מי שהוא אטר יד ימינו; ואם היה שולט בשתי ידיו, פשר.

יב. ארבעה באברי הורע, ואלו הן: (א) מי שפס הביצים גדול וארץ עד שמגיע לארבעותיו [ברכיו]. (ב) מי שהגיד [איבר המילה] שלו ארץ עד שמגיע לארבעותיו. (ג) מי שנמרחו אשכיו, והוא כיס של ביצים. (ד) מי שהרוח באשכיו - והוא "מרוח אשף" האמור בתורה.

יג. חמשה עשר בשוקים וברגלים, ואלו הן: (א) מי ששוקיו עקמות - עד שמחבר רגל לרגל, ואין ארבעותיו נוגעות זו בזו. (ב) מי שפקתו יוצאת [עקבו בולט]; והפקה היא העצם העלל שלמעלה מן העקב מצד פנים, והוא דומה לפקה [כדור] שטוות בה הנשים. (ג) מי שעקבו יוצא לאחוריו, עד שנמצא השוק באלו הוא באמצע רגלו עומד. (ד) מי שפרסתו [כף רגלו] רחבה כשל און, אף על פי שאינה קלוטה כשל און. (ה) מי שפקה יוצאה מגודלו. (ו) מי שיש ברגלו אצבע יתרה, אפלו שש ושש; ואם חתכה, פשר - והוא שלא יהיה בה עצם. (ז) מי שחסר אחת מאצבעות רגליו. (ח) מי שאצבעותיו מרובות זו על גבי זו. (ט) מי שהיו אצבעות רגליו קלוטות [מחוברות] עד למטה מן הפרק; ואם היו עד הפרק, או שחתכן והפרישן - פשר. (י) מי שרגלו בלה שנה - שנמצא רחב פס אצבעותיו כרחב עקבו, וכאלו היא חתיכה שנה. (יא) מי שרגלו עקמה דומה למגל - שנמצא פס רגלו שיש בו האצבעות עם עקבו, באלו הם שני ראשי הקשת. (יב) מי שרגלו חלולה [שנחסר בשר בפרסתו] - והוא שיהיה אמצעה גבוה מעל הארץ, ונמצא כשעומד עומד על עקבו ועל אצבעות רגליו. (יג) המקיש בקרסליו [אחת בשניה] בעת שמהלך. (יד) מי שהוא מקיש בארבעותיו [אחת לשניה] בעת שמהלך. (טו) מי שהוא אטר [חלש ואטום] ברגל ימינו.

יד. ארבעה בכל הגוף, ואלו הן: (א) מי שגופו גדול מאבריו [באופן יחסי]. (ב) מי שגופו קטן מאבריו. (ג)

כל אחת ואחת; ואם היה זר - אינו לוקה אלא אחת, משום זרות.

יב. זר ששמש בשבת - חייב משום זרות ומשום שבת; וכן בעל מום ששמש בטמאה - חייב משום טמאה ומשום בעל מום.

יג. כל כהן שעבד עבודה זרה, בין כמזיד בין בשוגג - אף על פי שחזר בתשובה גמורה - הרי זה לא ישמש במקדש לעולם, שנאמר: "לא יגשו אלי לכהן לי". אחד העובד אותה בשרות, כגון שנעשה כמר לעבודה זרה, או המשתתף לה, או המודה לה וקבלה עליו באלה - הרי זה פסול לעולם.

יד. עבר והקריב - אין קרבתו ריח נוח, אף על פי שהיה שוגג בעת ששרת או שהשתתף או שהודה. אבל השוחט לעבודה זרה בשוגג - אם עבר והקריב, קרבתו ריח נוח ונתקבל; שהרי לא שרת, ולא נעשה כמר, אלא שחט בלבד, והוא שוגג. ואף על פי כן, לכתחלה לא יעבר. מי שעבר ונעשה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנות לה' - אינו פבית עבודה זרה; ואף על פי כן, כל כהן ששמש בבית כזה - לא ישמש במקדש לעולם. וכן כלים שנשתמשו בהם שם - לא ישתמשו בהן במקדש לעולם, אלא יגנוזו. ויראה לי, שאם עבד כהן ששמש שם, במקדש - לא פסול.

טו. נמצאו כל הפסולין לעבודה, שמונה עשר; ואלו הן: (א) העובד עבודה זרה; (ב) הנזיר; (ג) בעל מום; (ד) הערל; (ה) הטמא; (ו) טבול יום; (ז) מחסר כפורים; (ח) האונן; (ט) השפור; (י) מחסר בגדים; (יא) יתר בגדים; (יב) פרום בגדים; (יג) פרוע ראש; (יד) שלא רחוצ ידים ורגלים; (טו) היושב [בשעת העבודה]; (טז) מי שיש בין ידו ובין הפלי דבר חוצץ; (יז) מי שיש בין רגלו ובין הארץ דבר חוצץ; (יח) מי שעבד בשמאלו. כל אלו פסולין לעבודה, ואם עבדו חללו; חוץ מפרוע ראש, וקרוע בגדים, והשוחט לעבודה זרה בשוגג - שאם עבדו, עבדתן כשרה.

ברייך רחמנא דסיעין

קטרת של יום הכפורים בקדש הקדשים - אינו חייב מיתה עליה עד שיקטיר מלא חפניו, השעור המפרש בתורה.

ה. והמסדר שני גזרי עצים על המערכה - הרי זה כמקטיר אברים, וחייב מיתה; שהעצים קרפן הן. אבל היצק [שמן על המנחה], והבולל [מערבבה], והפותת [חותכה לחתיכות], והמולח, והמניף, והמגיש [אותה למזבח], והמסדר את לחם הפנים או את הפזיזין [צלוחיות הלבונה] על השלחן, והמטיב [מנקה] את הנרות, והמצית אש במזבח, והקומץ [מפריש מן המנחה חלק להקריבה], והמקבל דמים - אף על פי שפסול, והרי הוא מזוהר על כל אלו, ולוקה - אינו חייב מיתה; מפני שכל אחת מהן עבודה שיש אחריה עבודה, ואינה גמר עבודה.

ו. שחיטת הקדשים - כשרה בזרים, אפלו קדשי קדשים, בין קדשי יחיד, בין קדשי צבור, שנאמר: "ושחט את כן בקר לפני ה', והקריבו בני אהרן" - מקבלה [של הדם] ואילף מצות כהנה. וכן הקפשט, והנתינת [של הבהמה], והולכת עצים למזבח - כשרה בזרים, שנאמר באברים: "והקריב כהן את הכלל והקטיר המזבחה" - זו הולכת אברים לכבש; הולכת אברים היא שצריכה כהנה, אבל הולכת עצים אינה צריכה כהנה.

ז. וכן הדלקת הנרות כשרה בזרים; לפיכך אם הטיב כהן הנרות והוציאן לחוץ - מתר לזר להדליקן.

ח. הרמת הדשן [האפר, מעל המזבח] צריכה כהן, שנאמר: "ולבש הכהן מדו בד". ואם הרים ישראל - לוקה, ואינו חייב מיתה אף על פי שאין אחריה עבודה, שנאמר: "עבדת מתנה [מלשון נתינה] וכו'" - עבדות מתנה הוא שתהיה ככה לכו, ואם קרב לה הזר חייב מיתה; אבל עבדות סלוק [נטילה], אין חייבין עליה מיתה. וכן אם דשן מזבח הוזק והמנוחה, אינו חייב מיתה.

ט. [זר ש:] סדר את המערכה - פורקה [הזר], וחזר כהן וסודרה, מפני שסודרה פסול.

י. הטמא ובעל מום ושלל רחוצ ידים ורגלים, ששמשו במקדש - אינן חייבין אלא על עבודות שהזר חייב עליהן מיתה; ועל שאר העבודות - באזהרה [בלא].

יא. כהן טבול יום ומחסר כפורים שנטמא, והרי הוא מחסר בגדים ושלל רחוצ ידים ורגלים, ועבד - חייב על

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - א' ז' כסלו ה'תשס"ח

מפרסם היום אצל נזירי הקבטים המצרים. העובר על לאו זה — חייב מלקות; וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פלאים (פרק ט) וגם בשבת (נד). ובסוף מכות (כ).

המצוה המשלמת ק"כ — הצווי שנצטוונו להניח פאה (קצה בשדה) מן-התבואה והפרות וכיוצא בהן והוא אמרו יתעלה: "תעזב אתם"

יום ראשון

מצות לא תעשה מב.

מצות עשה קכ. מצות לא תעשה רי.

המצוה המ"ב — האזהרה שהזרנו מללבוש בגד הארוג מצמר ופשתים כמו שהיו לובשים כמרי עבודה זרה באותו הזמן, והוא אמרו יתעלה: "לא תלבש שעטנז" (דברים כב, יא). וזה

שיחסו הגדול בעולל-תינוק), וגם בהן אמר הכתוב: "לעני ולגר תעזב אתם" (שם יט, י), אחר שהזכיר את-העוללות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ז). ואינה נוהגת מן-התורה אלא בארץ.

המצוה הרי"ב — האזהרה שהזהרנו מלכלות את-הכרם בשעת בצירתו (לא לבצור את העוללות), והוא אמרו יתעלה: "וכרמך לא תעולל" (שם), אלא ינחו האשכולות הקיצוניות (העוללות נמצאות בקצה) — לעניים. אבל אין דבר זה בשאר האילנות ואפלו הדומים לכרם (וזהי אזהרה יחודית בכרם), לפי שהאזהרה באמרו: "כי תחבט זיתך לא תפאר אתריך" (דברים כד, כ) היא שלא יקח את-השכחה ומן-הזית נלמד הדין (אך ורק) בשכחה לשאר האילנות. וגם זה (הלאו של "עוללות") נתק לעשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ז משנה ד).

יום שלישי

מצות עשה קכד. מצות לא תעשה ריג.

מצות עשה קכב. מצות לא תעשה ריד.

המצוה הקכ"ד — הצווי שנצטוינו להניח לעניים מה-שנשר ונפל מן-הענבים בשעת הבציר, והוא אמרו: "ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם" (ויקרא יט, י), וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ו) ואינה נוהגת מן-התורה אלא בארץ.

המצוה הרי"ג — האזהרה שהזהרנו מלאסוף את-הגרגרים הנופלים מן-הכרם בשעת בצירתו, אלא ינחו לעניים, והוא אמרו: "ופרט כרמך לא תלקט" (שם), וגם זה נתק לעשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ז משנה ג).

המצוה הקכ"ב — הצווי שנצטוינו להניח עמר השכחה (אלומות ואגודות שנשכחו בשדה), והוא אמרו יתעלה: "ושכחת עמר בשדה לא-תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה" (דברים כד, יט), זה שאמר "לגר ליתום ולאלמנה יהיה", — הוא הצווי להניחו והוא העשה, כמו שאמר בלקט ופאה "תעזב אתם", שהוא העשה כמו

(ויקרא יט, י) אחר שהזכיר הפאה. וכבר נתבאר בגמרא מכות (טז:), שהפאה היא לאו שנתק לעשה. הלאו — הוא אמרו: "לא תכלה פאת שדך" (לא תעשה רי): והעשה — הוא אמרו (בהמשך): "לעני ולגר תעזב אתם". וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה. ודין תורה, שלא תהא נוהגת אלא בארץ.

המצוה הרי"י — האזהרה שהזהרנו מלקצור כל-הזרע, אלא יניח ממנו שארית לעניים בפאת השדה, והוא אמרו יתעלה: "לא-תכלה פאת שדך בקצרך" (שם כג, כב), ולאו זה נתק לעשה, לפי שאם עבר וקצר כל-הזרע, יתן לעניים כשעור הפאה מן-הקציר, והוא אמרו יתעלה: "לעני ולגר תעזב אתם" (שם) כמו שבארנו במצות עשה (מצות עשה קכ — לעיל). והפאה חובה גם לאילן כמו שהיא חובה לשדה. ומצוה זו חובה מן-התורה בארץ ישראל בלבד. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכתא שחברה לה ("פאה").

יום שני

מצות עשה קכא. מצות לא תעשה ריא.

מצות עשה קכג. מצות לא תעשה ריב.

המצוה הקכ"א — הצווי שנצטוינו להניח את-הלקט (שבליים הנופלות בשעת הלקט) והוא אמרו: "ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם" (ויקרא כג, כב), וגם זה לאו (לא תעשה ריא) שנתק לעשה, כמו שנתבאר במסכת מכות (טז:). לגבי פאה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ד). ודין תורה, שלא תהא נוהגת אלא בארץ.

המצוה הרי"א — האזהרה שהזהרנו מלקחת השבליים הנופלות בשעת הקצירה, אלא ינחו לעניים, והוא אמרו יתעלה: "ולקט קצירך לא תלקט" (שם). וגם זה נתק לעשה (מצות עשה קכא), כמו שבארנו בפאה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ד משנה י).

המצוה הקכ"ג — הצווי שנצטוינו להניח לעניים את-השאירות הנשארות בכרם בשעת בציר פרותיו, והן הנקראות עוללות (אשכול קטן

לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה". וכיון שמצאנו לשון הגמרא שהפאה היא לאו שנתק לעשה ולמדו על עשה שבה ממה שאמר: "לעני ולגר תעזב אתם", משמע שכל-אלו חמשת הלואין לאו שנתק לעשה, וכל-זמן שקיים עשה שבה — אינו לוקה, כמו שזכרנו; ואם נבצר ממנו קיום עשה שבה — לוקה. וכל-זמן שאפשר לו לקיימו, אף-על-פי שלא קיימו עתה — אינו לוקה, אלא נצוהו לקיימו בלבד עד שגדע שבו אי אפשר ופעבר על הלאו ולא נשארה שום אפשרות לקיום עשה שבו — (רק) אז לוקה. ודע ענין זה והבינהו.

יום רביעי

מצות עשה קל. קצה.

מצות לא תעשה רלב.

המצוה הק"ל — הצווי שנצטוינו להפריש מעשר עני בכל-שנה שלישית מן-השמיטה, וגם בשלישית אחרי השלישית, — כלומר: בששית מן — השמיטה, והוא אמרו יתעלה: "מקצה שלש שנים תוציא את-כל-מעשר תבואתך וגו'" (דברים יד, כח). וגם זו אינה חובה מן-התורה אלא בארץ ישראל וכבר נתבאר דיוני מצוה זו במסכת פאה (פרק ח) ובמסכת דמאי (פרק ד) ובמסכת מעשרות. וכמה ענינים ממנה מפורים במקומות מספר משאר מסכתות זרעים ומסכת מכשירין (סוף פרק ב) וידיים (פרק ד משנה ג).

המצוה הקצ"ה — הצווי שנצטוינו לתן צדקה ולחזק החלשים ולהרחיב להם. וכבר בא הצווי על מצוה זו בלשונות שונים, אמר: "פתח תפתח את-ידיך" (שם טו, ח), ואמר: "והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה), ואמר: "וחי אחיך עמך" (שם, לו), הפונה בכל-הפסוקים האלה היא אחת, והיא: שנכלכל ענינו ונתמכנו די מחסורו. וכבר נתבאר דיוני מצוה זו במקומות שונים, רבם בכתבות (סו). ובתרא (בבא בתרא סו), ובא בקבלה, שאפלו עני המתפרנס מן הצדקה חייב במצוה זו, כלומר: הצדקה למי שנמוך ממנו או למי שפמוהו — אפלו בדבר מועט.

המצוה הרל"ב — האזהרה שהזהרנו מלהמנע

שבארנו (מצוות עשה קכ-קכא), וגם זו אינה נזהגת מן-התורה אלא בארץ. וכבר נתבאר גם דיוני מצוה זו במסכת פאה (פרק ה ופרק ו).

המצוה הרי"ד — האזהרה שהזהרנו מלקחת עמר השכחה, והוא אמרו: "ושכחת עמר בשדה לא-תשוב לקחתו" (שם), וכן השכחה נזהגת לכל בין בתבואה בין באילן. וגם זה נתק לעשה, שאם עבר ולקחה — חייב להחזיר לעניים, והוא אמרו יתעלה: "לגר ליתום ולאלמנה" (שם, כא). וכבר נתבאר דיוני מצוה זו במסכת פאה. ודע שכלל הוא אצלנו: שכל-מצות לא-תעשה שיש בה (אפשרות) לקיום עשה, כשקיים — (כל זמן שניתן לקיים) עשה שבה — אינו לוקה; ואם לא יקיימו — לוקה, כגון הפאה — שאם קצרה — (לעניים) לא יתחייב מלקות בזמן שיקצר אלא יכול לתנה שבלים. וכן אם דש את-החטים וטחנן ולשן — נותן מן-הבצק שעור מה-שהיה חייב בו מן-הפאה. אבל אם ארע שאבדו אותן החטים לגמרי או שגשרפו — הרי זה לוקה, כיון שלא קיים עשה שבה; כל-שכן אם בטלו בידו, כגון שאכל את כל-אותן החטים עד גמירא. ואל תחשוב שאמרם בגמרא מכות (טז): "אנו אין לנו אלא זאת (שילוח הקז) ועוד אחרת" (מצב שבו שיך לבטל בהן את העשה הניתק ללאו — ועל ידי כך להתחייב מלקות), ונתקיים (ומתברר שם בגמרא) שאותה ה"אחרת" היא הפאה (אל תחשוב) שמשמע שלא יהא דין זה אלא בפאה בלבד — לא, אלא ענין "אחרת" רצונו לומר: הפאה וכל-מה שדינו כדין הפאה. לפי שהפרט והלקט והשכחה והעוללות כל-אחד מהם הוא לאו שיש בו מעשה, ואפשר בו (בהם) מה שאפשר בפאה מענין קיימו ולא קיימו (צורת קיום העשה או אי-קיומו) או בטלו ולא בטלו (צורת בטול אפשרות קיום העשה או אי-בטולו). לפי שהפאה שפמוהו למדנו לפאה שיש בה קיום עשה הוא אמרו יתעלה: "לעני ולגר תעזב אתם" — וזה נאמר בפאה ובלקט ובפרט ובעוללות. אמר: "לא-תכלה פאת שדך. ולקט קצירך לא תלקט, וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם". ואמר עוד בעמר השכחה: "לא-תשוב

במסכת תרומות ובמסכת מעשרות וגם בכמה מקומות בדמאי.

יום שישי

מצות לא תעשה קנר.

המצוה הקנ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהקדים מתנות הנרעים. זו על זו, אלא נפרישן לפי סדרן. ובאור דבר זה: שהחטים, למשל, אם דשן ומרחן — הרי הן טבל; מפריש מהן תחלה תרומה גדולה והוא אחד מחמשים (מדה בינונית) ואחר-כך מפריש עשירית מהנשאר עשירית הנשאר — וזהו מעשר ראשון; ואחר-כך מפריש עשירית ממה שנשאר — והוא מעשר שני. נותן תרומה גדולה לפה, ומעשר ללוי, ומעשר שני יאכל לבעליו בירושלים. על הסדר הזה צריך להפריש. ובאה האזהרה מלהקדים מה-שראוי לאחר ומלאחר מה שראוי להקדימו, והוא אמרו יתעלה: "מלאתך ודמעתך לא תאחר" (שמות כב, כח). פאלו יאמר: לא תאחר ממלאתך ודמעתך מה שראוי להקדימו. ובמשנת תרומות (פרק ג משנה ו): המקדים תרומה לבכורים ומעשר ראשון לתרומה ומעשר שני לראשון, אף-על-פי שהוא עובר בלא-תעשה, שנאמר: "מלאתך ודמעתך לא תאחר" — מה-שעשה עשוי. ובמכלתא (פרשת משפטים): "מלאתך" — אלו הבכורים הנטלין מן-המלאי: "ודמעתך" — זו תרומה; "לא תאחר" — שלא תקדים שני לראשון, (ושלא יקדים מעשר) ראשון לתרומה, תרומה לבכורים. ושמ נאמר: מכאן אמרו: כל-המקדים תרומה לבכורים ומעשר שני לראשון, אף-על-פי שהוא עובר בלא-תעשה — מה-שעשה עשוי. וכבר נתבאר בריש תמורה (ד) שהמקדים אינו לוקה.

שבת קודש

מצות לא תעשה קלג. קלד.

המצוה הקל"ג — האזהרה שהזהר כל-זר מלאכול שום תרומה, והוא אמרו: "וכל-זר לא יאכל קדש" (ויקרא כב, י), וכונתו ב"קדש" זה — התרומה. וכן הבכורים, לפי שגם הם נקראו: תרומה, כמו שאבאר (לא תעשה קמח), ולזאת פונתי באמרי שום תרומה והוא הדין לכל-מועל

מלתת צדקה ורוחה לעניים מאחינו אחרי שנדע דחק מצבכם ושיש לנו יכלת לתמך בהם, והוא אמרו יתעלה: "לא תאמץ את-לבבך ולא תקפץ את-ידך מאחיד האביון" (דברים טו, ז). וזו אזהרה מלהתנהג במדת הקמצנות עד שנמנע מלתת לראוי לו.

יום חמישי

מצות עשה ככו. קכט.

המצוה הקכ"ו — הצווי שנצטוינו להפריש תרומה גדולה, (הגדולה והחשובה שבתרומות, שהיא מופרשת מכל הכמות) והוא אמרו יתעלה: "ראשית דגנך וגו' תתן-לו" (דברים יח, ד). ומצוה זו אינה נזהגת מן-התורה אלא בארץ ישראל וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת תרומות.

המצוה הקכ"ט — הצווי שנצטוו הלויים להפריש מעשר מן-המעשר שמקבלים מישראל ולתתו לפהגים, והוא אמרו יתעלה: "ואל-הלויים תדבר ואמרת אליהם כיתקחו מאת בני-ישראל את-המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן-המעשר" (במדבר יח, כו). ופרש לנו, שמעשר זה — הוא הנקרא, תרומת מעשר — ינתן לפהג. אמר: "ונתתם ממנו את-תרומת ה' לאהרן הכהן" (שם, כח). וכבר פרש הכתוב, שמפרישים מעשר זה מן-המבחר והיפה שבו, והוא אמרו יתעלה: "מכל-חלב את-מקדשו ממנו" (שם, כח) אחר-כך העיר, שהם חוטאים אם לא יפרישוהו מן-היפה שבו, והוא אמרו יתעלה: "ולא-תשאו עליו חטא בהרימכם את-חלב" (חלב) הוא החלק המובחר ממנו" (שם, לב), ולא זה הוא שלילה פאלו אמר: לא יהיה עליכם חטא בהרימכם אותו מן-היפה, משמע: שאם יפרישוהו מן-הרע יחטאו. והרי זה כמו לאו הבא מכלל עשה, שאינו נמנה עם הקלאוין, כלומר: מפיון שצוה להפרישו מן היפה, משמע שאין להפרישו מן-הרע. ולשון ספרי (סוף פרשת קרח): "מנין אתה אומר, שאם הפרישתם אותו שלא מן-המבחר שאתם בנשיאת עון? תלמוד לומר: "ולא-תשאו עליו חטא בהרימכם את-חלב" ממנו". וכבר נתבארו דיני מצוה זו

הִלָּכָה, וְלֹא אָמַר: הִלָּכָה כְּפִלּוֹנִי; וּלְפִיכָף לֹא אָמַר
כָּאֵן הִלָּכָה כָּרַב אוֹ כְּסִתָּם מִשְׁנָה, כִּיּוֹן שְׁלִדְכָרִי
הַכֹּל לֹקָה, לְפִי שְׁכָל־מְחִיב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם עַל
אֶחָד הַלְּאֻוִּין — לֹקָה גַּם־כֵּן, כִּמּוֹ שְׁבִאֲרָנוּ
בְּהַקְדָּמוֹת מֵאֲמָר זֶה. וְכֵן כָּל־מוֹעֵל בְּקִדְּשִׁים
בְּמִזֵּיד — לֹקָה בְּלִי סָפֵק, וְהוּא אֲמָרָם בְּמִפְּלֵא
סְמוּךְ לְאִישׁ (קֹטֵן בִּשְׁנָתוֹ הַסְּמוּכָה לַגִּיל הַבְּר־מִצְוָה)
אִם הִקְדִּישׁ, אֲמָרוּ (נִדְּהָ מו:): "הִקְדִּישׁ הוּא וְאָכְלוּ
אֲחֵרִים רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן־לֵקִישׁ דְּאֲמָרִי
תְּרִוּהוּ: לוֹקִין".

הַמִּצְוָה הַקָּלָ"ד — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִיר אֶפְלוּ
תּוֹשֵׁב (יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּשְׁכַּח לַעֲוֹלָם לַכֹּהֵן וּשְׁכִירֵי
(לַתְּקוּפָה) מִלְּאָכּוֹל תְּרוּמָה, אָמַר: "תּוֹשֵׁב כֹּהֵן
וְשְׁכִיר לֹא־יֹאכֵל קִדְּשׁ" (שם, י), וְאִם אָכַל, דִּינּוֹ
כְּדִין שְׂאָר זָרִים.

(נִהְיָה בַּשּׁוּה פְּרוּטָה) בְּקִדְּשִׁים בְּזֵדוֹן. וְאִם אָכַל
תְּרוּמָה בְּזֵדוֹן — חֵיב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וְאִינוּ
חֵיב תּוֹסֶפֶת חֶמֶשׁ, כִּמּוֹ שְׁנִתְּבָאָר בְּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז'
מִמִּסְכַּת תְּרוּמָה. וּבְפֶרֶק ט' מִסְנֵה־דְרִין (פג.) מִנּוּ
מְחִיבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וּבְכָל־לֵם: זֶר שְׂאָכֵל
תְּרוּמָה, וְהִבִּיאוּ רְאִיָּה לְכַף מֵאֲמָרוֹ: "וּמִתּוֹ בּוֹ כִּי
יִחְלָלְהוּ" (שם, ט) וְאַחֲרָיו "וְכָל־זֶר לֹא־יֹאכֵל
קִדְּשׁ". וּבְפֶרֶק ב' מִבְּפִרְיִים אֲמָרוּ: "הַתְּרוּמָה
וְהַבְּפִרְיִים חֵיבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה וְחֶמֶשׁ וְאַסּוּרִים
לְזָרִים; וְרַב חוֹלֵק עַל כָּל־הַמִּשְׁנִיּוֹת הָאֵלֶּה וְאוֹמֵר:
זֶר שְׂאָכֵל תְּרוּמָה — לֹקָה, וְיִדּוּעַ שָׂרֵב (כּוּחוֹ
כַּתְּנָא הוּא וּפְלִיג (חוֹלֵק גַּם עַל תְּנֵאִים) וּכְבָּר בְּאֲרָנוּ
בְּחִבּוּרָנוּ בְּפִרוּשׁ הַמִּשְׁנָה (סוּטָה פֶּרֶק ג' מִשְׁנָה ג,
וְעוֹד), שְׁכָל־מַחְלֶקֶת שְׂאִינָה מְחִיבָת מַחְלֶקֶת
לְמַעֲשֶׂה אֲלֹא בְּסִבְרָא בְּלָבָד, לֹא אֶפְסוּק בָּהּ

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח כסלו, תשט"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

לפלא שמאז מכתבו מקודם ראש השנה לא הגיעו ממנו כל ידיעות, ובפרט איך ניצל ימי חדש תשרי
הוא חדש הכללי של כל השנה המושבע בכל טוב, ועל האדם להמשיך טוב זה על שארי חדשי השנה.
ובטח ימלא בהזדמנות הבאה.

במ"ש במכתבו אז אודות סדר מפורט בלימוד נגלה וחסידות, הנה בכלל צריך שניהם למוד לעיונא
וללימוד למיגרס, והלימוד למיגרס צ"ל בפרשת הסדרה, מסכת בחלוקת הש"ס והלכות הצריכות בחיי
היום יומי בנגלה, ובחסידות הלימוד למיגרס בפרשת השבוע (תורה אור בחורף ולקוטי תורה באביב
ובקיץ) או בקונטרסים הנדפסים לזמנים קבועים. והלימוד לעיונא הן בנגלה והן בחסידות, במקום שלבו
חפץ, כמרו"ל הידוע, והפרטים בזה היינו כמה זמן בכל יום ומתי, מובן שזה תלוי בפרטי האישים, ולכן
יתייעץ בזה עם אנ"ש ידידי על אתר.

במה ששואל באיזה ענין יתעסק, הנה מובן שאם חוננו השי"ת בכשרון החינוך ובהשפעה על הזולת,
יש לנצל מתנה זו, וכדי לנצל במדה גדולה הטובה והיותר, אם רק אפשרי כדאית ההשתדלות שגם
תהי' פרנסה הגשמית בזה, והרי לגבי המקבל אין נפקא מינה גדולה כ"כ אם עושה לשמה או שגם לשם
פרנסת עצמו, וכידוע פסק רז"ל (ספרי תצא כד, יט) שהמאבד סלע ומצאו העני, ה"ז קיים ענין צדקה,
ופשוט שכל הני"ל הוא נוסף על שלשת השיעורים השווים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בחומש תהלים ותניא הידועים שבדאי שומר אותם.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך

יב. ישראל הקונה מכם, אסור לו לקבל מכם בשבת. אפלו הביאו דבר מאכל שאינו מקצה וראוי לאכילה, כגון שהובא מתוך התחום*, והוא דבר שאין בו חשש שמה נלקט היום* מהמחבר או שמה ניצד היום, אף על פי כן אסור לו לקבל בעצמו, משום שנאמר ממציא חפצך*, חפצך אסורים כמ"ש בסימן ש"ו*; אלא שזכר לו נכרי בקבלנות, דהיינו שאומר לו לכשתגבה מאה דינרים* אתן לך כך וכך. אבל לא ישכר לו נכרי ליום השבת, שפשהנכרי הוא שכיר יום, הרי הוא בשלוחו של ישראל, מה שאין כן בקבלנות שאינו בשלוחו של ישראל אלא לעצמו הוא טורח* כדי להרבות שכרו.

ואע"פ שהישראל קובע לו* מלאכתו שיעשה בשבת, אין בזה משום אמירה לנכרי שבות, לפי שקבלת המכס אין בה אסור אפלו לישראל אלא משום שבות*, והרי זה שבות דשבות שיש מתירין אותו במקום הפסד כמ"ש בסימן ש"ז*. ואף שיש אוסרין אף במקום הפסד אם לא לצורך מצוה כמ"ש שם, מכל מקום פאן חשוב דבר מצוה, שאם לא ימל המכס מהנכרי בשבת לא יוכל לגבותו אחר השבת וישתקע המזון ביד הנכרי, והרי הוא עושה מצוה* במה שמציל המזון מידם כמ"ש ביוזרה דעה סימן קמ"ט ושע"ב*:

ביאורים

של הישראל, אבל בתנאי שלא יאמר לו לעשות בשבת⁴⁶, אלא אומר לו לעשות בימות החול, והנכרי מאליו עושה בשבת, ובנדון דידן על אף שאינו אסור מטעם שליחות, אבל הישראל הרי עובד במשך השבוע, והגוי עובד רק בשבת וצריך להיות אסור לגמרי מטעם שבות, ועל כך תירץ רבינו שהוא שבות דשבות המותרת במקום הפסד, כבהמשך הסעיף⁴⁷.

אלא משום שבות – שאיסור ממציא חפצך המבואר בתחלת הסעיף הוא גזירה דרבנן בלבד.

בסימן ש"ז – סעיף יב: ויש אומרים שהוא הדין במקום הפסד לא גזרו על שבות כגון לטלטל ע"י נכרי סחורה מוקצה הנפסדת ע"י גשמים. . ויש לסמוך על דבריהם במקום הפסד או צורך גדול.

והרי הוא עושה מצוה – ואע"פ שהתירו לו בקבלנות לא התירו לו בשכיר יום (שאף הוא מדרכנן) שאמירה זו לנכרי לא הותרה, אלא דחוייה היא אצל דבר מצוה, הילכך כל מאי דאפשר עבדינן⁴⁸.

בי"ד סי' קמ"ט וסי' שעב – בסימן קמח (סעיף א) התירו לגבות חוב שיש להישראל ביד עכו"ם אפילו שהוא בימי אידיהם שאסור לשאת ולתת עמם מפני שהוא מציל מידם. ובסימן שעב (סעיף א) התירו לכהן להטמא טומאה של דבריהם כדי לדון עם העובדי כוכבים, מפני שהוא כמציל מידם.

שהובא מתוך התחום – שאם הובא מחוץ לתחום אסור גזירה שמה יאמר לנכרי להביא לו מחוץ לתחום בשבת⁴⁰. **שמה נלקט היום** – שפרי הנלקט בשבת אסור מטעם מוקצה, או מטעם גזירה⁴¹.

שנאמר ממציא חפצך – ישעיהו נח, יג: אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד וכבודתו מעשות דרכיך ממציא חפצך ודבר דבר. **בסימן שו** – סעיף א: דרשו חכמים חפצך אסורים לבקשם בשבת אפילו בדבר שאינו עושה בו שום מלאכה, ובסעיף ד מונה קניה ומכירה בין הדיבורים האסורים, גם כשאינו נותן מעות כלל, גזירה שמה יכתוב.

לכשתגבה מאה דינרים – ואם הנכרי עובד באופן כזה במשך כל השנה, דינו כאריס שנתבאר לעיל⁴² שמותר לכתחילה – כיון שיש לו חלק בפירות⁴³.

לעצמו הוא טורח – שאם יחסיר מעבודתו יחשב הישראל שכרו לפי כמות המכס שגבה, ולא לפי השעות שעבד⁴⁴, אבל שכיר יום אין חילוק כמה היה אמור לגבות במכס, ושכרו מחושב לפי שעות העבודה.

ואע"פ שהישראל קובע לו – דמלאכת נכרי ישנם שני איסורים: אמירה לנכרי שבות, ואיסור מטעם שנחשב לשלוחו של הישראל⁴⁵, ובכל מקום שהנכרי עושה בקבלנות לצורך עצמו – התירו – שאינו נחשב כשלוחו

מקורות

ישראל שנתבארה להלן סימן רמה ס"ז.

(44) ראה לעיל על תחלת סימן רמג.

(45) כמבואר בתחלת סימן רמג.

(46) ראה לעיל אות כו.

(47) ע"פ קו"א סי' רסג ס"ק ח.

(48) הלכות אמירה לנכרי פ"א ס"ח בשוה"ג.

(40) סי' שכה סי"א.

(41) סי' שי ס"ג.

(42) סי' רמג ס"ז.

(43) בצירוף התנאים המוזכרים שם להתיר דהיינו שיהיה מפורסם שהנכרי עובד בדרך זו, או שאף אחד אינו יודע שקנין המכס שייך להישראל, שאז דינו דומה למתעסק בסחורה של

תורה אור

למלאכים אין עבודה מלבד השתוקקותם לדבקה בו ית', שהיא העלאה "ממטה למעלה".

משא"כ נשמות ישראל יש להם עבודה נוספת, בבחינת המשכה מלמעלה למטה, מההעלם אל הגילוי.

לנשמות ישראל ניתנה עבודה נוספת (מלבד העבודה לעורר בעצמם תשוקה לדבקה בו יתברך) - והיא, להמשיך אור השכינה "מלמעלה למטה", עד שלא יהי' עוד בהעלם והסתרה אלא יאיר בגילוי בעולם.

שכל שמחה היא התגלות הפנימיות וכו', כנודע שבחינת שמחה זו היא מהמשכת אור אין סוף ב"ה בתורה ומצוות.

תכונת השמחה היא "התגלות הפנימיות", כפי שרואים אנו שבשעת חדוה האדם מגלה מצפוני לבבו, ובכלל כשאדם הוא בשמחה מתגלים כל כוחות נפשו, שאינו מכורץ בעצמו אלא הוא בתנועה של התפשטות והתגלות אל הזולת.

וכמו כן הוא בענין סיבת השמחה, דברך כלל שמחה היא על טובה גלוי' דוקא, דאדם שהוא במצב קשה ורק יודע שעתיד להיות טוב, קשה לו להרגיש שמחה גלוי' בלב, דרך כאשר רואה טוב בפועל ה"ז מוליד אצלו שמחה גלוי' בהתפשטות הנפש. וכן הוא בשמחה רוחנית, דעבודת ה' בשמחה היא מחמת גילוי אור ה', והתגלות זו פועלים בני ישראל על ידי עבודתם בקיום התורה והמצוות (כפי שיבואר להלן).

(שנתנו לישראל דוקא משא"כ המלאכים בקשו תורה תנה הודך על השמים ולא ניתן כו').

מאחר שהתורה לא ניתנה למלאכים, אין אצלם הענין ד"המשכה מלמעלה למטה" (הנפעל על ידי תורה ומצוות), לפיכך לא קיימת אצלם העבודה ד"עבדו את ה' בשמחה".

וכמ"ש וחיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום וגו', אנכי מי שאנכי כו'.

ענין זה שאור אין סוף ב"ה בעצמו נמשך מלמעלה למטה על ידי תורה ומצוות, הוא תוכן הכתוב "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום", ד"הדברים האלה" קאי על התורה ומצוותי', ומדגיש הכתוב "אשר אנכי מצוך", ד"אנכי" קאי על עצמותו ומהותו יתברך ממש (שאי אפשר לתארו באף אחד מהשמות

תוכן הפרק: עבדו את הוי' בשמחה - השמחה בהמשכת אלקות בנפש האדם על ידי התורה ומצוותי' [לאחרי שנתבאר ענין "בואו לפניו ברננה", חוזר לבאר

תחילת הכתוב "עבדו את ה' בשמחה":]

אך כל זה הוא בבחינת ממטה למעלה, בואו לפניו, שאזי הוא ברננה, וכך צריך להיות תחילת עבודת האדם, כברייתו של עולם ברישא חשובא, והדר נהורא, מרת יום.

העבודה ד"עבדו את ה' בשמחה" באה לאחר העבודה ד"בואו לפניו ברננה" (וזה שהכתוב מקדים "עבדו את ה' בשמחה" - יבואר להלן בסוף הפרק), דתחילת עבודת האדם צ"ל להעלות את עצמו אל הקב"ה, "בואו לפניו", ורק אח"כ אפשר להיות העבודה ד"עבדו את ה' בשמחה", שהיא השמחה בהגלות נגלות אור ה' על האדם (כפי שיבואר לקמן).

ונרמז גם במאמר רז"ל "כברייתו של עולם ברישא חשובא והדר נהורא", כמ"ש ויהי ערב ויהי בוקר, דתחילה היא העבודה השייכת ל"מידת לילה" (וכנ"ל, שהרינה והתשוקה לדבקה בו יתברך היא תוצאה מהרגש הריחוק ומצב של העלם והסתרה האור האלקי), ורק אח"כ באה העבודה ד"מידת יום" ו"נהורא", שהיא השמחה באור וגילוי אור אין סוף ב"ה.

[וזהו שממשיך:]

היינו המשכת אור אין סוף ב"ה מלמעלה למטה להתלבש בעולמות אצילות בריאה יצירה עשי', בחינת עבדו את ה' בשמחה.

מידת יום היא ההמשכה וגילוי אור אין סוף ב"ה בעולמות, אצילות בריאה יצירה עשי' (שהן הארבע עולמות רוחניים) - אבל אין זה שפע החיות והקיום שהקב"ה משפיע לכל הנבראים שבכל העולמות (שהרי חיות זו היא בהסתרה), אלא מה שאור השכינה בעצמו, אור אין סוף ב"ה ממש, נמשך ומתגלה בעולמות (וכפי שיבואר לקמן, "המשכה" זו היא ע"י קיום התורה ומצוותי'), וכשמרגישים את האור באים לידי "עבדו את ה' בשמחה". ולכן אמרו בזהר "שמחה בצפרא" דוקא, שהשמחה שייכת למידת יום.

שזהו יתרון ומעלת הנשמות על המלאכים, שהמלאכים אין להם רק בחינת רנה בלבד, שהיא בחינת העלאה והתכללות ממטה למעלה.

כוחו יתברך המלוּבש בתורה ומצוות, שהן חכמתו ורצונו של הקב"ה, דאורייתא וקוב"ה כולא חד, וכן המצוות נקראות "אברין דמלכא" - אבריו של הקב"ה, המורה על גילוי אור אין סוף ב"ה המלוּבש בהם.

[וכפי שממשיך:]

דהיינו כמשל האיברים שבהם מלוּבשת הנשמה, ובהמשכת האברים נמשכת גם הנשמה המלוּבשת בהם.

הטעם שנמשלו המצוות לאברים הוא לפי דכמו שבתוך אברי הגוף מלוּבשים כוחות הנפש וכשמושכין אחד מאברי הגוף נמשך בדרך ממילא גם כח הנשמה המלוּבש באבר ההוא, כך בכל מצוה ומצוה מלוּבש אור ה', ובקיום המצוה נמשך האור המלוּבש במצוה ההיא.

ודרך כלל נחלקים לג' קוין, חסד דרועא ימינא היא בחינת צדקה כו', ותורה היא קו הממוצע.

כמו שהגוף נחלק בדרך כלל לשלשה חלקים, ובלשון הזהר: דרועא ימינא (צד ימין) דרועא שמאלא (צד שמאל) וגופא (אמצע הגוף) - כך כללות עבודת האדם נחלקת לשלשה "קוין", וכמאמר חז"ל על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים: גמילות חסדים (צדקה) היא בחינת ימין וחסד; עבודה (קרבנות, וכן תפילה שבמקום קרבנות תיקונים) - שמאל, ותורה היא קו "האמצעי", "גופא". וזהו שהתורה היא "קו הממוצע", שהוא העיקר, וכמו מעלת התורה בפשטות, שהיא המקור לכל עניני וסוגי עבודת ה'.

[במאמר המוסגר מוסיף עוד פרט בההבדל בין תורה

ומצוות:]

(ובנודע שהתורה היא בחינת אברים הפנימיים ושאר מצות הם אברים החיצוניים כו').

תורה היא כמו "אברים פנימיים" שבגוף, ומצוות כמו "אברים החיצוניים", כי רוב המצוות ככולן הן מצוות מעשיות או מצוות שבדיבור, דמעשה ודיבור נעשים ע"י אברים החיצוניים דהגוף, משא"כ לימוד התורה עיקרו ההבנה וההשגה שבמוח ומחשבה, שהיא מה"אברים הפנימיים".

[ועתה חוזר לפירוש הכתוב "עבדו את הוי' בשמחה":]

וזהו עבדו את ה' - הוא אין סוף ב"ה הנמשך אורו מלמעלה למטה בתורה ועבודה כו'. בשמחה - היא שמחה של מצוה, ואמרו רז"ל וכן לדבר הלכה.

הקדושים, אפילו לא שם הוי', כי עצמותו יתברך ממש הוא למעלה מגדר שם), ולכן אומרים עליו רק "אנכי", "אנכי מי שאנכי".

ועל זה נאמר "אשר אנכי מצוך היום", שעצמותו ומהותו יתברך מצוה על התורה ומצוותי, ולפיכך על ידי "הדברים האלה" נמשך "אנכי", עצמותו ומהותו יתברך, בנפש האדם למטה.

כי הנם שממטה למעלה כתיב בואו לפניו ברננה, שאי אפשר להיות בחינת העלאה והתכללות כי אם בבחינת צדקתך ובחי' רננה ברמשא.

אי אפשר לאדם נברא ומוגבל להגבי' ולהעלות את עצמו בפועל אל עצמותו ומהותו של הבורא, שהרי אין ערך בין הבורא לנבראים (כנ"ל), והוא יכול רק להרגיש את השפעת האלקי המחי' ומקיים אותו, הנקרא "צדקתך", כמשנת"ל באורך (וכן ניתן להשתוקק אליו יתברך, אבל לא להתבטל ולהתכלל עמו יתברך בפועל ממש).

אבל מלמעלה למטה, אור אין סוף ב"ה מאליו וממילא נמשך גם מבחינת אנכי מי שאנכי, כי לפניו ית' כחשיכה כאורה, וכמ"ש המשפילי לראות בשמים ובארץ, שמים וארץ - רוחניות וגשמיות - הכל שוה לפניו ית', השוה ומשוה קמן וגדול.

אבל "המשכה מלמעלה למטה" היא מה שהקב"ה מגלה את אור האין סוף שלו, "מלמעלה למטה", ואצל הקב"ה אין שום חילוק בין עולמות עליונים ועולמות תחתונים (הנקראים בשם שמים וארץ), דהכל שווה לפניו יתברך, שהעולם היותר עליון ורוחני בתכלית אינו קרוב יותר אל הקב"ה מעולם הזה הגשמי והחומרי, כי עצמותו ומהותו של הקב"ה, "אנכי מי שאנכי", רם ומנושא מכולם בשווה ממש, ועל כן ביכולתו יתברך לגלות את אור אין סוף שלו גם למטה בעולם הזה, כמו בעולמות עליונים, ועל זה נאמר "המשפילי לראות בשמים ובארץ", בשמים ובארץ בשווה ממש.

והמשכה זו היא ע"י תורה ומצות, הדברים האלה אשר אנכי וגו', רמ"ח מצות הם רמ"ח איברין דמלכא.

אבל כיצד נמשך אור אין סוף ב"ה ממש למטה, הרי זה גופא הוא ע"י עבודת בנ"י בקיום התורה והמצוות. וכמובן, אין זה מצד מעלת בנ"י שהם יכולים להמשיך אור ה', כי כנ"ל, אין זה בגדר ובכוחו של נברא מוגבל להגיע אל אור ה', אלא זהו רק מצד

ומשוה קטן וגדול" ומציידו יתברך הוא נמשך (על ידי קיום התורה ומצוות) בכל מקום בשווה, למטה כמו למעלה - מכל מקום, כדי שהאור יאיר בנפש האדם בפנימיות, עד שהאדם ירגיש שמחה מחמת ההתגלות, "עבדו את ה' בשמחה", צריך האדם להיות כלי אל האור, ואין זה אלא על ידי הקדמת העבודה ד"רינה".

והכתוב מדבר מלמעלה למטה, עבדו את ה' בשמחה, והיאך תבואו למדרגה זו, כשתבואו לפניו ברננה.

והטעם שבכתוב מקדים "עבדו את ה' בשמחה" לפני "בואו לפניו ברננה" (אף שסדר העבודה הוא, תחילה עבודת הרינה ורק אח"כ עבודת השמחה) - הוא לפי שהכתוב "מדבר מלמעלה למטה", כלומר, בכתוב מתחיל עם המעלה הכי עליונה בעבודת ה' והמטרה הסופית שלה - "עבדו את ה' בשמחה", ואח"כ מוסיף, שכדי להגיע למדרגה גבוהה זו צריכים להקדים לפני העבודה ד"בואו לפניו ברננה".

ד"ה רני ושמוצי פרק ד

והשמחה היא מבחינת גילוי אור אין סוף ב"ה ממש על נפשם כו'.

"עבדו את הו' בשמחה" קאי על אור אין סוף ב"ה ממש (ע"ד משנת"ל בפירוש "ואהבת את הו'"), הנמשך בתורה ועבודה, שאז העבודה היא בשמחה (מחמת התגלות אור ה' על נפשו). וזהו ענין שמחה של מצוה, וכן השמחה בלימוד התורה (כמחז"ל "וכן לדבר הלכה"), שהיא השמחה מחמת גילוי אור אין סוף ב"ה על נפשו על ידי לימוד התורה וקיום המצוות.

והיינו ע"י כי באו לפניו ברננה תחלה כנ"ל.

אימתי מתגלה אור ה' בנפש האדם העוסק בתורה ומצוות, רק כשהקדים לפני את העבודה ד"בואו לפניו ברננה", שמעורר בעצמו רגש ההשתוקקות וכיסופין לדבקה בו יתברך, וכתוצאה מזה מעלה את עצמו מגשמיותו וחומריותו ("נרתק הגוף ולבושי נפש הבהמית"), שאז יכול להרגיש את אור ה' שבתורה ומצוות.

דאע"פ שאצל הקב"ה בכבודו ובעצמו "שוה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

מגופ"א כו' שאינו רק כח המביא השפע לחוץ במקבל כו' הי' מהראוי להיות להיפך שבסוף וגמר גילוי השפע תתקרב ותחלש יותר כח התשוקה כו', וכמשל מים הנמשכי' והולכי' באורך גדול כמו מי נהר הנמשך והולך כמה פרסאות וכה"ג שבודאי תחלת יציאתו יצאו המים ממקורם בכח גדול אך ע"י הליכתן בהמשך רב נחלש כח ההילוך וההמשכה עד שבסוף הולכי' בנחת או כמו כח היד בוריקה שבהגיע הילוכו ברחוק בסוף יפול וינוח בנחת בלי כח גדול מפני שנתמעט כחו בדרך הילוכו כו' וכידוע, ומכ"ש אם באמצע הילוך מי הנהר הפסיקו למרוצתו במה שהמשיכוהו אנה ואנה למעלה ולמטה ולצדדי' כמו הילוך עקלתון שע"ז נתמעט יותר כח מרוצת המים בשטף כו', וכן בוריקת האבן בכח גדול כשמפסיקי' אותו באמצע הילוכו לצדדים כו' נחלש כח הילוכו בודאי כידוע, וא"כ הרי יותר יפלא על בחי' כלות השפע בבחי' יסוד למה הוא בהתגברות כח הלהב יותר מכמו שהוא באמצע הילוכו כו', ומכ"ש כאשר מפסיקי' כח מרוצת השפע מ"ד בשעת ההילוך בחוט שנתעכב שם ובפרט בכליות כו' כידוע שע"ז הי' מהראוי שיחלש כמו בסוף היפך ההתגברות של הלהב כו' וד"ל.

והנה דבר פלא זה יותר הוא נראה בגמר וכלות השפע ביחוד וזיווג הגשמי אשר דוקא בסוף וגמר שפע המ"ד ביציאתו בפי האמה או דוקא תתגבר ותתלהב להב התשוקה והתענוג בהשפעה זו אשר ע"כ תצא בחיש ומהר ביותר שהוא ענין מה שמורה כחץ כידוע ולא מקודם לכן בהיות הטפת מ"ד כמוח ובחוט השדרה ובכליות ותריץ ביעין כו' שלא תתלהב התשוקה או כ"כ למהר יציאת השפע למקבל כו', רק בסמוך לגמר ביאה שהוא בכלות הזרע בפי האמה או נתוסף להב התשוקה והחפץ להזריע במקבל בחיש ומהר כו' כידוע, וראי' לזה ממה שפי' רש"י בפסוק ותאלצו שבגמ"ר ביא"ה דוקא היתה נשמט"ת מתחתיו כו' שאז הוא עיקר להב התשוקה והחפץ ע"כ [יורה כחץ כו', ולזה הצער גדול ביותר כשנשמטת מתחתיו שלפי ערך גודל להב התענוג והתשוקה כך ערך גודל הצער בהיפוכו המונע אותו ומבטלו, משא"כ אם היתה נשמטת מתחתיו מקודם לגמר ביאה כו' שאין הלהב בתשוקה כ"כ אין הצער אז מן המניעה לזה גדול כ"כ, וכמ"ש במ"א בענין המאמר כד ארי' ואריותא קיימי' ווי למאן דעבר בינייהו כו' וד"ל.

ולפי הנראה ומובן מתוך כל הנ"ל בבחי' יסוד שנק' לב"ר

משק"ל הק"ו של המאזנים ששוק"ל בהטו"ת שונו"ת כו', וכמו עד"מ כאשר יעלה בשכל האדם לעסוק באיזה מו"מ שהוא טוב בעיני שכלו הרי מיד יצא לנגדו שכל וטעם לסתור לשכל וטעם הראשון ועושה להיפך שלא יבחר וירצה בעסק זה שהוא לרעה ולא לטובה, וזהו ע"י כח הדעת שמטה השכל לב' הפכ"י מנגד' ואח"כ חוזר ומטה השכל לבחור בעסק זה באופן אחר וחוזר וסותרו בשכל מנגדו, ועד כמה פעמים מתיישב בדעת'ו מדבר להיפכו ממש עד שנגמר בדעתו אופן ובחי' הכרעה ממוצעת עד שתישר בעיניו אופן העסק שיהי' לטובה כו', וכמ"כ בהשפעת שכל לתלמיד יש בזה ג"כ בחי' ישוב הדעת במזיגו' חו"ג מדבר והיפוכו בכמה אופני' ובחי' שונות עד שישפיע לו באופן הממוצע בהכרעה מיוחדת באופן שהוא טוב בעיניו שבזה האופן ישפיע לו כו', להיות ידוע שבכל שפע קודם שישפיע המשפיע למקבל צריך להיות בזה ב' דברים חו"ג בחי' החסד הוא מה שרוצה להיטיב חסדו עמו כמו שהוא לאמיתתו דהיינו להשפיע לו השכל כמו שהוא אצלו בהרחבה גדולה מאד, אך מפני שידוע צמצום כלי התלמיד המקבל צריך להקטין ולצמצם בעצמו אותו השכל עד שלא יהי' רק כפי ערך צמצום כלי קבלת המקבל כי אם יאמר לו כמו שהוא לא יבין כלל והוא בחי' גבורו' וצמצומי', אמנם חוזר ומתיישב בדעתו לעורר לבחי' החסד כי פן לא יקבל מעוצם הקיצור יותר מדאי וכך חוזר הדבר בדעתו כמה פעמים בצמצום והתפשטות באופנים שונים עד שמוצא בדעתו בחי' ממוצע וממוזג כבי טוב מב' הדברים חו"ג הללו, שבאופן זה הוא שראוי להשפיע בודאי שזה ודאי הוא לטוב לפי ערך קבלת המקבל כו' וד"ל.

ד"ה להבין שורש ענין חבלי משיח

אך הנה תחלה יש להקדים בתוס' ביאור בענין ובחי' יסוד למה נק' לבר מגופא כנ"ל, להיות ידוע שבחי' יסוד הוא בסוף קו האמצעי דת"י שהדעת כולל חו"ג והת"ת כלול מחו"ג וגם בחי' יסוד מתכלל מחו"ג שבנו"ה שהנצח ענף החסד וההוד ענף הג', ונמצא שביסוד הוא בחי' מזיגה והתכללות היותר אחרון שאחר כל המזיגות וההתכללות שבדעת ות"ת ונו"ה בפנימי' וחיצוני' כו'. וביאור הדבר הנה מבשרי אחזה כו' בהיות ידוע שבחי' הדעת הוא ממוצע בין ב' מוחין דחו"ב שהוא תרין עטרין דחו"ב עטרא דחסד ועטרא דגבורה כו' (ונשים דעתן קלות אין להן רק עטרא דגבורה שמסט' דאימא וחסר להן עטרא דחסד דאבא ע"כ דעתן קל"ה קל ה"א בחסרן ה"ח דאבא כו'), והדעת כולל לחו"ג דאו"א וע"כ יש בכח הדעת להטות אור השכל לחו"ג בכמה אופני' ובחי' שונות לפעמי' מטה אור השכל כלפי חסד לזכות באופני' שונים כו' ולפעמים מטהו לדין באופנים שונים כו', ובכל הטיי' יש מזיגה והתכללות שונות בריבוי אופני' שונים ובכולם הוא דבר והיפוכו דוקא ולא שיהי' נוטה רק בענין מדה א' לבד רק חסד או רק דין אלא בכל דבר יש בו עצמו המנגד אליו דוקא דבר והיפוכו, וזהו עיקר ענין ההתכללות והמזיגה כידוע, וכמו ע"ד דוגמא מ"ש כי יצר לב האדם רע כו' ע"כ לא יענש ואעפ"כ יהיו ימי ק"ך כו', דהיינו לא לענשו במבול לשחתו לגמרי וגם לא יאריך ימים כ"כ והכל משכל וטעם א' זה כי יצר לב כו' שבו כלול דבר והיפוכו זה וד"ל, וכך יוכל בחי' הדעת להטות השכל בכמה מזיגו' והתכללות מדבר והיפוכו להיותו בחי' המכריע לב' הדיעות דחו"ג שבשכל בכמה מיני הכרעות שונות כמו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

שאין ערוך ממש כו' מוכרח להיות המשכת עונג עליון שיתענג בהמשכת הטפה כו' ועונג זה הוא ענין השיר שמזה נעשה השלום התקשרות המשפיע במקבל כו' ושלמה בחולם מלך שהשלום שלו היא המשכת טפת דבר וגם שלמה בה' מורה על לשון נקבה היא בחי' ההעלאה שמלמטה למעלה שבהתחברות שניהם נעשה יחוד עליון ונמשך שיר להשירים, והגורם כ"ז הוא מ"ש ישקני מנשיקות פיהו, כי ענין נשיקין גילוי אהבה פנימית כאהבת האב לבנו יחידו שמרוב האהבה הגדולה אשר תוכו רצוף אהבה כאשר בוערה אינה יכולה לצאת מכח אל הפועל בגילוי כ"א בבחי' צמצום גדול שמתצמצמת בהבל הפה ורוח פיו, כך התשוקה הגדולה הזאת והענג העליון הזה להיות התגלות והתלבשות אא"ס בבחי' הטפה וההשפעה שבתורה היא בבחי' דילוג וקפיצה שלא בבחי' השתלשלות כ"א בבחי' צמצום גדול

והנה כל השירים הללו שמלמטה למעלה נק' שירה בה' לשון נקבה בחי' כלה ומבחי' כלה נמשך שמחת חתן מהעלם לגילוי משמח חתן עם הכלה פי' ע"י הכלה, שע"י בחי' השירה בה' בחי' כלה נמשך שיר העליון בחי' דבר הוא המשכת אור א"ס ב"ה הסוכ"ע מבחי' שמו הגדול טעמי התורה ורננא דאורייתא להתלבש בתורה, וזהו שיר השירים פי' שיר העליון המשכת סוכ"ע שממנו מקבלים השירים שלמטה דהיינו שבעלי השיר יוצאין בשיר כו' בחי' כלה כו' והוא ענין יחו"ד דו"ג, שיר עם השירים, אשר לשלמה, כענין עושה שלום במרומיו מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ב' הפכים כו' כך להיות התחברות והתכללות שני הפכים מטה למעלה ומלמעלה למטה כי הוא ית' קדוש ומובדל ואין ערוך כו' וכטפה מים אוקיינוס כו' והעולמות הם בחי' יש נפרד, וכדי להיות התחברות אא"ס בטפה זו

יושב ועוסק בתורה כו' משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול. וזהו יומם יצוה ה' חסדו ובלילה עמי שיומם ע"י ישראל העוסקים בתורה ממשיכים חסד עליון בכל יום בחי' השפעה מלמעלה למטה וכמארז"ל שלש שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה שניות יושב ודן שלישי יושב וזן כו' שהוא ענין התלבשות אור א"ס בהשפעה, אבל בלילה שירה עמי הוא שיר של המלאכים ממטה למעלה שהוא אחר המשכות ישראל כיום יומם יצוה ה' חסדו כו' ושירה כתיב שירה קרי בחולם הוא ענין יחוד דו"נ כי שירה בה' הוא בחי' נוק' אבל שירה בחולם בחי' דבר ולכן כתיב ישקני מנשיקות פיהו ולא פיו בתוספת ה"א בחי' יחוד דו"נ.

והנה כ"ז הוא בחי' חתן הא' חות דרגא המשכת אא"ס להתלבש בתורה ח"ע חכים ולא בחכמה ידיעא כו' ובזה יובן ג"כ מה שכינו חז"ל לו ית' הקב"ה היינו שבאמת הוא קדוש ומובדל מכל העולמות כמו קודם שנבה"ע וחכמ' היא בחי' עשי' לגבי מהו"ע ית', ואעפ"כ ברוך הוא דהיינו ענין יושב ועוסק בתורה שיושב ומשפיל עצמו להיות מתלבש בתורה כאדם היושב שמשפיל קומתו ונק' לכך חתן חות דרגא כנ"ל וירידה זו היא פ"י ברוך הוא לשון ברכה והמשכה כנודע: ובחי' חתן הב' הוא כשכבר נמשך ונתלבש אור א"ס בתורה שיהא נמשך גם למטה בכי"ע ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל להיות גילוי אור א"ס למטה כמו למעלה ויהא נמשך גם למטה עונג העליון בתורה ומצות דבי"ע וזהו אשר קדשנו במצותיו אשר הוא עונג העליון נמשך במצותיו ובתורה כי התורה אינה רק פ"י וביאור המצות. והנה במצות נאמר אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם פ"י שהאדם עושה אותם להיות מצות וכמ"ש ועשיתם אותם אתם כתיב ואח"כ וחי בהם שמקבל מהם חיות שהן למעלה ממדרגת האדם, דהנה כל המצות הם מדברים גשמיים אתרוג סוכה ציצית וקרבנות מן הבהמה ומן הבקר קרבנו ששרש הבהמה היא מבחי' התווה לפני מלך לבנ"י כו' למעלה מבחי' אדם וכמארז"ל אפי' יתוש קדמך אלא שנפל למטה בשבירה ומה שהי' יכול להתברר וליכלל בקדושה נתהוו מלאכים מיכאל וגבריאל כו' ומה שלא הי' יכול להתברר נפל למטה מטה עד שבעולם העשיה נתהוו בהמות וחיות גשמיים וכל אשר נעשה תחת השמש, וע"י האדם ששרשו משם מ"ה דתיקון בחי' חכמה שמעלה ומקריב קרבנו ע"ג המזבח הנה זאת תורת הבהמה היא העולה למקורה ושרשה שבעולם התווה למעלה מבחי' האדם עד שהאדם הוא מקבל חיות מהם וחי בהם כו', ועד"ז הוא בכל המצות שציצית הוא מצמר גשמי ותפילין מקלף כו' הוא ג"כ עד"ז שלמטה הנה האדם הוא העושה אותם להיות מצוה שיומשך בהם המשכת אור א"ס אבל למעלה הנה מעלת המצוה הגבה ומאד נעלה כי תרי"ג מצות דאוריית' וז' דרבנן גי' תר"ך עמודים כמו העמוד שמחבר

מעלה ומטה וז"ש אחר וקדם צרתני כו': והנה המשכת ב' חתנים הנ"ל להיות חות דרגא הוא ע"י ב' בחי' כלה משמח חתן עם הכלה כי מבחי' כלה הא' בחי' מס"נ וכליון גורם אתעדל"ע המשכת אור א"ס שמו הגדול להתלבש בתורה ח"ע והחכמה מאין כו' ומבחי' כלה הב' כלתה נפשי כו' בחי' יש מי שאוהב כו' כנ"ל נמשך ח"ע להתלבש גם בתורה ומצות דבי"ע, ולכן אחר המס"נ באחד ואהבת בכל נפשך כתי' והיו הדברים כו' ודברת בס' כו' שהם ב' המשכות הנ"ל והיו הדברים אשר אנכי כו' מי שאנכי מצוין כו' היינו המשכת בחי' א"ס שהוא אנכי מי שאנכי להיות מצוין שיתלבש בתורה ח"ע וזהו בחי' חתן הא' כנ"ל ואח"כ ודברת בס' הוא בחי' חתן הב' דהיינו שיומשך הגילוי גם למטה וכענין אני המשנה המדברת בפיך וכמ"ש ודברי אשר שמתי בפיך שהדברים שהאדם מדבר בד"ת למט' הוא ממש כביכול דבורו ית' אשר שם בפיו שנמשך ונתלבש למטה כדיבור האדם וזהו ודברת בס' ל' הנהגה והמשכה כמו ידבר עמים תחתיו היינו שמוליך וממשיך בחי' אא"ס המלוכש בח"ע שהיא התורה להאיר למטה ע"י דיבורו בד"ת וכמ"ש רז"ל הקב"ה יושב ושונה כנגדו, וב' המשכות אלו נעשים ע"י ב' בחי' העלאות שהם ב' בחי' כלה דהיינו מס"נ באחד ובחי' ואהבת בכל נפשך ובכל מאדך כו', (וכעין זה נת' במ"א ע"פ לבבתיני אחותי כלה שהקב"ה אומר לכנ"י שהיא עושה אותו להיות בחי' לב והלב עד"מ נמשך ממנו ב' המשכות הא' רוח חיים מחלל הימני והב' דם שבחלל השמאלי ורוח החיים מתלבש בדם ועד"מ למעלה ה"ע ב' המשכות הנ"ל והיינו ע"י אחותי כלה ב' העלאות הנ"ל ודו"ק ועיי"ש), וזהו משכיל לאיתן כו' חסדי ה' עולם אשירה פ"י איתן הם תנאים (כי איתנים אותיות תנאים כנודע) שע"י תורתם ועבודתם הם ממשיכים בלימוד התורה בחי' משכיל ח"ע להיות נמשך לעולם בבחי' חסד וזהו חסדי ה' עולם אשירה שנמשך לעולם ע"י בחי' שיר ותענוג נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים והיינו ע"י כלות הנפש ומס"נ שמלמטה שהוא בחי' השיר שמלמטה למעלה שע"י נמשך השיר שמלמעלה למטה שיר השירים יחוד חתן וכלה כו' והנה מצהלות חתנים מחופתן כי מקודם שיומשך ויתגלה בחי' חתן שהוא התלבשות שמו בח"ע צ"ל מקודם המשכת בחי' חופה ומקיף הוא בחי' סוכ"ע כי על מהותו ועצמותו אין שייך לומר אפי' בחי' סוכב שאינו בגדר עלמין כלל רק בבחי' הזיו שייך לומר שהוא בחי' סוכ"ע והיינו שכדי שיומשך איזה גילוי צ"ל מקודם בחי' חופה וסוכב ואח"כ מתגלה ונחית הארה בבחי' פנימי' התלבשות בח"ע וזהו קול מצהלות חתנים מחופתן דוקא שמבחי' המקיף נמשך אח"כ הגילוי כו' וז"ש ודברי אשר שמתי בפיך היא בחי' המשכה ע"י התורה כנ"ל ובצל ידי כסיתך הוא בחי' המקיף כנ"ל:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

[[כט]] **אמנם** בכדי שיהי מ"ת הוצרכו תחלה לילך בים ביבשה, היינו ששיגו גם בבחי' המל' הנק' בשם ים בחי' עלמא דאתכסיא, ואז יוכלו לקבל התורה, ולכן הי' הגילוי בקרי"ס שגם שפחה ראתה על הים ואמרו זה אלי שהי' גילוי בבחי' זה כו'. וזהו שנא' בשירת הים אשירה להוי', להיות כי ע"י עברם בים היא בחי' המל' כמו שהיא באצי' בחי' ים סוף סופא דכל דרגין דאצי', אז התחילו לומר שירה על בחי' ש' הוי' שראו כמ"ש זה אלי ואמרו אשירה להוי' כו'. וזהו מ"ש ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, פי' דרך הוי' שיהי' גילוי שם הוי', אמנם הנה בקרי"ס שכ"א אמר זה אלי צריך לומר פי' דרך הוי' היינו בחי' הדרך ומבוא⁵ להיות שם הוי', כענין מ"ש חנון ורחום הוי' היינו מה שהוא ית' חנון ורחום בכדי להיות הוי' כי שם הוי' הוא ג"כ יו"ד צמצום כו', וע"י הצדקה שעושים למטה והמשפט ששופט בנפשו שדי לו בכך ולא ימשיך לבו אחר תאוות היתר עי"ז ממשיך מלמעלה להיות חנון ורחום ה'. ובקרי"ס שהי' גילוי בחי' זה לכן נא' אשירה, הנה ענין השירה הוא השמחה, כי מרה שחורה ועצבות הוא קמיטות וכוויצות החיות, והשמחה הוא מצד ההיפך, וזהו אשירה להוי' מחמת כי גאה גאה למעלה מהשתלשלו, כי גאה הוא היותו נפלא היינו בחי' פלא, וגאה גאה היינו בחי' אדון הנפלאות כו', ומבחי' זו הי' קרי"ס היפך סדרי ההשתל' להיות מים יבשה כו' היפך כל סדרי ההשתלשלו.

ולהיות קרי"ס הי' ע"י מטה משה שהי' בחי' מקל דיעקב, כי הנה במקל דיעקב נא' ויקח לו יעקב מקל לבנה⁷ לח ולווערמון וגו', לבנה הוא בחי' חסד, לח הוא בחי' התפשטות החסדים, לוווערמון מראיהן אדום הוא

בחי' גבורות והתגברות מבחי' הגבורות, והמקל כוללם יחד ומחבר אותם ה"ז בחי' הת"ת מדתו של יעקב, פצלות לבנות מחשוף הלבן ז"ע מה שמטה כלפי חסד כו', וע"י בחי' מקל זה שהוא בחי' הת"ת שעולה עד הכתר עי"ז נמשך בחי' הרוח קדים מבחי' קדמונו ש"ע להיות בחי' הפך ים ליבשה. **אך** ע"י מה זכה יעקב לבחי' מקל זה, הנה באמת יוכל כל אדם לבוא לבחי' זו, דהנה בכאו"א מישאל יש ב' נפשות נה"א ונה"ב, והן שרש ב' יצירין יצ"ט ויצה"ר, וע"י שמסגף את היצה"ר שגם היצה"ר יסכים לבחי' הביטול דנה"א בהתכוננו דק"ש שז"ע ואהבת וגו' בכל לבבך וארז"ל בשני יצריך, שגם היצה"ר ישוב לאהבת ה', הנה עי"ז שמחבר היצ"ט עם היצה"ר ששרשם מחו"ג⁸ עי"ז הוא עולה למעלה מעלה, וכענין הת"ת שהוא מחבר חו"ג הנה הוא בחי' בריח התיכון המכריח מן הקצה אל הקצה, ועולה לבחי' קצה העליון שבכתר כו', כן ע"י כבישת ונציחת היצה"ר דבחי' גבורה ויגביר היצה"ט שמבחי' החסדים על בחי' הרע דיצה"ר ומסגף אותו עד שגם הוא יהי' בבחי' הביטול הנה הוא במדריגת בריח התיכון כו'. וגם ע"י דאתכפי סט"א אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין, ועי"ז נמשך גילוי אלקות להיות זה אלי כמו בעבור ישראל בים כו'. וז"ע מטה משה שהי' כלול מטו"ר, ולכן ע"י בחי' הרע שהי' נמצא בו מחלק הס"מ, עי"ז נכשל משה בציווי ודברתם אל הסלע, וזהו בחי' מ"ט שבמטה והי' יכול להיות צדיק מט לפני רשע, אך ע"י בחי' שית תיבין דיחודא דק"ש דשמע ובשכמל"ו ביטול דמ"ה וב"ן, עי"ז נמשך להיות ואהבת וגו' בכל לבבך בשני יצריך חיבור חו"ג עי"ז נמשך וא"ו במ"ט ואז נעשה מוט הוא בחי' לא יתן לעולם מוט לצדיק כו'.

ד"ה ואתה הרם את מוטך תרל"א

ב. תשא ע' ב'מור. ואתחנן ע' נד. וע' ס. רשימות הצ"צ לתהלים יהל אור ע' תרעז. סה"מ תרל"ג ח"ב ע' תכו.
(7) במקל דיעקב נא' ויקח לו יעקב מקל לבנה: בהבא לקמן (עד סוף הפיסקא) ראה בארוכה אוה"ת ויצא רכב, ב. סה"מ תרל"ב ח"א ע' ט ואילך. קפח ואילך.

(8) היצ"ט עם היצה"ר ששרשם מחו"ג: ראה בארוכה אוה"ת בראשית (כרך ג) תקפ, ב ואילך. וראה גם שם תקכב, ב. תקכה, א. סה"מ תרל"ג ח"ב ע' תלט.

(5) פי' דרך הוי' שיהי' גילוי. בקרי"ס. צריך לומר פי' דרך. הדרך ומבוא: ראה ד"ה כי במקלי בכת"י 1077 שם ובסה"מ תרל"ג שם ע' רלד: וזהו מ"ש ושמרו דרך הוי', פי' דרך הוי' יש בו ב' פירושים, הא' שיהי' גילוי שם הוי' למטה, גם פי' דרך הוי' שהוא דרך והמשכה להיות הוי'.

(6) מ"ש חנון ורחום הוי'. חנון ורחום בכדי להיות הוי': ראה לקו"ת ואתחנן ג, א. דרושים לשבת שובה סה, ב. מאמרי אדה"ז תקס"ד ע' רב. מאמרי אדהאמ"צ נ"ך ע' תקפא. אוה"ת ויגש (כרך ה) תתקפד,

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס ומעין

באדרא זוטא רצב סוף עמוד ב אכל לעתיקא קדישא
סתימא לא נתפנו) אף על גב דלאו ביהוא אתר רוגזא
ועקו להתם לעילא מוטו עקתא ד'ישראל'.

ובגמרא (תגיגה ה. ב) איתא על פסוק (יחזק' יג. יז)
במסתרם תכפה נפשי מפני גוה, מקום יש לו
להקדוש ברוך הוא ומסתרם שמו, מאי מפני גוה אמר רבי
שמואל בר יצחק מפני גאותן של ישראל שניטלה מהן כו'
ומי איכא בכיה קמיה קודשא בריך הוא והאמר רב פפא אין
עצבות לפני הקדוש ברוך הוא כו' לא קשיא הא בכתי גואי
הא בכתי בראי ופרש רש"י בכתי גואי איכא דכתיב
במסתרם, הרי דבכתי גואי דוקא דהיינו בבחינת פנימית
ועצמות אור אין סוף שם הבכיה בכיכול על גאותן של
ישראל שניטלה כו', והיינו מפני שנשמות ישראל יש להן
שייכות לבחינת הפנימית גם בבחינת עצמות אור אין סוף
דפנימית חפצו יתברך הוא במקיימי מצות דוקא, ולכן על
ידי צעקה דכנסת ישראל כשצוהקים בעת צרתם מעוררים
בחינת רחמים רבים עליהם, וכמו (שמות ב. כג) ויאנחו בני
ישראל מן העבודה ויצעקו שעל ידי זה היתה התחלת
הגאולה, וכתיב (תהלים קז. יט) ויצעקו אל ה' בצר להם וכו'
אלא שצריכה להיות הצעקה מעומקא דליבא דוקא שמנעת
ומעוררת בבחינת פנימיות ועצמות אור אין סוף ברוך הוא.
קיצור. בזמן הבית שהיו ישראל שלמים בקיום התורה
ומצות היו ישראל מושפעים בשפע רב
בגשמיות נוסף על האלקות שהאיר בגילוי, ובזמן הגלות
מפני החטאים ישראל הם בשפלות, ובכל צרתם לו צר
שמגיע בפנימיות, ועל ידי תשובה מעומקא דליבא
מעוררים את הפנימיות.

והנה זהו הטעם מה שישאל נתונים בגלות ומוכנעים
ומושפלים שזהו על ידי החטאים ועוונות, דבזמן
שהיו עושים רצונו של מקום בקיום התורה ומצות כמו
בזמן הבית היו במעלה עליונה מאד והיה להם ריבוי
השפעה בגשמיות שהיו איש תחת תחת גפנו ואיש תחת
תאנתו, ובזמן הגלות חסרים מכל טוב בגשמיות ונכנעים
ומושפלים מאד שזהו בסבת החטאים ועוונות אשר מלא
מזה בכל דברי הנביאים, ולכאורה אינו מוכן למה אינם
מקבלים השפעת חיותם מבחינת המקיף ששם אין החטא
ועון תופס מקום כנ"ל, אלא זהו מפני שישאל הם
בעצם בחינת פנימית והשפעת החיות שלהם הוא מבחינת
אור פנימי על ידי קיום התורה ומצות, וכמו שכתוב
(ויקרא כו. ג-ד) אם בחקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם
בעתם ונתנה הארץ יבולה גו' שכל היעודים הגשמיים
הכל הוא על ידי קיום התורה ומצות, וגם כזה יש ריבוי
השפעה, דשרש אור פנימי הוא מבחינת פנימית ועצמות
אור אין סוף, ולפעמים מאיר גילוי אור עליון יותר
מבחינת עצמות אור אין סוף בסדר השתלשלות, וכמו
בזמן הבית שהיה מאיר אז יותר מלמעלה מהשתלשלות
בסדר השתלשלות על ידי העבודה דקיום התורה ומצות
בכלל ועל ידי עבודת הקרבנות בפרט, וממילא היתה
ההשפעה בגשמיות גם בן פריבוי יותר אבל מבחינת
הפנימית דוקא ושם מגיע גם בן הצער ויסורים של
ישראל, וכמו שכתוב (ישעיה סג. ט) בכל צרתם לו צר,
ואיתא בזה (חלק א קכ. ב) כתיב לא באלף וקרי בואו
בגין דקודשא בריך הוא עמהון בעקו, לא באלף אתר
עילאה יתיר (בחינת עתיק וכמו שכתוב בזה חלק ג

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים תרצ"ב

אלא במצות ובמעשים טובים, בכל עת יהיו בגדיך לבנים מן העבירות, ושמן על ראשך אל יחסר ממצות ומעשים טובים, וכשם דבנר גשמי הרי טיב האור ובהירותו תלוי בהשמן ופתילה, כמו"כ הנה בנר הנשמה הרי טיב האור תלוי בהפתילה ושמן, שהם קיום המצות מעשיות כשהוא בגוף דוקא²³. דהנה כתיב ונשמות אני עשיתי²⁴, דכאור"א מישראל יש ב' נפשות, נה"א ונה"ב²⁵, דהנה"א הוא נמשך תמיד לאלקות ותומ"צ, והנה"ב הרי המשכתו הוא לעניני הגוף ועניני עולם, ועבודת האדם הוא לפעול בהנה"ב שגם הוא יהי' לו רצון ותשוקה לאלקות. וזהו דכתיב²⁶ ואהבת את ה' בכל לבבך ואמרז"ל במשנה בסוף ברכות²⁷ בשני יצריך ביצ"ט וביצה"ר, והיינו דהאדם ע"י עבודתו ויגיעתו בתומ"צ יפעול בהנה"ב דגם הוא ימשוך לאלקות, ואז הרי נר נשמתו מאירה. אמנם ידוע²⁸ כי דליקת אור הנר ובהירותה תלוי' בהאור אשר סביבה, אשר בלא אור אינה יכולה כלל לדלוך, ולכן אין כופין כלי ע"ג הנר בשבת דגורם כיבוי²⁹, וכן באור גס כמו המרתף והדומה אינה יכולה לדלוך³⁰, וכל שהאור טוב וזך ביותר, הנה יותר יהי' זכותה והארתה של הנר. וכן הוא בנר הנשמה שהארתה תלוי' בהאור שסביבה, דאור הוא אור יו"ד³¹, שצריך להאיר היו"ד שהוא נקודת היהדות, שהוא התוקף שבנשמה כנ"ל, ובכדי שיאיר היו"ד ה"ז תלוי בהסביבה שהוא לימוד התורה ברכים דוקא. וזהו אריב"ל כו' מעלבונה ש"ת כו', דבריאת העולם הוא בשביל התורה³², והעוסק בתו' כופלין לו פרנסתו ומצליח בעסקיו, ולכן כאשר אינו עוסק בתו' הוא עלבון גדול במאד, וכל העוסק בתו' מתעלה כמארז"ל³³ כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין.

ד"ה אמו ריב"ז

וביאור הענין הוא¹⁷ דהנה כתיב¹⁸ נר הוי' נשמת אדם, דנשמת אדם קרוי' נר הוי'. והנה בנר יש ג' ענינים¹⁹, השמן או החלב, הפתילה והאור, דעיקר ותכלית הכל הוא האור, אמנם בכדי שיהי' האור הוא ע"י שמן ופתילה, ועם היות שלכאור' עיקר הנר הוא השמן או החלב שמהם נעשית הנר, עכ"ז באמת העיקר הוא הפתילה, שהרי השמן או החלב בפ"ע לא ידלוך כלל, ועיקר דליקותם בסדר המאיר הוא באמצעות הפתילה דוקא, והגם דכשהשמן לא טוב הוא אז אין האור דולק יפה, אמנם הנה כמו"כ הוא שכאשר הפתילה לא טוב הוא ג"כ אין האור מאיר יפה, ולכן אמרז"ל²⁰ פתילות ושמיני' שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת כו', וטעם הדבר שאסרו חכמים להדליק בהם מפני שאינם נמשכים אחר הפתילה, והפתילות ג"כ יש שאינם דולקים יפה, שבוזה הרי שניהם שוים, ועכ"ז יש יתרון לפתילה על השמן, שהאור נאחז בפתילה דוקא, והיא ג"כ מושכת את השמן או החלב, וגם אינה מנחת שיבא האור להשמן, דאם בא יבא האור להם יכבה ע"י שיטבע בהן, ונמצא כי הפתילה ה"ה כמו ממוצע בין שמן לאור, שהיא מושכת את השמן, ובה נאחז האור, ופעולת השמן הוא שידלק הפתילה זמן ארוך, שהרי הפתילה עצמה בלא שמן היתה דולקת מהר, אמנם טיב האור וזכותה זה תלוי בשמן ופתילה כאחד. וככל המשל הזה נבין בנשמה ג"כ שקרוי' נר הוי', דהנה כתיב²¹ כי חלק הוי' עמו יעקב חבל נחלתו, דכאור"א מישראל הרי נשמתו הוא חלק הוי' ממש, והגוף הוא הפתילה, ושמן הם תומ"צ. דהנה כתיב (קהלת ט' ח') בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר ואי' במד"ר (22) אריב"ז הא אינו מדבר

(28) ראה תו"א מקץ מב, ג. אוה"ת תזריע ח"ב ע' תקכ. ספר המאמרים תרל"ה ח"א ע' קצו. ח"ב ע' תפא.
(29) מגן אברהם או"ח סרע"ז סק"ט (הובא באוה"ת וספר המאמרים תרל"ה ח"א שם). שו"ע אדמו"ר הזקן שם בסוף הסימן.
(30) ראה לקו"ת חוקת סה, סע"ד. אוה"ת וספר המאמרים שם. וראה גם לקמן ע' רלח.
(31) זהר ח"א טז, ב. ח"ג רמח, ב (ברע"מ). תקו"ז ת"ה (יט, א). תי"ח קרוב לסופו (לו, ב). ת"ל (עד, רע"א). תס"ט (קח, ב). פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך אור.
(32) פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית. ובכ"מ.
(33) ע"ז יט, ב.

(17) בהבא לקמן - ראה לקמן ע' רפג ואילך.
(18) משלי כ, כז.
(19) ראה תו"א מקץ מ, סע"ב ואילך. ספר המאמרים תרנ"ז ע' ב ואילך.
(20) שבת כא, א.
(21) האזינו לב, ט.
(22) במקומו.
(23) ראה תניא פל"ה (מד, א ואילך). פנ"ג (עד, ב ואילך).
(24) ישע"י נז, טז.
(25) תניא ספ"א וריש פ"ב.
(26) ואתחנן ו, ה.
(27) פרק ט משנה ה (נד, א).

לקוטי דיבורים

כ. בהיותי במרינבאד - כך החל הסבא את סיפורו - החלטתי לנסוע חזרה הביתה דרך ורשה ולבקר בברדיצ'וב, וזאת בחשאי שאף אחד לא ידע מכך, ורק הגבאי פנחס ליב³ ילווה אותי.

בבואי לברדיצ'וב השכם בבקר, נסעתי לאחד המלונות, התפללתי ויצאתי לבקר את ה"אוהל" של הרב מברדיצ'וב.

כשעזבתי את ה"אוהל", הלכתי לבקר את בתי הכנסת - שטיבלאך של חסידי פולין. במקום אחד מצאתי מספר די גדול של אנשים יושבים ולומדים, קבוצה אחרת ירבה ושוחחה שיחות חסידיות, סיפרו סיפורים.

לאחר מכן ביקרתי בבית כנסת שני ושלישי ובכל מקום מצאתי אנשים זקנים וצעירים יושבים ולומדים ומתוועדים בשיחות טובות.

כך הסתובבתי זמן רב, ביקרתי במספר רב של בתי כנסת. באחדים מן המקומות נכנסתי בשיחה עם אנשים שונים, פעם עם חסיד קשיש ופעם עם אברך, שאלתי במה שלמדו באותו זמן והם ידעו די ביסודיות מה שלמדו. חשבתי כבר לחזור למלוני כדי להינפש, עד לשעת יציאת הרכבת היו עוד כמה שעות. לפתע נתקלתי בכמה יהודים זקנים, בעלי זקנים לבנים, הולכים, כשכנפי בגדיהם מופשלות, לבושים נעלים וגרביים - על אף שלא היה חם - סוחבים חבית גדולה מלאה מים ומשוחחים ביניהם בלהט. הדבר עניין אותי, הכרתי אותם יהודים שאין הם שואבי מים סתם. בסמוך להם צעדו מספר אברכים צעירים, ומדי פעם רצו להחליף את הזקנים בנשיאת חבית המים, אלא שהזקנים סירבו.

בהלכם כך כברת דרך ארוכה, נכנסו לסימטה צרה, ואחרי שעברו על פני כמה בתים, ראיתי שכמה יהודים זקנים עומדים לבושים בטליתות קטנות, שרווליהם מופשלים ומנקים את הריצפה והקירות - כל זה עניין והפליא אותי.

נודע לי מיד שהמקום הוא בית כנסת של חסידי טאלנה. שוחחתי עם כמה יהודים מאלה שהביאו את המים. ומיד הרגשתי שהם יהודים תלמידי חכמים וחסידים מסורים. לשאלתי מה אירע סיפרו לי שהם מחכים לביקורו של רבם שצריך להגיע לכאן מחר, ומשום כך הם מכינים את הקלוז שלהם שיהיה מוכן כראוי לקבלת פני אורח חשוב כזה.

מדוע - שאלתי אותם - הנכם עושים את העבודה בעצמכם ולא נותנים לאברכים לעשות זאת, הרי יש לחנך את האברכים בדרכי החסידות ועל זקני החסידים למסור את נפשם על חינוכם של האברכים?

ענו לי זקני החסידים:

רוצים אנו במלאכים בריאים שיהיו לעוזר למליצי היושר בשעת התקיעות.

הרב הקדוש מברדיצ'וב - סיפר אחד הזקנים - אמר על מה שאחרי ה"יהי רצון" של תקיעת שופר, בו נמנים המלאכים היוצאים מן השופר, מן התקיעה שברים תרועה תקיעה, ואחרי זה נאמר שם "ומן קשר"ק", והרב מברדיצ'וב אמר על כך:

אב חנון, אב רחום, באם המלאכים שיצאו מן השופר שתקע לוי יצחק בן שרה, מלאכים חלשים, יבואו נא המלאכים הקדושים והבריאים שנבראו מעבודתם ויגיעתם של בני ישראל לפני פסח, ממה שביצעו בכלים את העבודות של קראצען, שאבען, רייבען, קשרן, (קרצוף, שפשוף, גירוד והכשרה), לכבוד פסח לשם הידור מצוה.

אנחנו - אומר הזקן - עושים הכל למען שמו יתברך ולמען עבדו הקדוש, הרבי שלנו שיהיה בריא.

כא. בהתבונני בחסידים אלה, עשה עלי אירוע זה רושם טוב מאד. כשעמדתי לעזוב את המקום, הבחנתי בבאר מים הנמצא ליד הקלוז, ושאלתי את הזקנים מדוע הביאו את המים ממקום רחוק, בשעה שליד ביתם נמצא באר?

ענה לי אחד הזקנים, שר' ברוך יאסעל - אחד מעשירי חסידי טאלנה - ביקש והבטיח שבאם יקחו מים מן הבאר שלו לשימוש לכל ההכנות לבואו של הרבי וכן לשימוש ביום הביקור הראשון של הרבי, יעשה הוא על חשבונו את הסעודה הגדולה הראשונה עבור כל החסידים.

עד כמה - אומר לי אבי - עשה כל האירוע הזה רושם על אבי, הרבי מוהר"ש, אפשר לראות מכך שבשעה שסיפר את המאורע סיפר ודייק בכל פרטיו, וסיים:

כאן רואים במוחש אלו כוחות המשיך הבעש"ט הן במשפיעים, כלומר ברביים, והן במקבלים, כלומר בחסידים, שהמקבלים והמשפיעים יכשירו את העולם לקראת ביאת המשיח בב"א.

כשסיים אבי לספר, התבונן ושתק משך זמן, ולאחר מכן אמר:

תשובתו של החסיד הזקן על השאלה מדוע עשו זאת בעצמם ולא על ידי אנשים שכירים - היא תשובה טובה. ברם, על השאלה מדוע לא מסרו את העבודה לידי האברכים - לא ענו. שכן, מסירות נפש כזו להניח את עצמו בשביל איזה אברך - פועלת רק חסידות חב"ד.

אמונת הצדיקים בפולין, העמידה את החסידים על רגליהם, ש"באמונתו יחיה"⁴, והם חיים באמת בכך.

היינו להכניס חיות באמונה, שזהו "ושמן על ראשך אל יחסר"⁸, השמן והיין שבתורה זהו לימוד תורת החסידות, שבאמצעותה באה האמונה בקליטה פנימית.

כשהאמונה נקלטת בצורה פנימית, קיים אז סדר עבודה אחר לגמרי, בו מרגישים את מעלתו של הזולת תוך הבנה שיש לאדם להפקיר את עצמו כדי לקרב את הזולת, ואז מתגלה הכוח שכדי לקרב אברך ולהעמיד אותו על דרך האמת - כדאי למסור את הנפש על כך.

כב. הסבא⁹ - אומר אבי - אמר לאבי¹⁰, כדי להדריך אברך בדרכי החסידות, צריכים למסור את הנפש באותה מדה שצריכים למסור את הנפש כדי להציל את כלל ישראל. כשהסבא, רבנו הזקן, נסע ממנסק לאחר הויכוח הידוע, שהה בסמיליאן, שם היה מקום תורה והיו שם אברכים "לומדים". במשך השבוע שרבנו הזקן שהה בסמיליאן עשה מנין שלם של אברכים לחסידים, בתוכם ר' אברהם בירך מסמיליאן. האברכים היו מפורסמים בשמם הטוב בכל הסביבה.

כשר' אברהם בירך בא בפעם הראשונה אל הסבא, רבנו הזקן, לליאזנא, ונכנס ל"יחידות", אמר לו הסבא: - "כי האדם עץ השדה"¹¹ - אילן כשאני עושה פירות, נעשה לאילן סרק, יכולים להיות יהודי-ש"ס ויחד עם כך סרק. צריכים להיות אילן עושה פירות. מה שווה תורתך ועבודתך כשעדיין לא הארת אור, כדי להכניס אור באדם שני. אמר רבא דרחים רבנן הוין לי' בנין רבנן¹², כשעושים מידע תורה - אוהב ה' ומראים לו דרך בעבודת ה', הוין לי' בנין רבנן.

ר' אברהם בירך ישב אז בליאזנא כמה שבועות. כשהלך לביתו לסמיליאן עבר דרך העיירה ליעפלי ונשאר שם זמן מה. שם התחיל לעשות פירות, ומפירותיו הראשונים היה החסיד ר' מרדכי ליעפליער.

כשסיים אבי לספר את האמור, שקע במחשבות. ראיתי שהוא במצב רוח מרומם ומרוצה. כעבור רגע המשיך ואמר:

הסיפור האמור נותן לנו הסבר שכלי עמוק על מאמרי המדרש:

ושמעו אל ישראל אביכם¹³ אל הוא ישראל אביכם, מה הקב"ה בונה עולמות אף אביכם בונה עולמות, מה הקב"ה מחלק עולמות אף אביכם מחלק עולמות¹⁴. אמר הקב"ה לעולמו, עולמי, אומר לך מי בראך, מי יצרך -

הרגשת הדרת הקודש, שבתמורה ללקיחת המים מן הבאר שלו יערוך את הסעודה על חשבונך, וזה קשור לא רק בכסף כי אם גם בשעבוד הגוף שלו ושל כל בני ביתו - נקראת ב"אמונתם יחיו", האמונה מוחדרת בחיים, חיים באמונה.

ברם, מעלה זו ש"באמונתו יחיה" - אומר אבי - היתה עד לשעת מתן תורה. יציאת מצרים היתה בזכות האמונה, כמאמר⁵ "בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים", במצרים החדירו בני ישראל את האמונה בחיות, חיו מתוך אמונה, ובזכות זה נגאלו הם ואנחנו ממצרים, והיו הגילויים הגדולים שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה, כפי המבואר בחסידות. שכן, אין למעלה מאמונה. ביחוד כשמחדירים את האמונה בחיות, כלומר שחיים באמונה. חיים - היינו כשזה מקיף את כל עניני החיים, הן ביחס לרוחניות והן ביחס לגשמיות ולהזדרכת בני הבית, והכל מתוך אמונה - זוהי דרגא גבוהה.

אבל, כל זה היה עד לשעת מתן תורה.

במתן תורה ניתן סדר עבודה של תורה ומצוות להמשיך חיות באמונה, שכן, אמונה היא בבחינת מקיף. מבחינת האמונה בלבד, אפשר להיות גם דבר והיפוכו באותו רגע, מצד אחד אמונה בה', חיים באמונה, ולמרות זאת לעשות דבר נגד ה'.

כשביקר רבנו הזקן בפעם הראשונה במינסק⁶ כדי להשתתף בויכוח הגדול, הרי לאחר השבת הידועה שהראה לקהל הלמדנים מה פירוש לדעת ללמוד, וניצח את כל המתנגדים לתורת החסידות, נתקרב אז הרבה עשרות אברכים "לומדים" אל רבנו הזקן.

המתנגדים בראותם שהאברכים ה"לומדים" עומדים להיות לחסידים, קראו לאסיפות וגזרו איסור על לימוד החסידות בטענה של ביטול תורה.

כשרבנו הזקן שמע טעם האיסור - ביטול תורה - אמר: הבעל-דבר בא אל המתנגדים בשכלו של גנב חכם, כשתופסים אותו בגניבתו הוא מתחיל לקרוא רחמנא - רחמנא קריא - הוא מזכיר שם שמים, אבל האמת היא שאפשר להיות "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא"⁷.

ענין זה מוסבר היטב בתורת החסידות. שכן, אמונה היא בבחינת מקיף. הגנב מאמין בה' שהוא הזן והמפרנס אבל יחד עם כך הוא חושב שהכלי לפרנסתו הוא באמצעות גניבה, ולכן הוא מבקש מהשי"ת שיצליח לו בפרנסתו זו. ואילו העבודה היא להחדיר את האמונה במובנה הפנימי,

(10) כ"ק אדמו"ר מוהר"ש.

(11) דברים כ, יט.

(12) שבת כג, ב.

(13) בראשית מט, ב.

(14) בראשית רבה פמ"ט.

(5) יל"ש הושע רמז תקיט.

(6) מבואר בארוכה באחד המכתבים - כ"ד טבת רצ"ב.

(7) ברכות סג, א.

(8) קהלת ט, ח.

(9) כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק".

השבח להשי"ת על אור החסידות שהנחילנו אבותינו רבותינו הקדושים. חסידות היא נחלה בלי מצרים, בלי גבולים ובלי הגבלות. מגרעין חסידי אחד יכול בעזה"י לצמוח אילן מרובה בענפים ובהרבה פירות וכל פרי יהיה בו גרעין להצמיח.

יש להשקיע את הכוחות הגדולים ביותר על התלמידים. השי"ת יעזור להם שיהיו מאורי אור, טופחים על מנת להטפוח, על כך מסרו הרביים את נפשם, ומסירות נפשם היא נתינת כוח מלמעלה שיהיה ובחרת בחיים.

חג הפסח תרצ"ד

יעקב בראך, יעקב יצרך¹⁵. ובילקוט שמעוני¹⁶ נוסחא אחרת: אמר הקב"ה לעולמו, עולמי מי בראך, אומר לך מי בראך, אומר לך מי יצרך - יעקב בראך, יעקב יצרך.

הרבי היה בונה עולמות ומחלק עולמות והרביים היו יוצרי עולמות. בריאה היא החומר הראשון שביצירה. עולמי מי בראך, מי יצרך, אומר לך מי בראך מי יצרך - יעקב בראך, המשכת היו"ד של חכמה בעקביים של הברורים, וישראל יצרך - ישראל הוא המשכת האור על ידי עבודה.

לאחר הפסקה של כמה רגעים, אמר אבי:

(15) ויק"ר פל"ו.

(16) ישעיה מ"ג.

רשימת המאסר

בימי הוד כ"ק אאזמו"ר מורנו רבנו הרב צמח צדק, לבשה תורת החסידות צורה קבועה ומסודרת, כי כל עניני התיקונים והסדרים בנוסח התפלה, בלטישת הסכין ועוד, כבר נתקבלו בתוככי ישראל ונקבעה ההלכה כשולחן ערוך הרב.

התייסדות הישיבה הגדולה בשנת תקצ"א¹, והתפשטות החניכים אשר התאחזו במקומות שונים בתור רבנים, דיינים, מלמדים, ומשמשי בתי כנסיות ובתי מדרש, הפיחו רוח חיים בקרב עדת החסידים. אגרות השאלות אשר התקבלו להוד כ"ק רבנו מאת גדולי התורה בכל המדינות, ומכתבי המענה הביאו את תלמידי הישיבה וביותר את היושבים - די זיצער - לידי חיבוב ביותר של שקידה בלימוד תורת הנגלה.

מאות רבות לומדים היו באים ויוצאים מדי שנה בשנה מבירת ליובאוויטש, עד כי התפשטה השמועה גם בין המתנגדים כי החסידים הם גדולים בתורת הנגלית, ובהיות הוד כ"ק מורנו בפטרסבורג על אספת הרבנים בשנת תר"ג² והזדמן עם גדולי התורה של כת המנגדים הפליאו לספר בשבחן של הרבה חסידים בעלי ידיעה גדולה בתורה.

העסקנות הכללית וחוזק רוחו של הוד כ"ק מורנו, לְהִגֵּן בעד כל דבר הנוגע לחיי ישראל הרוחניים, כן התענינותו לטובת ישראל הכלכלית, הרבו לעשות התיחסות טובה בין המתנגדים והחסידים ודבר זה השפיע השפעה מרובה על כל עניני החסידים למקומותיהם, ומספר החסידים הולך וגדל, הלוך ומתרחב בכל מרחבי המדינה.

תורת החסידות היא כבר שיטה קבועה ומסודרה, והחסידים המה בעלי מפלגה מפורסמת נוטלת חלק גדול בראש בהרבה עשירות ומאות עיירות במרחבי המדינה.

דור השלישי בדברי ימי החסידות וחסידי חב"ד עשיר הוא במאד מאד בגשם וברוח, כי מלבד זה אשר כל הזריעות והנטיעות אשר זרעו ונטעו אבות העולם הוד כ"ק רבנו הגדול, והוד כ"ק בנו רבנו האמצעי, צמחו ועשו פרי טוב בימי הוד כ"ק רבנו, הנה הנוספות אשר עשו נתנו את יכולם.

בשנת ה'תקצ"ד.

(2) [ראה הצמח-צדק ותנועת ה"השכלה" ע' 22 ואילך].

(1) האות האחרונה - אי ברורה בגוף כתב יד קודש כ"ק מורי וחמי אדמו"ר [ראה אגרות-קודש חלק ב ע' תכ"ז: הישיבה הגדולה שיסד הוד כ"ק אאזמו"ר הרב הקדוש צמח צדק וצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

מְעַיֵן הוא מאד גם זה אשר המושבות אשר יסד הוד כ"ק אאזמו"ר רבנו האמצעי³ בתחלת ימי נשיאותו בשנות תקע"ג-ע"ד ואחרי כן בעת נסיעתו ביחוד אל הסטעפעס⁴ בפלכי חערסון ויקטרינוסלאב הנה התפתחות מושבות הללו היתה בימי הוד כ"ק אאזמו"ר רבנו הרב צמח צדק.

בשנת ת"ר-א גילה הוד כ"ק אאזמו"ר רבנו דעתו ברבים על אודות עבודת האדמה, ועשיית מלאכת יד, ובעת ההיא⁵ קנה שטח אדמה בפלך מינסק, ויבנה בה מושב שצערדין, מושב של עובדי אדמה, ויתמוך בידי אנשים החפצים להתעסק במלאכת יד.

בימים ההם היו הטליתות באות ממקומות רחוקים במדינת וואהלין או גאליציא, ולהיות כי בהמושבות דחערסון כבר התפשט מסחר הצמר רחלים השפיע על הסוחרים ההם אשר יביאום גם למדינה זו ויבחר בעיר דובראָוונע, מקום מושב שאר בשרו, וחבירו בלימוד, הגאון ר' נחמי' הלוי זצ"ל⁶, למקום התיסדות מלאכת יד באריגת טליתות.

רעיון המוסדות הללו השפיע הרבה על כל עדת החסידים לשום לב לעבודות כאלו, ומזה הוא אשר התפשטה ההתיישבות בכפרים ובבתי פרשת דרכים - קרעטשמעס - וכמה מאחינו בעלי היכולת התחילו לקנות אחוזות וישבו שם לרווחה עם בתי כנסיות ולהבדיל בתי טבילה, ומלמדים ומורים לבניהם.

דברי ימי הוד כ"ק אאזמו"ר רבנו הרב צמח צדק, העשירה את דברי ימי החסידות והחסידים, ברכוש גדול רוחני וגם בהוראת אורח חיים בחיי הכלכלים.

עזר וסעד גדול הי' לו להוד כ"ק אאזמו"ר מורנו, מאת זקני החסידים, תלמידי רבנו הגדול, ותלמידי רבנו האמצעי אשר מסרו ונתנו עצמם אליו במסירה ונתינה אמיתית, וכל הגה היוצא מפיו הקדוש בהנהגה או הדרכה הי' מתמלא בדיוק.

* * *

בן⁷ עשרים ושלש שנה הי' כ"ק אאזמו"ר מורנו [=הצמח-צדק] בעת הסתלקותו של הוד כ"ק רבנו הגדול, ובהיותו בן שלש שנים לוקח לבית זקינו להתחנך, כי נשאר יתום מאמו⁸, והוד כ"ק רבנו הגדול הבטיח לבתו קודם הסתלקותה אשר הוא יחנך את בנה, ואמר לה: בנך מנחם, נוחם הוא לי, ונוחם יהי' לך, ונוחם יהי' לישראל⁹.

וכה סיפר¹⁰ החסיד ר' אייזיק זצ"ל¹¹: בהיותי אברך הייתי בין הצעירים אצל רבנו הגדול, ופעם אחת שמענו מאמר על שלשה דברים העולם עומד, והדרוש הי' עמוק מאד ולא ידענו אותו.

על ידי השתדלות זקני החסידים זכינו להבטחה אשר אחר התפלה ביום א' יכנסו כעשרה אנשים

(8) [הרבנית הצדקנית מרת דבורה לאה].

(9) ראה גם רשימת רבנו פרשת בעלותך תרצ"א (ספר השיחות תרצ"א ע' 234), שמביא מאמר אדמו"ר הזקן לר' נחמי' מדובראוונע אודות כ"ק אדמו"ר הצמח צדק: . . . נח הי' צדיק, אך הוא מדרגה שלפני התיקון, ונקרא נח על שם ינחמנו, ובתיקון מנח"ם נח עם מ' לפניו שהוא התחלת המשנה, ומ"ם לאחריו שהוא סיום המשנה, ינחמנו בעתיד, מנח"ם בהווה.

(10) בהבא לקמן - ראה נוסף ל"התמים" שם - אגרות-קודש חלק ד ע' תק"ז ואילך. ספר השיחות תרצ"ו - חורף ה'ש"ת סוף עמוד 3 ואילך. וש"נ.

(11) הרב ר' יצחק אייזיק בר' מרדכי הלוי עפשטיין מהאמיל. - ראה אודותיו ספר השיחות תרפ"ז ע' 52 הערה 11. וש"נ.

(3) ראה גם רשימות כ"ק אדמו"ר מהור"י"צ (סעיף מא) - בטאון חב"ד גליון 2019 (3938) ע' 41.

(4) {6} מושבות. (5) ראה בכל זה הצמח-צדק ותנועת ה"השכלה" [ע' 4. ראה גם ספר השיחות תש"ב ע' 53 ואילך. וב"היום יום" בתחילתו, שקנה את האחוזה שצערדין בשנת תקצ"ט].

(6) [תלמיד מובהק לרבנו הזקן. בזיווג שני חתנו של הרה"ק ר' חיים אברהם בנו של רבנו הזקן. נולד ט"ו שבט תקמ"ח - נפטר ט"ו שבט תרי"ב. בעל המחבר ספר דברי נחמי'. - ראה אודותיו בית רבי חלק א פרק כ"ו (ס"ט, א-ב). וראה גם שיחת ט"ו שבט, שבת פרשת ויקהל-פקודי ושבת פרשת ויקרא - תשמ"ב].

(7) בהבא לקמן - ראה ספר השיחות קייץ ה'ש"ת ע' ל"ט, סד ואילך. "התמים" חלק ג ע' כ"ב [קכ"ז, ב] ואילך - נוסחא אחרת.

לחזור המאמר לפני רבנו הגדול, ואנחנו האברכים הצעירים גם לא קווינו להיות בין הזוכים לכנוס פנימה בגן-עדן העליון.

- כן הי' סגנון הלשון בשנות קדם, בין התלמידים אשר ישבו בליאזני בשנות תקל"ח-תקנ"ט, היו קוראים את מקום בית מדרשם בשם היכל, החדר הראשון אשר בו היו מחכים לכנוס על יחידות בשם גן-עדן התחתון, והחדר אשר בו ישב כ"ק רבנו הגדול, גן-עדן העליון. -

בעת ההיא הי' כ"ק רבנו זה [=הצמח-צדק] ילד קטן - מספר החסיד ר' אייזיק - וכל היום הי' בחדרו של רבנו הגדול, כי רבנו למד אתו אמירת הברכות, והי' מדבר בשפה ברורה, והי' בקי בברכות השחר, קריאת-שמע, ברכות הנהנין בעל פה, וקורא אותיות שבכתב ועברי במהירות כנער בן שש שנים, וכבר ידע כמה מעשיות מתורה שבכתב ונביאים ראשונים ואחרונים.

* * *

יודעים היינו כולנו, כי רבנו הגדול מחבב הוא את נכדו זה, כי כולנו ידענו אשר אמו הרבנית היתה אשה גדולה בדעת ויראת אלקים, ומסורה לרבנו הגדול כאחד החסידים הגדולים.

ויתרון חשיבות הי' לה בקרב החסידים, כי כולנו ידענו אשר חיי רבנו משנת תקנ"ג והלאה הוא תודת מסירת נפשה בפועל עבור רבנו הגדול, וכולנו החסידים החדשים בנינו ובני נהנים לאור רבנו הגדול בגללה.

* * *

אגרות קודש

בי"ה, א' כסלו, תשט"ז
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מו"ה ארי' שי

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבו משני בשבת, ובמ"ש אודות הסיפור בהנוגע לעניני רפואה ומבנה הגולגולת. כנראה הכוונה למה ששמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע, והוא:

אביו כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, פנה אליו אחד מבני הבית בהתפעלות גדולה אשר זה עתה קרא ע"ד תגלית חדשה ע"ד מהלך העצבים (ניערווין) בראש, וענהו כ"ק אדמו"ר, שנמצא הענין בכתבי חסידות של אדמו"ר האמצעי בנו של כ"ק אדמו"ר הזקן בעל התניא והשו"ע, והוציא את הביכל כתבים והראה לו בפנים, וסיים, שידע אדמו"ר האמצעי בזה לא מפני מומחיותו בעניני הרפואות, אלא שידע הענינים כמו שהם באדם העליון, שאדם התחתון הוא בדמותו ובצלמו.

וחייב אדם לומר בלשון רבו, שהוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר, שהאמירה מבין הבית הזה היתה בעת שנגב כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב את ידיו לנטילת ידים, ובכלל לא היתה דעתו נוחה שיפנו אליו אז בדברים, ולכן בשעת האמירה רק הביט על האומר, ולאחרי ברכת המוציא ענה כנ"ל.

ומילתא אגב אורחא קמ"ל, שיש כוונה לא רק בעת אמירת ברכת הנטילה אלא גם בעת הנגיבה, ובמילא דבור זולתו מבלבל.

מוסגי"פ הקובץ ליובאוויטש שי"ל זה לא כבר, ובטח יענין את כת"ר ויזכה בתוכנו גם את הרבים, וזכות הרבים תלוי בו.

בברכה.

אגרות קודש

ב"ה, ג' כסלו, תשט"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

כתבו משילהי תשרי בעתו הגיע לידי. והנה אפילו את"ל שצדק בכל העניינים שכותב אודותם וגם בביאורם, הפועל יוצא והמסקנא שבמכתבו שהוא נמיכת רוח וענין ורגש של יאוש מושללת ומופרכת לגמרי.

ובפרט שגם הנ"ל אינו נכון, וע"ד המבואר, שהאמת הי' כדבריו אם היתה נפש אחת היא המתפללת וכו', וראה ג"כ אגה"ק סוף סי' כ"ה, תו"א ד"ה שיר המעלות וגו', ובכמה מקומות, שע"פ מ"ש בכל הנ"ל פשוט שאדרבה העניינים ומצב הרוח שכותב אודותם ביכולתם לעורר התעוררות רבה ועצומה, אלא שמובן שגם לזה צריך סייעתא דשמיא ועוד יותר מבכמה עניינים.

והרי העצה לזה - בנתינת צדקה להזולת פירוש לקרבת יותר לתורה ומצותי ולפנימיות התורה, שאז מקרבים מלמע' גם אותו.

והבלבולים והשקו"ט בזה גרעון בתורה ומצות ולא רק אבוד זמן ללא תועלת כו', ואדרבה עוד היזק יש בדבר.

ויכריח את עצמו לשמור סדרי הישיבה ולהשפיע גם על כל חבריו בזה, ע"י דבורו ועוד יותר ע"י שיח' דוגמא חי' איך שצריך להיות הנהגת תמים ויוסיף אומץ גם בקרבת הזולת.

וכשיבוא היצר הרע עוד הפעם בהצעה להכנס בשקו"ט ובטו"מ, הנה לא יכנס בכל זה, ויבאר לו שהוא עבד, ואפילו עבד כנעני ח"ו שבהפקירא נחא לי מצד עצמו, הנה אין לו רגע פנוי לעניניו מלבד עבודת האדון, ואינו רשאי לבטל זמנו אפילו בשביל שקו"ט בהנוגע לעבודתו בעבודת האדון.

במה ששואל פרטים איך יסדר לימודיו וזמניהם - נמצא הוא בישיבת תו"ת, וזה צ"ל לא רק מציאות בגשם ובמקום גשמי, אלא שצ"ל נמצא שם גם בעניניו, היינו פשוט אז מ"דארף פאלגען און טאן ווי עס קומט אויס בא דעם ה"ר"מ והמשפיע של הישיבה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור, וכבר ידוע פסק רז"ל כל דפשיט מעלי טפי.

ב"ה, ג' כסלו, תשט"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבו מח', כ"ד חשון, ובודאי בינתים קבל מכתבי, אשר בתוכו ימצא ג"כ מענה על חלק חשוב מהבעיות אודותם כותב במכתבו זה, וזאת להוסיף אשר בודאי אין להתרשם ועאכו"כ להרגיש מעין של יאוש ממה שעסקני הצבור לפעמים מרשלים בפעולותיהם, ובהאמתלא הידועה שאין מה לעשות כו' וכו' (וכבר ידוע הרמז אשר אמתלא היא אמת-לא).

וידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע במאמר חז"ל דתקופת עקבתא דמשיחא בסוף מס' סוטה, שנשנה שם כ"פ, אנו אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים, אף שהמדובר שם אודות המגרעות והקללות דתקופה ההיא, ופירש אשר איש הישראלי יושב בחבוק ידים ומתרץ עצמו שאין לעשות מאומה כי אם להשען וכו' ה"ז היפך התורה, ובמילא נכנס בגדר דקללות דתקופת עקבתא דמשיחא.

ופלא עליו שעוסק הוא בצ"צ כמה שנים שנתרשם מהנ"ל, ובודאי שאין זה אלא מצב רוח עובר ויבוא לתוספת והתעוררות.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

י ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה כס"י:
 יא ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח
 מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב
 במקום ההוא כס"י: יב ויחלם והנה סלם מצב
 ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי
 אלהים עלים וירדים בו כס"י: יג והנה יהוה
 נצב עליו ויאמר אני יהוה אלהי אברהם
 אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שכב
 עליה לך אתננה ולזרעך כס"י: יד והיה זרעך
 בעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה

י ונפק יעקב מבאר דשבע
 ואזל לחרן: יא וערע בארעא
 ובת תמן ארי על שמשא ונסיב
 מאבני אתרא ושוי אסדוהי
 ושכיב בארעא ההוא: יב ויחלם
 והא סלמא נעין בארעא ורישה
 מטי עד צית שמיא והא מלאכי
 דיי סלקין ונחתין בה: יג והא
 יקרא דיי מעתד עלוהי ואמר
 אנא יי אלהה דאברהם אבוך
 ואלהה דיצחק ארעא די את שרי
 עלה לך אתננה ולבניך: יד ויהון
 בניך סגיאין בעפרא דארעא
 ותתקף למערבא ולמדינחא

רש"י

החמה פתאם שלא בעונתה, כדי שילין שם: וישם
 מראשתיו. עשאן כמין מרוב סביב לראשו, שירא
 מפני חיות רעות. התחילו מריבות זו עם זו, זאת
 אומרת: 'עלי ניח צדיק את ראשו', וזאת אומרת:
 'עלי ניח', מיד עשאן הקדוש ברוך הוא אבן אחת,
 וזהו שנאמר: 'ויקח את האבן אשר שם
 מראשתיו': וישכב במקום ההוא. לשון מעוט,
 באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששמש בבית
 עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה:
 (יב) עלים וירדים. עולים תחלה ואחר כך
 יורדים, מלאכים שלווהו בארץ אין יוצאים חוצה
 לארץ, ועלו לרקיע ויורדו מלאכי חוצה לארץ
 ללוותו: (יג) נצב עליו. לשמרו: ואלהי יצחק.
 אף על פי שלא מצינו במקרא שיחד הקדוש ברוך
 הוא, שמו על הצדיקים בחייהם לכתב 'אלהי
 פלוני' משום שנאמר: (איוב טו) "הן בקדושו לא
 יאמין", כאן יחד שמו על יצחק, לפי שבהו עיניו
 וכלוא בבית וברי הוא כמת ויצר הרע פסק ממנו
 (תנחומא): שכב עליה. (חולין שם) קפל הקדוש
 ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שתהא
 נוחה ליכבש לבניו (כד' אמות, שזה מקומו של

(י) ויצא יעקב. על ידי שבשכיל שרעות בנות
 כנען בעיני יצחק אביו, הלך עשו אל ישמעאל,
 הפסיק הענין בפרשתו של יעקב, וכתב: "וירא
 עשו כי ברך וגו'" ומשמר, חזר לענין הראשון:
 ויצא. לא היה צריך לכתב אלא "וילך יעקב
 חרנה", ולמה הזכיר יציאתו? אלא מגיד שיציאת
 צדיק מן המקום עושה רשם שבזמן שהצדיק
 בעיר, הוא הודה, הוא זיהה הוא הדרה, יצא משם,
 פנה הודה, פנה זיהה פנה הדרה, וכן (רות א) "ותצא
 מן המקום", האמור בנעמי ורות: וילך חרנה. יצא
 ללכת לחרן: (יא) ויפגע במקום. לא הזכיר
 הכתוב באיזה מקום, אלא במקום הנזכר במקום
 אחר, הוא הר המורה, שנאמר בו: (לעיל כב) "וירא
 את-המקום מרחוק": ויפגע. כמו (יהושע ט"ז):
 "ויפגע ביריחו", (שם יט) "ויפגע בדבשת". ורבותינו
 פרשו (ברכות כז) לשון תפלה כמו: (ירמיה ז) "ואל
 תפגע ביי", ולמדנו שתקן יעקב תפלת ערבית,
 ושנה הכתוב ולא כתב 'ויתפלל', ללמדך שקפצה
 לו הארץ כמו שמפרש בפרק 'גיד הנשה' (חולין
 צא): כי בא השמש. היה לו לכתב "ויבא השמש
 וילן שם", "כי בא השמש", משמע ששקעה לו

וּנְגַבָּה וּנְבָרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה
וּבְזִרְעֶךָ כִּסִּי: טו וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשִׁמְרֹתֶיךָ
בְּכָל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל־הָאָדָמָה
הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי
אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ כִּסִּי: טז וַיִּיקֶן יַעֲקֹב
מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲבֹן יֵשׁ יְהוָה בְּמָקוֹם הַזֶּה
וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי כִּסִּי: יז וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה־נֹּרָא
הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה
שַׁעַר הַשָּׁמַיִם כִּסִּי: יח יִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב בְּבֹקֶר

וּלְצִפּוֹנָא וּלְדִרְוֹמָא וּלְתַבְּרִכּוֹן
בְּדִילָךְ כָּל זִרְעִיתָ אֶרְעָא וּבְדִיל
בְּנִיךָ: טו וְהָא מִימְרֵי בְּסַעֲדָךְ
וְאַטְרֹנָךְ בְּכָל אֲתֵר דִּי תַהֲדֹ
וְאַתִּיבְנָךְ לְאַרְעָא הָדָא אָרִי לֹא
אֲשַׁבְּקֶנָךְ עַד דִּי אָעִבִיד יַת
דְּמַלְלִית לָךְ: טז וְאַתְעֵר יַעֲקֹב
מִשְׁנָתָהּ וַאֲמַר בְּקוֹשְׁטָא (אִית)
יִקְרָא דִּי שָׂרִי בְּאַתְרָא הָדִין וְאַנָּא
לֹא הָוִיתִי יָדַע: יז וְדַחִיל וַאֲמַר
מַה דַּחִילוֹ אֲתֵרָא הָדִין לִית דִּין
אֲתֵר הָדִיּוּט אֱלֹהִין אֲתֵר דְּרַעְוָא
בַּה מִן קָדָם יי וְדִין תַּרְע קָבֵל

רש"י

אומר אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן, וזו היא
קפיצת הארץ האמונה 'בשחיטת חלין', שבא בית
המקדש לקראתו עד בית-אל, וזהו: 'ויפגע
במקום'. ואם תאמר כשעבר יעקב על בית
המקדש, מדוע לא עפכו שם? איהו לא יחייב לביה
להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים
יעבדוהו איהו עד חרן אול, כדאמרינן בפרק גיד
הנשה'. וקרא מוכיח: 'וילך חרנה', כי מטא לחרן,
אמר: 'אפשר שעברתי על מקום שהתפללו בו
אבותי ולא התפללתי בו'? יחב דעתיה למקדש
וחזר עד בית-אל, וקפצה לו הארץ (בית אל, לא
זה הוא הסמוך לעי, אלא לירושלים, ועל שם
שהיתה עיר האלהים קראה: 'בית אל', והוא הר
המוריה שהתפלל בו אברהם, והוא השדה
שהתפלל בו יצחק, וכן אמרו בסוטה: "לכו ונעלה
וגו'". לא כאברהם שקראו 'הר', ולא כיצחק
שקראו 'שדה', אלא כיעקב שקראו בית-אל, עד
כאן מפרוש רש"י מדק: מה-נורא. תרגום: 'מה
דחילו אתרא הדין'. דחילו, שם דבר הוא, כמו
סוכלתנו. וכסו למלכש: וזה שער השמים. מקום
תפלה לעלות תפלתם השמימה, ומדרשו שבית
המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של

אדם: (יד) ופרצת. וחזקת, כמו 'וכן יפרץ':
(טו) אנכי עמך. לפי שהיה גרא מעשו ומלכין:
עד אשר אם-עשיתי. 'אם' משמש בלשון 'כי'
(גיטין ז): דברתי לך. לצרכך ועליך, מה שהבטחתי
לאברהם על זרעו, לך הבטחתי ולא לעשו, שלא
אמרת לו: 'כי יצחק יקרא לך זרע', אלא: "כי
ביצחק", ולא כל יצחק, וכן כל 'לי, ולך, ולו
ולקם' הסמוכים אצל דבור משמשים לשון על,
וזה יוכיח, שהרי עם יעקב לא דבר קדם לכן:
(טז) ואנכי לא ידעתי. שאם ידעתי, לא ישנתי
במקום קדוש כזה: (יז) כי אם-בית אלהים. אמר
רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא: 'הסלם הזה
עומד בבאר שבע ואמצע שפועו מגיע כנגד בית
המקדש', שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה
וירושלים בצפונה, בגבול שבין יהודה ובנימין,
ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין בגבול שבין
בנימין ובין בני יוסף. נמצא, סלם שרגליו בבאר-
שבע וראשו בבית-אל, מגיע אמצע שפועו נגד
ירושלים, וכלפי שאמרו רבותינו שאמר הקדוש
ברוך הוא: 'צדיק זה בא לבית מלוני, ויפטר בלא
לינה'? ועוד אמרו: יעקב קראו לירושלים בית-אל,
וזו לזו היא ולא ירושלים. ומהיכן למדנו לומר כן?

וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מִרְאשֵׁתָיו וַיִּשֶׂם
 אֹתָהּ מִצְבָּה וַיִּצֶק שָׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ: יט וַיִּקְרָא
 אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוֹ
 שֵׁם־הָעִיר לִרְאשֻׁנָּה: כ וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר
 אִם־יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמֶרְנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה
 אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד
 לְלִבָּשׁ: כא וּשְׁבַתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי
 וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים: כב וְהָאֶבֶן הַזֹּאת
 אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי מִצְבָּה יְהִיָּה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל־
 אֲשֶׁר תִּתֵּן־לִי עֹשֶׂר אֶעֱשֶׂרְנִי לָךְ: כג בַּחֹל שְׁנִי
 כט א וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֶרֶצָה בְּנִי־
 קָדֶם: כד וַיֵּרָא וְהִנֵּה בְּאֵר בְּשׂוּדָה וְהִנֵּה־שָׂם
 שְׁלֹשָׁה עֶדְרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבְּאֵר
 הַהוּא יִשְׁקוּ הָעֶדְרִים וְהָאֶבֶן גְּדֻלָּה עַל־פִּי
 הַבְּאֵר: כה וַנֹּאסְפוּ־שָׂמָה כָּל־הָעֶדְרִים וַיִּגְלְלוּ

שְׁמִיָּה: יח וְאֶקְדִּים יַעֲקֹב בְּצִפְרָא
 וְנִסְיֵב יֵת אַבְנָא דִּי שְׁוִי אֶסְדֻּהִי
 וְשְׁוִי יֵתָה קָמָא וְאָרִיק מִשְׁחָא עַל
 רִישָׁהּ: יט וַיִּקְרָא יֵת שְׁמָא דְאֵתְרָא
 הַהוּא בֵּית אֵל וּבְרֵם לוֹז שְׁמָא
 דְקִרְתָּא בְּקִדְמִיתָא: כ וְקִיָּם
 יַעֲקֹב קִיָּם לְמִימְרָא אִם יְהָ
 מִימְרָא דִינִי בְּסַעְדִּי וַיִּטְרַנְנִי
 בְּאַרְחָא הַדִּין דִּי אָנָּא אֲזַל וַיִּתֵּן לִי
 לְחִמָּא (נ"י לֶחֶם) לְמִיכָל וְכִסּוּ
 לְמַלְבָּשׁ: כא וְאֵתוּב בְּשָׁלֹם לְבֵית
 אָבִי וַיְהִי מִימְרָא דִינִי לִי
 לֵאלֹהִיָּה: כב וְאַבְנָא הַדָּא דִּי
 שְׁוִיתִי קָמָא תְּהִי דִּי אֱהִי פֶלַח
 עֲלֵה מִן קָדָם יְיָ וְכָל דִּי תִתֵּן לִי
 חַד מִן עֲשָׂא אֶפְרָשְׁנָה קְדָמָךְ:
 א וְנִטְלָ יַעֲקֹב רַגְלֹהִי (נ"י רִגְלֹהִי)
 וְאֲזַל לְאַרְעֵי בְנֵי מְדִינָחָא:
 ב וְחִזָּא וְהָא בֵּירָא בְּחִקְלָא וְהָא
 תַּמָּן תִּלְתָּא עֶדְרִין דְּעֵן רִבְעִין
 עֲלֵה אֲרִי מִן בֵּירָא הֵיא מִשְׁקָן
 עֶדְרִיָּא וְאַבְנָא רִבְתָּא עַל פּוּמָא
 דְּבִירָא: ג וּמִתְבְּנִשִּׁין לְתַמָּן כָּל

רש"י

וּלְזֹרְעָא אֶתְרִיד" (לעיל יז). (וְרִעַף מִיָּחָס שְׁלֹא יִמָּצֵא
 בּוֹ שׁוֹם פְּסוּל): (כב) וְהָאֶבֶן הַזֹּאת. כָּף מִפְרָשׁ
 וַיֵּזֶז זֶה שֶׁל "וְהָאֶבֶן", אִם תַּעֲשֶׂה לִּי אֵת אֵלֶּה וְאִף
 אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹאת: וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שָׁמַתִּי מִצְבָּה
 וְגו'. כְּתִירוֹמִי: 'אֱהִי פֶלַח עֲלֵה קָדָם ה'", וְכֵן עָשָׂה
 בְּשׁוּבוֹ מִפְּדֵן אֲרָם, בְּשֶׁאָמַר לוֹ: "קוּם עֲלֵה בֵּית־
 אֵל" (לִקְמֵן לֵה), מֵה נֹאמַר שָׁם? "וַיִּצֶב יַעֲקֹב מִצְבָּה
 וְגו' וַיִּסֹּף עָלֶיהָ נֶסֶף": (א) וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו.
 מִשְׁנֵת־בִּשְׁוֹר בְּשׁוּרָה טוֹבָה שֶׁהִבְטִיחַ בְּשִׁמְרָהּ, נִשָּׂא
 לְבוֹ אֵת רַגְלָיו וְנַעֲשֶׂה קָל לְלַכְתָּ, כָּף מִפְרָשׁ
 בְּכִרְאשִׁית רַבָּה: (ב) יִשְׁקוּ הָעֶדְרִים. מִשְׁקִים
 הַרוּעִים אֵת הָעֶדְרִים, וְהַמְקָרָא דְּבִרָא בְּלִשׁוֹן קְצָרָה:
 (ג) וַנֹּאסְפוּ. רַגִּילִים הָיוּ לְהֶאָסֵף, לְפִי שֶׁהִיָּתָה

מִטָּה: (כ) אִם־יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי. אִם יִשְׁמַר לִי
 הַבְּטָחוֹת הַלָּלוּ שֶׁהִבְטִיחֵנִי לְהִיּוֹת עִמָּדִי, כִּמּוֹ
 שֶׁאָמַר לִי: "וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ": וּשְׁמֶרְנִי. כִּמּוֹ
 שֶׁאָמַר לִי: "וּשְׁמֶרְתִּיךְ בְּכָל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ": וְנָתַן־לִי
 לֶחֶם לֶאֱכֹל. כִּמּוֹ שֶׁאָמַר: "כִּי לֹא אֶעְזָבְךָ",
 וְהַמְבַקֵּשׁ לֶחֶם, הוּא קְרוֹי נַעֲזֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
 רִאִיתִי צָדִיק נַעֲזֹב וְזָרְעוֹ מִבְּקֵשׁ־לֶחֶם" (תהלים לו):
 (כא) וּשְׁבַתִּי. כִּמּוֹ שֶׁאָמַר לִי: "וְהִשְׁבִּיתִיךָ אֶל־
 הָאֲדָמָה": בְּשָׁלוֹם. שָׁלֹם מִן הַחֶטָּא, שְׁלֵמָה אֶלְמֶד
 מִדְּרָכֵי לֶכֶן: וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים. שְׁיִחְוֹל שָׁמוֹ
 עָלַי מִתַּחֲלָה וְעַד סוֹף, שְׁלֵמָה יִמָּצֵא פְּסוּל בְּזָרְעִי,
 כִּמּוֹ שֶׁאָמַר: "אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ", וְהַבְּטָחָה זֶה
 הַבְּטִיחַ לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְהִיּוֹת לָךְ לֵאלֹהִים

אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאֵן
וְהִשִּׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבְּאֵר לְמִקְמָהּ כס"ז:
וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחֵי מֵאִין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ
מִחֶרֶן אֲנַחְנוּ: ה וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעֵתֶם אֶת־לִבִּי
בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יִדְעֵנוּ: ו וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשָּׁלוֹם
לוֹ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בָּתּוֹ בָּאָה
עִם־הַצֹּאֵן כס"ח: וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל
לֹא־עַתָּה הָאֶסֶף הַמִּקְנֶה הַשִּׁקּוֹ הַצֹּאֵן וּלְכוּ
רְעוּ כס"ט: ח וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַל עַד אֲשֶׁר יֵאסְפוּ
כָּל־הָעֵדְרִים וְגַלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר
וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאֵן כס"י: ט עוֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם
וְרָחֵל בָּאָה עִם־הַצֹּאֵן אֲשֶׁר לְאֶבְיָה בִּי רָעָה
הוּא: י וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל
בֶּת־לָבָן אַחֵי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאֵן לָבָן אַחֵי אִמּוֹ
וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר
וַיִּשְׁק אֶת־צֹאֵן לָבָן אַחֵי אִמּוֹ כס"יא: יא וַיִּשַׁק

עֵדְרִיא וּמִגְנָדְרִין יֵת אֲבָנָא מֵעַל
פּוּמָא דְבִירָא וּמִשְׁקֵן יֵת עֲנָא
וּמִתִּיבִין יֵת אֲבָנָא עַל פּוּמָא
דְבִירָא לְאַתְרָה: ד וַאֲמַר לְהוֹן
יַעֲקֹב אַחֵי מִנֵּן אַתּוֹן וַאֲמַרוּ מִחֶרֶן
אֲנַחְנָא: ה וַאֲמַר לְהוֹן הִידְעֵתּוֹן
יֵת לָבָן בֶּר נָחוֹר וַאֲמַרוּ יִדְעֵנוּ:
ו וַאֲמַר לְהוֹן הַשָּׁלוֹם לָהּ וַאֲמַרוּ
שָׁלוֹם וְהָא רָחֵל בְּרַתָּה אֲתִיָּא עִם
עֲנָא: ז וַאֲמַר הָא עוֹד הַיּוֹם סְגִי
לֹא עֵדָן לְמִכְנָשׁ בְּעִיר אֲשִׁיקּוּ עֲנָא
וְאִזְלוּ רְעוּ: ח וַאֲמַרוּ לֹא נִכּוּל
עַד דִּי מִתְכַּנְשִׁין כָּל עֵדְרִיא
וַיִּגְנָדְרוּן יֵת אֲבָנָא מֵעַל פּוּמָא
דְבִירָא וּנְשִׁקִי עֲנָא: ט עַד דְּהוּא
מְמַלְל עֲמַהוֹן וְרָחֵל אַתָּת עִם עֲנָא
דִּי לְאֶבְיָה אַרִי רְעִיתָא הִיא:
י וְהִנֵּה כֹד חֲזָא יַעֲקֹב יֵת רָחֵל בֶּת
לָבָן אַחֻוּהָא דְאַמָּה וַיֵּת עֲנָא דְלָבָן
אַחֻוּהָא דְאַמָּה וַיִּקְרַב יַעֲקֹב וַיִּגְנָדֵר
יֵת אֲבָנָא מֵעַל פּוּמָא דְבִירָא
וְאֲשִׁקִי יֵת עֲנָא דְלָבָן אַחֻוּהָא
דְאַמָּה: יא וַיִּשַׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל

רע"י

(כ"ר): (ח) לא נוכל. להשקות, לפי שהאבן גדולה וגללה. זה מתרגם 'ויגנדרון', לפי שהוא לשון עתיד: (י) ויגש יעקב ויגל. כאדם שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית, להודיע שפחו גדול (בראשית רבה): (יא) ויבך. לפי שצפה ברוח הקדש שאינה נכנסת עמו לקבורה. דבר אחר: לפי שבא בידים ריקניות. אמר: 'אליעזר, עבד אבי אבא, היו בידי נזמים וצמידים ומגדנות, ואני אין בידי כלום'. לפי שירדף אליפו בן עשו במצות אביו אחריו להרגו, והשיגו, ולפי שגדל אליפו בחיקו של יצחק, משך ידו. אמר לו: 'מה אעשה לצווי של אבא? אמר לו יעקב: 'טל מה שבדי, והעני

האבן גדולה וגללה. ויגללין, ותרגומו ויגנדרין, כל לשון הנה משתנה לדבר בלשון עתיד ובלשון עבר, לפי שכל דבר ההנה תמיד, כבר היה ועתיד להיות: והשיבו. תרגומו: ומתיבין: (ו) באה עם-הצאן. הטעם באל"ף, ותרגומו 'אתיא'. 'ורחל באה', הטעם למעלה, בבית, ותרגומו: 'אתת', הראשון לשון עושה, והשני לשון עשיתה: (ז) הן עוד היום גדול. לפי שראה אותם רוכצים, כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד. אמר להם: 'הן עוד היום גדול', כלומר אם שכירי יום אתם, לא שלמתם פעלת היום, ואם הבהמות שלכם, אף על פי כן "לא-עת האסף המקנה וגו'"

יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיֵּשֶׂא אֶת־קִלּוֹ וַיִּבְדֵּךְ כִּסִּי: יב וַיִּגְדֵּךְ
יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אָחִי אֲבִיהָ הוּא וְכִי בִן־רִבְקָה
הוּא וַתֵּרֶץ וַתִּגְדֵּךְ לְאֲבִיהָ כִּסִּי: יג וַיְהִי כְשִׁמְעַ
לְבִן אֶת־שִׁמְעַ | יַעֲקֹב בֶּן־אָחִיתוֹ וַיֵּרֶץ לְקִרְאָתוֹ
וַיַּחֲבֹק־לוֹ וַיִּנְשָׁק־לוֹ וַיְבִיאוּהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּסְפָּר
לְלִבָּן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּסִּי: יד וַיֹּאמֶר לוֹ
לְבִן אַךְ עֲצָמִי וּבִשְׂרִי אֵתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ
יָמִים כִּסִּי: טו וַיֹּאמֶר לְבִן לִיעֲקֹב הֲכִי־אֲחִי אֵתָּה
וַעֲבַדְתָּנִי חָנָם הַגִּידָה לִּי מַה־מְשַׁכְּרֶתְךָ כִּסִּי:
טז וַלְלִבָּן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לָאָה וְשֵׁם
הַקְּטָנָה רָחֵל: יז וַעֲיִנִּי לָאָה רַבּוֹת וְרַחֵל הֵיטָה
יִפְתָּהָר וַיִּפֹּת מִרְאָה כִּסִּי: שְׁלִישִׁי יח וַיֹּאחֲזֶה
יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדְךָ שִׁבְעַ שָׁנִים

רש"י

חָנָם':? וַעֲבַדְתָּנִי. כְּמוֹ 'וַתַּעֲבֹדְנִי', וְכֵן כָּל תַּבְּחָה
שֶׁהִיא לְשׁוֹן עֶבֶר הוֹסִיף וַיִּיָּרָא בְּרֵאשֵׁה, וְהִיא הוֹפְכֶת
הַתַּבְּחָה לְהִבָּא: (יז) רַבּוֹת. (כ"ב קכג) שְׁהֵיטָה
סְבוּרָה לַעֲלוֹת בְּגוּרָלוֹ שֶׁל עֲשׂוּ וּבִכְתָּה, שְׁהֵיטָה הַכֹּל
אוֹמְרִים: 'שְׁנֵי בָנִים לְרִבְקָה וּשְׁתֵּי בָנוֹת לְלִבָּן,
הַגְּדוּלָה לְגִדּוֹל וְהַקְּטָנָה לְקִטָּן': תֹּאמַר. הוּא צוּרַת
הַפְּרָצוּף, לְשׁוֹן: (ישעיה מד) "יִתְאַרְהוּ בַּשְּׂרָד",
קוֹנֵפֵא"ס בְּלַע"ז: מִרְאָה. הוּא זִיו קְלִסְתֵּר:
(יח) אֶעֱבֹדְךָ שִׁבְעַ שָׁנִים. (כ"ד) הֵם יָמִים אַחֲדִים,
שְׁאֵמְרָה לוֹ אָמוֹ: "וַיִּשְׁכַּבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אַחֲדִים",
וַתִּדַּע שֶׁכֵּן הוּא, שְׁהֵרִי כְּתִיב: "וַיְהִי בַּעֲיָנִי כְּיָמִים
אַחֲדִים": בְּרַחֵל בִּתְךָ הַקְּטָנָה. כָּל הַסִּימָנִים הִלְלוּ
לָמָּה? לְפִי שְׁהֵרִי יוֹדַע בּוֹ שֶׁהוּא רַמָּאִי, אָמַר לוֹ:
"אֶעֱבֹדְךָ בְּרַחֵל", וְשִׁמְעַ תֹּאמַר: 'רַחֵל אַחֲרִית, מִן
הַשּׁוֹק? תִּלְמוּד לומר: "בִּתְךָ", וְשִׁמְעַ תֹּאמַר:
'אַחֲרִית לְלָאָה שְׁמָה וְאַקְרָא שְׁמָה רַחֵל? תִּלְמוּד
לומר: "הַקְּטָנָה", וְאֵף עַל פִּי כֵן לֹא הוֹעִיל, שְׁהֵרִי

חָשׁוּב כְּמֵת': (יב) כִּי אָחִי אֲבִיהָ הוּא. קְרוֹב
לְאֲבִיהָ, כְּמוֹ: (לעיל יג) "אֲנָשִׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ".
וּמִדְרָשׁוֹ: 'אִם לְרַמְאוֹת הוּא בָּא, גַּם אֲנִי אָחִיו
בְּרַמְאוֹת, וְאִם אָדָם כָּשֶׁר הוּא, גַּם אֲנִי בֶן רִבְקָה,
אֲחוֹתוֹ הַכְּשֵׁרָה': וַתִּגְדֵּךְ לְאֲבִיהָ. (כ"ד) לְפִי שְׁאֵמְרָה
מֵתָה, וְלֹא הָיָה לָהּ לְהַגִּיד אֶלָּא לוֹ: (יג) וַיֵּרֶץ
לְקִרְאָתוֹ. (כ"ד) כְּסִבּוּר, מִמּוֹן הוּא טְעוֹן, שְׁהֵרִי עֹבֵד
הַבֵּית בָּא לְכָאן בְּעֶשְׂרָה גְּמָלִים טְעוֹנִים: וַיַּחֲבֹק.
כְּשֶׁלֹּא רָאָה עִמּוֹ כְּלוּם, אָמַר: 'שְׁמָא זְהוּבִים הִבִּיא
וְהֵנָּם בְּחִיקוֹ' (כ"ד): וַיִּנְשָׁק לוֹ. אָמַר: 'שְׁמָא
מְרַגְלִיּוֹת הִבִּיא וְהֵם בְּפִי' (כ"ד): וַיִּסְפָּר לְלִבָּן.
שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא מִתּוֹךְ אֲנָס אָחִיו וְשִׁנְטָלוֹ מִמּוֹנוֹ
מִמֶּנּוּ: (יד) אַךְ עֲצָמִי וּבִשְׂרִי. מַעֲתָה אֵין לִי
לְאַסְפֹּף הַבֵּיתָה, הוֹאִיל וְאֵין בְּיָדְךָ כְּלוּם, אֶלָּא מִפְּנֵי
קוֹרְבָה אֲטַפֵּל בְּךָ חֹדֶשׁ יָמִים וְכֵן עֲשֵׂה, וְאֵף זֶה לֹא
לְחָנָם, שְׁהֵרִי רוּעָה צֹאנוֹ: (טו) הֲכִי־אֲחִי אֵתָּה.
לְשׁוֹן תַּמָּה: 'וְכִי בִשְׁבִיל שְׁאֲחִי אֵתָּה, תַּעֲבֹדְנִי

בְּרַחֵל וְעֵרָתָא: יט וַיֹּאמֶר לָבֵן טב
דָּאֲתָן יִתֵּה לָךְ מִדָּאֲתָן יִתֵּה לְגַבְר
אַחֲרָן תִּיב עָמִי: כ וּפְלַח יַעֲקֹב
בְּרַחֵל שְׁבַע שָׁנִין וְהָוּוּ בְּעִינוּהִי
כְּיוֹמִין וְעִירִין כַּד רַחִים יִתֵּה:
כא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לָבֵן הֵב יֵת
אֶתְתִּי אֲרִי אֲשַׁלְמִית יוֹמִי פְלַחְנִי
וְאֵעוּל לְוִתָּה: כב וּכְנַשׁ לָבֵן יֵת
כָּל אֲנָשִׁי אֶתְרָא וְעַבְד מִשְׁתָּיָא:
כג וְהָוָה בְּרַמְשָׁא וּדְבַר יֵת לֵאמֹר
כִּרְתָּה וְאֵעִיל יִתָּה לְוִתָּה וְעַל
לְוִתָּה: כד וַיִּהְיֶה לָבֵן לָהּ יֵת זִלְפָּה
אִמָּתָה לְלֵאָה כִּרְתָּה לְאִמָּהּוּ:
כה וְהָוָה בְּצַפְרָא וְהָא הִיא לֵאמֹר
וַיֹּאמֶר לָבֵן מָה דָּא עַבְדָּתָּ לִי
הָלָא בְּרַחֵל פְּלַחִית עִמָּךְ וּלְמָא
שְׁקִרָתָּ בִּי: כו וַיֹּאמֶר לָבֵן לֹא
אֶתְעַבְד כְּדִין בְּאֶתְרָנָא לְמִתָּן
זַעֲרָתָא קָדָם רַבְתָּא: כז אֲשַׁלְמִים
שְׁבוּעָתָא דְדָא וְנָתַן לָךְ אָף יֵת דָּא
בְּפִלְחָנָא דִּי תַפְלַח עָמִי עוֹד שְׁבַע
שָׁנִין אַחֲרָנִין: כח וְעַבְד יַעֲקֹב בֵּן
וְאֲשַׁלְמִים שְׁבוּעָתָא דְדָא וַיִּהְיֶה לָהּ
יֵת רַחֵל כִּרְתָּה לָהּ לְאִמָּתָהּ:
כט וַיִּהְיֶה לָבֵן לְרַחֵל כִּרְתָּה יֵת
זֹאת וַיִּתֵּן לָהּ אֶת־רַחֵל בִּתּוֹ לֹא־אִשָּׁה: כט וַיִּתֵּן לָבֵן לְרַחֵל בִּתּוֹ

בְּרַחֵל בִּתְּךָ הַקְטָנָה כס"י: יט וַיֹּאמֶר לָבֵן טוֹב
תַּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתַּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה
עִמָּדִי: כ וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שְׁבַע שָׁנִים וַיְהִי
בְּעֵינָיו כְּיוֹמִים אַחֲדִים בְּאִהְבָתוֹ אֹתָהּ:
כא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבֵן הֵבָה אֶת־אִשְׁתִּי בִּי
מִלְּאוֹ יָמִי וְאִבּוֹאָהָ אֵלַיהָ כס"י: כב וַיֹּאסֹף לָבֵן
אֶת־כָּל־אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּהּ: כג וַיְהִי
בְּעֶרְבַּ וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בִּתּוֹ וַיָּבֹא אֹתָהּ אֵלָיו
וַיָּבֹא אֵלַיהָ: כד וַיִּתֵּן לָבֵן לָהּ אֶת־זִלְפָּה
שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בִּתּוֹ שִׁפְחָתָהּ: כה וַיְהִי בַּבֹּקֶר
וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבֵן מַה־זֹּאת
עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרַחֵל עַבְדָּתִי עִמָּךְ וְלָמָּה
רַמִּיתָנִי כס"י: כו וַיֹּאמֶר לָבֵן לֹא־יַעֲשֶׂה כֵּן
בְּמִקְוֵמִנִי לָתֵת הַצִּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה:
כז מִלֵּא שְׁבַע זֹאת וְנִתְּנָה לָךְ גַּם־אֶת־זֹאת
בְּעַבְדָּהּ אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שְׁבַע־שָׁנִים
אַחֲרוֹת כס"י: כח וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיִּמְלֵא שְׁבַע
זֹאת וַיִּתֵּן לָהּ אֶת־רַחֵל בִּתּוֹ לֹא־אִשָּׁה: כט וַיִּתֵּן לָבֵן לְרַחֵל בִּתּוֹ

רש"י

(כז) מלא שבע זאת. דבוק הוא, שהרי נקוד
בַּחֲטָף (פרוש: בַּשָּׁא), שבוע של זאת, והן שבעת
ימי המשתה. בגמרא ירושלמית במועד קטן, ונאי
אפשר לומר שבוע ממנו, שאם כן היה צריך ליגד
הש"ן בפת"ח (רוצה לומר קמץ). ועוד ששבוע
לשון זכר, כדכתיב: (דברים טז) "שבעה שבועות
תספור", לפיכך, אין משמע שבוע אלא שבעה,
שטייג"א בלע"ז: ונתנה לך. לשון רבים כמו:
"ונשורפה". "נדרה ונבלה", אף זה לשון ונתן,

רמזה: (כא) מלאו ימי. שאמרה לי אמי, ועוד:
"מלאו ימי", שהרי אני בן פ"ד שנה ואימתי
אעמיד י"ב שבטים? וזהו שנאמר: "ואבואה
אליה", והלא קל שבקלים אינו אומר בן? אלא
להוליד תולדות אמר כך: (כה) ויהי בבקר
והנה היא לאה. אבל בלילה לא היתה לאה, לפי
שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה רחל
שמכניסין לו לאה, אמרה: 'עכשו תפלים אחותי'?!
עמדה ומסרה לה אותן סימנים (מגילה יג):

בִּלְהֵא אִמְתָּהּ לָהּ לְאַמְהוּ: ל וְעַל
אֶף לֹת רַחֵל וְרַחִים אֶף יֵת רַחֵל
מִלֵּאָה וּפְלַח עֲמָה עוֹד שְׁבַע שָׁנִין
אַחֲרֵינִין: לֹא וַחֲזָא יִי אַרִי
שְׁנִיאתָא לֵאָה וַיִּהְיֶה לָּהּ עַדוּי
וְרַחֵל עֲקָרָא: לֹב וְעַדִּיאת לֵאָה
וַיִּלְדֵּת בֶּר וַקֵּרַת שְׁמָהּ רָאוּבֵן אַרִי
אָמַרְתָּ אַרִי גְלִי קָדָם יִי עֲלֻבוּנִי
אַרִי כַעַן יִרְחַמְנִי בְעָלִי:
לֹג וְעַדִּיאת עוֹד וַיִּלְדֵּת בֶּר
וְאָמַרְתָּ אַרִי שְׁמִיעַ קָדָם יִי אַרִי
שְׁנִיאתָא אָנָּה וַיִּהְיֶה לִּי אֶף יֵת דִּין
וַקֵּרַת שְׁמָהּ שְׁמַעוֹן: לֹד וְעַדִּיאת
עוֹד וַיִּלְדֵּת בֶּר וְאָמַרְתָּ הָדָא זְמָנָה
יִתְחַבֵּר לִי בְעָלִי אַרִי וַיִּלְדֵּת לָהּ
תָּלָתָא בְּנִין עַל בֶּן קָרָא שְׁמָהּ לֹוִי:
לֹה וְעַדִּיאת עוֹד וַיִּלְדֵּת בֶּר
וְאָמַרְתָּ הָדָא זְמָנָה אוֹדָה קָדָם יִי
עַל בֶּן קָרַת שְׁמָהּ יְהוּדָה וְקָמַת
מִלְמִילָד: א וַחֲזָת רַחֵל אַרִי לֹא
וַיִּלְדֵּת לִיעֶקֶב וְקָנִיאת רַחֵל
בְּאַחֲמָה וְאָמַרְתָּ לִיעֶקֶב הִב לִי

אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָהּ: ל וַיֵּבֵא גַם
אֶל־רַחֵל וַיֵּאָהֵב גַּם־אֶת־רַחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד
עִמּוֹ עוֹד שְׁבַע־שָׁנִים אַחֲרוֹת כִּסִּי: לֹא וַיֵּרָא
יְהוָה בִּי־שְׁנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחֲמָהּ
וְרַחֵל עֲקָרָה: לֹב וַתֵּהָרֵי לֵאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ רָאוּבֵן כִּי אָמַרְתָּ כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעֵנָיִי כִּי
עָתָה יִרְחַמְנִי אִישִׁי כִּסִּי: לֹג וַתֵּהָרֵי עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן
וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שְׁנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֵּן
לִי גַם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שְׁמַעוֹן: לֹד וַתֵּהָרֵי
עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר עָתָה הִפַּעַם יִלְוֶה אִישִׁי
אֵלַי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־בֶּן קָרָא־
שְׁמוֹ לֹוִי כִּסִּי: לֹה וַתֵּהָרֵי עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר
הִפַּעַם אוֹדָה אֶת־יְהוָה עַל־בֶּן קָרָאָה שְׁמוֹ
יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת כִּסִּי: ל א וַתֵּרָא רַחֵל כִּי
לֹא יִלְדָה לִיעֶקֶב וַתִּקְנָה רַחֵל בְּאַחֲמָהּ

רש"י

ונתנה וגו': גם־את־זאת. מִיד לאחר שבעת ימי
המִשְׁתָּה, וַתַּעֲבֹד לאחר נשואִיָּה: (ל) עוד
שְׁבַע־שָׁנִים אַחֲרוֹת. (כ"ר) אַחֲרוֹת, הַקִּישָׁן
לְרֵאשׁוֹנוֹת, מָה רֵאשׁוֹנוֹת בְּאַמְנוּנָה, אֶף הָאַחֲרוֹנוֹת
בְּאַמְנוּנָה, וְאֶף עַל פִּי שְׁבַרְמָאוֹת בָּא עָלָיו:
(לֹב) וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רָאוּבֵן. רַבּוּתֵנוּ פִּרְשׁוּ: (כִּרְכוֹת
ז:) אָמַרְתָּ: 'רָאוּ מַה בֵּין בְּנֵי לֶבֶן חָמִי שְׁמֹכֵר אֶת
הַבְּכוֹרָה לִיעֶקֶב, וְזֶה לֹא מִכָּרָה לְיוֹסֵף וְלֹא עָרַעַר
עָלָיו, וְלֹא עוֹד שְׁלֹא עָרַעַר עָלָיו, אֲלֹא שְׁבַקְשׁ
לְהוֹצִיאוֹ מִן הַבּוֹר': (לֹד) הִפַּעַם יִלְוֶה אִישִׁי.
(כ"ר) לִפִּי שְׁהֶאֱמָהוֹת נִבְיאוֹת הָיוּ יוֹדְעוֹת שִׁי"ב
שְׁבָטִים יוֹצֵאִים מִיעֶקֶב וְאַרְבַּע נָשִׁים יִשָּׂא, אָמַרְתָּ:
מַעֲתָה אֵין לוֹ פְּתֻחוֹן פֶּה עָלִי, שְׁהָרִי נִטְלָתִי כָּל

חֲלָקִי בְּבָנִים: עַל־בֶּן. כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "עַל־
בֶּן", מְרַבֵּה בְּאַכְלִיסִין, חוּץ מִלּוֹי שֶׁהָאֲרוֹן הָיָה
מְכֻלָּה בָּהֶם: קָרָא שְׁמוֹ לֹוִי. בְּכָלֶם כְּתִיב
"וַתִּקְרָא", (שְׁהִיא קָרָאָה), וְזֶה כְּתִיב בּוֹ: "קָרָא",
וַיֵּשׁ מִדְּרַשׁ אֲנָדָה בְּ"אַלֶּה הַדְּבָרִים" רַבָּה, שֶׁשָּׁלַח
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא גְּבִרְיָאֵל וְהִבְיָאוּ לִפְנֵיו, וְקָרָא לוֹ
שֵׁם זֶה וְנָתַן לוֹ כִּד מִתְּנוֹת כְּהֻנָּה, וְעַל שֵׁם שְׁלֹוְהוּ
בְּמִתְּנוֹת, קָרָאוּ לֹוִי: (לֹה) הִפַּעַם אוֹדָה. שְׁנִטְלָתִי
יוֹתֵר מִחֲלָקִי, מַעֲתָה יֵשׁ לִי לְהוֹדוֹת: (א) וַתִּקְנָה
רַחֵל בְּאַחֲמָה. קָנָהּ בְּמַעֲשֵׂיָהּ הַטּוֹבִים. אָמַרְתָּ:
'אֲלוּלִי שֶׁצָּדָקָה מִמֶּנִּי, לֹא זָכָתָה לְבָנִים' (כ"ר):
הִבָּה־לִּי. 'וְכִי כֹךְ עָשָׂה אֲבִיךָ לְאַמָּךְ, וְהִלֵּא הַתְּפִלָּה
עָלֶיהָ'?: מִתָּה אָנֹכִי. מִכָּאן לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים

וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבֵּה־לִּי בָנִים וְאִם־אֵין
 מִתָּה אֲנֹכִי כִּשׁ"י: ב וַיַּחֲרֹאֲף יַעֲקֹב בְּרַחֵל וַיֹּאמֶר
 הִתַּחַת אֱלֹהִים אֲנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֶּךָ פְּרִי־
 בִטָּן כִּשׁ"י: ג וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמַתִּי בִלְהָה בָּא
 אֵלַיהָ וְתֵלֵד עַל־בְּרָכִי וְאֶבְנָה גַם־אֲנֹכִי
 מִמֶּנָּה כִּשׁ"י: ד וַתִּתֶּן־לָּו אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ
 לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלַיהָ יַעֲקֹב: ה וַתֵּהָר בִּלְהָה
 וְתֵלֵד לְיַעֲקֹב בֶּן: ו וַתֹּאמֶר רַחֵל דָּגְנִי אֱלֹהִים
 וְגַם שָׁמַע בְּקֻלִּי וַיִּתֶּן־לִּי בֶן עַל־כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ
 דָּן כִּשׁ"י: ז וַתֵּהָר עוֹד וְתֵלֵד בִּלְהָה שִׁפְחַת רַחֵל
 בֶּן שְׁנֵי לְיַעֲקֹב: ח וַתֹּאמֶר רַחֵל נִפְתּוּלִי
 אֱלֹהִים | נִפְתַּלְתִּי עִם־אֲחֹתִי גַם־יִכְלַתִּי
 וְתִקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי כִּשׁ"י: ט וַתֵּרָא לְאָה כִּי
 עֹמְדָה מִלְּדָת וַתִּקַּח אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֶּן
 אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: י וְתֵלֵד זִלְפָּה שִׁפְחַת

בְּנִין וְאִם לֹא מִיתָא אָנָּא:
 ב וַתִּקְיף רוּגְזָא דְיַעֲקֹב בְּרַחֵל
 וַאֲמַר הָא מִנִּי אֵת פֻּעִיָּא הָלֹא מִן
 קָדָם יֵי תִבְעִין דִּי מָנַע מִנִּיךָ וְלָדָא
 דְּמַעִין: ג וַאֲמַרְתָּ הָא אֲמַתִּי
 בִלְהָה עוֹל לְוֹתָהּ וְתֵלִיד וְאָנָּא
 אֶרְבִּי וְאֶתְבְּנִי אָף אָנָּא מִנָּה:
 ד וַיִּהְבַּת לָהּ יֵת בִּלְהָה אֲמַתָּה
 לְאִנְתּוֹ וְעַל לְוֹתָהּ יַעֲקֹב:
 ה וְעַדִּיאַת בִּלְהָה וַיִּלְיֵדַת לְיַעֲקֹב
 בֶּר: ו וַאֲמַרְתָּ רַחֵל דָּגְנִי יֵי וְאָף
 קִבִּיל צְלוּתִי וַיִּהְבַּת לִי בֶר עַל כֵּן
 קָרַת שְׁמָה דָּן: ז וְעַדִּיאַת עוֹד
 וַיִּלְיֵדַת בִּלְהָה אֲמַתָּה דְרַחֵל בֶּר
 תִּנָּן לְיַעֲקֹב: ח וַאֲמַרְתָּ רַחֵל
 קִבִּיל יֵי פְעוּתִי בְּאֶתְחַנְנוּתִי
 בְּצִלוּתִי חֲמִידַת דִּיהִי לִי וְלָד
 בְּאֶתְחִי אָף אֶתְיִהֵב לִי וְקָרַת
 שְׁמָה נִפְתָּלִי: ט וַחֲזוּת לְאָה אֶרִי
 קָמַת מִלְּמִילָד וַיִּדְבַּרְתָּ יֵת זִלְפָּה
 אֲמַתָּה וַיִּהְבַּת יֵתָה לְיַעֲקֹב לְאִנְתּוֹ:
 י וַיִּלְיֵדַת זִלְפָּה אֲמַתָּה דְלָאָה

רש"י

נִתְחַבְּרָתִי עִם אֲחֹתִי לְזָכוֹת לְבָנִים. וְאֵנִי מְפָרְשׁוֹ
 לְשׁוֹן "עָקַשׁ וּפְתַלְתַּל", נִתְעַקְשָׁתִי וְהִפְצַרְתִּי פְצִירוֹת
 וְנִפְתּוּלִים הִרְבֵּה לְמָקוֹם לְהִיּוֹת שְׁוָה לְאֲחֹתִי: גַּם
 יִכְלַתִּי. הַסִּפִּים עַל גְּדִי, וְאוֹנְקְלוֹס תִּרְגָּם לְשׁוֹן
 תִּפְלָה: "נִפְתּוּלִי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי", בִּקְשׁוֹת
 הַחֲבִיבוֹת לִפְנֵי נִתְקַבְּלַתִּי וְנִתְעַתְּרָתִי בְּאֲחֹתִי:
 נִפְתַּלְתִּי. נִתְקַבְּלָה תִּפְלָתִי, וּמִדְרָשִׁי אֵגְדָה יֵשׁ רַבִּים
 בְּלִשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן: (י) וְתֵלֵד זִלְפָּה. בְּכָלֵן נֹאמַר:
 'הַרְיוֹן' חוּץ מִזִּלְפָּה, לְפִי שֶׁהִיָּתָה בַּחוּרָה מִכָּלֵן
 וְתִינָקַת בְּשָׂנִים, וְאֵין הַרְיוֹן נִכָּר בָּהּ, וּכְדִי לְרַמּוֹת
 לְיַעֲקֹב נִתְּנָה לָבֵן לְלָאָה, שֶׁלֹּא יִבִּין שֶׁמְכַנְּסִין לוֹ
 אֶת לָאָה, שֶׁכֵּף מִנְהֶגֶן לִיתֵן שִׁפְחָה הַגְּדוּלָּה לַגְּדוּלָּה

שֶׁחָשׁוּב כִּמְת (כ"ר): (ב) הִתַּחַת. 'וְכִי בְּמָקוֹמוֹ
 אֵנִי?': אֲשֶׁר־מָנַע מִמֶּךָ. 'אֵת אֲמַרְתָּ שֶׁאֲעֲשֶׂה
 כְּאֶבֶא, אֵנִי אֵינִי כְּאֶבֶא, אֶבֶא לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים, אֵנִי
 יֵשׁ לִי בָּנִים, מִמֶּךָ מָנַע וְלֹא מִמֶּנִּי': (ג) עַל־בְּרָכִי.
 פְּתִרְגוּמוֹ: 'וְאָנָּא אֶרְבִּי': וְאֶבְנָה גַם־אֲנֹכִי. מַהוּ
 'גַּם'? אֲמַרָה לוֹ: 'זִקְנָךְ אֲבָרְהָם הָיוּ לוֹ בָּנִים מִהֶגֶר,
 וְחָגֵר מִתְּנִיו כִּנְגֵד שָׂרָה. אָמַר לָהּ: 'זִקְנָתִי הַכְּנִיסָה
 צָרְתָה לְבִיתָהּ. אֲמַרָה לוֹ: 'אִם הִדְבַּר הִזָּה מֵעַכְב
 "הִנֵּה אֲמַתִּי": וְאֶבְנָה גַם אֲנֹכִי מִמֶּנָּה. כְּשָׂרָה:
 (ו) דָּגְנִי אֱלֹהִים. דָּגְנִי וְחִיבְנִי וְזִפְנִי (כ"ר):
 (ח) נִפְתּוּלִי אֱלֹהִים. מִנְחָם בֶּן סְרוּק פָּרְשׁוֹ
 בְּמַחְבֶּרֶת "צְמִיד פְּתִיל", 'חַבּוּרִים מֵאֵת הַמָּקוֹם

לִיעֲקֹב בֶּן רַשִׁי: יא וְאָמַרְתָּ לָאָה אֲתָא
גַּד וְקִרְתָּ יֵת שְׁמָהּ גַּד: יב וְיִלְדִית
זֶלְפָּה אֲמָתָא דְלָאָה בֶּן תַּנְיִן
לִיעֲקֹב: יג וְאָמַרְתָּ לָאָה
תְּשַׁבְּחָתָא הֵוֶת לִי אָרִי כִכֵּן
יִשְׁבַּחֲנִי נְשִׂיא וְקִרְתָּ יֵת שְׁמָהּ
אֲשֶׁר: יד וְאֵזֶל רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי חֶצֶד
חֲטִיִן וְאִשְׁכַּח בְּרוּחִין בְּחֻקְלָא
וְאִיתִי יְתֵהוּן לְלָאָה אִמָּה וְאָמַרְתָּ
רַחֵל לְלָאָה הֵבִי כֶעֶן לִי מִבְּרוּחֵי
דְּבִרְיָ: טו וְאָמַרְתָּ לָהּ הִזְעִיר
דְּדִבְרָתָא יֵת בְּעָלִי וְתַסְבִּין אָף יֵת
בְּרוּחֵי דְבִרְיָ וְאָמַרְתָּ רַחֵל כִכֵּן
יִשְׁכּוּב עִמָּךְ בְּלִילְיָא חֻלְף בְּרוּחֵי
דְּבִרְיָ: טז וְאָתָא (נ"י וצל) יַעֲקֹב
מִן חֻקְלָא בְּרַמְשָׁא וְנִפְקֵת לָאָה
לְקַדְמוּתָהּ וְאָמַרְתָּ לוֹתִי תִיעוֹל
אָרִי מִיגֵר אֲגִרְתִּיךָ בְּיִבְרוּחֵי דְבִרְיָ
וְשָׁכִיב עִמָּה בְּלִילְיָא הוּא:
יז וְקָבִיל יי צְלוּתָהּ דְלָאָה
וְעִדְיָתָא וְיִלְדִית לִיעֲקֹב בֶּן
חֲמִישָׁא: יח וְאָמַרְתָּ לָאָה יֵהֵב יי
אָגְרִי דִיהִבִּית אֲמָתִי לְבְעָלִי וְקִרְתָּ
שְׁמָהּ יִשְׁשָׁכָר: יט וְעִדְיָתָא עוֹד
לָאָה וְיִלְדִית בֶּן שְׁתֵּי לִיעֲקֹב:

לִאָּה לִיעֲקֹב בֶּן רַשִׁי: יא וְאָמַרְתָּ לָאָה כְּתִיב בְּגֵר
קִרְיָ בָא גַּד וְתִקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גַּד רַשִׁי: יב וְתִלְדִּ
זֶלְפָּה שְׁפָחַת לָאָה בֶּן שְׁנֵי לִיעֲקֹב: יג וְתִאֲמַר
לָאָה בְּאִשְׁרֵי כִי אֲשֶׁרוּנִי בָנוֹת וְתִקְרָא אֶת־
שְׁמוֹ אֲשֶׁר: רביעי יד וְיִלְדִּי רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי קֶצֶיר־
חֲטִיִם וְיִמְצָא דוֹדָאִים בְּשָׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם
אֶל־לָאָה אִמּוֹ וְתִאֲמַר רַחֵל אֶל־לָאָה תִנִּי־נָא
לִי מִדוֹדָאִי בִנְךָ רַשִׁי: טו וְתִאֲמַר לָהּ הִמְעַט
קִחְתִּיךָ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דוֹדָאִי בְּנִי
וְתִאֲמַר רַחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלִּילָה תַּחַת
דוֹדָאִי בִנְךָ רַשִׁי: טז וַיָּבֵא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה
בְּעֶרְבֹי וַתֵּצֵא לָאָה לְקִרְאָתוֹ וְתִאֲמַר אֵלַי
תָּבוֹא כִי שָׁכַר שְׁכָרְתִּיךָ בְּדוֹדָאִי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב
עִמָּה בְּלִילָה הוּא רַשִׁי: יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־
לָאָה וַתֵּהָר וַתֵּלֶד לִיעֲקֹב בֶּן חֲמִישִׁי רַשִׁי:
יח וְתִאֲמַר לָאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׁכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי
שְׁפָחָתִי לְאִישִׁי וְתִקְרָא שְׁמוֹ יִשְׁשָׁכָר: יט וַתֵּהָר

רַשִׁי

(סנהדרין צט) שִׁיגְלִי. עֲשָׂב הוּא, וּבִלְשׁוֹן יִשְׁמַעֲאֵל
יִסְמִי'ן: (טו) וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דוֹדָאִי בְּנִי.
בְּתַמְיָהּ: וְלַעֲשׂוֹת עוֹד זֹאת, לִיקַח גַּם אֶת דוֹדָאִי
בְּנִי? וְתַרְגּוּמוֹ 'וְתַסְבִּין': לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלִּילָה.
שְׁלִי הֵיטָה שְׁכִיבַת לִילָה זוֹ וְאֵנִי נוֹתֵנָה לָךְ, תַּחַת
דוֹדָאִי בִנְךָ, וְלִפִּי שְׁזוֹלָזְלָה בְּמִשְׁכַּב הַצָּדִיק, לֹא
זָכָתָה לְהַקְבֵּר עִמּוֹ (נדה ל"א): (טז) שְׁכָר
שְׁכָרְתִּיךָ. נָתַתִּי לְרַחֵל שְׁכָרָה: בְּלִילָה הוּא. הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא סִיעֵנו שְׂעִיזָא מִשָּׁם יִשְׁשָׁכָר (ב"ר):
(יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לָאָה. שְׁהִיטָה מִתְאַוָּה

וְהַקְטֵנָה לְקִטְנָה: (יא) בָּא גַּד. בָּא מִזֶּל טוֹב, כְּמוֹ:
(שבת סז ע"ב) 'גַּד גָּדִי וְסָנוּק לֹא'. וְדוּמָה לוֹ: (ישעיה
סה) "הַעֲרִכִים לְגַד שֶׁלֶחָן". וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה שְׁנוּלֶד
מִהוּל, כְּמוֹ: (דניאל ד) "גִּדּוֹ אֵילָנָא", וְלֹא יִדְעָתִי עַל
מֵה נִכְתַּב תְּכָה אַחַת. דְּבַר אַחֵר: לָמָּה נִקְרְאָת תְּכָה
אַחַת בְּגָד? כְּמוֹ "בְּגִדֵּת בִּי" כְּשֶׁבָּאתָ אֶל שְׁפָחָתִי,
כְּאִישׁ שֶׁבְּגָד בְּאַשְׁתִּי נְעוּרִים: (יד) בְּיוֹמֵי קֶצֶיר־
חֲטִיִם. לְהַגִּיד שֶׁבָחָן שֶׁל שְׁבָטִים, שְׁעַת הַקֶּצֶיר
הִיא, וְלֹא פָשַׁט יָדוֹ בְּגִזְלֵי לְהַבִּיא חֲטִיִם וּשְׁעוּרִים,
אֶלָּא דְּבַר הַהִפְקָר שְׂאִין אָדָם מִקְפִּיד בּוֹ: דוֹדָאִים.

עוד לאה ותלד בן-ששׁי ליעקב: כ ותאמר
לאה זבדני אלהים | אתי זבד טוב הפעם
יזבלני אישׁי כִּי־ילדתי לו ששה בנים ותקרא
את־שמו זבלון כס"י: כא ואחר ילדה בת ותקרא
את־שמה דינה כס"י: כב ויזכר אלהים את־רחל
וישמע אליה אלהים ויפתח את־רחמה כס"י:
ג ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלהים
את־חרפתי כס"י: כד ותקרא את־שמו יוסף
לאמר יסף יהנה לי בן אחר כס"י: כה ויהי
באשר ילדה רחל את־יוסף ויאמר יעקב
אל־לכן שלחני ואלכה אל־מקומי
ולארצי כס"י: כו תנה את־נשי ואת־ילדי אשר
עבדתי אתך בהן ואלכה כי אתה ידעת את־עבדתי אשר
עבדתיך כס"י: כז ויאמר אליו לכן אם־נא מצאתי חן בעיניך נחשתי

רש"י

ומחזרת להרבות שבטים: (כ) זבד טוב.
כַּתְּנוּגִמוֹ: יִזְבְּלִנִי. לשון בית זבול, הורבריי"א
בלע"ז. בית מדור, מַעֲטָה לא תהא עקר דירתו
אֶלָּא עִמִּי, שֵׁשׁ לי בנים כנגד כל נשיו:
(כא) דינה. פָּרְשׁוּ רבוּתֵינוּ שְׂדֵנָה לאה דין
בַּעֲצָמָה: אִם זֶה זָכָר, לא תהא רחל אחותי כַּאֲחַת
הַשְּׁפָחוֹת, וְהַתְּפַלְלָה עָלָיו וְנִהְפֹּךְ לְנִקְבָּה (ברכות
ס): (כב) ויזכר אלהים את־רחל. (ב"ר) זכר לה
שְׁמִסָּה סִמְיָנָה לְאַחֻתָּה וְשִׁהִיתָ מִצָּרָה שְׁלֵא
תַעֲלֶה בְּגוּרָלוֹ שֶׁל עֶשׂו, שָׁמָּה יִגְרֶשֶׁנָּה יַעֲקֹב, לְפִי
שָׁאִין לָהּ בָּנִים. וְאַף עֶשׂו הִרְשַׁע כִּף עָלָה בְּלָבוֹ
כְּשֶׁשָּׁמַע שָׁאִין לָהּ בָּנִים, הוּא שִׁסַּד הַפִּיט:
הַקָּדָמוֹן כִּבֵּט שְׁלֵא חָלָה צָבָה לְקַחְתָּהּ לוֹ
וְנִתְּבַחְלָה: (כג) אסף. הַכְּנִיסָה בְּמָקוֹם שְׁלֵא
תִרְאָה, וְכֵן: (ישעיה ד) "אסף חֲרַפְתָּנוּ", (שמות ט)
"וְלֹא יֹאסֵף הַבִּיתָה", (יואל ד) "אָסְפוּ נְגָהֶם", (ישעיה

ס) "וירחף לא יאסף", לא ישמן: חֲרַפְתִּי. שְׁהִייתִי
לְחֲרָפָה שְׁאֵנִי עָקְרָה, וְהָיוּ אוֹמְרִים עָלַי שְׁאֲעֲלֶה
לְחַלְקוֹ שֶׁל עֶשׂו הִרְשַׁע. וְאַגְדָּה: כָּל זָמָן שָׁאִין
לֹאֲשֶׁה בֶן, אֵין לָהּ בָּמִי לְתוֹלוֹת סְרַחְוֹנָה, מִשְׁיֵשׁ לָהּ
בֶּן, תּוֹלָה בּוֹ: מִי שֶׁכָּר כָּלִי זֶה? בְּנָה. מִי אָכַל
תְּאֲנִים אֵלָיו? בְּנָה: (כד) יסף ה' לי בן אחר.
יִדְעַת הֵיתָה בְּנִבּוּאָה שָׁאִין יַעֲקֹב עֲתִיד לְהַעֲמִיד
אֶלָּא שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי שְׁבָטִים. אָמְרָה: "הֵי רָצוֹן שְׁאוֹתוֹ
שֶׁהוּא עֲתִיד לְהַעֲמִיד יְהֵא מִמֶּנִּי. לָכֵן לֹא הִתְּפַלְלָה
אֶלָּא עַל בֶּן אַחֵר: (כה) בֹּאֲשֶׁר יִלְדֶּה רַחֵל
אֶת־יוֹסֵף. מִשְׁנוֹלֵד שְׁטָנוֹ שֶׁל עֶשׂו, שְׁנֹאֲמַר:
(עובדיה א יח) "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף
לְהִכָּה, וּבֵית עֶשׂו לְקֵשׁ", אֵשׁ בְּלֹא לְהִכָּה אֵינוֹ
שׁוֹלֵט לְמַרְחוֹק, מִשְׁנוֹלֵד יוֹסֵף בֵּטַח יַעֲקֹב בְּהַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא, וְרָצָה לְשׁוּב: (כו) תנה את־נשי וגו'.
אֵינִי רוֹצֶה לְצֹאת כִּי אִם בְּרִשׁוֹת: (כז) נחשתי

וּבְכַרְכְּנִי יִי בְדִילָךְ׃ כֹּחַ וְאִמֹּר
פָּרִישׁ אֶגְרֹךְ עָלַי וְאַתָּן׃ כֹּט וְאִמֹּר
לֵה אַתָּה יְדַעְתָּ יֵת דְּפִלְחָתְךָ וְיֵת
דְּהוּהָ בְעִירְךָ עֲמִי׃ ל אָרִי זְעִיר
דִּי הוּהָ לָךְ קֹדְמִי וְתִקְוִי לְמַסְגִּי
וּבְכִירְךָ יִי יֵתךָ בְּדִילִי וְכַעַן אִימָתִי
אֶעֱפִיד אִף אֲנָא לְבִיתִי׃ לֹא וְאִמֹּר
מָה אַתָּן לָךְ וְאִמֹּר יַעֲקֹב לֹא תֵתֶן
לִי מַדְעָם אִם תַּעֲבֹד לִי פִתְגָמָא
הָדִין אֲתוּב אֲרַעֲי עֲנֹךְ אֲטֹר׃
לֹב אֶעֱבֹר בְּכָל עֲנֹךְ יוֹמָא דִּין
הָעֲדִי (נ"י אַעֲדִי) מִתְמֵן כָּל אִמֹּר
נְמוֹר וּרְקוּעַ וְכָל אִמֹּר שְׁחוּם
בְּאַמְרִיא וּרְקוּעַ וְנְמוֹר בְּעֲזִיא וִיהִי
אֲגָרִי׃ לֹג וְתִסְהֵד בִּי זְכוּתִי בְּיוֹם
דְּמִחָר אָרִי תִיעוֹל עַל אֲגָרִי קְדָמָךְ
כָּל דִּי לִיתוּהִי נְמוֹר וּרְקוּעַ בְּעֲזִיא
וּשְׁחוּם בְּאַמְרִיא גְנוּבָא הוּא עֲמִי׃
לד וְאִמֹּר לָבֹן בָּרָם לְוִי יֵהִי
יֹאמֶר לָבֹן הֵן לְוִי יֵהִי

מִנְחָשׁ הָיִיתִי, נְסִיתִי בְּנוּחוֹשׁ שְׁלִי שָׁעַל יָדָךְ בָּאָה לִי
בְּרָכָה, כְּשִׁבָּאתָ לְכָאן לֹא הָיוּ לִי בָּנִים, שְׁנֹאֲמַר:
(לְעִיל כּט) "וְהִנֵּה רָחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם הָצֹאן". אֶפְשָׁר
יֵשׁ לוֹ בָּנִים, וְהוּא שׁוֹלַח בָּתּוֹ אֶצֶל הָרוּעִים? וְעַכְשָׁו
הָיוּ לוֹ בָּנִים, שְׁנֹאֲמַר: (לְקֹמֶן לֹא) "וַיִּשְׁמַע אֶת דְּבַר־י
בְּנֵי לָבָן": (כח) נִקְבְּהָ שְׂכָרָךְ. כְּתִירוֹמוֹ: פְּרִישׁ
אֲגִרָד': (כט) וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנֶךָ אִתִּי. אֵת
חֲשָׁבוֹן מַעֲוֹט מִקְנֶךָ שֶׁבָּא לְיָדִי מִתַּחֲלָה כְּמָה הָיוּ:
(ל) לְרִגְלִי. (ב"ר) עִם רִגְלִי, בְּשִׁבְלִי בִּיאָת רִגְלִי
בָּאת אֶצְלֶךָ הַבְּרָכָה, כְּמוֹ: (שְׁמוֹת יא) "הָעַם אֲשֶׁר
בְּרִגְלֶיךָ", (שׁוֹפְטִים ח) "לָעַם אֲשֶׁר בְּרִגְלִי", הַבָּאִים
עִמִּי: גַּם־אֲנֹכִי לְבֵיתִי. לְצִרְךָ בֵּיתִי, עַכְשָׁו אֵין
עוֹשִׁין לְצִרְכִּי אֲלֵא בְּנִי, וְצִרְיָךְ (אֲנִי) לַהֲיוֹת עוֹשֶׂה
גַּם אֲנִי עִמָּהֶם לְסִמְכָן, וְזֶהוּ 'גַּם': (לב) נִקְדֵּה.
מִנְחָשׁ בְּחִבְרָבוֹרוֹת דְּקוֹת כְּמוֹ נִקְדוֹת, פּוֹנוֹטֵר"א

כְּדַבֵּרְךָ כִּשִׁי: לַה וַיֵּסֶר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתִּישִׁים
הָעֲקָדִים וְהַטְּלָאִים וְאֶת כָּל־הָעֵזִים הַנִּקְדָּוֹת
וְהַטְּלָאֹת כָּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חֹם בְּפִשְׁבִּים
וַיִּתֵּן בְּיַד־בְּנָיו כִּשִׁי: לוֹ וַיֵּשֶׁם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעָה אֶת־צֹאן לָבָן
הַנּוֹתֶרֶת כִּשִׁי: לוֹ וַיִּקַּח־לוֹ יַעֲקֹב מִקָּל לִבָּנָה לַח
וּלְזוֹ וְעֶרְמוֹן וַיַּפְצֵל בָּהֶן פְּצָלוֹת לִבְנוֹת מַחֲשֵׁף
הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּקְלוֹת כִּשִׁי: לַח וַיַּיְצֵג אֶת־
הַמִּקְלוֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרֹהֲטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמֵּים
אֲשֶׁר תָּבֵאֵן הַצֹּאן לִשְׁתוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן
וַיַּחֲמֶנָה בְּבֹאֵן לִשְׁתוֹת כִּשִׁי: לט וַיַּיַּחֲמוּ הַצֹּאן
אֶל־הַמִּקְלוֹת וַתִּלְדְּן הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדִּים
וְטְלָאִים כִּשִׁי: מ וְהַכְּשָׁבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן

כַּפְתָּנָמָךְ: לַה וְאַעֲדִי בְיוֹמָא
הַהוּא יַת תִּישִׁיא רְגוּלִיא וּרְקוּעִיא
וַיַּת כָּל עֵזִיא נְמוּרְתָא וּרְקוּעִתָא
כָּל דִּי חֹר בֵּיה וְכָל דְּשִׁחוּם
בְּאַמְרִיא וַיֵּהֱב בְּיַד בְּנוֹהִי:
לוֹ וְשׂוֹי מַהֲלָךְ תִּלְתָּא יוֹמִין
בֵּינוֹהִי וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעִי יַת
עָנָא דְלָבָן דְּאַשְׁתָּאָרֵן: לוֹ וַנְּסִיב
לַה יַעֲקֹב חוּטְרִין דְלָבָן רִטִּיבִין
דְּדִלוּז וּדְדִלוּף וְזִלְיָה בְּהוֹן קִלְפִין
חֹרִין קִלוּף חֹר דִּי עַל חוּטְרִיא:
לַח וְדַעֲיֵץ יַת חוּטְרִיא דִּי קִלְיָה
בְּרֹהֲטִיא אֲתֵר בֵּית שְׁקִיא דְּמִיא
אֲתֵר דְּאֲתָן (נ"י דִּאֲתָן) עָנָא לְמִשְׁתִּי
לְקַבְּלֵהוֹן דְּעָנָא וּמַתִּיחָמֵן
בְּמִיתִיהוֹן לְמִשְׁתִּי: לט וְאַתִּיחָמָא
עָנָא בְּחוּטְרִיא וַיִּלְדָּא עָנָא
רְגוּלִין נְמוּרִין וּרְקוּעִין:
מ וְאַמְרִיא אֲפֹרֶשׁ יַעֲקֹב וַיֵּהֱב

רש"י

לוֹ יְהִי כְּדַבֵּרְךָ. הַלּוֹאִי שֶׁתַּחֲפֹץ בְּכֶךָ: (לַה) וַיֵּסֶר.
לָבָן בַּיּוֹם הַהוּא וְגו': הַתִּישִׁים. עֵזִים זָכָרִים: כָּל
אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ. כָּל אֲשֶׁר הִיָּתָה בּוֹ חֲבִרְבוּרוֹת
לִבְנוֹת: וַיִּתֵּן. לָבָן בְּיַד בְּנָיו: (לוֹ) הַנּוֹתֶרֶת.
הָרַעְוֵעוֹת שֶׁבָּהֶן, הַחֹלוֹת וְהָעֲקָרוֹת, שֶׁאֵינָן אֵלָּא
שְׂיָרִים, אוֹתָן מִסֵּר לוֹ: (לז) מִקָּל לִבָּנָה. עֵץ הוּא
וְשְׁמוֹ לִבָּנָה, כִּמְה דְּתִימָא: (הוֹשֵׁעַ ד) "תַּחַת אֱלוֹן
וּלְבָנָה", וְאוֹמֵר אֲנִי הוּא שְׁקוּרִין טְרִימַב"ל, שֶׁהוּא
לָבָן: לַח. כִּשְׁהוּא רְטֹב: וְלוֹז. וְעוֹד לָקַח מִקָּל לוֹז,
עֵץ שֶׁגִּדְלִין בּוֹ אֲגוּזִים וְדָקִים, קוּלְדֵר"י בְּלַע"ז:
וְעֶרְמוֹן. קִשְׁטָנִי"ר בְּלַע"ז: פְּצָלוֹת. קְלוּפִים
קְלוּפִים, שֶׁהֵיָה עוֹשֶׂהוּ מִנֶּמֶר: מַחֲשֵׁף הַלָּבָן. גִּלּוּי
לָבָן שֶׁל מִקָּל, כִּשְׁהֵיָה קוּלְפּוֹ הֵיָה נִרְאֶה וְנִגְלָה לָבָן
שֶׁלוֹ בַּמָּקוֹם הַקְלוּף: (לח) וַיַּיְצֵג. תַּרְגוּמוֹ:
'וַדַּעֲיֵץ', לְשׁוֹן תַּחֲיִבָה וְנִעֲצָה הִיא בְּלִשׁוֹן אֲרַמִּית,
וְהִרְבֵּה יֵשׁ בְּגִמְרָא: דְּצָה וְשִׁלְפָה, דָּץ בֵּיה מִידִי,

דָּצָה כְּמוֹ דַּעֲצָה, אֵלָּא שֶׁמִּקְצָר אֶת לְשׁוֹנוֹ:
בְּרֹהֲטִים. בְּמֵרוֹצוֹת הַמֵּים, בְּכִרְכוֹת הָעֲשׂוֹיֹת
בְּאֶרֶץ לְהִשְׁקוֹת שֵׁם הַצֹּאן: אֲשֶׁר תָּבֵאֵן וְגו'.
בְּרֹהֲטִים אֲשֶׁר תָּבֵאֵנָה הַצֹּאן לִשְׁתוֹת, שֵׁם הַצִּיָּג
הַמִּקְלוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן: וַיַּחֲמֶנָה וְגו'. (כ"ר) הַבְּהֵמָה
רוֹאֶה אֶת הַמִּקְלוֹת וְהִיא נִרְתַּעַת לְאַחֲרֶיהָ, וְהִזְכֵּר
רֹבֵעָה, וַיִּוְלְדֵת כִּיּוֹצָא בּוֹ. רַבִּי אוֹשְׁעִיא אוֹמֵר:
הַמֵּים נִעֲשִׂין זֶרַע בְּמַעֲיָהֶן וְלֹא הָיוּ צָרִיכוֹת לְזָכֵר,
וְזֵהוּ: "וַיַּחֲמֶנָה וְגו'" (רַצָּה לוֹמַר, בְּתֻבָּה זוֹ
הַתַּחֲבֵּרוּ לְשׁוֹן זָכָר וְנִקְבָּה, כְּמוֹ שֶׁפִּתְּבַּח הָרַב אֲבִרְהָם
בֶּן עֲזָרָא): (לט) אֶל־הַמִּקְלוֹת. אֵל מִרְאוֹת
הַמִּקְלוֹת: עֲקָדִים. מִשְׁנִים בַּמָּקוֹם עֲקִידָתָן, הֵם
קֶרְסֵלִי יְדִיָּהֶן וְרִגְלֵיהֶן: (מ) וְהַכְּשָׁבִים הִפְרִיד
יַעֲקֹב. הַנּוֹלָדִים עֲקָדִים נִקְדִּים, הַכִּדִּיל וְהִפְרִיד
לַעֲצָמָן וְעָשָׂה אוֹתָן עֵדֶר עֵדֶר, לְכִידוֹ, וְהוֹלִיךְ אוֹתוֹ
הָעֵדֶר הָעֲקוּד לִפְנֵי הַצֹּאן וּפְנֵי הַצֹּאן הַהוֹלְכוֹת

פריש ענא כל דרגול וכל דשחום
 בענא דלכך ושוי לה עדרין
 בלחודוהי ולא ערבנון עם ענא
 דלכך: מא והוי בכל עדן
 דמתנימן ענא מבפרתא ומשוי
 יעקב ית חוטרנא לעיני ענא
 ברהטנא ליתמותהון בחוטרנא:
 מב ובלקישות ענא לא משוי
 והוי לקישא ללכך ובכירנא
 ליעקב: מג ותקיף גברא לחדא
 לחדא והוי לה ען סגיאן ואמהן
 ועבדין וגמלין וחמרין: א ושמע
 ית פתגמי בני לכן דאמרין נסיב
 יעקב ית כל די לאבונא ומדי
 לאבונא קנא ית כל נכסיא הדין:
 ב וחזא יעקב ית סבר אפי לכן
 והא ליתוהי עמה כמאתמלי
 ומדקמוהי: ג ואמר יי ליעקב
 תוב לארעא דאבהתך וילדתך
 ויהי מימרי בסעדך: ד ושלח
 יעקב וקרא לרחל וללאה לחקלא
 לות ענה: ה ואמר להן חזי אנא
 ית סבר אפי אבוכן ארי ליתוהי
 עמי כמאתמלי ומדקמוהי ואלהה

פני הצאן אל-עקד וכל-חום בצאן לבן וישת
 לו עדרים לבדו ולא שתם על-צאן לבן: כס"י:
 מא והיה בכל-יחם הצאן המקשרות ושם
 יעקב את-המקלות לעיני הצאן ברהטים
 ליחמנה במקלות כס"י: מב ובהעטיפ הצאן לא
 ישם והיה העטפים ללכך והקשרים
 ליעקב כס"י: מג ויפרץ האיש מאד מאד ויהי-לו
 צאן רבות ושפחות ועבדים וגמלים
 וחמרים כס"י: לא א וישמע את-דברי בני-לכך
 לאמר לקח יעקב את כל-אשר לאבינו
 ומאשר לאבינו עשה את כל-הכבוד הזה כס"י:
 ב וירא יעקב את-פני לבן והנה איננו עמו
 בתמול שלשום: ג ויאמר יהוה אל-יעקב שוב
 אל-ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך כס"י:
 ד וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה
 אל-צאנו כס"י: ה ויאמר להן ראה אנכי את-פני
 אביכן כי-איננו אלי בתמל שלשם ואלהי

רע"י

להתיחם על ידי הזכרים: (מג) צאן רבות. פרות
 ורבות יותר משאר צאן: ושפחות ועבדים. מכר
 צאנו בדרמים יקרים ולוקח לו כל אלה:
 (א) עשה. כנס, כמו: (שמואל א יד) "ויעש חיל,
 ויך את עמלק": (ג) שוב אל-ארץ אבותיך. ושם
 אהיה עמך, אבל בעודך מחבר לטמא, אי אפשר
 להשרות שכינתי עליך (ב"ר): (ד) ויקרא לרחל
 וללאה. לרחל תחלה, ואחר כך ללאה, שהיא
 היתה עקרת הבית, שבשכילה נדווג יעקב עם לכן,
 ואף בניה של לאה מודים בדרך, שהרי בעז ובית
 דינו משבט יהודה אומרים: "כרחל וכלאה אשר

אחריהם צופות אליהם. וזהו שנאמר: "ויפתן פני
 הצאן אל-עקד", שהיו פני הצאן אל העקדים ואל
 כל חום שמצא בצאן לבן: וישת לו עדרים. כמו
 שפרשתי: (מא) המקשרות. כתרנגומו:
 'הבכירות', ואין לו עד במקרא, ומנחם חברו עם
 (שמואל ב טו) "אחיתפל בקושרים", (שם) "ויהי
 הקשר אמיץ", אותן המתקשרות יחד למחר
 עבורן: (מב) ובהעטיפ. לשון אחור, כתרנגומו:
 'ובלקישות', ומנחם חברו עם: (ישעיה ג)
 "המחלצות והמעטפות", לשון עטיפת כסות,
 כלומר מתעטפות בעורן וצמרן, ואינן מתאוות

דאפא הוה בסעדי: ו ואתין
ידעתין ארי בכל חילי פלחית ית
אבוך: ו ואבוך שער בי ואשני
ית אגרי עשר זמנין ולא שבעה
י: לאבאשא עמי: ח אם פדין
הוה אמר נמורין יהא אגרו
וילידן כל ענא נמורין ואם פדין
הוה אמר רגולין יהא אגרו
וילידן כל ענא רגולין:
ט ואפרש יי ית גיתי דאבוך
ויהב לי: י והוה בעדן
דאיתחמא ענא וזקפית עיני
וחזית בחלמא והא תשיא
דסלקין על ענא רגולין נמורין
ופציתין: יא ואמר לי מלאכא
דיי בחלמא יעקב ואמרית הא
אנא: יב ואמר זקוף פען עינך
וחזי כל תשיא דסלקין על ענא
רגולין נמורין ופציתין ארי גלי
קדמי ית כל די לבן עבד לך:
יג אנא אלהא דאתגלית עלך
בבית אל די משחתא תמן קמא
די קימתא קדמי תמן קדם פען
קום פוק מן ארעא הדא ותוב
לארעא ללדותך: יד ואתיבת רחל
ולאה ואמרן לה העוד (פען) לנא
חלק ואחסנא בבית אבונא:

אבי היה עמדי: ו ואתנה ידעתן כי בכל-כחי
עבדתי את-אביכן: ו ואביכן התל בי והחלף
את-משפירתי עשרת מנים ולא-נתנו אלהים
להרע עמדי כס"י: ח אם-כה יאמר נקדים יהיה
שכרך וילדו כל-הצאן נקדים ואם-כה יאמר
עקדים יהיה שכרך וילדו כל-הצאן עקדים:
ט ויצל אלהים את-מקנה אביכם ויתן-לי:
י ויהי בעת יחם הצאן ואשא עיני וארא
בחלום והנה העתדים העלים על-הצאן
עקדים נקדים וברדים כס"י: יא ויאמר אלי
מלאך האלהים בחלום יעקב ואמר הנני:
יב ויאמר שא-נא עיניך וראה כל-העתדים
העלים על-הצאן עקדים נקדים וברדים כי
ראיתי את כל-אשר לבן עשה לך: יג אנכי
האל בית-אל אשר משחת שם מצבה אשר
נדרת לי שם נדר עתה קום צא מן-הארץ
הזאת ושוב אל-ארץ מולדתך כס"י: יד ותען
רחל ולאה ותאמרנה לו העוד לנו חלק

רש"י

מזו אל זו (ספרים אחרים: מנן אל ו), ואין לי
להביא עד מן המקרא: (יג) האל בית-אל. כמו
אל בית-אל, הה"א יתרה ודרך המקראות לדבר כן,
כמו: (במדבר לד) "כי אתם באים אל הארץ כנען":
משחת שם. לשון רבוי וגדלה, כשנמשח למלכות,
כך: "ויצק שמן על ראשה", להיות משוחה
למזבח: אשר נדרת לי. וצריך אתה לשלמו,
שאמרת: "יהיה בית אלהים", שתקריב שם
קרבות: (יד) העוד לנו. למה נעכב על ידך

בנו שתיקה וגו', הקדימו רחל ללאה: (ז) עשרת
מנים. אין 'מונים' פחות מעשרה: מנים. לשון
סכום כלל החשבון, והן עשיריות, למדנו שהחליף
תנאו מאה פעמים: (י) והנה העתדים. אף על
פי שהבדילים לבן כלם, שלא יתעברו הצאן דגמתן,
היו המלאכים מביאין אותן מעדר המסור ביד בני
לבן לעדר שביר יעקב (כ"ר): וברדים. תרגומו
'ופציתין', פיישימ"ר בלע"ז, חוט של לבן מקיף
את גופן סביב וחברבורות שלו פתוחה ומפלשת

טו הלא נוכראן אתחשבנא לה
ארי זבננא ואכל אף מיכל ית
פספנא: טז ארי כל עותרא די
אפרש יי מאבונא דילנא הוא
ולבננא וכען כל די אמר יי לך
עבד: יז וקם יעקב ונטל ית
בנוהי וית נשוהי על גמליא:
יח ודבר ית כל גיתוהי וית כל
קנינה דקנא גיתי קנינה די קנא
בפדן ארם למיתי לות יצחק
אבוהי לארעא כנען: יט ולבן
אזל למגז ית ענה וכסיאת רחל
ית צלמנא די לאבוהא: כ וכסי
יעקב מן לבא דלבן ארמאה על
דלא חוי לה ארי אזל הוא:
כא ואזל הוא וכל די לה וקם
ועבר ית פרת ושוי ית אפוהי
לטורא דגלעד: כב ואתחזה
ללבן ביומא תליתאה ארי אזל
יעקב: כג ודבר ית אחוהי עמה
ורדה בתרוהי מהלך שבעת יומין
ואדבק יתה בטורא דגלעד:

יעקב כס"י: כג ויקח את אחיו עמו וירדה אחריו דרך שבעת ימים

ונחלה בבית אבינו כס"י: טו הלא נכריות
נחשבנו לו כי מכרנו ויאכל גם-אכול את-
בספנו כס"י: טז כי כל-העשר אשר הציל
אלהים מאבינו לנו הוא ולבנינו ועמה כל
אשר אמר אלהים אליך עשה כס"י: ששי יז ויקם
יעקב וישא את-בניו ואת-נשיו על-
הגמלים כס"י: יח וינהג את-כל-מקנהו ואת-כל-
רכשו אשר רכש מקנה קנינו אשר רכש
בפדן ארם לבוא אל-יצחק אביו ארצה
בנען כס"י: יט ולבן הלך לגזז את-צאנו ותגנב
רחל את-התרפים אשר לאביה כס"י: כ ויגנב
יעקב את-לב לבן הארמי על-בלי הגיד לו
כי ברח הוא: כא ויברח הוא וכל-אשר-לו
ויקם ויעבר את-הנהר וישם את-פניו הר
הגלעד: כב ויגד ללבן ביום השלישי כי ברח
יעקב כס"י: כג ויקח את-אחיו עמו וירדה אחריו דרך שבעת ימים

רש"י

לנקבות, ועשו הקדים נקבות לזכרים, שנאמר:
(לקמן לו) "ויקח עשו את-נשיו ואת-בניו וגו'":
(יח) מקנה קנינו. מה שקנה מצאנו, עבדים
ושפחות וגמלים וחמורים: (יט) לגזז את-צאנו.
שנתן ביד בניו דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב:
ותגנב רחל את-התרפים. להפריש את אביה
מעבודת אלילים נתפונה (כ"ר): (כב) ביום
השלישי. שהרי דרך שלשת ימים היה ביניהם:
(כג) את-אחיו. קרוביו: דרך שבעת ימים. כל
אותן שלשה ימים שהלך המגיד להגיד ללבן, הלך
יעקב לדרכו. נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים
ובשביעי השיגו לבן, למדנו שכל מה שהלך יעקב

מלשוב, כלום אנו מיחלות לירש מנכסי אבינו
כלום בין הזכרים? (טו) הלא נכריות נחשבנו
לו. אפלו בשעה שדרך בני אדם לתת נדונא
לכנותיו בשעת נשואין, נהג עמנו כנכריות: כי
מכרנו. לך (שעבדת אותו בנו י"ד שנה ולא נתנו
לך אלא) בשכר הפעלה: את-בספנו. שעבב דמי
שכר פעלתך: (טז) כי כל-העשר. כי זה משמש
בלשון 'אלא', כלומר: 'משל אבינו אין לנו כלום,
אלא מה שהציל הקדוש ברוך הוא מאבינו, שלנו
הוא': הציל. לשון הפריש, וכן כל לשון הצלה
שבמקרא, לשון הפרשה, שמפרישו מן הרעה ומן
האויב: (יז) את-בניו ואת-נשיו. הקדים זכרים

וַיִּדְבֹק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד כִּסְיִי: כד וַיֵּבֹא אֱלֹהִים
 אֶל־לִבָּן הָאֲרָמִי בַחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ
 הַשָּׁמַר לָךְ פֶּן־תִּדְבֹר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־
 רָע כִּסְיִי: כה וַיִּשָּׁג לִבָּן אֶת־יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תִּקַּע
 אֶת־אֹהֱלוֹ בְּהַר וּלִבָּן תִּקַּע אֶת־אֹהֱלוֹ בְּהַר
 הַגִּלְעָד: כו וַיֹּאמֶר לִבָּן לַיַּעֲקֹב מָה עָשִׂיתָ
 וַתִּגְנֹב אֶת־לִבִּי וַתִּנְהַג אֶת־בְּנֹתַי בַּשְּׂבִיּוֹת
 חָרִב כִּסְיִי: כז לָמָּה נִחַפְּאֵת לְבָרַח וַתִּגְנֹב אֹתִי
 וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְאַשְׁלַחְךָ בַּשְּׂמֵחָה וּבִשְׂרִים
 בְּתַף וּבְכִנּוֹר כִּסְיִי: כח וְלֹא נִשְׁתַּנִּי לְנִשְׁק לְבָנִי
 וּלְבִנְתִּי עֵתָה הִסְכַּלְתָּ עֵשָׂו: כט יֵשׁ־לֵאלֹל יָדִי
 לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רַע וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם אֲמַשׁ |
 אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הַשָּׁמַר לָךְ מִדְּבַר עִם־יַעֲקֹב
 מִטּוֹב עַד־רָע כִּסְיִי: ל וְעֵתָה הִלֵּךְ הַלֵּכְתָּ כִּי־
 נִכְסְךָ נִכְסַּפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גִּנַּבְתָּ
 אֶת־אֱלֹהֵי כִסְיִי: לא וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלִבָּן כִּי
 יָרֵאתִי כִּי אֲמָרְתִּי פֶן־תִּגְזֹל אֶת־בְּנוֹתַיךָ
 מִעַמִּי כִסְיִי: לב עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא
 יִחְיֶה נֶגֶד אֲחִינוּ הַכָּר־לָךְ מָה עָמְדִי וְקַח־לָךְ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחַל

כד ואתא מימר מן קדם יי לות
 לבן ארמאה בחילמא די ליליא
 ואמר לה אסתמר לך דילמא
 תמליל עם יעקב מטב עד ביש:
 כה ואדביק לבן ית יעקב ויעקב
 פרס ית משכנה בטורא ולבן
 אשרי ית אחוהי בטורא דגלעד:
 כו ואמר לבן ליעקב מה עבדת
 וכסיתא מני ודברתא ית בנתי
 בשביות חרבא: כז למה אטמר
 למיזל וכסיתא מני ולא חויתא לי
 ושלחתך פון בחדנא ובתושבחן
 בתופין ובכנרין: כח ולא
 שבקתני לנשקא לבני ולבנתי כען
 אסקלתא למעבד: כט אית חילא
 בידי למעבד עמכון ביש ואלהא
 דאבוכון ברמשא אמר לי למימר
 אסתמר לך מלמלא עם יעקב
 מטב עד ביש: ל וכען מיזל
 אזלת ארי חמדא חמדתא לבית
 אבוך למה נסבתא ית דחלתִי:
 לא ואתיב יעקב ואמר ללבן ארי
 דחילית ארי אמרית דילמא תניס
 ית בנתך מני: לב עם (נ"י אטר) די
 תשפח ית דחלתך לא יתקים קדם
 אחנא אשתמודע לך מה דעמי

רש"י

לעשות עמכם רע, וכל 'אל' שהוא לשון קדש, על
 שם עוזו ורב אונים הוא: (ל) נכספתה. חמדת,
 והרבה יש במקרא: (תהלים פד) "נכספה וגם כלתה
 נפשי", (איוב יד) "למעשה ידיך תכסף": (לא) כִּי
 יראתי וגו'. השיבו על ראשון ראשון, שאמר לו:
 "ותנהג את בנותי וגו'": (לב) לא יחיה. ומאותה
 קללה מתה רחל בדרך (ב"ר): מה עמדי. משלך:

בשבעה ימים, הלך לבן ביום אחד, (שנאמר:
 "ויירדף אחריו דרך שבעת ימים", ולא נאמר:
 "ויירדף אחריו שבעת ימים"): (כד) מטוב עד־רע.
 כל טובתן של רשעים רעה היא אצל הצדיקים
 (יבמות קג): (כו) בשביות חרב. כל חיל הבא
 למלחמה קרוי חרב: (כז) ותגנב אתי. גנבת את
 דעתי: (כט) יש־לאל ידי. יש כח וחיל בגדי

וְנִבְתָּם כִּסִּי: ^{לג} וַיָּבֹא לְבֶן בְּאֵה־לַיְעֶקֶב | וּבְאֵה־
 לָאָה וּבְאֵה־לִּשְׁתֵּי הָאִמָּהֹת וְלֹא מִצָּא וַיֵּצֵא
 מֵאֵה־לִּלָּה וַיָּבֹא בְּאֵה־לִּרְחֵל כִּסִּי: ^{לד} וּרְחֵל
 לָקַחְתָּ אֶת־הַתָּרְפִּים וַתִּשְׁמַם בְּכָר הַגָּמֹל
 וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשָׁשׁ לָבֶן אֶת־כָּל־הָאֵה־לִּלָּה
 וְלֹא מִצָּא כִסִּי: ^{לה} וַתֹּאמֶר אֶל־אָחִיהָ אֶל־יִחִיר
 בְּעֵינַי אֲדֹנִי כִּי לֹא אוֹכֵל לָקוּם מִפְּנֵיךְ
 כִּי־דָרְךָ נָשִׁים לִי וַיַּחֲפֹשׂ וְלֹא מִצָּא אֶת־
 הַתָּרְפִּים: ^{לו} וַיִּחֹר לַיְעֶקֶב וַיִּרְבּ בְּלָבֶן וַיַּעַן יַעֲקֹב
 וַיֹּאמֶר לְלָבֶן מַה־פֶּשַׁעִי מַה חָטָאתִי כִּי דִלְקַתָּ
 אַחֲרֵי כִסִּי: ^{לז} כִּי־מִשְׁשַׁת אֶת־כָּל־כְּלִי מַה־
 מִצָּאתָ מִכָּל כְּלִי־בֵיתְךָ עֲשִׂים כֹּה נִגַּד אֲחִי
 וְאַחֶיךָ וַיּוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ כִסִּי: ^{לח} זֶה עֲשָׂרִים
 שָׁנָה אֲנֹכִי עֹמֵד רִחְלִיךָ וְעֵזְרִיךָ לֹא שָׁכְלוּ
 וְאִילִי צֹאנְךָ לֹא אֲכָלְתִּי כִסִּי: ^{לט} טִרְפָּה לֹא־
 הִבֵּאתִי אֵלֶיךָ אֲנֹכִי אַחֲטָנָה מִיָּדִי תִּבְקָשָׁנָה

רש"י

פְּלִשְׁתִּים: (לז) וַיּוֹכִיחוּ. וַיְכַרְרוּ עִם מִי הָדִין,
 אֶפְרוֹבַיִ"ר בְּלַע"ז: (לח) לֹא שָׁכְלוּ. לֹא הִפִּילוּ
 עֲבוּרָם, כְּמוֹ: (הושע ט) "רָחֹם מִשְׁכִּיל", (איוב כא)
 "תִּפְלֹט פָּרְתוֹ וְלֹא תִשְׁפֹּל": וְאִילִי צֹאנְךָ. (ב"ק סה)
 מִכָּאן אָמְרוּ: אֵיל בֶּן יוֹמוֹ קָרוֹי אֵיל, שְׂאֵם לֹא בֶן,
 מַה שִּׁבְחוּ? אֵילִים לֹא אָכַל, אָכַל כְּבָשִׁים אָכַל, אִם
 בֶּן גִּזְלָן הוּא: (לט) טִרְפָּה. עַל יְדֵי אָרִי וְזָאֵב:
 אֲנֹכִי אַחֲטָנָה. לְשׁוֹן: (שופטים כ) "קָלַע בָּאֶבֶן
 אֶל־הַשְּׁעָרָה וְלֹא יִחָטָא", (מלכים א א) "אֲנִי וּבְנֵי
 שְׁלֹמֹה חָטְאוּ", חֲסָרִים, 'אֲנֹכִי אַחֲסָרְנָה' אִם
 חֲסָרָה, חֲסָרָה לִי, שְׁמִידִי תִּבְקָשָׁנָה: אֲנֹכִי אַחֲטָנָה.
 תִּרְגוּמוֹ 'דִּהְיָה שְׁגִיָּא מִמִּנְיָנָא', שְׁהִיתָה נִפְקָדָת

(לג) בְּאֵה־לַיְעֶקֶב. הוּא אֵה־לִּרְחֵל, שְׁהִיָּה יַעֲקֹב
 תְּדִיר אֲצֵלָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (לקמן מו) "בְּנֵי רְחֵל
 אֵשֶׁת יַעֲקֹב", וּבְכָלֶן לֹא נֹאמֵר: "אֵשֶׁת יַעֲקֹב":
 וַיָּבֹא בְּאֵה־לִּרְחֵל. כְּשִׁיצָא מֵאֵה־לִּלָּה, חֲזַר לוֹ
 לְאֵה־לִּרְחֵל קָדָם שְׁחַפֵּשׁ בְּאֵה־לִּלָּה הָאִמָּהוֹת (סְפָרִים
 אַחֲרִים: הַשְּׁפָחוֹת). וְכָל כֹּף לָמָּה? לְפִי שְׁהִיָּה מִכִּיר
 בָּהּ שְׁהִיָּא מִשְׁמִשְׁנִית: (לד) בְּכָר הַגָּמֹל. לְשׁוֹן
 פָּרִים וּכְסָתוֹת, כְּתִרְגוּמוֹ: 'בְּעִבְיָטָא דְּגָמִלָּא', וְהִיא
 מְרֻדַּעַת הַעֲשׂוּיָה כְּמִין פֶּרֶ, וּבְעִרְוִבִין: (דף יז)
 'הִקְיִפוּהָ בְּעִבְיָטִין', וְהֵן עִבְיָטִי גָמִלִים, בִּסְטִי
 בְּלַע"ז: (לו) דִּלְקַתָּ. רִדְפָתָה, כְּמוֹ: (איכה ד) "עַל
 הַהָרִים דִּלְקוֹנוּ", וְכְמוֹ: (שְׁמוּאֵל א יז) "מִדִּלֵּק אַחֲרֵי

את פְּעִי לֵה נְטִרִית בִּימָמָא
וּנְטִרִית בְּלִילָא: מ הוּרִיתִי בִּימָמָא
אֶכְלָנִי שְׂרָבָא וּגְלִידָא (הוּה) נְחִית
עָלִי בְּלִילָא וְנָדַד שְׁנַתִּי מֵעֵינִי:
מֵא דָּנָן לִי עֶסְרִין שְׁנִין בְּבִיתָךְ
פְּלַחְתָּךְ אַרְבַּע עָסְרִי שְׁנִין בְּתַרְתִּין
בְּנִתְיָךְ וְשֵׁת שְׁנִין בְּעָנְךָ וְאַשְׁנִיתָא
יֵת אֲגָרִי עֶשֶׂר זְמָנִין: מֵב אֵילּוּלָא
פּוֹן אֱלֹהֵה דְאַבְרָהָא אֱלֹהֵה דְאַבְרָהָם
וּדְדָחִיל לֵה יִצְחָק הוּה בְּסַעְדִּי
אָרִי כְעַן רִיקָן שְׁלַחְתָּנִי יֵת עֲמָלִי
וְיֵת לִיאֹוֹת יְדֵי גְלִי קָדָם יְיָ וְאוֹכַח
בְּרַמְשָׁא: מֵג וְאַתִּיב לָבָן וְאָמַר
לְיַעֲקֹב בְּנִתָא בְּנִתִי וּבְנִיא בְּנִי
וְעָנָא עָנִי וְכָל דִּי אֶת חֲזִי דִילִי
הוּא וְלִבְנִתִי מָה אֶעֱבִיד לְאַלְיָן
יֹוֹמָא דִּין אוֹ לְבְנִיָהֶן דִּילִידִין:
מֵד וּכְעַן אֲתָא נְגֻזֵר קָיָם אָנָּא וְאַתָּ
וְיַחֲדִי לְסָהִיד בִּינִי וּבִינְךָ:
מֵה וְנָסִיב יַעֲקֹב אֲבָנָא וּזְקָפָהּ
קָמָא: מו וְאָמַר יַעֲקֹב לְאַחֵיהִי
לְקוֹטוֹ אֲבָנִין וְנָסִיבוּ אֲבָנִין וְעָבְדוּ
דְּגוֹרָא וְאֶכְלוּ תַמָּן עַל דְּגוֹרָא:

וְנִבְתִּי יוֹם וּגְנֻבְתִּי לִילָה רַשׁ"י: מ הוּרִיתִי בַּיּוֹם
אֶכְלָנִי חֶרֶב וְקָרַח בְּלִילָה וְתַדְדַּר שְׁנַתִּי
מֵעֵינִי רַשׁ"י: מֵא זֶה-לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבִיתְךָ
עַבְדְּתִיךָ אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשֵׁתִי בְּנִתְיָךְ
וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצִאנְךָ וְתַחֲלָף אֶת-מִשְׁכְּבִתִּי
עֲשֶׂרֶת מָנִים רַשׁ"י: מֵב לוֹלִי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי
אֲבֹרָהֶם וּפְחַד יִצְחָק הִיָּה לִי כִּי עָתָה רִיקָם
שְׁלַחְתָּנִי אֶת-עָנִי וְאַתָּה יִגִּיעַ בְּפִי רֹאֵה אֱלֹהִים
וְיֹוֹכַח אֲמֹשׁ רַשׁ"י: שְׁבִיעִי מֵג וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר
אֶל-יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתִי וְהַבָּנִים בְּנֵי וְהַצֹּאֵן
צֹאנִי וְכָל אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֵה לִי-הוּא וְלִבְנֹתִי
מֵה-אֲעִשֶׂה לְאַלֵּה הַיּוֹם אוֹ לְבְנִיָהֶן אֲשֶׁר
יִלְדוּ רַשׁ"י: מֵד וְעָתָה לָכֵה נְכֻרְתָּה בְּרִית אֲנִי
וְאַתָּה וְהִיָּה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ רַשׁ"י: מֵה וַיִּקַּח יַעֲקֹב
אֲבָן וַיְרִימָהּ מִצֵּבָה: מו וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאַחֵיו
לְקַטּוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ-גֹל וַיֹּאכְלוּ

רש"י

לא רָצָה לומר: 'אלהי יצחק', שאין הקדוש ברוך
הוא מיוחד שמו על הצדיקים בסייגם, ואף על פי
שאמר לו בצאתו מבאר שבע: "אני ה' אלהי
אברהם אביך ואלהי יצחק", בשביל שכהן עיניו
והרי הוא כמת, יעקב נתירא לומר "אלהי" ואמר:
"ופחד יצחק": ויובח. לשון תוכחה הוא, ולא
לשון הוכחה הוא: (מג) מה-אעשה לאלה. איך
תעלה על לבי להרע להן: (מד) והיה לעד.
הקדוש ברוך הוא: (מו) לאחיו. הם בניו שהיו
לו אחים, נגשים אליו לצרה ולמלחמה (ב"ר):

ומחסרת, כמו: (במדבר לא) "ולא נפקד ממנו איש",
תרגומו: 'ולא שנא': גנבתי יום וגנבתי לילה.
גנובת יום, או גנובת לילה, הכל שלמתי: גנבתי.
כמו: (איכה א) "רפתי בגוים, שרתי במדינות",
(ישעיה א) "מלאתי משפט", (הושע י) "אהבתי
לדוש": (מ) אכלני חרב. לשון אש אוכלת:
וקרח. כמו: (תהלים קמו) "משליך קרחו", תרגומו:
'גלידא': שנתי. לשון שנה: (מא) ותחלף את-
משכבתי. היית משנה תנאי שבינינו מנקוד
לטלוא, ומעקדים לברדים: (מב) ופחד יצחק.

מז ויקרא לה לבן יגר שהדותא
 ויעקב קרא לה גלעד: מח ואמר
 לבן דגורא הדין סהיד ביני ובינך
 יומא דין על פן קרא שמה
 גלעד: מט וסכותא די אמר יסך
 מימרא דיי ביני ובינך ארי נתפסי
 גבר מחברה: נ אם תעני ית בנתי
 ואם תסב נשין על בנתי לית אנש
 עמנא חזי מימרא דיי סהיד ביני
 ובינך: נא ואמר לבן ליעקב הא
 דגורא הדין והא קמתא די
 אקמימת ביני ובינך: נב סהיד
 דגורא הדין וסהדא קמא אם
 אנא לא אעבר לותך ית דגורא
 הדין ואם את לא תעבר לותי ית
 דגורא הדין וית קמתא הדא
 לבישו: נג אלהה דאברהם
 ואלהה דנחור ידונון פינגא
 אלהה דאבוהון וקיים יעקב
 בדדחיל לה אבוהי יצחק:
 נד ונכס יעקב נכסתא בטורא
 וקרא לאחיה למיכל לחמא
 ואכלו לחמא וביתו בטורא:
 א ואקדם לבן בצפרא ונשק
 לבוהי ולבנתה ובריה יתהן ואזל

שם על-הגל כס"י: מז ויקרא לו לבן יגר
 שהדותא ויעקב קרא לו גלעד כס"י: מח ויאמר
 לבן הגל הזה עד ביני ובינך היום על-פן
 קרא-שמו גלעד כס"י: מט והמצפה אשר אמר
 יצף יהיה ביני ובינך כי נסתר איש
 מרעהו כס"י: נ אם-תענה את-בנתי ואם-תקח
 נשים על-בנתי אין איש עמנו ראה אלהים
 עד ביני ובינך כס"י: נא ויאמר לבן ליעקב הנה
 הגל הזה והנה המצבה אשר יריתי ביני
 ובינך כס"י: נב עד הגל הזה ועדה המצבה
 אם-אני לא-אעבר אליך את-הגל הזה ואם-
 אתה לא-תעבר אלי את-הגל הזה ואת-
 המצבה הזאת לרעה כס"י: נג אלהי אברהם
 ואלהי נחור ישפטו בינינו אלהי אביהם
 וישבע יעקב בפחד אביו יצחק כס"י: נד ויזבח
 יעקב זבח בָּהָר ויקרא לאחיו לאכל-לחם
 ויאכלו לחם וילינו בָּהָר כס"י: מפטיר
 לב ׀ וישבם לבן בפקר וינשק לבניו

רש"י

(מז) יגר שהדותא. תרגומו של גלעד: למנע מהם עונת תשמיש (יומא עז): (נא) יריתי.
 (מח) (על-פן קרא-שמו) גלעד. גל עד: כמו: "ירה פים", פנה שהוא יורה החץ: (נב) אם-
 אני. הרי 'אם' משמש בלשון 'אשר', כמו: (לעיל
 כד) "עד אם דברתי דברי": לרעה. (כ"ר) לרעה אי
 אתה עובר, אכל אתה עובר לפרקמטיא:
 (נג) אלהי אברהם. קדש (כ"ר): ואלהי נחור.
 חול: אלהי אביהם. חול: (נד) ויזבח יעקב
 זבח. שחט בהמות למשתה: לאחיו. לאוהביו
 שעם לבן: לאכל-לחם. כל דבר מאכל קרוי לחם,
 (מז) יגר שהדותא. תרגומו של גלעד: למנע מהם עונת תשמיש (יומא עז): (נא) יריתי.
 (מח) (על-פן קרא-שמו) גלעד. גל עד: כמו: "ירה פים", פנה שהוא יורה החץ: (נב) אם-
 אני. הרי 'אם' משמש בלשון 'אשר', כמו: (לעיל
 כד) "עד אם דברתי דברי": לרעה. (כ"ר) לרעה אי
 אתה עובר, אכל אתה עובר לפרקמטיא:
 (נג) אלהי אברהם. קדש (כ"ר): ואלהי נחור.
 חול: אלהי אביהם. חול: (נד) ויזבח יעקב
 זבח. שחט בהמות למשתה: לאחיו. לאוהביו
 שעם לבן: לאכל-לחם. כל דבר מאכל קרוי לחם,
 (מז) יגר שהדותא. תרגומו של גלעד: למנע מהם עונת תשמיש (יומא עז): (נא) יריתי.
 (מח) (על-פן קרא-שמו) גלעד. גל עד: כמו: "ירה פים", פנה שהוא יורה החץ: (נב) אם-
 אני. הרי 'אם' משמש בלשון 'אשר', כמו: (לעיל
 כד) "עד אם דברתי דברי": לרעה. (כ"ר) לרעה אי
 אתה עובר, אכל אתה עובר לפרקמטיא:
 (נג) אלהי אברהם. קדש (כ"ר): ואלהי נחור.
 חול: אלהי אביהם. חול: (נד) ויזבח יעקב
 זבח. שחט בהמות למשתה: לאחיו. לאוהביו
 שעם לבן: לאכל-לחם. כל דבר מאכל קרוי לחם,

וּלְבִנּוֹתָיו וַיְבַרֵךְ אֹתָהֶם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֶן
לְמִקְמוֹ: ב וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדֶרֶכוֹ וַיִּפְגְּעוּ-בּוֹ
מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כֹּאֲשֶׁר רָאִים
מִחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא

רע"ה

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחר שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

יֵא וְעַמִּי תְלוּאִים לְמִשׁוּבְתִּי וְאֶל־עַל יִקְרָאֵהוּ יַחַד לֹא יְרוּמִם: ה' אֵיךְ אֶתְנֶנְךָ אִפְרַיִם
אֲמַנְנֶךָ יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתְנֶנְךָ כַּאֲדָמָה אֲשִׁימֶנְךָ בְּצִבְאִים נִהַפֵּךְ עָלַי לִפִּי יַחַד נִכְמְרוּ נְחוּמִי:
ט לֹא אַעֲשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב לִשְׁחַת אִפְרַיִם כִּי אֵל אֲנֹכִי וְלֹא־אִישׁ בְּקִרְבֶּךָ קָדוֹשׁ
וְלֹא אֲבֹא בְעִיר: י אַחֲרֵי יְהוָה יִלְכוּ בְּאַרְיֵה יִשָּׂאג בִּי־הוּא יִשָּׂאג וַיַּחֲרְדּוּ בָנִים מִיָּם:
יא וַיַּחֲרְדּוּ כַצֹּפֹר מִמִּצְרַיִם וּכְיוֹנָה מֵאַרְצָן אֲשׁוּר וְהוֹשְׁבֵתַיִם עַל־בִּתְיָהֶם נָאִם־יְהוָה:

יב א סבבני בלחש אפרים ובמרמה בית ישראל ויהודה עד רד עם אל ועם קדושים
 נאמן: ב אפרים רעה רוח ורחף קדים כל היום כוב ושד ירבה וברית עם אשור וכלתו
 ושמן למצרים יובל: ג וריב ליהודה עם יהודה ולפקד עליה עקב פדרכיו כמעלליו ישיב לו:
 ד בבטן עקב את אחיו ובאנו שרה את אלהים: ה וישר אל מלאך ויכל בכה ויתחנן לו
 בית אל ומצאנו ושם ידבר עמנו: ו ויהודה אלהי הצבאות יהוה זכרו: ז ואתה באלהיך
 תשוב חסד ומשפט שמר וקנה אל אלהיך תמיד: ח כנען בידו מאזני מרמה לעשק אהב:
 ט ויאמר אפרים אף עשרתי מצאתי און לי כל יגיעי לא ימצאו לי עון אשר חטא: י ואנכי
 יהוה אלהיך מארץ מצרים עד אושיבך באהלים בימי מועד: יא ודברתי עלי הנביאים
 ואנכי חזון הרביתי וביר הנביאים אדמה: יב אם גלעד און אדשוא היו בגלגל שורים
 ופחו גם מזבחותרם בגלים על תלמי שדי: יג ויברח יעקב שדה ארם ויעבד ישראל באשה
 ובאשה שמר: ד ובנביא העלה יהוה את ישראל ממצרים ובנביא נשמר:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,
 האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת
 וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברייך, ודבר אחד מדברייך
 אחור לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל
 הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה
 בימינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
 במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
 אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד:
 ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו
 יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו
 אנחנו מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם
 ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

לוח זמנים לשבוע פרשת ויצא בערים שונות בעולם זמני יום ראשון ויום שישי

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א		
אוסטריה וינה	7:02	6:55	8:21	8:18	9:21	9:17	10:07	10:04	16:16	16:23	16:50	16:56	15:58	17:06
אוסטרליה מלבורן	4:59	5:03	7:34	7:37	8:32	8:34	9:43	9:44	19:11	19:06	19:40	19:34	18:53	19:55
אוקראינה אודסה	7:01	6:54	8:24	8:21	9:22	9:18	10:09	10:06	16:25	16:31	16:57	17:03	16:07	17:13
אוק. דנייפרופטרובסק	6:48	6:40	8:06	8:03	9:06	9:02	9:52	9:49	16:01	16:07	16:35	16:40	15:43	16:51
אוקראינה ז'יטומיר	7:20	7:11	8:32	8:28	9:35	9:30	10:20	10:16	16:20	16:26	16:55	17:01	16:02	17:12
אוקראינה קייב	7:14	7:05	8:25	8:21	9:28	9:24	10:12	10:10	16:12	16:19	16:48	16:54	15:54	17:05
איטליה מילאנו	7:22	7:15	8:48	8:45	9:45	9:41	10:32	10:29	16:53	16:58	17:24	17:29	16:35	17:40
ארגנטינה ב. איירס	5:40	5:44	8:15	8:17	9:09	9:11	10:18	10:20	19:37	19:32	20:04	19:59	19:19	20:18
ארה"ב בולטימור	6:50	6:44	8:29	8:26	9:20	9:17	10:10	10:07	16:51	16:55	17:19	17:23	16:33	17:33
ארה"ב ברוקלין נ.י.	6:43	6:37	8:19	8:17	9:12	9:08	10:01	9:58	16:38	16:43	17:07	17:11	16:20	17:21
ארה"ב לוס אנג'לס	6:26	6:22	8:14	8:12	9:02	8:59	9:53	9:51	16:49	16:52	17:15	17:18	16:31	17:28
ארה"ב מיאמי	6:39	6:36	8:39	8:37	9:22	9:20	10:16	10:14	17:32	17:34	17:56	17:58	17:14	18:08
ארה"ב משיגן	7:23	7:17	8:56	8:53	9:50	9:46	10:39	10:35	17:11	17:15	17:40	17:45	16:53	17:55
ארה"ב ניו ג'רסי	6:42	6:37	8:20	8:17	9:12	9:09	10:01	9:59	16:40	16:45	17:09	17:13	16:22	17:23
ארה"ב ניו הייבן	6:41	6:35	8:16	8:13	9:09	9:05	9:58	9:55	16:32	16:37	17:02	17:06	16:14	17:16
ארה"ב שיקאגו	6:40	6:34	8:14	8:11	9:07	9:04	9:56	9:53	16:29	16:33	16:58	17:03	16:11	17:13
ברזיל ס. פאולו	5:14	5:16	7:46	7:48	8:32	8:33	9:38	9:38	18:29	18:26	18:53	18:50	18:11	19:05
ברזיל ריו דה ז'נרו	5:01	5:03	7:34	7:35	8:19	8:20	9:25	9:25	18:14	18:11	18:38	18:35	17:56	18:50
בריטניה לונדון	7:19	7:10	8:27	8:23	9:31	9:27	10:15	10:12	16:10	16:17	16:47	16:53	15:52	17:04
בריטניה מנצ'סטר	7:35	7:26	8:37	8:32	9:44	9:39	10:27	10:23	16:12	16:19	16:50	16:57	15:54	17:09
גרמניה פרנקפורט	7:39	7:31	8:52	8:48	9:54	9:50	10:39	10:36	16:41	16:47	17:16	17:22	16:23	17:33
ישראל באר שבע	6:09	6:04	8:01	7:59	8:47	8:45	9:39	9:38	16:43	16:45	17:08	17:11	16:25	17:20
ישראל חיפה	6:11	6:06	8:01	7:58	8:48	8:45	9:40	9:38	16:39	16:42	17:04	17:07	16:09	17:17
ישראל ירושלים	6:08	6:03	7:59	7:57	8:46	8:43	9:38	9:36	16:40	16:42	17:05	17:08	16:00	17:18
ישראל תל אביב	6:10	6:06	8:01	7:59	8:48	8:45	9:40	9:38	16:41	16:44	17:06	17:09	16:21	17:19
מולדובה קישינב	7:09	7:01	8:31	8:27	9:29	9:25	10:15	10:12	16:30	16:36	17:03	17:08	16:12	17:19
מקסיקו מקסיקו	6:44	6:42	8:49	8:49	9:33	9:31	10:29	10:27	17:57	17:58	18:20	18:21	17:39	18:31
סינגפור סינגפור	6:18	6:17	8:39	8:38	9:19	9:18	10:19	10:18	18:22	18:21	18:43	18:42	18:04	18:54
פולין ורשא	6:57	6:48	7:59	7:59	9:09	9:04	9:52	9:49	15:44	15:51	16:21	16:27	15:26	16:39
צרפת ליאון	7:41	7:34	9:06	9:03	10:03	9:59	10:50	10:47	17:10	17:15	17:41	17:46	16:52	17:57
צרפת פריז	8:00	7:52	9:14	9:14	10:18	10:14	11:03	11:01	17:11	17:17	17:45	17:50	16:53	18:01
קנדה טורונטו	7:12	7:05	8:42	8:39	9:37	9:33	10:25	10:22	16:52	16:57	17:23	17:27	16:34	17:38
קנדה מונטריאול	6:53	6:46	8:19	8:16	9:16	9:12	10:03	10:00	16:24	16:29	16:56	17:01	16:06	17:11
רוסיה מוסקבה	8:05	7:55	8:57	8:53	10:09	10:04	10:50	10:47	16:31	16:31	17:03	17:11	16:04	17:23
רוסיה רוסטוב	8:06	7:55	8:51	8:46	10:06	10:00	10:46	10:41	16:08	16:17	16:51	17:00	15:50	17:12
שווייץ ציריך	7:31	7:23	8:52	8:48	9:50	9:46	10:36	10:33	16:50	16:56	17:23	17:28	16:32	17:39

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.
2. כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.
3. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.
4. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מבפח כל־אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל־פוענגיות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו שרה (אולגה) בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00086
11/11/2007